

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE
„C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR”

***1821-2021. BICENTENARUL REVOLUȚIEI
CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU***

Coordonatori:

Sevastian CERCEL

Georgeta GHIONEA

Comitetul științific

Acad. dr. **Ioan Aurel POP** (Academia Română)

Acad. dr. **Victor SPINEI** (Academia Română)

Membru corespondent al Academiei Române, dr. **Dorina-Elena RUSU**

Prof. univ. dr. **Vladimir OSIAC** (membru onorific Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”)

Prof. univ. dr. **Dinică CIOBOTEA** (membru onorific Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”)

Prof. univ. dr. **Cezar Gabriel AVRAM** (Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”)

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. **Vladimir OSIAC** (membru onorific Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”)

Cercet. șt. II, dr. **Iustina NICA (BURCI)** (Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”)

**Traducere: Ramona CHIRIBUȚĂ
Adriana ILINCA**

Responsabilitatea pentru opiniile științifice exprimate revine în întregime autorilor textelor.

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE
„C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR”

*1821-2021. BICENTENARUL REVOLUȚIEI
CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU*

Coordonatori:

Sevastian CERCEL

Georgeta GHIONEA

Redactor: Mirela Ivan Nobel
Tehnoredactare: Adriana Andreiaș
Coperta: Dan Iulian Mărgărit

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

1821-2021 : bicentenarul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu /

coord.: Sevastian Cercel, Georgeta Ghionea. - Târgoviște : Cetatea de
scaun, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-537-538-3

I. Cercel, Sevastian (coord.)

II. Ghionea, Georgeta (coord.)

94

*Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin orice mijloace,
inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate.
Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al editurii, cu excepția unor
scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.*

ISBN 978-606-537-538-3

Copyright Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021

email: editura@cetateadescaun.ro, www.cetateadescaun.ro

<https://www.facebook.com/EdituraCetateadeScaun>

<https://www.instagram.com/edituracetateadescaun/>

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
DIMENSIUNEA CONCEPTUALĂ ȘI SIMBOLICĂ A REVOLUȚIEI DE LA 1821	13
Cezar Gabriel AVRAM, Sevastian CERCEL, Concepte și argumente juridice în documentele programatice ale Revoluției de la 1821	15
Ion MILITARU, Conștiința de sine reflectată în programele revoluționare ale modernității românești	38
Adina BERCIU-DRĂGHICESCU, Steagul Revoluției Române din 1821	46
Ela COSMA, Greci, aromâni și români în revoluție, la 1821	56
Claudiu-Constantin MĂRĂCINE, Tudor Vladimirescu și Eteria	84
Florin NACU, Tudor Vladimirescu și chestiunea rezistenței armate prin sistemul de mănăstiri fortificate la 1821	93
Anca Parmena OLIMID, Daniel Alin OLIMID, Mișcările sociale în secolele XIX-XXI: contribuții teoretice și orientări interdisciplinare privind comportamentul uman și implicarea civică	99
O ISTORIE SOCIALĂ A REVOLUȚIEI DE LA 1821: ELITE, MILITARI, CONFLICTE	109
Ion-Leone GAVRILĂ-CIOBOTEA, Participarea pandurilor olteni în războiul ruso-turc din 1806-1812	111
Dinică CIOBOTEA, Condiționalism și situație trerevoluționară în Țara Românească înainte de anul 1821	117
Narcisa Maria MITU, Boierii Otetelișanu în timpul Revoluției de la 1821. Raporturile cu Tudor Vladimirescu	123
Vladimir OSIAC, 1821. Tabăra pandurilor de la Țânțăreni	135

Antoaneta Laura SAVA , <i>Drumul Adunării Norodului de la Țânțăreni la București</i>	143
Diana-Mihaela PĂUNOIU , Georgeta GHIONEA , <i>Luptele de la Drăgășani și din împrejurimi, din iunie 1821</i>	152
Radu CÂRCIUMARU , <i>1821. Târgoviștea între Eterie și ocupația turcească</i>	165
RELATĂRI CONTEMPORANE, MEMORII LOCALE, MONUMENTE, REVERBERAȚII	175
Ileana CIOAREC , <i>Evenimentele de la 1821 în relatările călătorilor francezi François Recordon și F. G. Laurençon</i>	177
Petronela-Luminița TUCĂ , <i>Căpitanul Iancu Jianu, precursorul lui Tudor Vladimirescu în documente și istorii orale</i>	192
Cristina GUDIN , <i>Reflectarea revoluției de la 1821 și a personalității lui Tudor Vladimirescu în literatură</i>	204
Marian COJOC , <i>Natura identitar-eroică a lui Tudor din Vladimiri</i>	224
Ion GUMENĂI , <i>Reflectarea istorico-confesională a evenimentelor din 1821-1822 din Țara Moldovei în opera lui Andronic Popovici (1820-1893)</i>	232
Georgeta GHIONEA , Loredana-Maria ILIN-GROZOIU , <i>Memoria culturală a revoluției de la 1821. Studiu de caz: monumente dedicate lui Tudor Vladimirescu la Drăgășani</i>	246
Anca CEAUȘESCU , <i>Casa Tudor Vladimirescu - monument de arhitectură populară</i>	260
Iustina NICA (BURCI) , <i>Structuri denominative oficiale și populare. Nume ale unor personalități istorice românești în toponimie</i>	272
BICENTENARUL REVOLUȚIEI CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU	289

CUVÂNT ÎNAINTE

Au trecut 200 de ani de la sfârșitul tragic al lui Tudor Vladimirescu, dar mai ales de la marele eveniment pe care astăzi îl evocăm, și, în aceste două veacuri, istoriografia românească a acordat o atenție deosebită momentului. Nu ne putem plânge că Revoluția lui Tudor nu este cunoscută de specialiști sau de publicul larg, deși cunoașterea sa de către publicul larg nu a fost ferită întotdeauna de exagerări. Aș vrea să vă reamintesc două momente importante ale rememorării istoriografice, care rămân până astăzi puncte de reper. O dată, este momentul 1871, când se împlineau 50 de ani de la revoluție și când un mare cărturar român, astăzi aproape uitat, Constantin Aricescu, a scris prima monografie profesională despre mișcarea lui Tudor. Trecuseră cinci decenii și exista o perspectivă temporală potrivită pentru a scrie prima monografie, care s-a dovedit durabilă la judecata timpului. Alt moment aparține secolului al XX-lea. În jurul anului 1921, a fost o mare efervescență pentru că ne situam după Primul Război Mondial, când țara era în plină reorganizare, după Reîntregire. Împrejurările nu erau de bun augur pentru cercetări istoriografice laborioase dar, spre sfârșitul perioadei interbelice și îndată după al Doilea Război Mondial, Andrei Oțetea a scris o lucrare memorabilă despre Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă.

Când s-au împlinit 150 de ani de la Revoluție, tot Andrei Oțetea, după ce timp aproape două decenii cercetase în detaliu lucrurile, a dat o carte fundamentală despre 1821, o adevărată monografie. Firește că și de atunci înapoi s-a scris destul, după cum se scrisese și anterior, cu mai multă ori mai puțină seriozitate. Anumite derapaje naționaliste exagerate se semnalează sub Ceaușescu, spre finele perioadei comuniste. În ansamblu însă, în centrele universitare mari predomină scrierile serioase. Spun asta, fiindcă suntem tentați astăzi să întreprindem o seamă de „demolări”, mai ales de când „corectitudinea politică” își spune cuvântul în viața cotidiană, sub semnul „progresismului” și neomarxismului.

Aș vrea să vă reamintesc că monografia lui Aricescu, apreciată de unii drept modestă, publicată, de fapt, din 1874, a fost concepută în contextul semicentenarului din 1871. Această carte a trasat, fără îndoială, direcțiile fundamentale de cercetare. De la aceste direcții solide cei mai importanți specialiști ulteriori nu s-au abătut, dacă excludem de aici perioada stalinistă internaționalistă („obsedantul deceniu”), pe de o parte, și ultimii zece ani (de

naționalism exagerat) din „epoca Ceaușescu”, pe de alta. Aricescu spune clar că Revoluția din 1821 – în formulările epocii „revoluțiunea” – a zguduit din temelii edificiul societății românești, destrămând răul care dura de mai bine de un secol. Evident, se referă la regimul fanariot. Autorul precizează că „domnia despotică și corupătoare a fanarioților a dus aproape de pierderea conștiinței naționale românești”, în condițiile în care se învăța la școală că limba română nu era aptă să exprime ideile superioare ale științei. Tot Aricescu arată că eroul de la 1821, Tudor din Vladimir, „concentra în inima sa suferințele seculare ale unui popor martir”. Observațiile noastre, de contemporani cu mileniul trei, ar putea să meargă, în sensul criticii istorice, în două direcții: mai întâi, limbajul nu mai este potrivit cu terminologia noastră de astăzi (dar nu le putem cere oamenilor de la 1870 să folosească aceleași concepte pe care le folosim noi astăzi) și, în al doilea rând, alții ar putea obiecta că, între timp, regimul fanariot a fost rediscutat, reasezat, reconsiderat. Ceea ce ne interesează pe noi, ca istorici, este să putem ști ce și cum simțeau oamenii de la 1821. Iar aceștia (și mai ales elitele intelectuale, educate, românești) aveau un imens sentiment de repulsie față de ceea ce adusese regimul fanariot, față de felul cum acest regim străin schimbase soarta Țării Românești și a Moldovei. Aricescu – la circa cinci decenii distanță – nu putea avea aprecieri măgulitoare nici la adresa puterii suzerane turcești, nici la adresa puterii rusești (care avea să se numească „protectoare”). Autorul spune că în anul 1821 Poarta a luat puterea de la fanarioți și a dat-o „ciocoilor”, în loc să o dea poporului; iar „ciocoi”, spune același autor, au trecut, în 1828, de partea rușilor. Să ne amintim că în anul 1828 începea ocupația rusească asupra țărilor române, pe care autoritățile rusești ar fi vrut s-o permanentizeze. Din fericire, ea a durat doar șase ani. Ideea este în plină continuitate, fiindcă ocuparea Principatelor era prevăzută încă din 1812 și numai soarta a vrut să fie altminteri, datorită atacului napoleonian asupra Rusiei. Acesta nu a fost făcut ca să ne facă nouă bine, dar, prin ricoșeu, a ajutat țările române să supraviețuiască și să piardă, în chip dureros, doar jumătate din Moldova, adică să nu se piardă ambele principate în imensitatea Imperiului Țarist. Aceste lucruri au fost observate de Aricescu cu foarte multă acuitate. El spune că momentul 1821 trebuie rememorat mereu. Bălcescu spusese la fel, pentru că opera lui Tudor a fost reluată la 1848. Revoluția de la 1848 este de neimaginat fără programul lui Vladimirescu. După 50 de ani, mișcarea din 1821 – spune autorul citat – era foarte puțin cunoscută la noi, iar în Occident era cunoscută doar prin anumite puncte de vedere greșite, părtinitoare, mincinoase chiar, datorate unor istorici greci, dar nu numai greci (ci și ruși, francezi sau

germani, care preluaseră anumite clișee fără să le verifice sau care erau interesați de viziuni *pro domo*). Prin monografia sa, Constantin Aricescu încearcă să îndrepte aceste stereotipii, să umple anumite goluri de documentare, să corecteze anumite erori. De aceea, el compară sursele, le cântărește veridicitatea și restabilește adevărul omenesc posibil. Într-un mod destul de vehement, Aricescu respinge acuzația care i s-a adus eroului Revoluției române, anume că ar fi pactizat cu turcii, pe de o parte; pe de alta, contestă dreptul lui Alexandru Ipsilanti nu numai de a-l ucide pe Tudor, dar chiar și dreptul lui de a dicta sau de a pretinde că are autoritate în țările române, pe baza unei istorii de familie care nu-l privea pe el, deoarece el nu apucase să fie domn în Țara Românească sau în Moldova. Plecând de la aceste premise, Aricescu utilizează sursele existente și, în același timp, preia observațiile unor autori realiști din Occident, care au făcut critica izvoarelor și care au ajuns să-l plaseze pe Tudor Vladimirescu pe același piedestal cu Alexandru Ipsilanti și să nu-i conteste rolul de apărător al drepturilor Țării Românești. Comparațiile dintre cei doi, adică dintre Tudor Vladimirescu și Ipsilanti, erau, până la Aricescu, în defavoarea românului. În anumite lucrări, în timp ce Tudor era prezentat drept trădător, Ipsilanti era prezentat ca un om care a știut să se adapteze la realitate. Trădările lui Ipsilanti erau replieri, iar acțiunile lui Tudor erau trădări. Toate aceste lucruri apar în această veche lucrare a lui Constantin Aricescu, lucrare care ar merita să fie recitită din când în când. Concluzia era că mișcarea românească a fost și națională și democratică. Scopul național s-a rezolvat, în mare măsură, prin revenirea la domniile pământene, pe când scopul democrat a rămas nerezolvat pentru că Regulamentele Organice „au robii” Țara Românească și Moldova rușilor. Aricescu mai face și aprecieri generale de filosofia istoriei. Deși nu era un profesionist (la noi, istoria nu era încă instituționalizată în acel timp), aprecierile lui sunt realiste, par făcute de un om de meserie și cuprind și filosofia istoriei. El arată că revoluțiile restabilesc echilibrul și ferec societățile de abuzuri de putere, venite fie dinspre oligarhie, adică dinspre puterea celor puțini, fie dinspre ohlocrație, adică din puterea gloatei, din puterea nestăvilă a celor mulți. Aici, desigur, ne dăm seama îndată că l-a citit pe marele istoric grec Polibius (Polibys), care a trăit prin secolul al II-lea î. Hr. și care a stabilit formele bune de guvernare și formele proaste de guvernare. Mișcarea lui Tudor a fost, așadar, antiotomană și antifanariotă, iar Tudor n-ar fi putut agreea și n-a agreeat, fără să reacționeze, atitudinea lui Ipsilanti, care avea manifestări dominatoare, pe linia vechii tradiții fanariote. Deși regimul fanariot a fost, în

parte, reabilitat, pe noi ne interesează ceea ce se întâmpla în epocă. Iar la 1821, locuitorii Țării Românești, în general, și mai ales elita patriotică ajunseseră să aibă sentimente de repulsie față de acest regim. Începuseră chiar cu decenii în urmă mișcări de emancipare națională, de redresare a societății românești, mai ales pe linie culturală. Un astfel de semn a fost venirea transilvăneanului Gheorghe Lazăr (arhidiacon ortodox, cu studii serioase în Occident), care a pus bazele Școlii Înalte de la Sf. Sava, antecesoarea Politehnicii din București, făcând posibilă pregătirea inginerilor hotarnici. Marele lui merit a fost introducerea limbii române ca limbă de predare (în locul limbii grecești) în acest așezământ. Ideile lui Aricescu merg pe același plan cu ale lui Mihail Kogălniceanu, cu ale lui Ioan Heliade-Rădulescu, cu ale lui Grigore Tocilescu. El este membru al unei generații care a știut să pună problema în spirit și liberal și romantic, în același timp. Natural, nu-i putem cere lui Aricescu să manifeste „corectitudinea politică” a unor oameni politici de azi, de la începutul mileniului al III-lea. Aricescu este un om al epocii sale și nu poate trece peste acest statut al său. El susține ideea națională dintr-un motiv foarte simplu: în secolul al XIX-lea, ideea națională era cea mai înaintată, mai progresistă; oamenii luminați erau conștienți că lumea de origine medievală, fărâmițată nu mai putea dăinui, așa cum nici imperiile multinaționale nu-și mai aveau rostul. Între aceste două extreme – localismul și globalismul – calea de mijloc și soluția erau statul național. Prin urmare, ideile lui Tudor și ale urmașilor lui imediați erau în conivență cu tot ceea ce susțineau cei mai avansați gânditori ai Europei și ai întregii lumi pătrunse de spiritul libertății. Astfel, mișcarea lui Tudor Vladimirescu a prefigurat viitorul, a pregătit Revoluția de la 1848, unirea, egalitatea, libertatea, frăția și, mai ales, reformele moderne ale statului român.

Să nu uităm că momentul acesta reprezentat de Constantin Aricescu este legat de Academia Română. Autorul închină cartea patronului său spiritual, Petrarhe Poenaru, care era membru al Academiei Române.

Nici al doilea mare autor care a scris corect și judicios despre Tudor Vladimirescu – marele istoric Andrei Oțetea – nu era străin de Academia Română, el fiind membru titular al Academiei Române din anul 1955. Academia a fost mereu nu numai forul suprem de consacrare a valorilor intelectuale în România, dar și cel mai important for de cercetare. Academia a patronat și cercetarea istorică, scrierea și rescrierea istoriei în conformitate cu valorile epocilor în care s-au petrecut faptele. Academia Română a împlinit de curând 155 de ani de la fondare și, în acest secol și jumătate, a fost martora unor

evenimente istorice importante pe care istoricii au avut datoria să le reconstituie și să le interpreteze. Andrei Oțetea a lărgit în chip substanțial sfera de cercetare și de documentare, corectând mult faptele și argumentând caracterul social și național al Revoluției din 1821. De asemenea, meritul marelui istoric a fost și acela că a plasat mișcarea românească în contextul său internațional, cu accent pe cadrul ei sud-est european.

Tudor Vladimirescu a fost mereu un subiect de rememorare pentru institutele Academiei Române. De marile personalități istorice este bine să ne aducem mereu aminte. Asta chiar dacă istoria nu ne ajută să prevedem viitorul, cum se mai crede câteodată. Dar ne ajută în mod sigur să înțelegem mai bine prezentul, iar acesta nu este puțin lucru. Astfel, este bine să ne străduim să-i învățăm, pe cei care uită avantajele memoriei colective, că Tudor Vladimirescu ocupă un loc privilegiat printre eroii acestui popor din Epoca Modernă, el situându-se printre arhitecții României.

**ACAD. IOAN AUREL POP,
PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE**

***DIMENSIUNEA CONCEPTUALĂ ȘI
SIMBOLICĂ A REVOLUȚIEI DE LA 1821***

CONCEPTE ȘI ARGUMENTE JURIDICE ÎN DOCUMENTELE REVOLUȚIEI DE LA 1821

Cezar Gabriel AVRAM*

Sevastian CERCEL**

Abstract: *The records of the Revolution from 1821 encompass a genuine legal dimension showing a better knowledge and bending of some legal concepts and arguments. Whether it's about the programmatic documents of the 1821 Revolution, be that we note the mail repeatedly sent relating revolutionary actions from the spring of that year, the message is conspicuous. Tudor Vladimirescu can be seen throughout his activity and writings as a worthy servant of the Romanian Law. He grasps the part that law takes in accomplishing the required reforms and alleges that their durability is based on the law, on "the force of law" not on "the right of the force". From the beginning all the revolutionary action is placed between the boundaries of "self-defence", a legal institution simpler explained: the people is compelled to take action of all inequities incurred. The revolutionary proclamation from Pades by the inhabitants of Wallachia, from 23rd of January 1821, by which he calls them to enrolling in "the arrayed assembly for the well being of the entire country", it is opened by a simple and clear legal justification: "There is no law that could stop a man to greet evil".*

Key words: Code, people assembly, self-defence, common good, pandurs.

1. Preliminarii. Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu este un moment de referință în istoria României, care marchează începutul epocii moderne și care a beneficiat, cu totul îndreptățit, de o bogată și substanțială istoriografie. Sub raport documentar, seriile de *Documente privind istoria României* și *Hurmuzachi* au oferit cercetării istorice o bază temeinică de informare¹, iar prin rezonanța deosebită în conștiința poporului, revoluția a

* Profesor universitar dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: avramcezar@yahoo.com.

** Profesor universitar dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: sevastiancercel@yahoo.com.

¹ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, 5 volume, București, Editura Academiei Române, 1959-1962; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României* (serie nouă), vol. III, *Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, București, Editura Academiei Române, 1967.

trezit interesul statornic a numeroși istorici². De la articole care prezintă participarea unui anumit județ din Oltenia la oastea lui Tudor până la sinteza care plasează acest episod eroic în context european și formulează judecăți de valoare pertinente, istoriografia românească asigură o bogată producție, extrem de diversă, cu puncte de vedere uneori controversate. Departe de a epuiza

² Nicolae Iorga, *Situația agrară, economică și socială a Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu. Documente contemporane*, București, Editura Ministerului de Agricultură, 1915; Idem, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, cu o comunicare făcută la Academia Română, Editura Librăriile „Cartea Românească” și Pavel Suru, București, 1921; Iulia Aricescu, *Considerațiuni asupra Revoluției lui Tudor Vladimirescu*, București, Tipografia „România Nouă”, 1924; Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose. Fapte. Documente noi (1821)*, București, Editura Casei Școalelor, 1927; Idem, *1821. Date și fapte noi*, București, „Cartea Românească”, 1932; M. Romanescu, *Contribuții la cunoașterea lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista Balcania”, V, 1, București, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, 1942; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești 1821-1822*, București, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, Seria Istorică, nr. 5/1945; Idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971; Idem, *Tudor Vladimirescu 1821*, București, Institutul de Studii Istoric, 1971; Marin Mihalache, *Tudor Vladimirescu. Mișcarea revoluționară de la 1821 și drama conducătorului ei*, București, Editura Militară, 1971; Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la Răscoala din 1907*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973, pp. 9-38; Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978; Nestor Vornicescu, *Mitropolitul Olteniei, Descătușarea 1821*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1981; *Izvoare narrative interne privind Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, reeditat de G. D. Iscru (coordonare), Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1987; Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991; C. D. Aricescu, *Istoria Revoluțiunii de la 1821*, ediție îngrijită, cuvânt înainte, note, indice și bibliografie, Vl. Osiac, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996; G. D. Iscru, *Revoluția română condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000; C. C. Girescu, *Istoria românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand*, București, Editura Humanitas, 2000, pp. 239-243, pp. 249-254; Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003; Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor, 1774/1778-1918*, București, Editura Universitară, 2006, pp. 47-80; Claudiu Mărăcine, *Controversatul Domn Tudor-eroul din Vladimir*, Iași, Editura Pim, 2021; Gheorghe Nichifor, *Domnitor fără coroană. Tudor Vladimirescu în conștiința și memoria gorjenilor*, Târgu Jiu, Editura Măiastra, 2021; V. A. Urechia, *Istoria românilor. Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu (după documente noi) 1821- 1822*, tomul XIII, București, Editura Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1901, disponibil online la adresa: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/22/Vasile_Alexandrescu_Urechia_-_Istoria_românilor_-_Curs_făcut_la_Facultatea_de_Litere_din_Bucuresti_-_Seria_1800-1830._Volumul_13_-_Revolutia_lui_T.pdf, site accesat în mai 2021.

subiectul, aceste divergențe au stimulat continuu cercetarea științifică, astfel încât evenimentul istoric respectiv a fost redimensionat și aprofundat.

Cel care dorește să surprindă veșmântul juridic al mesajului revoluționar din anul 1821 nu are o misiune dificilă, la prima vedere, pentru că se observă, pe de o parte, că astfel de aspecte au fost analizate în istoriografie, iar, pe de altă parte, că multe din revendicările revoluționare impuneau implicit o intervenție legislativă. Lucrurile se pot schimba dacă se urmărește o analiză a conținutului, a rigurozității și consecvenței substratului juridic al documentelor revoluționare.

Inițiativa actorilor principali avea în vedere o dificilă misiune socială și națională, iar „chestiunea juridică” este de la început accesorie. Suntem în prezența unui instrument din arsenalul mijloacelor de luptă revoluționară, poate modest în comparație cu celelalte, dar utilizarea și eficiența sa rămân reale. În contextul acestor obiective, analiza noastră nu va insista asupra circumstanțelor izbucnirii revoluției și desfășurării acesteia, cu atât mai puțin asupra unor aspecte controversate sau aflate în curs de cercetare istorică. Rândurile de față încearcă să prezinte, fără a avea pretenția originalității ori a ineditului, dimensiunea juridică a documentelor Revoluției de la 1821 și anumite aspecte care demonstrează că Tudor Vladimirescu avea, așa cum s-a mai spus, „știința pravilelor în apărarea și dobândirea dreptății”. În acest demers, mai întâi, vom aminti aspecte din istoriografie care dau contur portretului conducătorului Revoluției române, căutând a sublinia că acesta a avut posibilitatea să cunoască particularitățile dreptului din vremea sa, pentru a observa în câteva din documentele vremii anumite noțiuni specifice dreptului și pentru a încerca să desprindem unele concluzii.

De la început susținem ideea conform căreia revoluția de la 1821 nu este un eveniment izolat, care să rezulte numai din cutezanța conducătorului ei sau din planurile Eteriei. Deceniul următor încheierii războiului ruso-turc din 1806-1812 a fost în Principate teatrul unei stări de agitație prerevoluționară, în continuă creștere, mai accentuată în Țara Românească. Relațiile servile, fiscalitatea excesivă și abuzivă, venalitatea funcțiilor publice, extorsiunea economică exercitată de Imperiul otoman și de fanarioți, instabilitatea pe toate planurile, erau, așa cum s-a subliniat, motive de nemulțumire și revoltă într-o societate ale cărei norme nu mai corespundeau stadiului ei de evoluție³. Într-un

³ Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, pp. 43-47; V. Arimia, Ielița Gămulescu, Elena Moisuc, ș.a., *Introducere, în Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, București, Editura Academiei Române, 1980, pp. 7-21; Nicolae

cadru mai larg, evoluția istorică a țărilor române își găsește temeiurile în necesitățile izvorâte din propria lor dezvoltare economico-socială, dar, totodată, evenimentele petrecute pe plan european au creat un cadru de desfășurare prielnic luptei de eliberare a națiunii române. În anul 1821, cerințele economice și sociale ale țăranilor clăcași, moșnenilor și orășenilor nemulțumiți, precum și aspirațiile politice ale boierilor s-au regăsit în acțiunea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu, una din cele mai influente personalități din istoria modernă timpurie a românilor⁴.

2. „**Știința pravilelor în apărarea și dobândirea dreptății**”. Cu privire la viața conducătorului revoluției pandurilor s-a observat că adevărul istoric se împletește de multe ori cu legenda, iar sfârșitul său tragic l-a învăluit în luminoasa aureolă a martirilor neamului nostru. Tudor ne-a lăsat și unele însemnări despre sine, astfel încât viața i-a fost reconstituită nu numai din cele afirmate de cei care l-au cunoscut, dar și după documente istorice privind actele sale și evenimentele al căror erou a fost. A rămas în istorie ca „făuritor de revoluție”, după cum s-a subliniat, avea o „zestre spirituală deosebită”, era educat în limba greacă și vorbea nemțește. S-a ridicat de la țăran liber la rangul de mic boier și a ajuns vâtaf de plai⁵.

În istoriografie se afirmă în mai multe rânduri și pare a fi un amănunt susținut unanim că Tudor Vladimirescu „a cunoscut și a aplicat în practică legiurile timpului”. Nu este exagerat a afirma că „știința pravilelor în apărarea și dobândirea dreptății” îi era cunoscută lui Tudor, care o valorifică în mai multe rânduri și o utilizează cu îndemânare în acțiunile revoluționare din anul

Iorga, în *Prefață, Un apărător al săracilor „Domnul Tudor” din Vlădimiri (c. 1780-1821)*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1906, pp. 3-7 (în continuare se va cita: N. Iorga, *Un apărător al săracilor...*).

⁴ Keit Hitchins, *Români 1774- 1866*, ediția a II-a revăzută, traducere din engleză George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 2003, pp. 178-191.

⁵ C. D. Aricescu, *op. cit.*, pp. 23-45; N. Iorga, *Un apărător al săracilor...*, pp. 9-30; S. I. Gârleanu, *Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*, București, Editura Științifică, 1966, pp. 16-30; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, 1971, cap. II, *Viața lui Tudor Vladimirescu*, pp. 114-137; Aurelian Popescu, *Ideea de unitate națională în viziune populară*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1980, cap. „Mi-a plecat Tudor cu toți, Să scape țara de hoți”, pp. 39-42; Mihaela Bărbieru, Larisa Mihălcea, *Locuri și monumente din Oltenia, care amintesc de Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 26/2012, București, Editura Academiei Române, pp. 169-178; Ioan Aurel Pop, video-presedintele-academiei-romane-despre-tudor-vladimirescu-fara-el-e-de-neimaginat-revolutia-d_1805864.html, vizionat în mai 2021.

1821⁶. În căutarea sensului acestei afirmații vom avea în vedere câteva momente și îndeletniciri din viața sa, anterioare anului 1821. Concret, este vorba despre începutul învățaturii lui Tudor, practica negoțului, slujba de vătaf de plai la Cloșani, rolul de hotarnic de moșii asumat în mai multe rânduri și participarea la diferite procese în diferite situații.

Mai întâi, se admite că începutul învățaturii lui Tudor este timpuriu, astfel încât învață scrisul și cititul de la preotul Pîrvu Cihoiu din Vladimir, iar la 10-12 ani îl aflăm intrat „pe procopseală” la dascălul Lupu, înrudit cu familia Vladimirescu, un condicar la divanul Craiovei, care avea îndatorirea să țină condica în care se înscrie „toată anaforalile și cărțile de judecată”. Poate această primă întâlnire cu procedurile vremii ascunde germenii spiritului juridic de care dă dovadă mai târziu Tudor Vladimirescu. Așa cum erau vremurile, îl aflăm ucenic, slugă în casa primului său dascăl, „pentru a-i da învățătură pentru a-l căpătui mai târziu”. După aceea, Tudor intră în serviciul boierului Ion Glogoveanu, unde „a învățat carte și limba grecească” împreună cu fiul boierului, Nicolae, cam de o vârstă cu Tudor.

Pentru că este destoinic și muncitor, este numit administrator al moșiilor boierești din Baia de Aramă și Glogova. Este implicat în negoțul cu vite pentru boierul Glogoveanu, care avea astfel de afaceri în Transilvania. Tudor reușește să strângă o sumă de bani care îi permite în timp să facă negoț pe cont propriu⁷. În practica negoțului face numeroase tocmele, învoieli, împrumuturi,

⁶ Ion Stoian, *Înrâurirea pravilelor asupra lui Tudor Vladimirescu în apărarea drepturilor poporului și ale Țării*, în Revista „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, nr. 10-12/octombrie-decembrie 1981, pp. 548- 557; Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Despre activitatea Episcopului Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu, din anii 1820-1821. Câteva date noi*, în Revista „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, nr. 1-3/ianuarie-martie 1981, pp. 7-78; *Tudor Vladimirescu – 250 de ani*, volum îngrijit de Mite Măneanu, Florian Copcea, lucrările simpozionului „Tudor Vladimirescu-Cerneți” din 7 iunie 2015, Drobeta Turnu Severin, Editura Lumina, 2015, în special, Mite Măneanu, *Lumea lui Tudor Vladimirescu*, pp. 9-13; Dinică Ciobotea, *Opinii privind portretul, vârsta și genealogia lui Tudor Vladimirescu*, pp. 15-21; Tudor Nedelcea, *Eminescu despre Tudor Vladimirescu*, pp. 90-95; Marin Sorescu, *Tudor Vladimirescu și literatura stării de urgență*, Prefață la lucrarea *Tudor Vladimirescu. Scrieri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1993, pp. 3-7, semnată iunie 1991; G. D. Iscriu, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, în special Partea I-a, cap. III, *Pentru dreptate și slobozenie*, pp. 63-84.

⁷ Emil Vârtoșu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941, pp. 3-5. Pentru ipoteza că la vârsta de 18 ani a părăsit casa boierului Glogoveanu și a „intrat între panduri, după datina județului în care se născuse”, Mihai Cioranu, *Revoluția lui*

zăloage, cheazășii, cumpără și vinde diferite bunuri. În timp, încheie diferite tranzacții cu negustori din țară și din străinătate, iar toate acestea îl ajută să dobândească o bună cunoaștere și înțelegere a pravilelor.

Pe de altă parte, Tudor este vătaf de plai la Cloșani, slujbă pe care o deține cu întreruperi, în perioada 1806-1820, iar în această situație este chemat să pună direct în practică interpretarea și aplicarea pravilelor. Chiar la început, la 25 august 1806, cercetează o pricină de cotropire a unei moșii din hotarul Padeș. După cum se poate observa din documentele întocmite, procedează după Pravilă, conform titl. XIV, prg. 4: „am mers la fața locului și am adus față pă jăluitori și pe pârâți cum și pă.. (3) oameni bătrâni ot Padeș și făcând acum pă cercetare am întreat întâi pă acești trei mărturi: ce știință au...”. În continuarea cercetărilor întreată „pă jăluitori”, apoi „pe pârâți”, care prezintă „o adeverință”, asupra căreia Tudor face „cercetare foarte cu scumpătate” și s-a convins că „cest zapis nu numai că este iconomicos (= aranjat), ci este făcut fără de carte și fără de nici un temei”. În aceste condiții propunerea sa este limpede și fermă: „Părerea mea este: cu cuviință ar fi nu numai să le slobozi moșia ca o dreaptă moștenire a lor, ci încă să le plătească pârâții jăluitoilor și venitu de când le-au hrăpit-o”⁸.

Tudor este în diferite momente „hotarnic de moșii”. Este consemnată situația din 8 mai 1818 în care moșnenii din comuna Cloșani, județul Mehedinți, au alergat la domnitor rugând să orânduiască un boier hotarnic. Ei solicită să fie desemnat slugerul Tudor, „fiindcă îl știm noi un om drept și cu știință la treburile moșiilor”. Pe de altă parte, în august 1819, el înștiințează direct pe domnitorul Șuțu că „o bucată mare din moșia Podenilor” a fost cotropită de nemți. Domnitorul cere Caimacanului Craiovei să desemneze doi boieri cu „prahticon și cu idee de ale hotărniciiilor”, care să verifice încălcarea graniței. Au fost desemnați Iordache Otetelișanu și Tudor Vladimirescu, care au făcut „măsurătoarea pe lângă graniță”, la 19 septembrie 1819.

Nu este lipsită de relevanță situația în care, *volen nolens*, Tudor participă în diferite procese. Negustoria îi producea adesea pagube bănești și atunci, în cunoștință de cauză, pe baza pravilelor, se adresa justiției pentru a-și apăra

Tudor Vladimirescu, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 232.

⁸ A se vedea, *Tudor Vladimirescu, vătaf de plai la Cloșani, cercetează pricina lui Trăilă și Radu Orzăști cu verii lor, frații Pârvu, Ianaș și Gheorghe, feciorii lui Vasile din Padeș, pentru cotropirea unei părți de moșie*, Acad. Andrei Oțetea (redactor responsabil), *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, pp. 38-40.

drepturile. „Astfel de conflicte au silit pe Tudor să recurgă la justiție și să câștige o mare experiență procedurală”, susține întemeiat Acad. Andrei Oțetea⁹. În istoriografie găsim și aprecierea care critică participarea lui la procese: „Îi plăcea să umple pe la judecăți, băgat într-o sumedenie de procese, pe care le pierdea fără greși”, afirmă Pompiliu Eliade, la un moment dat¹⁰. Dar aceste ultime afirmații merită a fi luate sub beneficiu de inventar, fiind nuanțate sau contrazise de alți istorici. Ceea ce interesează aici este realitatea că Tudor Vladimirescu a participat în diferite calități la mai multe procese, indiferent de motivele personale care au stat la baza acestei situații.

Poate cel mai relevant în acest sens este că participă la Viena la două procese – unul de furt și altul succesoral – ivite în urma morții soției lui Nicolae Glogoveanu, la 5/17 mai 1814. În perioada în care aceasta este bolnavă, prietena sa Fălcoianca îi furase unele lucruri de valoare. Nicolae Glogoveanu, care era ispravnic de Mehedinți, îl trimite pe Tudor Vladimirescu, cu care copilărise și care era vătaf al plaiului Muntele de Sus, ca să-i apere interesele în fața instanței austriece. Este pus în fața unor probleme de drept internațional privat și reușește să susțină cu pricepere și îndrăzneală o soluție juridică corectă. Concret, în hotărârea dată în temeiul „pravilelor nemțești”, bunurile care se află „la judecată” nu pot fi clironomisite (= moștenite) de soț, ci de fiica acestuia, adică de Masinca, în momentul în care împlinește 24 de ani, adică devine majoră. Tudor își dovedește iscusința și perseverența în apărarea drepturilor invocate. În scrisoarea trimisă la 28 iulie 1814 boierului Nicolae Glogoveanu acesta subliniază:

„Am răspuns eu împotriva: că noi, fiind dintr-altă țară și împărăție, căutăm după pravilele pământului nostru ca să le luăm și așa s-a hotărât ca să aducem încredințare de la divanul nostru prin știrea prințipatului nostru, cu ponturile prăvililor noastre, cuprinzătoare de poate un bărbat clironomisi lucrurile soției sale sau nu. Și atunci să ni se dea lucrurile”.

⁹ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 127.

¹⁰ Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, în *românește de Aurelia Creția*, prefață și note de Alexandru Duțu, București, Editura Univers, 1982, p. 327, care menționează că s-a întâmplat „să fie împins la vale pe treptele Divanului” și ar fi spus atunci: „Pe unde pun azi cucoanele voastre panglicile, vor pune într-o zi oltenii mei curelele opincilor”. Această afirmație a lui Tudor Vladimirescu este menționată de C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 40. Pentru biografia lui Tudor Vladimirescu, C. D. Aricescu, *op. cit.*, pp. 23-45; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, pp. 324-329.

Nu trebuie uitată experiența sa militară și rigoarea specifică acesteia, curajul demonstrat pe câmpul de luptă mai ales în războiul ruso-turc din 1806-1812. La Craiova, în 27 aprilie 1812, comandantul rus, generalul locotenent de armată Markov, îi va elibera slugerului Tudor, comandantul batalionului 1 de panduri, un act oficial prin care atesta „purtarea sa demnă, de încredere și pentru zelul său arătat în serviciului suveranului împărat, el merită, în misiunile ce i se dau, încrederea și atenția șefilor și de aceea consider o datorie a mea să atest aceasta prin iscălitura și aplicarea sigiliului meu”. Țarul, drept recompensă pentru curajul dovedit în luptele cu turcii, îi oferă gradul de porucic în armata rusă prin Brevetul 1, Ordinul „Sf. Vladimir” și un inel cu inițialele Alexandru I, precum și calitatea de sudit al Rusiei. Consulul rus îi va aduce la cunoștință hotărârea țarului și îi va înmâna Brevetul în 26 mai 1819¹¹.

Toate aceste aspecte, care pornesc de la prima învățătură până la experiența căpătată în diferite situații, ca slujbaș al timpului său ori ca negustor, ca parte în diferite proceduri judiciare sau ca reprezentant al intereselor uneia dintre părți, îl arată pe Tudor Vladimirescu, în perioada anterioară anului 1821, ca un bun cunoscător al pravilelor și apărător al dreptății.

3. Veșmântul juridic al mesajului revoluționar. Cunoașterea și aplicarea în practică a legiurilor timpului său, precum și înțelegerea și promovarea virtuților legii vor înrâuri activitatea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu. În analiza acestei afirmații am avut în vedere, mai întâi, „Proclamația de la Padeș” și „Cererile norodului rumânesc formulate de Tudor Vladimirescu”¹², iar, în al doilea rând, corespondența trimisă în legătură cu acțiunile revoluționare din anul 1821.

Este potrivit să afirmăm că susținem ideea potrivit căreia proclamațiile și scrisorile lui Tudor Vladimirescu se disting prin „unitate de concepție și de stil”¹³. Pentru George Călinescu, stilul popular al lui Tudor apare „viguros și biblic”, cu „imagini multicolore, de zugrăveală de tindă de biserică (șerpi,

¹¹ Academia Română, *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, pp. 48-61, pp. 57-58, p. 141.

¹² *Ibidem*, pp. 207-208, pp. 272-274.

¹³ Mircea T. Radu, *op. cit.*, pp. 208-209; se analizează riguros și convingător această chestiune în cap. VII, „Teoria celor două etape opuse ale mișcării lui Tudor”, pp. 196-216, care menționează că I. P. Liprandi subliniază contrastul dintre „expresiile pompoase” din proclamațiile lui Ipsilanti și „limbajul simplu al lui Tudor și expunerea concisă a argumentelor sale”; caracterul Proclamației de la Padeș este „propriu spiritului și înțelegerii poporului”.

balauri, lănci, întuneric)”¹⁴. La rândul său, Emil Vîrtosu îl descrie ca fiind „absolut personal, impresionant, literar și spontan, cu vorbe adânci, chibzuite și colorate”, cu „întorsături arhaice și pitorești, cu izbucniri de adâncă și vibrantă revoltă”. El apreciază că lectura actelor ieșite din cancelaria lui Vladimirescu produce „o covârșitoare impresie de unitate sufletească și stilistică”¹⁵.

Pentru Marin Sorescu, limba lui Tudor, ca și toată fapta sa, „este acțiune, mișcare, repezire năvalnică de apă de munte cu obârșia pe piscuri. Directă, de la suflet la suflet, dezvăluind un năduf, o durere mocnită, ea cere participare imediată”¹⁶. El este „cronicarul care face istorie și-o consemnează fulgerător în texte, menite a fi memorate cu sufletul”. Chiar dacă scrie în vremuri vitrege, Tudor „lucra pe text, avea scrupulul cuvântului cel mai potrivit”, iar manuscrisele sale atestă „reveniri, reformulări”, care ne conving că „scrisa pe etape”. Tudor din proclamații „este biblic, aforistic, în același timp limpede și ambiguu, ca profetii”, corespondența sa este „sticloasă și oțelită”. Tudor acceptă să facă politică în Balcanii „corupți de bizantinism” și vine în politică „drept, cu morala lui simplă, țărăneasă”. Știe că va fi „victima trădărilor străine și a nenorocitelor aluviuni care au slăbit și au cotropit sufletul schimbăcios al târgoveților noștri”. Poetul din Bulzeștii Olteniei subliniază că „*din gestul magic al jertfirii*” lui Tudor „s-a născut România modernă. Istoria noastră s-a reîmpământit, energiile naționale s-au descătușat” (s.n. – S.C.).

¹⁴ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 128; se subliniază că Tudor Vladimirescu este precursor în messianism al lui Eliade și al lui C. A. Rosetti, iar opera sa literară este alcătuită din scrisori și proclamații.

¹⁵ Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu – Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, Editura Casei Școalelor, 1927, pp. 30-34; I. P. Liprandi subliniază că „nu mi s-a întâmplat să întâlnesc un răscolitor atât de puternic al minților neluminate încă nici de o umbră a culturii...” și amintește, printre altele, că pentru a produce o impresie mai puternică, Tudor trimitea scrisorile către cetățile turcești prin panduri „desculți, numai în cămăși și încinși cu curmeie de tei, adăogând în scrisorile adresate pașalelor că ei se pot încredința singuri, văzând pe acești trimiși, de starea în care a ajuns poporul”, a se vedea pe larg, *Răscoala pandurilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în anul 1821 și începutul acțiunii eteriștilor în Principatele dunărene sub conducerea prințului Alexandru Ipsilanti*, precum și sfârșitul lamentabil al ambelor acestor mișcări în același an, în *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Izvoare narrative*, vol. V, București, Editura Academiei Române, 1962, pp. 265-360.

¹⁶ Marin Sorescu, *Tudor Vladimirescu și literatura stării de urgență*, prefața lucrării *Tudor Vladimirescu. Scrieri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1991, ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, pp. 3-7, semnată iunie 1991.

4. Adunarea norodului. Din cea dintâi proclamație revoluționară a lui Tudor Vladimirescu către locuitorii Țării Românești, pe care îi cheamă să se înroleze în „adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara”¹⁷ și Cererile norodului rumânesc formulate de Tudor Vladimirescu¹⁸, am reținut câteva idei și noțiuni care fie aduc direct veritabile argumente juridice, fie constituie germenii unor concepte juridice¹⁹ ce vor fi reglementate mai târziu în dreptul românesc. Dintre aceste amintim pentru început, actualizând termenii respectivi: „adunarea poporului” și „voința întregului popor”, „ordinea publică” și „interesul public sau obștesc”, „legitima apărare”, „averi licite” și „averi ilicite”, „abrogarea unei legi” sau necesitatea „adoptării unei legi”, eventual prin „referendum”. De asemenea, din corespondența lui Tudor Vladimirescu se desprinde limpede că acesta cunoaște și crede cu tărie în „forța obligatorie a actului juridic”, în forma angajamentului sau jurământului din vreme sa.

Proclamația de la Padeș din 23 ianuarie 1821, esențială în înțelegerea programului general al revoluției, aduce în spațiul juridic românesc „Adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara”, care va fi prezentă pe perioada întregii acțiuni revoluționare, numită și „Adunarea norodului” sau simplu „Adunare”. În textul proclamației constituirea Adunării este anunțată la final și este însoțită de măsuri generale de organizare și de păstrare a ordinii publice”. După o delimitare introductivă indispensabilă între „bine” și „rău” - binele ca interes general și răul ca realitate crudă, prezență cotidiană insuportabilă - „norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești” este chemat să facă parte din Adunare: „să vă faceți degrabă și să veniți unde veți auzi că se află Adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara. Și ceia ce vă va povățui *mai mării Adunării*, aceia să urmați, și unde vă vor chema ei, acolo să mergeți” (s.n. – S.C.).

Tudor aduce în prim plan „interesul general”, „binele obștesc”, iar pentru împlinirea acestuia constituie „Adunarea”. Subliniem două idei ce rezultă din textul proclamației. Mai întâi, Adunarea exprimă voința poporului îndreptățit să solicite dreptate. În al doilea rând, în cadrul Adunării astfel constituite se impune disciplina, rigoarea, iar membrii acesteia trebuie să respecte legea.

¹⁷ În *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, pp. 207-208.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 272-274.

¹⁹ D. C. Dănișor, I. Dogaru, Gh. Dănișor, *Teoria generală a dreptului*, București, Editura C. H. Beck, 2006, pp. 205-209; se distinge între concepte juridice primare și construite, pe de o parte, precum și între concepte juridice determinate și indeterminate, pe de altă parte.

Oprirea „furtului”, care era pedepsit de toate pravilele vremii, este un element important de ordine și de bună desfășurare a revoluției: „niminea dintre noi nu este slobod, în vremea aceștii Adunări – obștii folositoare – ca să se atingă măcar de un graunți, de binele sau de casa vreunui neguțători, oroșan sau țăran, sau de al vreunui lăcuiitori...” (s.n. – S.C.).

În textul proclamației urmează o delimitare între averile dobândite „licit” și cele dobândite „ilicite”, care pot să fie „confiscate”: „...decât numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jertfească: însă al cărora nu vor urma noaă – precum sunt făgăduiți - numai la acelor să să ia, pentru folosul de obște” (s.n. – S.C.).

Nicolae Iorga sublinia că din cele petrecute în Serbia și-a luat Tudor „modelul pentru mișcarea lui..., în multe privinți, o adevărată reeditare pe pământ românesc a mișcării sârbești”. Împotriva boierilor, mai ales a celor fanarioți, care constituie în spațiul nostru „clasa răpitoare” a dahiilor, se va ridica „aceeași adunare a poporului”. În esență, „exemplul sârbesc a fost hotărâtor”²⁰ pentru Tudor, care menționa el însuși că întreține legături cu sârbii și cu pașii dunăreni și că urmează exemplul politicii sârbești. Pentru poporul român „ideea unei desfaceri încete din Împărăția otomană” reprezenta calea cea mai înțeleaptă de luptă pentru câștigarea independenței, având în vedere că Sfânta Alianță era atotputernică pe continentul european²¹.

„Adunarea norodului” este expresia poporului, având în frunte pe „mai marii Adunării” care trebuiau ascultați, iar conducătorul suprem era Tudor Vladimirescu, așa cum se consemna în „cererile norodului”, care „ca un părinte binefăcător a fost ales și hotărât de întreg poporul român să fie căpetenie și cârmuitor devotat, să aibă împreună cu celelalte căpetenii grija de binele intern

²⁰ Nicolae Iorga, *Istoria statelor balcanice în epoca modernă*, lecții ținute la Universitatea din București, Vălenii de Munte, Tipografia Societății „Neamul românesc”, 1913, pp. 120-143, disponibil online la: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Nicolae_Iorga_Istoria_statelor_balcanice_în_epoca_modernă_Lectii_tinute_la_Universitatea_din_Bucuresti.pdf, site accesat în perioada mai – iunie 2021.

²¹ Mircea T. Radu, *op. cit.*, pp. 192-193, care analizează riguros și întâlnirea din 22 martie 1821 dintre Tudor și Udrișki, secretarul consulului austriac, când „conducătorul poporului valah” cere restabilirea vechilor drepturi ale țării, călcate în picioare de fanarioți împreună cu boierii pământeni, el nu declară război Porții, ci își manifestă adevărată dezamăgire față de turci, pp. 210-214; *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu Hurmuzaki*, serie nouă, vol. II, *Rapoarte consulare austriece (1812-1821)*, București, Editura Academiei Române, 1967, pp. 648-649; I. I. Nistor, *Tudor Vladimirescu și Sfânta Alianță*, în „Alan. Acad. Rom. Mem. Secț. Ist”, seria III, tom XXII, București, 1940, pp. 7-13.

și extern”²². În repetate rânduri Tudor amintește de „Adunare”, de „voința” și de „îndreptățirea poporului” de a acționa, așa încât avem suficiente date pentru a reface limpede concepția sa asupra acestor noțiuni.

În scrisoarea către marele vornic Nicolae Văcărescu din 11 februarie 1821, Tudor afirmă prudent: „Eu alta nu sunt decât numai un om luat de către tot norodul țării cel amărât și dosădit din pricina jăfuitorilor, *ca să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăților*” (s.n. – S.C.). De asemenea, în Proclamația către locuitorii județelor, privind rostul mișcării sale și îndatoririle lor, din 20 martie 1821, Tudor afirmă „cu glasul norodului celui năpăstuit am urmat și urmez, *spre dobândirea dreptăților*. Am hotărât, ... ca nici într-un chip să nu încetez din cererea dreptăților țării”. În scrisoarea către boierii fugiți în Brașov de la sfârșitul lunii martie 1821, el arată: „Eu nu caut ceva pentru mine, ci *mă îngrijesc de binele patriei și de fii ei sărmani*, care au rămas cu desăvârșire goi din pricini știute de dumneavoastră”, dar este important să se știe că „Nu mai este însă cu putință ca poporul să sufere și de aici încolo sîlniciile răufăcătoare săvârșite până acum asupra lui”²³.

În sinteză, chemarea inițială pare să fie la „luptă până la moarte”, așa încât „Adunarea” are pentru început alcătuirea unei armate, iar membrii săi sunt ostași. În realitate, Tudor Vladimirescu are în vedere ca din „arsenalul militar” să facă parte și „arma politică”, „negocierile” politice, pe plan intern cu boierii, iar pe plan extern cu Poarta Otomană, după modelul sârbesc și ținând seama de succesul pe care îl înregistrau atunci tratativele dintre sârbi și turci. *Adunarea este constituită pentru ca voința poporului să fie văzută, auzită și ascultată în plan intern și extern*. Ea poate fi considerată o primă formă de exprimare a voinței poporului, concept ce mult mai târziu avea să dobândească statut juridic sub forma suveranității și a reprezentativității.

5. Legitima apărare. De la început, Tudor Vladimirescu așeza întreaga acțiune revoluționară în „limitele legitimei apărări” și susținea că poporul era silit să acționeze după toate nedreptățile suferite. Proclamația de la Padeș susține din primele sale rânduri că „*nici o pravilă nu oprește pe om de a întâmpina răul cu rău*”. Această afirmație, simplă și seducătoare, este urmată de imaginea șarpelui ce „*îți iasă înainte*” și a balaurilor „*care ne înghit de vii*”, exprimare care are un tâlc, un rost, descoperit rapid: *dacă vrei să trăiești, trebuie să-l lovești!* Dar afirmația respectivă, chiar extrasă din această exprimare

²² A se vedea Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, pp. 220-222.

²³ În *Documente privind istoria României*, vol. I, nr. 151, pp. 258-259; nr. 230, pp. 385-387, nr. 272, pp. 433-434.

alegorică, chiar în afara tabloului zugrăvit de Tudor pentru înțelesul tuturor, are un sens juridic real. Dacă nu ar fi consemnată în vremurile tulburi ale anului 1821, ea ar putea să fie apreciată ca cea mai frumoasă definiție a legitimei apărări din dreptul românesc. Contextul îi conferă o dimensiune tragică, iar noțiunea este foarte clară, este limpede formulată.

Dacă vom căuta „legitima apărare” în texte normative, o regăsim înscrisă în Legiuirea Caragea, adoptată cu trei ani înainte de Revoluția condusă de Tudor, precum și în Codul penal al lui Alexandru Ioan Cuza, adoptat după mai bine de patru decenii. Dar în aceste texte, cum este firesc, o regăsim formulată în termeni tehnici, juridici, deja sofisticăți. Spre exemplu, în Legiuirea Caragea, pe care Tudor o cunoștea bine după cum vom vedea, în partea a V-a, intitulată „pentru vini”, în cap.1 „Pentru omor”, se distinge între omorul „mai nainte cugetat” – premeditat, care se pedepsește la rândul său cu moartea, pe de o parte, și omorul „necugetat”, pe de altă parte, care „după întâmplări, micșorează sau mărește vina”. În această materie se prevede: „a) *Cine va omori, apărându-și viața de primejdie, nevinovat iaste*”. Sintetic, în Legiuirea de la 1818, legitima apărare constituie în sens larg o cauză de nepedepsire a omorului²⁴. La rândul său, în Cartea I, titlul IV intitulat „Despre cauzele care apără de pedeapsă sau micșorează pedeapsa”, art. 58 din Codul penal al lui Alexandru Ioan Cuza prevedea: „Nu este nici crimă nici delict când fapta va fi săvârșită *din cauză de legitimă apărare. Apărarea este legitimă când este necesară spre a respinge un atac material, actual și injust, în contra persoanei sale sau a altuia. Se socotește ca legitimă apărare și în cazul când agendele sub imperiul tulburării, temerii sau terorii, a trecut peste marginile apărării*”²⁵. Și în prezent, art. 19 alin. (1) din Codul penal român prevede că este „justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în legitimă apărare”, iar în alin (2) explică: „Este în legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, care pune în pericol persoana sa, a altuia, drepturile acestora sau un interes general, dacă apărarea este proporțională cu gravitatea atacului”.

Cu privire la acest aspect este important de amintit că în lucrarea „Lupta pentru drept” (Lupta pentru lege) din 1872 renumitul jurist german Rudolf von

²⁴ *Legiuirea Caragea*. Ediție critică, București, Editura Academiei Române, 1955, ediție îngrijită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei condus de Acad. Andrei Rădulescu, p. 140.

²⁵ *Codul penal al lui Alexandru Ioan Cuza*, în limbile ucraineană și română, trad. F. Vrâncanu, introducere T. Toader, S. Nezhurbida, Ed. Bukrek, Cernăuți, 2017, pp. 45-46.

Ihering susținea „necesitatea intervenției curajoase pentru apărarea propriului drept”, ca fiind cea mai eficientă și sigură garanție contra bunului plac. El apreciază că rezistența față de nedreptate este, în primul rând, o îndatorire a celui interesat față de el însuși – căci reprezintă un imperativ al autoconservării sale morale, dar este și o datorie față de societate – căci el nu poate avea succes în acțiunea sa decât în cadrul societății²⁶.

Ideea legitimei apărări în activitatea lui Tudor Vladimirescu se poate desprinde și dintr-o întâmplare anterioară anului 1821, prezentată de C. D. Aricescu. Tudor se întorcea de la București însoțit de Gîrbea și de Radu Miu, iar noaptea au poposit în câmp lângă o claie de fân, au prionit caii și le-au dat fân. Peste noapte, pe când dormeau, a venit proprietarul care l-a luat la bătaie pe Gîrbea, prohodindu-l „cu a cui voie caii lor mănâncă fânul lui”. Gîrbea se luptă, dar săteanul este mai puternic și îl lovește serios. La un moment dat, Gîrbea scapă cu ajutorul lui Radu Miu, scoate pistolul de la brâu și-l împușcă mortal pe adversarul său. Gîrbea îl întreabă pe Tudor dacă a făcut bine. „Nu ai făcut bine, fiindcă era un frate de-ai noștri” este răspunsul. „Dar trînteale mele, boierule?” insistă Gîrbea mirat. Tudor răspunde: „Trînteală pentru trînteală. Dar ce s-a făcut nu se mai desface”. Așadar, pentru loviturile cu pumnii, Gîrbea nu trebuia să răspundă cu pistolul. În acest caz fuseseră depășite limitele legitimei apărări, iar răspunsul celui atacat cu pumnii, fusese disproporționat și nelegal. Tudor înțelegea foarte bine această situație când afirma că la trînteală se răspunde cu trînteală, iar nu cu foc de armă²⁷.

Revenind la Padeș în ianuarie 1821, este cert că nu trebuie să căutăm în chemarea la luptă a norodului limbajul juridic al legiuirilor timpului și, cu atât mai puțin, formulările tehnico-juridice din opera legislativă de mai târziu. Tudor vorbea pe înțelesul celor mulți, direct, limpede și tăios, dar înțelegea să folosească, de la început, un veșmânt juridic, cu argumentele corespunzătoare, pentru acțiunile sale. Sunt pregătite, astfel, pentru cei implicați în acțiunea revoluționară, argumente juridice pentru o apărare care s-a dovedit necesară foarte curând, dar care nu a primit forța juridică adecvată în circumstanțele vremii.

Tudor cunoștea foarte bine situația insuportabilă din țară, dar și situația celorlalte popoare din regiune. După pacea din anul 1812, Țara Românească avea mari speranțe în prevederile tratatului de la București, care reafirma drepturile și privilegiile țării, precum și în scutirea de toate taxele pentru o

²⁶ Rudolf von Ihering, *Lupta pentru drept*, București, Editura All Beck, 2002, traducere și îngrijire de Andrei Florea, pp. 14-15.

²⁷ C. D. Aricescu, *op. cit.*, pp. 37-38.

perioadă de doi ani. În realitate, domnitorul Ioan Vodă Caragea a mers atât de departe cu spoliurile, încât și-a însușit chiar și sumele plătite de Poartă pentru bunurile achiziționate din Principat. Totul era de vânzare, iar jaful devine, mai mult decât în trecut, „temelia” întregului sistem de conducere. Demnitățile erau oferite, nu după merite, conform obiceiului vechi, ci numai celor care le plăteau mai bine. La rândul lor, boierii ajunși în slujbe, vindeau și ei serviciile pe care le coordonau pe un preț mai mare. Toate cheltuielile veneau asupra țaranului sărac și neputincios, care nu mai avea nici un apărător. Situația a continuat sub domnitorul Alexandru Șuțu, iar consulul țarului la București, grecul Pini, care trebuia să vegheze la respectarea tratatelor și să ia măsuri împotriva abuzurilor, era „înduplecat la tăcere” fără prea mari probleme²⁸.

În arzul adresat Înaltei Porți de către Tudor Vladimirescu din partea norodului Țării Românești la aceeași dată - 23 ianuarie 1821 -, se scrie „cu mare jale” despre „neconținutele noastre necazuri și cumplite patimi ce le suferim din pricina unirii pământenilor boieri cu cei dupe vremi trimiși domni și otcârmuitori acestui norod”, care împreună „ne-a prădat ca niciodată mai înainte”, astfel încât „am rămas mai goi decât morții cei din mormânturi”. În aceste condiții se solicită „să trimiță om împărătesc”, care să cerceteze și „să vază jalneca stare a țării și să ni se facă îndreptare și orânduială, ca să lipsească jafurile”. Până atunci „noi ne-am sculat cu mic cu mare și mergem ca să ne adunăm la București”²⁹.

În esență, *jaful generalizat este cel care îndreptățește acțiunea norodului și o așează în limitele unei legitime apărări*. Este ușor de acceptat că afirmația avea o puternică îndreptățire. A avut un efect mobilizator incontestabil, chiar dacă nu și-a atins și obiectivul protector. Nimeni nu a dat importanță „argumentelor juridice”, iar „dreptul forței” a prevalat în cele din urmă.

6. Tudor Vladimirescu invocă în numeroase rânduri „voința a tot poporul”. În Cererile norodului, pct. 14, găsim următoarea situație: se solicită

²⁸ A se vedea, Ion Ghica, *Scrisori către V. Alexandri*, Volum suplimentar cu prefață, București, Editura Librăriei „Universala”, f.a., „Un boier cum a dat Dumnezeu”, pp. 113-126, care arăta: „Una din afacerile de predilecțiune ale Domnilor Greci era și încuscririle cu boierii pământeni; urmăreau fetele și flăcăii cu avere pentru neamurile Dumnealor. Vodă Caragea adusesse cu dânsul din Țaringrad nu numai ciumaci și o droaie de Greci flămânzi, cărora alipindu-le titlul de „baș” (cap sau șef, notele lui Ghica) în coadă, îi poreclea cafeği-bașa etc.; kera (nevasta lui Vodă sau Doamna), bezdadele domnițe (titlul care se dă numai fetelor de Domn), cuconițe (se zice numai surorilor de Domn), și duduce (fete mari, rude ale domnului), p. 113.

²⁹ În *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, pp. 208-211.

ca „Prăvilniceasca Condică a domnului Caragea să lipsească cu totul, nefiind făcută cu voința a tot norodul”, iar a domnului Ipsilant „să rămâie bună și să se urmeze”. Se invoca astfel abrogarea unei legi care nu a fost adoptată „cu voința a tot norodul”, o solicitare care poate să fie asemănată cu mecanismul constituțional, de mai târziu al referendumului.

În conferința intitulată „Ardealul în spiritualitatea românească” susținută la radio în august 1940, Constantin Noica amintea treptele ascensiunii poporului român subliniate de Nicolae Bălcescu în studiul său „Mersul revoluției în istoria românilor”: poporul nostru a pornit de la rob, s-a prefăcut în serv, apoi în proletar, în posesor și „acum” – spune Bălcescu – zvârle cea din urmă exploatație și este a se face proprietar”. Năzuința lui Bălcescu, marele nostru vizionar, era „un tip de român cu conștiință de stăpân”. Pentru a avea conștiință de stăpân - afirmă Constantin Noica - „trebuie să fii sigur de drepturile tale și gata să lupți pentru ele: să fii permanent treaz; conștient de o misiune și nemulțumit că nu ești întotdeauna la înălțimea acelei misiuni”³⁰. Se poate susține că germeii acestor idei sunt întâlniți în primăvara anului 1821 la Padeș, la Tântăreni, la Slatina, la București, în toată Țara Românească, în acțiunile și scrierile lui Tudor Vladimirescu: „Dar pre bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericesti, cât și cele politicești, pînă când să-i suferim a ne suga sângele din noi? *Până când sa le fim robi?*” (s.n.- S.C.).

Ideea consultării voinței poporului în diferitele probleme de interes general va fi preluată în perioada următoare în programul revoluționar de la 1848 și va triumfa în *Adunările ad hoc* din toamna anului 1857, care sunt special constituite pentru a exprima în fața puterilor garante dorințele poporului român, voința tuturor păturilor și claselor sociale din principate în problema reorganizării acestora³¹.

Ideea legii care trebuie să emane de la națiune poate să fie întâlnită, mai târziu, și în scrisoarea adresată lui Vasile Alecsandri, intitulată „Legile” și semnată la 1 noiembrie 1884 de Ion Ghica, unde se afirma: „Puterea, ca să fie

³⁰ Constantin Noica, *Ardealul în spiritualitatea românească*, în „Pagini despre sufletul românesc”, București, Editura Humanitas, 2008, pp. 101-109, care încheie: „Dar au venit timpurile și vor mai veni timpuri când țara, așezată pe dinafară, va trebui însuflețită dinăuntru. De timpurile acelea va trebui să fim cu-adevărat vrednici. Iar învrednicirea românească nu se va întâmpla decât într-o direcție: prin alipirea noastră spirituală de Ardeal”.

³¹ Pentru *Adunările ad hoc* și semnificația lor, Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, Editura Academiei Române, 1979, pp. 51-72.

suferită și respectată, trebuie să emane de la națiune, să-și aibă rădăcinile ei înfipte în spiritul și trebuințele poporului”³².

În fine, în teoria dreptului constituțional se admite că poporul (națiunea) deține puterea. În practică însă, este imposibil de susținut exercițiului direct de către popor al puterii. În consecință, soluția tehnică adoptată de cele mai multe constituții este că poporul exercită puterea direct prin *referendum* sau prin *reprezentare*. Pentru a deveni general obligatorie voința poporului trebuie exprimată pentru a fi *cunoscută și respectată*. În Constituția noastră din 1866 vom afla dispoziția conform căreia „toate puterile Statului emană de la națiune”³³, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față” (art. 31, care este preluat în art. 33 din Constituția din 1923). În evoluția conceptului de suveranitate, secularizarea statului a permis fundamentarea teoriei suveranității populare pe ideea că fiecare cetățean cedează partea sa de suveranitate (J. J. Rousseau, 1712-1778), iar guvernanților le este încredințat exercițiul suveranității. Poporul păstrează întotdeauna posibilitatea revocării reprezentanților săi și dreptul de decizie finală³⁴.

Revenind la Tudor Vladimirescu, este remarcabil că el susține construirea Adunării norodului, iar pe parcursul desfășurării revoluției sale, este invocată și impusă în diferite situații „voința întregului popor”. Dar de ce pentru „abrogarea” Legiurii Caragea și pentru reintroducerea unei legiuri mai vechi? Vom menționa în treacăt că nici Pravilniceasca Condică a lui Alexandru Ipsilanti de la 1780 nu fusese adoptată prin voința întregului popor, așa încât motivul real nu era cel formal, privind adoptarea legii.

Îndatoririle țăranilor către stăpânii de moșie, relativ reduse în Pravilniceasca Condică de la 1870, au fost majorate de Legiuirea Caragea. Pravila lui Ipsilante limita obligația clăcii la cel mult 12 zile pe an și lăsa libertatea de a se încheia învoieli între boieri și clăcași pentru un număr mai mic de zile. Pentru dijma porumbului, stabilea să se dea stăpânului a zecea

³² Ion Ghica, *Scrisori către V. Alexandri*, vol. III, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, f.a., „Legile”, Londra, 1 noiembrie 1884, pp. 3-23, Iubite amice, ... (p. 3).

³³ A. Lascarov-Moldovanu, Sergiu D. Ionescu, *Constituțiunea României din 1923 adnotată cu desbateri parlamentare și jurisprudență*, București, Editura Tipografiei „Curierul Judiciar”, 1925, p. 307. Pentru evoluția ideii de suveranitate, Paul Negulescu, *Curs de drept constituțional român ținut la Universitatea din București*, editat de Alex Th. Doicescu, cu un cuvânt *Către cititori* semnat septembrie 1927, pp. 85-139.

³⁴ I. Muraru, E. S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ediția a XI-a, București, Editura All Beck, 2004, pp. 62-65.

parte din recolta: „din zece bănuți, una”³⁵. În schimb, Legiuirea Caragea, înăsprește prevederile privind claca, dijma porumbului, ș.a. Claca se ridică la 14 zile, la care se adaugă alte 12 zile de muncă în general, o zi de plug și o zi pentru căratul lemnului. Nu se mai admitea micșorarea clăcii prin învoieli particulare. Pentru dijmuirea porumbului se impunea perceperea dijmei după suprafața însămânțată, indiferent de recolta realizată. O astfel de măsură îi lovea din greu pe clăcași, care în anii secetoși plăteau cu dificultate.

Este de amintit că reforma fiscală realizată de Caragea cu puțin timp înainte de a părăsi domnia, care propunea o semnificativă reducere a impozitelor, a fost acceptată de Tudor. După ce storsese țărănimea prin biruri, Caragea venea cu o reformă importantă, care era menită numai să-i înlesnească fuga în străinătate, cu averile strânse prin jaf. Se propunea, spre exemplu, reducerea oieritului de la 81 la 10 aspri, a vinăritului de la 33 la 5 aspri, a dijmăritului de la 51 la 10 aspri, de unitate, însă toate aceste relaxări fiscale au fost imediat schimbate de Alexandru Șuțu. În aceste condiții, Tudor cere ca toate „orînduirile” întocmite de Alexandru Șuțu „să fie nule și neavenite și să rămână decât orînduirile folositoare țării, întocmite de domnul Caragea”.

El se ridică împotriva legislației adoptate de fanarioți și boieri prin care a fost intensificată exploatarea fiscală, iar pentru abrogarea acesteia se prevează de așezăminte juridice mai vechi, a căror repunere în vigoare putea fi aprobată de Înalta Poartă și de Rusia³⁶. Este de observată că în acest context invocă „voința întregului popor” și „drepturile câștigate”, concepte juridice pe care le vom regăsi în dreptul european și dreptul național mai târziu.

7. Cunoașterea și utilizarea forței obligatorii a actului juridic (angajament, jurământ). În numeroase rânduri Tudor Vladimirescu recurge la încheierea unui angajament sau jurământ, în formă scrisă, ceea ce denotă cunoașterea și asumarea valențelor juridice ale acestora. Aici nu este locul pentru a intra în analiza semnificației lor istorice, uneori controversată, având în vedere contextul în care au fost elaborate și semnate ori consecințele în planul programului revoluționar care a urmat, dar este potrivit să fie amintite câteva situații.

Mai întâi, în ianuarie 1821, este semnalată convenția încheiată între Tudor Vladimirescu, Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, pentru a se ajuta reciproc

³⁵ *Pravilniceasca Condică 1780*. Ediție critică, București, Editura Academiei Române, 1957, ediție îngrijită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei condus de Acad. Andrei Rădulescu, pp. 80-84.

³⁶ Mircea T. Radu, *op. cit.*, pp. 122-124.

până la terminarea acțiunii revoluționare³⁷, în care sunt menționate: a) „am hotărât în unanimitate (deși împotriva răuvoitorilor) să ducem, prin cea mai dârză activitate la îndeplinire planul nostru cel spre obștescul folos, și anume prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor...”; b) „să facem tot ce stă în puterile noastre, pentru atingerea scopului propus și pentru aceasta să jertfim nu numai averea, onoarea, armele și tot ce va fi necesar iscusinței unor astfel de întreprinderi, ci și scumpa noastră viață până la ultima picătură de sânge”. Semnatarii se obligă să păstreze secretul „acestei asociații” și întăresc acordul încheiat „prin jurământ pe sfânta cruce și pe sfânta evanghelie”, iar actul se încheie în 5 exemplare semnate de toți trei pentru a avea „tărie pretutindeni și în tot timpul”. Printre altele, este respectată și cerința tehnică a multiplului exemplar al actului, conform căreia pentru eficacitatea juridică a înscrisului sub semnătură privată fiecare parte trebuie să primească un exemplar original.

Pe de altă parte, la 15 ianuarie 1821, boierii Grigorie Brâncoveanu, Grigorie Ghica și Barbu Văcărescu făgăduiesc să ajute pe Tudor Vladimirescu în răscularea poporului³⁸. În actul încheiat se menționează:

„pe dumneata sluger Teodore te-am ales să rădici norodul cu arme și să urmezi precum ești povățuit; și noi ne jurăm din parte-ne sub aceste iscălituri, (...) că la toate vom da ajutor cu mijloacele folositoare și cuviincioase și vom lucra unde și la ce ni se va cuveni pentru obștescul folos, puind toată silința la cele ce va cere această delicată pornire”.

La 8 martie 1821, Tudor lansează din Slatina o proclamație către bucureșteni, anunțând venirea Adunării norodului în capitală și invitând diversele categorii sociale să trimită răspunsuri în scris de adeziune la mișcarea sa: „...să-mi trimiteți din toate isnafurile câte un om cu adeverință în scris spre încredințare” (s.n.). Această invitație este repetată în proclamația din 16 martie 1821. De asemenea, la 23 martie 1821 în Jurământul boierilor față de Tudor Vladimirescu se menționează:

³⁷ În *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, pp. 191-194.

³⁸ *Ibidem*, p. 196. Pe de altă parte, cei trei boieri desemnează pe Dimitrie Macedonschi pentru a secunda pe Tudor Vladimirescu în răscularea poporului „urmând întocmai după îndrumările date de noi slugerului Theodor” (p. 197).

„Încredințăm cei mai jos iscăliți cu acest înscris al nostru cum că am cunoscut că pornirea d-lui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință (...). Drept aceea și ne jurăm din parte-ne (...) că niciodată nu vom cugeta împotriva vieței și a cinstei d-lui și ne vom uni într-o toate bunele cugetări câte se vor chibzui(...)”.

La aceeași dată, în Jurământul lui Tudor Vladimirescu, la venirea sa în București, față de boieri, este menționat:

„... unindu-mă, într-o bune cugetări, cu toți cei ce au cunoscut într-o adevăr că voiesc binele și folosul *patriei*, luând desăvârșite încredințări prin înscris și strașnic jurământ (...), *mă leg și eu din parte-mi cu glasul obștii norodului*, printr-un acest înscris al meu, și mă jur (...), întâi: că nici odinioară nu voi cugeta, nici pe față, nici prin chip de viclenie, asupra vieții și a cinstei cuivaș din patrioții mei, sau asupra hrăpirei averii sale; și, al doilea, că de azi înainte, cunoscând vremelnica stăpânire a țării, voi cerceta toate trebuincioasele oștirilor a se împlini prin poruncile acestei stăpâniri. Voi chibzui și voi pune în lucrare orice nizam, spre încetarea pagubelor și a răutăților ce au cercat drumeții și alții din partea ostașilor furii, și voi îndupleca pe tot norodul din câte șaptesprezece județe (...) a da toată supunerea și ascultarea la stăpânirea țării...”³⁹ (s.n.).

Semnificația istorică a acestor angajamente este determinată de împrejurările în care au fost încheiate, însă din punct de vedere juridic, de fiecare dată este avută în vedere forța lor probantă, chiar dacă părțile nu au respectat angajamentele asumate. Spre exemplu, în condițiile menținerii păcii între marile puteri, scopul venirii Adunării poporului în capitală era, așa cum stă scris și în proclamația din 16 martie 1821, să obțină prin tratative cu trimișii Porții, instaurarea unui regim de „dreptate și orânduială bună”, adică răsturnarea jugului fanariot. În acest context, adeziunile scrise solicitate deveneau argumente juridice în negocierile cu turcii. Ele demonstrau voința poporului care era consultat și se exprima prin „adeverințe în scris spre încredințare” în susținerea hotărârile Adunării norodului.

Este remarcabil cum, peste un secol, în pregătirea Adunării Constituante de la Alba Iulia din 1918, un loc important este ocupat de mandatele oficiale ale delegaților, semnate de președinții și notarii adunărilor electorale, dar și de

³⁹ *Ibidem*, pp. 395- 397.

„bărbați de încredere” ai comunităților. Simpla parcurgere a Credenționalelor, republicate recent în anul centenarului Marii Uniri, aduce o impresie puternică și constituie o veritabilă dovadă a dorinței unanime, colective, de Unire cu Țara⁴⁰. Chiar dacă la 1821 Tudor nu are pregătită această acțiune, care este inițiată și trebuie implementată „din mers”, fără resursele necesare⁴¹, rămâne peste secole *intuiția forței acestui mecanism de consultare populară*.

8. Concluzii. Mai sunt și alte acte și fapte consemnate în documentele vremii care pot susține ideea afirmată în rândurile de față. Spre exemplu, este cunoscut că la 31 martie 1821 Tudor Vladimirescu cere Divanului să instituie la Cotroceni un *tribunal special* din trei judecători care să judece netrebnițiile și hoțiile făptuite de „ostașii adunării obștii, cât și din cei după dinafară”⁴². Chiar dacă nu sunt prea multe date privind activitatea acestui tribunal special, intenția constituirii acestuia denotă cunoașterea și înțelegerea procedurilor vremii, dar și dorința menținerii ordinii publice, în general, și în cadrul Adunării, în special. De altfel, existența și activitatea acestei instanțe speciale ar fi fost o soluție bună pentru mersul revoluției și, mai ales, ar fi ridicat această povară delicată de pe umerii lui Tudor Vladimirescu. El și-a asumat în întregime menținerea unei discipline în rândul Adunării, cu riscul major al atragerii nemulțumirii pandurilor, căpitanilor și membrilor adunării, care se va dovedi fatal.

În fine, trebuie subliniată semnificația juridică a documentului programatic fundamental, *Cererile norodului*, în variantele succesive elaborate în timpul revoluției. Atrage atenția în chip deosebit varianta cea mai întinsă, de

⁴⁰ A se vedea, „Construind Unirea cea Mare”, vol. V, *Democrație și spirit civic. Credenționale* (1), volum îngrijit de Mihaela Bedecan, Cluj- Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018, unde se menționează că în cea mai mare parte a cazurilor, „Credenționalele respectă un tipar prestabilit, care punctează câteva idei și se derulează după un tipic scriptic”. Formulele folosite ilustrează faptul că întregul proces electoral a avut o largă bază populară, „care presupune participarea întregii comunități, ce își împuternicește delegații-reprezentanți la Marea Adunare Națională” de la Alba Iulia, în *Prefață*, Mihaela Bedecan, Ioana-Mihaela Bonda, p. 10; „Construind Unirea cea Mare”, vol. V, *Democrație și spirit civic. Credenționale* (2), volum îngrijit de Ioana- Mihaela Bonda, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018.

⁴¹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, cap. XIX, „Fuga bucureștenilor”, pp. 150-152, precum și notele 54-55, pp. 303-305, care menționează că „Tudor expediase din Slatina o proclamație către locuitorii din București ca să îi trimită din toate isnafurile câte un om cu adevărîntă înscrisă că aprobă cele lucrate de el pentru binele țării, dar se vede că guvernul a paralizat-o, fiindcă nici o urmare nu s-a făcut din partea bucureștenilor” (p. 150).

⁴² În *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, p. 437.

48 de puncte, menționată de multe surse străine și întocmită, cel mai probabil, în aprilie 1821 la București. Se regăseau acolo principii de bază ale unei noi ordini sociale, care aveau o vădită tendință de reorganizare a sistemului social și politic al timpului. S-a discutat de o Constituție sau de o Chartă, iar Vladimirescu susținea ca *Cererile norodului*, întărite printr-un „hrisov cu mare jurământ obștesc”, confirmate de sultan și de țar, să fie impuse noului domn chiar la intrarea în țară, la Dunăre, când urma să se angajeze solemn că „le va păzi întocmai”⁴³.

După cum s-a spus, Tudor Vladimirescu a trăit într-o perioadă de timp determinată și a exprimat, în general, ideile epocii sale. Unele dintre acestea au valoare perenă, trec peste locuri, oameni și ani, iar altele sunt strict ancorate în prezentul trăit de omul Vladimirescu, deschizător de orizonturi. „Revoluția din 1821 a îmbinat țelurile de eliberare socială și națională, a cuprins întregul teritoriu al națiunii, a deschis drum către România modernă. Dar, ca orice lucru omenesc cursul evenimentelor nu a fost atunci nici lin și nici lipsit de contradicții”⁴⁴.

Scrierile lui Tudor Vladimirescu, fie că se constituie în documente programatice ale Revoluției de la 1821, fie că alcătuiesc corespondența în legătură cu acțiunile revoluționare, au o reală dimensiune juridică și demonstrează cunoașterea și mânuirea unor concepte și argumente juridice. Activitatea sa îl poate așeza în ipostaza unui *vrednic slujitor al dreptului românesc*, care înțelege rolul și forța legii, care urmărește realizarea unor reforme sociale la baza cărora trebuie să fie legea. El înțelege să invoce forța dreptului și să utilizeze voința poporului pentru stabilirea și îndeplinirea interesului general.

⁴³ Pentru programul Revoluției și semnificația Cererilor norodului, Dan Berindei, *op. cit.*, 1991, pp. 219-228; Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, pp. 46-53. A se vedea, Constantin Șerban, *Proiectul de Constituție al Țării Românești elaborat de Tudor Vladimirescu*, în „Muzeul național”, 5(1981), pp. 213-216, care este disponibil în format electronic și la adresa file://Muzeul-National-V-1981-31-Serban.pdf, accesat mai-iunie 2021; Răzvan Theodorescu, *Despre prima modernitate a românilor*, în Academia Română, *Discursuri de recepție*, vol. IX, București, Editura Academiei Române, 2006, 21 noiembrie 2001, pp. 185-206 (cu discurs de răspuns de Virgil Cândea, pp. 207-212), în care amintește încercările constituționale din 1821, p. 191; în sensul că revoluția lui Tudor Vladimirescu și existența partidului național nu pot fi luate ca punct de plecare al revoluției sociale în veacul al XIX-lea, Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Editura Științifică, 1972, pp. 90-94.

⁴⁴ Dan Berindei, *Cuvânt înainte*, *op. cit.*, 1991, p. 7.

În plan politic, Tudor Vladimirescu exprimă sintetic și profund suma gândirii politice a voievozilor pământeni și reușește să impună reluarea ideilor politicii naționale. Se poate afirma, în circumstanțele cunoscute, că prima domnie pământească este cea revoluționară impusă printr-o abilitate politică internă de negociere cu boierii și printr-o poziționare corectă în politica externă, în principal, în raporturile cu Poarta. Prin ideile sale a „trasat un program de țară pentru întreg secolul al XIX-lea”, așa cum s-a spus, iar acțiunea sa politică s-a dovedit consecventă și realistă. Activitatea sa include manifestări moderne prin actele întocmite – proclamații, corespondența către Înalta Poartă, Rusia și Austria, corespondența cu boierii – și prin faptele sale, în care „știința pravilelor în apărarea și dobândirea dreptății” se oglindește remarcabil pentru a susține realizarea marilor idealuri.

George Călinescu subliniază că Tudor Vladimirescu este, în literatura română, „precursor în messianism al lui Eliade și al lui C. A. Rosetti”. Se poate afirma că în dreptul constituțional, în răgazul scurt al anului 1821 și în vâltoarea evenimentelor revoluționare, căutând soluții pentru reformele indispensabile țării, Tudor Vladimirescu scrie apăsător câteva idei fundamentale. Timp de două luni a fost conducătorul țării, guvernând cu sprijinul „adunării norodului”, apreciat ca un organ reprezentativ popular, și al boierilor care nu pleaseră în pribegie și care i-au jurat credință⁴⁵. Susținea un plan de reforme mai largi, care să schimbe sistemul administrativ, fiscal și militar, dar și să consolideze poziția statului român în plan intern și extern, toate cu importante implicații legislative.

Prin conceptele și argumentele juridice utilizate în acțiunea sa - „adunarea poporului”, „voința întregului popor”, „interesul public sau obștesc”, „legitima apărare”, „averi licite” și „averi ilicite”, „abrogarea” unei legi sau „adoptarea” unei legi” prin „referendum”-, se deschide o pagină nouă în dreptul public românesc, iar literele scrise atunci cu sânge românesc în condeiul patriotismului celui mai înalt, strălucesc peste veacuri în cărțile neamului nostru. Sunt pilduitoare semnificațiile juridice ale actelor și faptelor revoluționare din primăvara anului 1821 din Țara Românească, iar *Tudor Vladimirescu este un veritabil apărător modern al drepturilor și libertăților cetățenești.*

⁴⁵ Dumitru Firoiu, Liviu P. Marcu (responsabili volum), *Istoria dreptului românesc*, vol. II, Partea întâi, București, Editura Academiei Române, 1984, pp. 40-41; a se vedea, pe larg, Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VIII, *Revoluționarii*, București, 1938, cartea a IV-a, *Români și revoluțiile naționale*, cap. I, *Criza revoluționară din 1821*, pp. 261- 276.

CONȘTIINȚA DE SINE REFLECTATĂ ÎN PROGRAMELE REVOLUȚIONARE ALE MODERNITĂȚII ROMÂNEȘTI

Ion MILITARU*

Abstract: *Interrogation has been a prominent presence in the historiographical disputes in Romania. The question of whether the event generated by Tudor Vladimirescu was a popular movement, a revolt or a revolution, can be solved, proposes the author of the present study, by investigating the language of the statements and letters wrote by Tudor Vladimirescu. A special emphasis is given here to the modern political language employed in the letters, unlike the previous approaches. This distinction is a method to classify historical events using associated vocabulary.*

Key words: *popular movement, uprising, revolution, letter, modernity.*

I

a) Disputa istoriografică.

Destul de timpuriu, mișcarea lui Tudor Vladimirescu a căzut în ceea ce s-a numit, de la un timp înapoi, mai ales în spațiul german, *Historikerstreit*, cu privire la un anumit mod de a privi istoria, ca întreg în care părțile indezirabile să-și aibă legitimitatea ontologică¹. Disputa istoriografică s-a extins cu ușurință trecând dincolo de problemele de fond spre unele aparent periferice, în care lexicul, termenii și conceptele erau înzestrate cu mai mult decât ce le oferea originar lingvistica. Limbajul, stilul, conceptele s-au văzut potențate cu virtuți novatoare dispuse să depășească slăbiciunile metodologice tradiționale. Limba devine, în noua abordare, sursă a adevărului istoric în mai mare măsură decât conținutul. Statistica lingvistică și semnificația mai profundă a cuvintelor în care să se regăsească un *Weltanschauung* relevant a părut mai ofertantă.

În 1959, atunci când au apărut cele cinci volume de documente, mărturii și izvoare istorice care se doreau exhaustive, *Documente privind istoria*

* Cercetător științific I, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: militaruiou_1@yahoo.com.

¹ Parțial regăsită în opera lui Erich Nolte, cu puternice rezonanțe în *Războiul civil european, 1914-1991*, București, Editura Corint, 2007.

României. *Răscoala din 1821*², termenul de *răscoală* părea cel mai potrivit în circumscrierea evenimentului ca atare. Colectivul de istorici care întreprindea o astfel de lucrare era departe de a fi suspectat de lipsă de sensibilitate lexicală de specialitate, astfel încât uzul neglijent al cuvintelor să poată fi creditat. Numai că, în opinia lor, ceea ce s-a petrecut în acei ani, evenimentul ca atare, părea să corespundă unei astfel de clasificări. Or, în ideea de *răscoală*, de bază sunt referințele medievale și rurale. Un eveniment de acest fel are ca referință mase rurale, țărani, cauze punctuale și idealități concrete circumscrise unor deziderate orientate unilateral. În favoarea unei astfel de opțiuni argumentele nu lipseau.

Puțin mai târziu, atunci când ideologia timpului începuse o revizuire completă, conformă cu dogmele originare, termenul de *răscoală* a făcut loc celui de *mișcare populară*. De acum a început să se vorbească despre *mișcarea populară condusă de Tudor Vladimirescu*. Și lucrurile nu s-au oprit aici. S-a avansat spre promontoriul cel mai înaintat al lexicului istoriografic. Toate încercările de acest fel s-au dizolvat în acceptarea cvasi-generală a termenului *revoluție*.

Problema s-a închis astfel într-un dosar sau a părut, pentru moment, că se închide. Indiferent că dosarul, supus unei anumite jurisdicții, a fost închis sau nu, între paginile lui părțile se regăsesc în integralitatea adevărului propriu. Istoriografia subiectului nu va înceta să le asume, perspectiva unei excomunicări în numele adevărului fiind cu totul improbabilă.

*

Niciodată problemele legate de limbaj nu au fost simple încât încheierea care a conferit acestuia sinonimie, polisemie și ambiguitate să fi rămas singurul rezultat mulțumitor. Atunci când cuvintele vin să vorbească despre adevăr, mai ales în varianta lui de *adevăr istoric*, a implica ambiguitatea și polisemia este, implicit, admiterea unui anumit fel de înfrângere. Or, adevărul în genere și adevărul istoric, în particular, are frisoane în fața unor astfel de termeni care par mai curând să-l îndepărteze de țintă decât să-l apropie.

b) Despre posibilitatea ieșirii din *Historikerstreit*.

Folosirea succesivă a celor trei concepte, *mișcare populară*, *răscoală*, *revoluție* nu face decât să relativizeze adevărul, ducând la apariția pesimismului istoriografic. Capătul final al acestui pesimism este firesc: nu există adevăr

² Andrei Oțetea, *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1959, 5 volume. De atunci încolo, prea puține izvoare istorice au mai apărut, astfel încât referința celor cinci volume apărute la editura Academiei Române poate fi văzută într-un regim de cvasi-exhaustivitate.

istoric astfel încât ceea ce se prezintă ca atare să nu fie decât lunga listă a interpretărilor în care istoria s-a complăcut de atâtea ori. O astfel de situație este conformă cu sentința lui Nietzsche, că adevărul este o chestiune de perspectivă, nimic altceva³.

A fost Tudor Vladimirescu inițiatorul și exponentul unei mișcări simple sau al uneia de anvergură? A fost el liderul unei *răscoale* sau efectiv a fost cel care a inițiat și derulat o *revoluție*? Impasul conceptelor face cu neputință un răspuns. Conceptele sunt, însă, construcții teoretice, cuvintele aparțin uzului. S-ar putea ca neputința conceptelor să fie suplinită de simplitatea cuvintelor. Tudor Vladimirescu, în epistolele și proclamațiile sale a vorbit în cuvinte, iar atunci când a invocat instanțe superioare puterii de semnificare a cuvintelor, nu a creat neînțelegeri.

Cercetarea limbajului, a termenilor în conotațiile uzuale, a stilului și retoricii aparte întrebuintate ar putea conduce la adevărul istoric. Calea pretențioasă a conceptelor prelucrate în laboratoarele gândirii teoretice a condus la pluralitate disjunctivă, contradicție și confuzie. Urmarea directă a acestei căi, pesimismul istoriografic, a încheiat în concluzia tristă: nu există adevăr istoric.

c) Drumul oblic al adevărului.

Tudor Vladimirescu nu a urmărit să dea măreție acțiunii sale. Nici măcar nu o considera a sa. Felul său de a vorbi este departe de promovarea eului, tipică instanțierii sale medievale în care Eul se așază central și debutează propozițional: *Eu, Mircea, mare voievod și domn...* La Tudor **frapează, în comparație cu vechea epocă a limbajului, ascunderea Eului.** De fapt, cuvântul ca atare nici măcar majuscula nu și-o mai promovează. **Majuscula se ascunde în deriva minoră a restului cuvintelor în care nici unul nu-și promovează grandoarea.** În celebra sa *Proclamație de la Padeș*, Tudor Vladimirescu folosește cuvintele în maniera în care se înțelegea pe sine și lumea. Cuvântul **eu** nu-și găsea, însă, aici locul. „Cătră tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Rumânești, multă sănătate! Fraților lăcuiitori ai Țării Rumânești, veri de ce neam veți fi!” Se adresează celor pe care îi numește la persoana a doua plural: **voi**. Celălalt pronume personal folosit, în echilibru și ecuație cu **voi**, este **noi**: „Dar pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, atât cele bisăricești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suga sângele din noi? Până când săle fim robi?” **Voi și noi**, formele plurale ale pronumelui personal, nimic din persoana întâi, singular.

³ Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău*, București, Editura Humanitas, 1991.

d) Geneza istorică a conștiinței de sine ca pronume personal.

De unde acest fel de a vorbi al lui Tudor și care este semnificația sa mai largă? Cum de și-a făcut loc într-un asemenea moment și la o asemenea scară încât să poată recurge la o mobilizare de anvergură în care s-a lăsat antrenată, finalmente, o comunitate care a dus la schimbarea istorică? Tudor Vladimirescu își urmărea dezideratele pe care le descria în cuvinte raportându-le la norme și realități.

II

a) Istorie secularizată.

Încă de la început, marca modernității este prezentă. Istoria sacră, dominată de reguli și metode eterne în care mila, iubirea și iertarea să dea strategia, sunt lăsate în urmă. Textele epistolare ale lui Tudor nu par să fie în necunoștință de cauză. Spiritul timpului încă făcea loc manierei teologice de rezolvare a istoriei. Același spirit, împărțit, însă, în două, făcuse deja loc manierei opuse.

Istoria este judecată în alte cadre în care **statornicia cerului citită în cheia intereselor și răului terestru este refuzată**. Nu iertarea și iubirea vin să aline aici suferința, ci reacția, împotrivirea în alți termeni și cu alte instrumente. „Nicio pravilă nu oprește pre om de a întâmpina răul cu rău!” (*Proclamația de la Padeș*). Înscrierea pe un teren al laicității este evidentă. Reparația lumii, a rânduiei imanente acesteia nu mai este văzută în cheia rezolvării creștine a întoarcerii celuilalt obraz atunci când unul este lovit. Dimpotrivă, răul trebuie oprit cu rău, o măsură deloc conformă iubirii și nici modului creștin de a rezolva disputele. „Cu rău să pierdem pe cei ră”. Cu întemeiere în experiența acestui rău, unul al suferinței și lacrimilor. „Ne ajunge fraților, atâta vreme de când lacrimile du pe obrazăle noastre nu s-au mai uscat”.

b) Eternitatea care rămâne și lumea care se schimbă.

Prudență sau tactică, în scrierile lui Tudor, epistole sau proclamații, continuă să fie ceva care trebuie să rămână neschimbat. Este împărăția, partea de sus a lumii care pare să fie neatinsă de rău și cauza producătoare a acestuia. Ea pare să fie echivalată cerului care, în ciuda norilor și variațiilor produse, rămâne unul și același. „Sfântul și preastrălucitul prag al prea puternicei împărății, stăpânitoareii noastre”⁴. Ea nu are nimic de-a face cu ceea ce se petrece la distanță de ea pentru a nu fi maculată. Ei nu i se impută

⁴ Tudor Vladimirescu, *Scrieri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, p. 49.

nimic, dimpotrivă, vederea asupra ei îi alocă puritatea și binele. Este semnificativ cum în multe epistole primul loc este fixarea și recunoașterea prezenței eterne a divinității. În scrisoarea din 28 februarie, 1821: „Slavă preabunului Dumnezeu atotțiitorului, celuia ce n-au voit pierzarea norodului său celui nevinovat de cătră mâinile cele sângerate ale tiranilor boieri...”⁵. Iar atunci când are de făcut un reproș moral, Dumnezeu este prezent: „Ah! boieriule, boieriule! Ce netemere de Dumnezău ...Ci drept este Dumnezău și drept va judeca!”⁶

Răul este în altă parte. El este numit: „boierii sau mai bine a zice, tiranii noștri cei cumpliți, acești nemilostivi tâlhari ... ne-au prădat ca niciodată și pieirii cei de istov fără de milostivire pre noi ne-au dat /.../ încât am rămas mai goli decât morții cei din mormânturi”⁷. /.../ „Toți ne-au prădat și ne-au despuiat încât am rămas numai cu sufletele, ... ne-u mâncat dreptățile noastre”⁸, identitatea lor este mereu în cheia răului.

Poziționarea fermă pe terenul moral, al *dreptății*, cum spune el, este explicit și enunțată public: „Iaste știută la toți cea până acum pornire a mea, ce cu glasul norodului celui năpăstuit am urmat și urmez, spre dobândirea dreptăților”⁹. Toate culminează în *Jurământul* său, din 23 martie 1821. Nu obosește niciodată de la aș declara dreptatea, credința și intențiile. Toate epistolele sale par pagini de confesiune publică.

Aceleași norme le impune, prin autoritatea sa, celor supuși lui în Adunarea norodului: „niminea dintre noi nu este slobod ca să se atingă măcar de un grăunți, de binele sau casa vreunui neguțatori, oroșan sau țaran, sau de al vreunui lăcuiori...”¹⁰.

III

Suma și numărul izvoarelor istorice nu pare să fie închisă în marginea niciunui subiect istoric astfel încât lumea descrisă de ele să fie suficient de conturată, cu fizionomia la vedere, nemarcată de timp și devenire¹¹. Cum figurează ea în reconstituirile de profil pare să fie într-o continuă reconstituire.

⁵ *Ibidem*, p. 66.

⁶ *Ibidem*, p. 67.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 51.

⁹ *Ibidem*, p. 75.

¹⁰ *Ibidem*, p. 48.

¹¹ Jan Topolski, *Metodologia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, Cap. *Modele de cercetare istorică*, pp. 46-153.

Continuu, zi de zi, este de așteptat ca o astfel de lume să fie sporită și augmentată încât obiectul propriu zis să-și obțină fizionomia. Există istoriografii tematice spornice și altele mai puțin spornice. Istoriografia românească asupra lui Tudor Vladimirescu a atins un climax al ei în cele cinci volume de surse și izvoare istorice întocmite în deceniul cinci¹². În amplele volume de documente, mărturii și referințe privitoare la mișcarea lui Tudor Vladimirescu există suficient material pentru a deschide o fantă asupra timpului, asupra realităților, idealităților, credinței, diplomației, limbii și stilului. Toate își au relevanța specifică. Ce spune însă limba și stilul acesteia rămâne încă un deziderat al cercetării.

Urmărind seria de scrisori, declarații și proclamații ale lui Tudor, avem în vedere limba și stilul ca sursă primară a unui mod de a fi mai profund, neexprimat, de adâncime care, poate, nu și-a făcut, întru-totul loc în adevărurile evidente ale istoriei. Limba, mai mult decât alte surse istorice, are o mai mare adâncime, insondabilă, mai greu de prins și văzut. Un nou mod de a vorbi: diferența dintre realitate și idealitate, ambele în notele lor generale. Vorbește despre generalități: *norod, tagma jefuitoarelor...* Anterior, această diferență era de ordin punctual. În acest sens, cronicile brâncovenești sunt ilustrative.

Cauze: cum de s-a ajuns aici? De unde a fost preluat și cum s-a născut noul mod de a vorbi?

Tudor avea experiența modernității obținute în urma călătoriilor sale în Rusia, Ungaria, Austria... care, la rândul lor, îl obținuseră de-a lungul timpului de la renaștere încoace, în urma diferitelor cauzalități: urbanitate (în care există conștiința colectivă a mulțimii structurate după criterii umane, de interese, rațiuni mărunte sau înalte etc..., în care nu individul asigură eficiența, ci colectivitatea¹³).

Dispariția implacabilului, a destinului și fatalității

Este evident cum, în discursurile și corespondența lui Vladimirescu, dispăre caracterul etern al lucrurilor și al lumii. **Ceea ce este** nu corespunde **idealității** dorinței și nimic nu ne împiedică să schimbăm aceste lucruri. Istoria, oamenii, rangurile și acțiunile pot da o altă față a lumii, fără ca rânduiala și ordinea pe care Dumnezeu a dorit-o pentru oameni să fie ofensată. La acest capitol, autorul corespondenței este extrem de prudent, de fiecare dată când doleanței i se dă curs, urmează, invariabil, precizarea supunerii și

¹² A se vedea nota 2.

¹³ Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, București, Editura Humanitas.

recunoașteri puterii ultime: „La sfântul și prea strălucitul prag al prea puternicei împărății, stăpânitoarei noastre, cădem noi, tot norodul rumânesc din Valahia, cel supus și încredințat ei de către Dumnezeu atotțiitorul”.

Urmărind felul în care cronicarul Mihail Moxa prezintă istoria, o face ca pentru un obiect care este ceea ce este, fără ideea de schimbare, înlocuire, prefacere. Evident, atunci când acestea intervin, ele sunt consemnate, dar în afara cadrului admis ca atare. Lumea când se schimbă, se schimbă la suprafață, nu în adâncime. Nimic din temeiurile acesteia nu este afectat. Ceea ce dispare este caracterul indezirabil, rău, imoral al lumii. Voința lui Dumnezeu este aici prezentă, iar *facă-se voia Ta!*, nu privește ordinea individuală a subiectului, așa cum figurează ea în *omiletică*, privește ordinea generală.

Evident, toate astea nu reprezintă o idee nouă, necunoscută altora, prezentă exclusiv în scriitura epistolară a lui Vladimirescu. Ea este prezentă în toate programele revoluționare și de reformă ale modernității.

De aici: *încrederea în caracterul schimbător a lumii, în istoricitate* – trăsătură tipică a modernității. Lumea devine acum supusă istoriei prefacerilor și schimbării fără ca ordinea providenței să fie într-un fel, afectată. Lumea modernă devine lumea lui Heraclit, în care **totul curge. Politica devine laboratorul schimbării și prefacerii lumii.** Totodată **caracterul istoric al lumii devine și sursa binelui, a moralei și frumuseții. Lumea devine mai bună, mai dreaptă și mai frumoasă. În istoricitate, valorile, binele, adevărul, frumosul își găsesc sursa genezei, a întemeierii și justificării. Temporalitatea devine izvorul binelui, frumosului, adevărului. Dacă, anterior, viața regilor și împăraților era făcută să conserve lumea, acum, politica este făcută să o schimbe.** Nu este irațională circulația care a asigurat celebritate afirmației lui Napoleon: politica este destinul.

Caracterul fluvial al lumii, tocmai el permite atingerea binelui. Refuzul eternității întocmirii lumii, al rânduielilor ei este nota dominantă.

Experiența noii istorii. De unde vine

„Eu m-am întâmplat tot călători prin străinătate, după cum este știut”¹⁴. Întreaga biografie a lui Tudor anterioară anului 1821 este strâns legată de un lung periplu care l-a purtat de-a lungul Europei, din partea ei extrem orientală până în partea de mijloc. Bun observator al realităților străine, avea în acestea un reper pentru definirea realității proprii. Apoi, natura sa etică îi suplinea orice referință asupra binelui și răului. Tudor avea harta virtuților cardinale astfel încât mișcarea inițiată de el își avea puternice rădăcini morale și juridice.

¹⁴ Tudor Vladimirescu, *op.cit.*, p. 39.

„Toate dregătoriile țării, atât cele politicești cât și cele bisericesti, de la cea mai mare până la cea mai mică, pe viitor să nu mai fie date pe bani. /.../ Dregătoriile să nu se dea ape bani și să se aibă în vedere nu obârșia ci meritul”¹⁵. Discursurile sale abundă în invocarea legii, a binelui și răului legal în egală măsură cu a celui moral. *Cererile pe care le face poporul român din Țara Românească* oferă, în sens puternic, un tratat de etică. Desigur, prin caracterul lor public, ele se doreau o reformă administrativă, socială și politică, substratul era însă unul etic.

¹⁵ *Ibidem*, p. 63.

STEAGUL REVOLUȚIEI CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU – 1821*

Adina BERCIU-DRĂGHICESCU**

Abstract: *In many cases, the origin of the national flag is in the traditions of the respective people, going through several stages until it became a national insignia. The same happened in the case of the Romanian tricolor, which, until its assertion as a national vexillological symbol, went through several periods, the first being that of the option for the three colors: red, yellow and blue, a few decades before 1821. The second stage in the history of the tricolor, begins with the presence of national colors on the first flag of the first national representation in the modern history of Romania, which was the People's Assembly during the 1821 revolution, led by Tudor Vladimirescu.*

The flag cloth is made of white silk, lined later with blue silk. The flag (1,520 cm / 1,850 cm) is painted in the traditional technique of church painting, and the chromatic of the figures on it is overwhelmingly tricolor.

Tassels, a popular element of ancient tradition, are made of wire, yellow and painted in national colors, red-yellow-blue, being arranged in a double register. The composition of Tudor's flag is a national symbol and represents the entire Romanian people as well as "the personification of our national awakening", as Nicolae Bălcescu remarked in 1848.

Key words: 1821, revolution, Tudor Vladimirescu, flag, tricolor

În numeroase cazuri originea drapelului național se află în tradițiile poporului respectiv, parcurgând mai multe etape până a devenit însemn național. La fel s-a întâmplat și în cazul tricolorului românesc, care, până în momentul afirmării sale ca simbol vexilologic național, a străbătut mai multe perioade, prima fiind aceea a opțiunii pentru cele trei culori: roșu, galben și albastru. Această perioadă nu este motivată, în totalitate documentar, „deoarece tricolorul are o origine și tradiție populară, creștină precum și una

* Studiul de față, face parte din lucrarea dr. Adina Berciu-Drăghicescu, dr. Corneliu Ilie, Luminița Iordache, *Tricolorul în istoria românilor*, 2021, Editura Muzeului Literaturii Române (în curs de apariție); material publicat în volumul *Tudor Vladimirescu și revoluția română de la 1821*, Tg. Jiu, Editura Măiastra, 2021, pp. 15-22.

** Profesor universitar dr., Universitatea din București; e-mail: adinaberciu2002@gmail.com.

revoluționară”. Conform științei heraldice și, după cum am afirmat anterior, semnificația celor trei culori este următoarea:

„Roșu este simbolul măririi, al bravurii, al îndrăznelii și generozității. Este o dovadă de mare distincție și de aceea făcea parte din componența stemelor princiare, iar pentru alte categorii sociale se purta numai cu aprobarea superiorului. Simbolizează, de asemenea, sângele vărsat în lupte, puterea de viață și energia strămoșească. Galben (sau aur) este simbolul măririi, al forței, bogăției și purității. Dar el reprezintă și holdele aurii de grâu din timpul verii. Albastru (sau azur) reprezintă aerul, cel mai nobil (vechi) element după foc și simbolizează blândețea, frumusețea, noblețea și buna credință. El amintește și de legea noastră creștină”¹.

Prima etapă din istoria tricolorului românesc o constituie etapa opțiunii coloristice pentru cele trei culori. Mă rezum la câteva exemple din secolul al XIX-lea, câteva decenii ante 1821.

La începutul secolului al XIX-lea, în finalul unor hrisoave domnești, în armorialul care înconjoară însemnele de autentificare, apar steaguri, de cele mai multe ori bicolore. Cităm, în acest sens, hrisovul din 29 octombrie/9 noiembrie 1803, emis de Alexandru Constantin Moruzi, domnul Moldovei (1802-1806; 1806-1807). În partea inferioară a actului, de o parte și de alta a cartușului, ce cuprinde semnătura autografă a domnului, se află câte trei drapele bicolore: albastru-galben, albastru-roșu, galben-verde. Imaginea coloristică dată de maniera dispunerii steagurilor este aceea a unui drapel tricolor².

În anul 1808, țăranul zugrav Ioan Bărbuc din Săcele, picta pentru biserica din Dărste, o icoană praznicar, înfățișându-i pe cei patruzeci de mucenici. Veșmintele primilor trei mucenici sunt pictate în culorile albastru, galben și roșu³.

¹ Marcel Sturdza-Săucești, *Heraldica. Tratat tehnic*. București, Editura Științifică, 1974, p. 40; P. Fală, *Steagul sau drapelul. Nația sau neamul*, Bălți, 1919, p. 2.

² *Mărturii ale trecutului. Album de documente*, București, Arhivele Statului, ediția a II-a, pp. 164-165; vezi și actul din septembrie 1804, *Ibidem*, pp. 166-167; *România. Istorie în documente. Album*, București, 1992, pp. 165-168.

³ August Pădurean, *Tricolorul conștiința originii străvechi*, în „Astra”, anul XVIII, nr. 3/1983, p. 12.



Fig. 1. Hrisov din 29 octombrie 1803, emis de Alexandru Constantin Moruzi, Domnul Moldovei, prin care se întărește Bisericii Sfântul Dimitrie din Țarigrad (Constantinopol-Istanbul), ca Metoh, Biserica Herța (județul Dorohoi), cu toate moșiile și veniturile, în „România. Istorie în documente. Album, 1992, p. 165

Într-un document emis la 1813, de Scarlat Calimachi (1812-1819), în partea stângă a pavilionului domnesc al Moldovei se vede un steag cu bourul pe fond roșu⁴. În același timp, semnalăm prezența celor trei culori împletite la bete, la fote și zăvelci, împletite în codițele fetelor și femeilor, mai ales din Transilvania. „*Erau culori de predilecțiune în Dacia Traiană*”, iar femeile române le-au preluat continuând să le folosească nu numai pe îmbrăcăminte și făcând din ele „eminamente culori naționale”⁵. Portul popular a promovat câteva secole cele trei culori, ele reprezentând, după cum scria *Gazeta Transilvaniei*, în anul 1899, „sinteza gustului nostru național și, prin urmare, cea mai potrivită atribuțiune de culori a individualității

⁴ Vladimir I. Mischevca, Ion A. Negrei, *Materiale de vexilologie heraldică (Mențiuni și descrieri de steaguri și drapele moldovenești din sec. XV-mijlocul sec. XIX)*, în „Revistă de Istorie a Moldovei”, nr. 2/1900, p. 52.

⁵ Iosif Sterca-Șuluțiu, *Tricolorul Românesc*, în „Transilvania”, nr. X/septembrie 1901, pp. 295-305; apud Augustin Pădurean, *Tricolorul și cromatica portului popular românesc*, în „Acta Musei Napocensis”, 1995-1996, p. 406.

noastre naționale”⁶. Aceste culori au intrat în conștiința neamului românesc înainte de anul 1848. Portul popular a promovat câteva veacuri cele trei culori care vor urca în steagul național, tricolorul devenind simbolul simbolurilor naționale.

A doua etapă în istoria tricolorului, începe cu prezența culorilor naționale pe primul *drapel propriu-zis al primei reprezentanțe naționale din istoria modernă a României, care a fost Adunarea Norodului din vremea revoluției din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu.*

Flamura lui, puternic deteriorată, de-a lungul timpului, se află la Muzeul Național de Istorie a României, unde a fost restaurată; dar, evident, restaurarea nu-i poate reda înfățișarea inițială. Numai o reconstituire a ei, în tehnica tradițională a picturii bisericești, după documentele existente, după pigmentii de culoare, ce se mai pot depista pe flamura decolorată și după singura cromolitografié a flamura, păstrată în cartea lui P. V. Năsturel⁷, ne va mai putea reda acest steag cu aproximația oricărei restaurări, așa cum a fost. La aceasta se adaugă, obligatoriu, facsimilarea⁸ ciucurilor tricolori care se atașau în vârful hampei (uniți fiind într-unul singur către dispozitivul de agățare). O reconstituire a acestui steag de mare adâncime filosofică, istorică și de o frumusețe aparte a fost realizată de doamna Olivia Strachină, specialistă în tehnica facsimilării manuale, cu prilejul bicentenarului nașterii lui Tudor Vladimirescu (1980) și a celei de a 160-a aniversări a revoluției (1981). Cu prilejul menționat, tot doamna Olivia Strachină a redescoperit și a determinat repunerea în circuitul științific și muzeistic a ciucurilor tricolori de la *Steagul cel mare* de la 1821, ciucuri pe care i-a și facsimilat.

Pânza steagului este de mătase albă, căptușită, ulterior, cu mătase albastră. Flamura (1.520 mm/1.850 mm)⁹, este pictată în tehnica tradițională a picturii bisericești, iar cromatica figurilor de pe ea este covârșitor tricoloră. În centrul flamura se află *Sfânta Treime: Dumnezeu cu fustanelă galbenă, Cristos, spre hampă, cu fustanelă albastră și roșu la mantie, flancat, dreapta-stânga, de doi sfinți militari: sfântul mare mucenic Gheorghe, în marginea flotantă, care nu mai poartă sulită; el*

⁶ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 186/24 august/5 septembrie 1899, p. 409.

⁷ Petre V. Năsturel, *Steagul. Stema română. Insemnele domnești. Trofee. Cercetare critică pe terenul istoriei*, București, 1903, pp. 44-45, fig. 13.

⁸ Facsimil-reproducere riguros exactă, din punct de vedere al suportului, grafiei, ornamentației și mijloacelor de validare a unui document, realizată prin tehnici de reproducere normală, tipografică sau mixtă. Se utilizează pentru a proteja originalul.

⁹ În *Catalogul Colecțiilor, I, Steaguri, Stindarde, Fanioane* întocmit de Andrei Potocki și Anton Velcu, București, 1931, p. 3. Mss. dactilo aflat în Biblioteca Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” se menționează: „pânza are 1^m,520 lățime și 1^m,850 lungime”; iar în fișa de obiect cu nr.1.376 (nr. vechi 3.994) a steagului, dimensiunile sunt de „1,46 m lungime și 1,22 m lățime” – informație oferită de dr. Corneliu Ilie.

are, pe brațul drept, o ramură de finic, care este un simbol ce vestește și salută, din adâncul inimii, speranța că această luptă va aduce pace; el mai ține în mâna stângă și un „maskaron”, simbolul artelor, al culturii. Al doilea sfânt, Theodor Tiron, patronul slugerului Tudor, este poziționat la hampă. Ambele personaje sunt reprezentate în poziții unice și adânc gândite. Sub Sfânta Troiță este pictată o ghirlandă de frunze de dafin, în aur, legată cu o panglică roșie. În interiorul ghirlandei se află o acvilă neagră, cu ciocul îndreptat spre aripa stângă, cu zborul jos, cu crucea din aur în cioc. În dreapta și în stânga, se află versuri scrise cu litere de aur.



Fig. 2-3. Steagul folosit în timpul revoluției de la 1821. Copie la M. M. N. Originalul se păstrează la M.N.I.R. Reconstituire grafică în lucrarea colonelului Petre V. Năsturel, *Steagul. Stema română. Însemnele domnești. Trofee*, București, 1903. Originalul se păstrează la M.N.I.R.

Către Sfânta Treime se înalță ruga întregului popor român, prin versuri puse sub stema țării¹⁰: „*Tot norodul românesc/Pre tine te proslăvesc/Troiță de o ființă,/Trimite-mi ajutorință./ Cu puterea ta cea mare/Și în brațul Teu cel tare/Nădejde de dreptate/Acum să am și eu parte./ 1821 Ghen(arie-n.n.)*”.



Fig. 4. Ciucurii tricolori ai drapelului
Revoluției de la 1821.
Muzeul Militar Național

Fig. 5. Crucea aflată în vârful Hampei
drapelului de la 1821.
Reconstituire. Muzeul Militar Național



¹⁰ Petre V. Năsturel, *op. cit.*, p. 45.

Ciucurii, element popular de tradiție străveche, sunt realizați din fir metalic, galben și vopsiți în *culorile naționale*, roșu-galben-albastru, fiind dispuși în dublu registru: pe fire lungi, acoperite până spre jumătate de fire scurte; culorile sunt dispuse, două câte două, pe cei trei ciucuri, care se adună apoi într-unul singur, spre dispozitivul de agățare la hampă¹¹.

Steagul acesta a fost lucrat de cuviosul David, sub indicațiile lui Tudor și ale sfteticului său principal, vlădica Ilarion, episcop al Argeșului și, probabil și sub acelea ale lui Gh. Lazăr, la mănăstirea Antim din București, atunci metoh al Episcopiei de Argeș. A fost, probabil, sfințit, tot acolo, apoi, poate și în cadrul „Adunării norodului”, după tradiție¹².

Compoziția steagului lui Tudor, constituie un simbol național și reprezintă tot norodul românesc precum și „personificarea de deșteptării noastre naționale”, cum remarca Nicolae Bălcescu, în anul 1848.

La 23 ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu rostea proclamația sa la Padeș, sub faldurile steagului. Acesta va însoții Adunarea norodului, de la constituirea ei la Padeș, până când Tudor Vladimirescu, va deveni victima complotului eterist de la Golești; l-a păstrat șeful tunarilor săi, Ianache Cacaleteanu. Tot sub faldurile lui a intrat Tudor și în București; după relatarea lui C. D. Aricescu, din anul 1874: „(..) un căpitan de panduri purta steagul care era de mătase în culorile naționale”¹³.

¹¹ Ciucurii tricolori ai steagului se află în patrimoniul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand”, de unde în anul 1975, flamura acestuia, a fost trecută în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României. Muzeul Militar Național păstrează astăzi, o copie a acestuia, care din păcate, din cauza dimensiunilor sale, nu poate fi expusă în expoziția permanentă.

¹² *Din lucrările Muzeului Militar Național*, nr. 3: Steagul lui Tudor Vladimirescu, în „Buletinul Muzeului Militar Național”, anul I, nr. 2/1937, p. 18; Nestor Vornicescu, *Reprezentarea întregului „norod românesc” pe steagul revoluției de la 1821*, în „Ramuri”, nr. 4/aprilie 1981, pp. 11, 15.

¹³ Apud Augustin Pădurean, *Tricolorul în fața științei și conștiinței*, în „Astra”, anul XVIII, nr. 5/1983, p. 6.

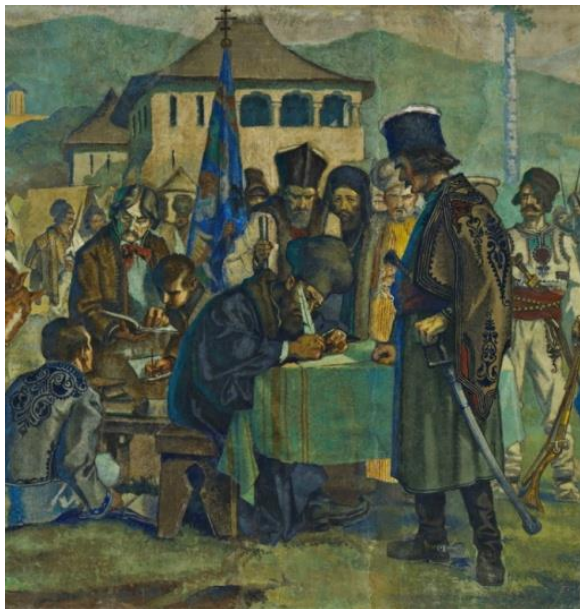


Fig. 6. Tudor Vladimirescu, 1821. Fragment din fresca realizată de Constantin Petrescu la Ateneul Român, București, în anul 1937

Ianache Cacaleteanu a ținut steagul lui Tudor bine ascuns, în casa lui de la Tâmburești (județul Dolj), timp de câteva decenii. Către sfârșitul vieții, l-a adus la Craiova, transmițându-i fiului său, George Cacaleteanu, ajuns ulterior maior în Garda Civică. În anul 1882, acesta din urmă a acceptat să-i doneze¹⁴, dar fără ciucuri pe care a dorit să-i păstreze, pentru el. În anul 1934, ciucurii au fost donați Muzeului Militar din Craiova.

Ceremonia predării steagului a avut loc în ziua de 17/29 mai 1882, în garnizoana Craiova, în prezența fiului lui Ion Cacaleteanu, maiorul George Cacaleteanu. Cu acest prilej, maiorul a ținut o cuvântare impresionantă:

¹⁴ În tradiția satului Tâmburești (județul Gorj) se pomenește că „pe teritoriul satului a trecut și a rămas o noapte Tudor Vladimirescu, împreună cu oastea sa de panduri. Clădirea care l-a adăpostit pe vajnicul erou revoluționar și ceata sa de oșteni, se păstrează și astăzi, iar din zidul gros de cărămidă (de circa 0,60 m) care străjuia construcția, se păstrează latura nordică, pe o lungime de circa 200m. Tot bătrânii povestesc că în graba plecării, oastea lui Tudor a uitat un steag de luptă, ce s-a păstrat la loc de cinste, până spre zilele noastre, în biserică, de unde a fost ridicat în perioada comunistă și depus la Muzeul de Istorie al Armatei, din București”. Pe de altă parte în Catalogul Colecțiilor, pp. 3-4, se menționează că drapelul, denumit „Steagul libertății și reînnoșării naționale al slugerului Tudor Vladimirescu”, este „donația D-lui Constantin Galețeanu”, informație oferită de dr. Corneliu Ilie.

„Domnilor comisari, sunt 61 de ani de când cu cea mai mare îngrijire și venerațiune s-a păstrat în familia mea acest sacru odor, stindardul domnului Tudor Vladimirescu. După ce printr-o nefericită și fatală soartă eroul nostru național căzu sub loviturile asasinilor, steagul rămase în mâinile unui camarad de arme, căpitanul artileriei sale, răposatul maior Ion Cacaletanu, părintele meu. Primind de la bunul și mult regretatul meu părinte această eroică și pioasă moștenire am conservat-o cu religiozitatea iubirii de patrie, cu venerațiunea ce datorează fiul către cei ce l-au crescut, cu speranța, astăzi realizată, ca modestul cetățean, care nu putea decât pândi ora de libertate și independență a nației spre a desfășura înaintea ochilor națiunii acest mândru simbol”¹⁵.

Flamura, consolidată sumar, a fost ridicată, de la Craiova, de o delegație a Academiei Române, în frunte cu Bogdan P. Hașdeu, într-un cadru solemn, iar prin gările pe unde trecea trenul, care o ducea în capitală, i s-au prezentat onoruri militare.

Steagul a fost adus la București, în vederea arborării lui la festivitatea sărbătoririi independenței naționale a României, în anul 1882. Și, într-adevăr, flamura steagului a fost inclusă în cadrul paradei militare, de la 10 mai¹⁶. Ulterior drapelul a ajuns la *muzeul de artilerie* de la Arsenalul armatei, de unde, se pare, în anul 1914 a făcut parte din fondul Secției militare a Muzeului Național de Antichități, pentru ca ulterior, în anul 1919 să fie adus la Muzeul Militar Național¹⁷.

Importanța acestui moment istoric, Revoluția de la 1821, îmbinarea unei străvechi și neîntrerupte tradiții privitoare la opțiunea cromatică a românilor, pentru cele trei culori - roșu-galben-albastru- în acest steag, de o mare și

¹⁵ Marin Iordache, *Noi considerații în legătură cu steagul revoluției din 1821*, în „Oltenia. Studii și Comunicări”, Craiova, anul III/1981, p. 147; Gh. D. Iscriu, *Contribuții documentare privind steagul revoluției din 1821*, în „Mitropolia Olteniei”, Craiova, nr. 7-9/1981, p. 381.

¹⁶ Pe larg, despre toate acestea și despre reconstituirea, prin facsimilare a steagului, vezi Gh. D. Iscriu, *Steagul revoluției din 1821*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1981, pp. 204-212; Idem, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Editura Albatros, 1982, pp. 101-110; Olivia și Alexandru Strachină, *Reconstituirea steagului revoluției din 1821*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1981, pp. 213-216.

¹⁷ Muzeul Militar Național, *Proces-verbal din 23 decembrie 1919*, nr. 5/1919; Constantin Căzănișteanu, *Istoricul Muzeului Militar Central*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, M.M.C., nr.1/1968, pp. 5-7; Idem, *Cu privire la „Muzeul de artilerie” de la fostul Arsenal al armatei din București*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, M.M.C., nr. 4-5/1971-1972, pp. 237-254.

tulburătoare frumusețe, *un steag propriu-zis*, nu un steag pictat în finalul unui hrisov domnesc, steag al unei *instituții cu totul reprezentative în epoca de renaștere națională*, factor politic de decizie și forță armată deopotrivă!, care pentru prima dată, a *lansat*, ca principiu politic suprem, suveranitatea poporului, steagul acesta devenind, astfel, *primul simbol vexilologic modern al suveranității poporului*, toate acestea ne determină să considerăm *Steagul cel Mare*, de la 1821, ca *primul steag din istoria românilor, având cele trei culori, cuprinse în el*.

În anul următor revoluției de la 1821, apărea steagul Agiei¹⁸, confecționat sub domnia lui Grigore IV Ghica/Grigore D. Ghica (1822-1828). El are pânza din mătase galbenă, de dimensiune 2.100 mm/2.400 mm. Pe fața steagului se pot vedea, un cadru de aur și, în mijloc, o ghirlandă din aur. În interiorul ghirlandei, pe albastru, se află o acvilă neagră, cu ciocul spre aripa stângă, cu crucea din aur în cioc, stând pe un munte verde. Sub acest munte și între ghirlandă se află următoarea inscripție cu litere negre, în limba română: „Făcutu s’au acest steag al Agiei la prefacerea domnilor dintre pământeni ai Țării-Rumânești Măria Sa Grigorie Dimitrie Ghika Voevod, cu anii 1822, prin Epistasia Dumnealui Vel Aga Mihăiță Filipescu”.



Fig. 7. Drapelul Agiei, 1822-1828, București, reconstituire grafică în lucrarea Petre V. Năsturel, *Steagul, Stema română. Însemnele Domnești. Trofee*, București, 1903. Originalul se păstrează la Muzeul Național de Istorie al României

¹⁸ *Catalogul Colecțiilor*, p. 6.; *Din lucrările Muzeului Militar Național*, nr. 4, *Steagul Agiei din timpul domnitorului Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828)*, în „*Buletinul Muzeului Militar Național*”, anul I, nr. 2/1937, p. 20, informație oferită de dr. Cornelii Ilie.

GRECI, AROMĂNI ȘI ROMĂNI ÎN REVOLUȚIE LA 1821*

Ela COSMA **

Abstract: *Our study approaches the celebration of the most important national day of Greece, country which, during the last couple of centuries, kept on solemnly recalling the unforgettable 25 March 1821. The article presents the forerunners and artisans of the Greek revolution. It reflects on the less known, but very tight connections between Romanians, Aromanians and Greeks, during the revolutions of Alexandros Ipsilantis and Tudor Vladimirescu. A special light is thrown on the role played, in the frame of "Philiki Etaireia" (Φιλική Εταιρεία), by the Greek feeling Aromanians in the whole Romanian linguistic area, from Tsarist Bessarabia to the Balkans. In the Romanian Principalities, the year 1821 marks one of the best pages of Romanian-Greek heroism and history, but also sad repudiations, abandonment and betrayals among brothers of the same faith and of the same blood.*

Key words: 1821, Greek revolution, Romanian revolution, Greeks, Aromanians

Ziua națională a Greciei: 25 martie 1821

Grecia și grecii sărbătoresc două zile naționale: 25 martie (Buna Vestire 1821) și 28 octombrie (Marele "NU" 1940).

De ziua națională din 25 martie, grecii din toată lumea cinstesc, chiar de sărbătoarea ortodoxă a Bunei Vestiri, „generația nemuritoare a anului 1821 care, cu abnegație, și-a asumat orice sacrificiu pentru eliberarea neamului, după lunga noapte de sclavie care a durat patru secole” (Konstantinos Stefanopoulos)¹.

Prima din cele două zile naționale ale Greciei aniversează revoluția elenă declanșată la 25 martie 1821 de „Eteria” (Φιλική Εταιρία, în traducere liberă „Societatea amicală” sau „Societatea prietenilor”), condusă de Alexandru Ipsilanti.

* Lucrarea apare într-un Grant de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziția Academiei Române și gestionat prin Fundația „PATRIMONIUM”, GAR-UM-2019-II-2.5-13, *Patrimoniul istorico-juridic românesc în documente și arhive inedite*, director de grant: Ela Cosma.

** Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu”, al Academiei Române din Cluj-Napoca; e-mail: ela_cosma@yahoo.com.

¹ Președintele Republicii Elene Konstantinos Stefanopoulos, *25η Μαρτίου - Εθνική επετειός της Ελλάδας / 25 Martie Ziua națională a Eladei*, în "Ελπίδα"/"Speranța", martie 2003, p. 1.

Revoluția s-a transformat într-un război îndelungat, desfășurat până în anul 1829, în urma căruia Grecia a reușit să-și obțină independența, în anul 1832.

Studiul nostru vizează sărbătoarea celei mai importante zile naționale a Eladei, țară care, de două secole încoace, continuă să celebreze neuitatul 25 martie 1821. Articolul îi evocă pe precursorii și pe artizanii revoluției elene. Reflectează și asupra puțin cunoscutelor, dar foarte strânselor legături româno-și aromâno-elene întretesute, la bine și la rău, între revoluția lui Alexandru Ipsilanti și cea a lui Tudor Vladimirescu. Apoi, este pus într-o altă lumină rolul jucat în cadrul „Eteriei” la 1821 de către aromânii de simțire elenă nu doar în spațiul lingvistic românesc, ci pe o arie geografică mai extinsă, din Basarabia țaristă până în Balcanii locuiți de sârbi și greci.

În Principatele Române, anul 1821 înscrie una din cele mai frumoase pagini de eroism și istorie comună româno-greacă, dar, totodată, scrijelește în răbojul memoriei colective un șir de funeste tăgăduiri, lepădări și trădări între frații de-o credință și frații de-un sânge. Trimiterile noastre bibliografice la literatura de specialitate și la izvoarele de rang secund dezvăluie orientarea filoelenă sau filoromână a actanților istorici, a surselor și autorilor față de tema abordată. Dacă „istoria este imparțială, istoricii sunt însă adesea părtinitori”².

Ca element de noutate, studiul de față pune în circulație numeroase idei vehiculate și articole publicate în ultimele trei decenii în periodicul Uniunii Elene din România (UER), revista „Ελπίς/Speranța”. Consemnând mai cu seamă aniversările revoluției grecești în sânul UER și al comunităților elene din spațiul românesc, câteva dintre articolele revistei se remarcă prin ținuta și calitatea lor științifică deosebită. De pildă, într-un număr din anul 2004 al periodicului amintit, un dens și frumos ilustrat *Scurt istoric al revoluției elene din 1821* ne este prezentat de către Vasile Caplan. Autorul indică cronologia celor nouă ani de desfășurare revoluționară (1821-1829) și participarea punctuală a căpeteniilor politice (Ioannis Kapodistrias) și îndeosebi militare (Alexandros și Dimitrios Ipsilantis, Odisseas Andrutsos, Iorgos Karaiskakis, Theodoros Kolokotronis, ș.a.) la revoluția și războiul elen de independență³.

În cele ce urmează, în baza altui articol publicat de redacția revistei „Ελπίς” în anul 2007, vom mai spicui și câteva *Scurte date ale Revoluției Elene de*

² Sava Gârleanu, *Luptătorul Aromân Iordache Olimpiotul*, în „Libertatea”, director Nicolae Niță, anul VI, nr. 57/mai 1987, New York disponibil online: <http://miscarea.net/libertatea-iordache-olimpiotul.html>, site accesat la 25 martie 2021.

³ Vasile Caplan, *Σύντομο ιστορικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 / Scurt istoric al revoluției elene din 1821*, în „Ελπίδα”/„Speranța”, martie 2004, pp. 3-8.

la 1821, detaliind cele 4 faze sau etape parcurse de procesul revoluționar și belic din 1821-1832, ce a consfințit independența națională și statală a Greciei⁴.

Precursorii revoluției elene din 1821

La începutul deceniului trei al secolului al XIX-lea, grecii aflați sub dominație otomană au întrezărit trei posibilități de dobândire a mult-doritei libertăți: una - în cadrul Imperiului Otoman, prin ridicarea lor culturală, artistică, științifică, economică; a doua - cu ajutorul Rusiei ortodoxe, iar a treia (care a fost aleasă și s-a dovedit a fi cartea câștigătoare) - calea revoluției. Cu toate acestea, revoluția greacă declanșată la 1821 nu s-a iscat din cer, senin ori din valurile mării. Antecedentele sale s-au inspirat și rădăcinile ei s-au hrănit din ideologia și programul lui Rigas Feraios.

Părintele libertății naționale elene moderne și ideologul revoluției grecești din 1821 este, așadar, Rigas Velestinlis sau Feraios [Fereos] (1757-1798). Spirit erudit și neliniștit, produs al veacului său postiluminist și preromantic, Rigas a fost primul mare naționalist modern al Greciei și totodată un deplin european. Destinul său aventuros și tragic se leagă strâns de țările balcanice și central-europene, îndeosebi însă de Principatele Române, unde a activat și publicat timp de 15 ani (1781-1796)⁵.

Drept dovezi ale faptului că Rigas e considerat părintele revoluției elene din 1821 stau coroanele de flori depuse an de an în 25 martie, de ziua națională a Greciei, după săvârșirea slujbei de *Te Deum* pentru pomenirea eroilor eteriști, la monumentul Velestinului aflat în curtea Bisericii Elene din București⁶.

În spațiul nostru lingvistic, Rigas Velestinlis (din Velestin) e cunoscut ca Riga Fereul (cum a fost numit de aromâni, care-l consideră de neamul lor, și nu grec). A fost caracterizat drept „aromân din Veleștin”, „Tirteu al Greciei moderne”, „Pindarul modern”, care din București, unde era mic funcționar în slujba domnilor fanarioți, a chemat la luptă deschisă împotriva Semilunei pe grecii de pretutindeni și, mai ales, pe toți armatolii din Tesalia și Epir

⁴ Colectivul de redacție, *Σύντομα στοιχεία της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 / Scurte date ale Revoluției Elene de la 1821*, în „Ελπίς”/„Speranța”, ianuarie-februarie-martie 2007, pp. 3-7.

⁵ Vezi remarcabila lucrare *Rigas Velestinlis și Țările Române / Ο Ρηγας Βελεστίνης και ο Παραδουάβιεσ Ρουμανικές Ηγεμονίες*, volum îngrijit și coordonat de Elena Lazăr, autori Angela Bilcea, Georgeta Filitti, Dimitrios Apostolos Karamberopoulos, Elena Lazăr, Horia C. Matei, București, Editura Omonia, 2016.

⁶ *Din activitatea deputatului Uniunii Elene din România, dr. ing. Dragoș Gabriel Zisopol / Από την ατζέντα του Βουλευτή της Ένωσης Ελλήνων Ρουμανίας, Δρ. μηχ. Ντράγκος Γκαμπριέλ Ζησόπουλος*, în „Ελπίς”, ianuarie-martie 2019, p. 104.

(armatolatul fiind, dealtfel, o instituție militară specific aromânească)⁷. Conform interpretării lui Andrei Bârsoan, tot el a înființat în anul 1780, într-o scurtă vizită în Grecia, pentru prima oară „Eteria” (reînființată apoi la Odessa în anul 1814) și primele societăți literare panhelenice cu scop revoluționar la Viena și Trieste. Fiind arestat de austrieci la Trieste, a fost predat turcilor și a murit sugrumat la Belgrad în noaptea de 24 iunie 1798, fiind aruncat de otomani în Dunăre⁸.

Pe deplin inspirat, revoluționarul aromân-grec, considerat „figura cea mai emblematică de intelectual și activist balcanic” (Vangelis Kechriotis)⁹, îmbrățișează, susține și promovează în toate scrierile sale ideea că există o singură cale scurtă, eficientă și viabilă, pentru ca elenii oprimați să-și poată atinge scopul propus. Libertatea națională nu se poate dobândi decât apucând armele în mâini, declanșând insurecția generală. Iată numai un citat din *Constituția* lui Rigas Velestinlis¹⁰, unde se justifică necesitatea revoluției armate a poporului: „Când guvernării încalcă, desconsideră, disprețuiesc drepturile poporului și nu-și apleacă urechea la păsurile acestuia, atunci răzvrătirea poporului, apucarea armelor pentru pedepsirea tiranilor săi, este cel mai sacru drept dintre toate drepturile sale și cea mai necesară datorie dintre toate datoriile sale”¹¹.

⁷ Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. III, Chișinău, Editura Hyperion, 1991, pp. 387-392.

⁸ Adrian Bârsoan, *Câteva aspecte din istoria macedo-românilor în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în „Buletinul Cercurilor Științifice Studentești”, nr. 1/1995, Sibiu, pp. 165-168; Idem, *Românii sud-dunăreni între tragedie, uitare și speranță*, București, Bravo Press, 1996.

⁹ Vangelis Kechriotis, *Lo stato ellenico, la nazione interna e la nazione esterna: rappresentazioni culturali e configurazioni politiche nel lungo XIX secolo*, în volumul „Schegge d'impero, pezzi d'Europa, Balcani e Turchia fra continuita e mutamento 1804-1923”, Università degli Studi di Trieste, Trieste, 2006, p. 188.

¹⁰ Titlul complet al volumului publicat de Rigas Velestinlis la Viena, în 1797, este *Noua constituție politică a locuitorilor Rumeliei, Asiei Mici, ai insulelor din Marea Egee și ai Principatelor Moldova și Valahia*. Volumul includea imnul patriotic *Thourios, Drepturile omului* (34 de articole), *Declarație revoluționară pentru Lege și Patrie și Constituția Republicii Elene* (124 de articole).

¹¹ Apud Savas Tsokaridis (Comunitatea Elenă București), *H 183η Εθνική Επέτειος της Ελλάδας / A 183-a Zi Națională a Greciei*, în „Ελπίδα”/„Speranța”, martie 2004, p. 11. Iată citatul din *Constituția (Συνταγμα)* lui Rigas Feraios în limba originală: „Όταν η Διοίκηση βτάζει, αθετεί, καταφρονεί τα δικαιώματα του λαού και δεν εισακούει τα παραπονά του, είναι το πλέον ιερό απ' όλα τα δικαία του και το πλέον απαραίτητο απ' όλα τα χρέη του.” *Ibidem*, p. 10.

Celebru până astăzi este imnul patriotic *Θούριος* (Thurios), un îndemn nemijlocit la ridicarea antiotomană pentru obținerea libertății naționale. Această poezie de luptă a fost scrisă de Rigas Feraios, în anul 1797 și cântată la 1821, ca imn național al revoluției elene. Poezia debutează furtunos, în primele două versuri, cu o întrebare fundamentală, dar retorică. Întrucât întrebarea nu cunoaște decât un singur răspuns, acesta cade fără drept de apel, ca un trăznet, ca o axiomă, în versurile trei și patru ale primului catren, pentru a se repeta ca un ecou, răspunzând și întrebărilor din următoarele strofe, astfel formând refrenul obsesiv al poeziei:

”Ὡς πότε παλληκάρια, θα ζούμε στα στενά,
μονάχοι σαν λιοντάρια, στες ράχες στα βουνά;
Κάλλιο είναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνους, σκλαβιά και φυλακή.

Σπηλιές να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
να φευγωμ’ απ’ τον κόσμιο, για την πικρή σκλαβιά;
Κάλλιο είναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνους, σκλαβιά και φυλακή.

Να χάνωμεν αδέρφια, πατρίδα και γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας κι όλους τους συγγενείς;
Κάλλιο είναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνους, σκλαβιά και φυλακή”¹².

„Viteji feciori, voi bravii, să mai trăim cât vreți,
tot singuri, cum sunt leii, prin munții pădureți?
Mai bine o oră de viață în libertate,
decât patruzeci de ani de sclavie și temniță!

În peșteri s-avem casa, spre codrii să privim,
de-amarnica sclavie din lume să fugim?
Mai bine o oră de viață în libertate,
decât patruzeci de ani de sclavie și temniță!

¹² Vezi Rigas Velestinlis, *Scrieri revoluționare (Proclamația revoluționară, Drepturile omului, Constituția, Thurios)*, ediție bilingvă greco-română, București, Editura Omonia, 1999.

Să ne mai pierdem frații, și-al Patriei pământ,
părinți, copii, prieteni și tot ce-avem mai sfânt?
Mai bine o oră de viață în libertate,
decât patruzeci de ani de sclavie și temniță!”¹³

Ca precursor al revoluției de la 1821, numele lui Rigas Feraios se leagă de întemeierea „Eteriei”. Emanuel Bădescu ne avertizează: „Să nu uităm: în București se fondase prima *Eterie!*” Din perspectiva unui cunoscător într-ale societăților secrete masonice, autorul citat arată că, în capitala munteană, vlahul Rigas și meglenitul Turnavitu erau nu doar foarte apropiați, ci și implicați în fondarea „Eteriei”, vină care le-ar fi atras de fapt răzbunarea finală a sultanului, ambii fiind executați pentru aceasta de către otomani¹⁴. „Lecturile revoluționare, legăturile cu Emile Gaudin și trimișii francezi în Valahia, inițierea în tainele Masoneriei, scrierile, planurile și conceperea *Eteriei* sunt rodul activității sale la București, în preajma Banului Nicolae Brâncoveanu și mulțumită ocrotirii lui Dumitru Turnavitu¹⁵, vlah din Avdela și omul de încredere al lui Nicolae Mavrogheni, domnul, grec din insule și dușman

¹³ Traducerea imnului lui Rigas Feraios de Andreas Rados, în „ΕΛπίς”, ianuarie-martie 2020, p. 19.

¹⁴ Emanuel Bădescu, *Theodor (Tudor) Vladimirescu, de la naștere la jurământ*, articol disponibil online, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/theodor-tudor-vladimirescu-de-la-nastere-la-juramant>.

¹⁵ Un portret legendar-istoric al lui Dumitrachi Turnavitu schițează, cu multă savoare și parfum de epocă, Doina Ruști, *Turnavitu*, în „Adevărul.ro”, din 22 august 2019, https://adevarul.ro/cultura/carti/turnavitu-1_5d5e9d15892cobboc6d12584/index.html. Scriitoarea își deapănă astfel povestea biografică: „[...] Numele era relativ banal în epocă, definindu-i generic pe cei veniți din Târnova grecească (Meglen), unii greci, cei mai mulți meglenoromâni, amestecați prin școli, ca dascăli, sau prin negustorie. Unul dintre aceștia, născut în București, făcând parte din a doua generație de megleniți, se numea Dumitrachi. Era uns cu toate alifiile și indispensabil oricărui principe, care, de cum se instala pe tron, trimitea după Turnavitu, fiind amestecat prin toate faptele tainice de prin Valahia. Se spune că Mavrogheni nu făcea niciun pas fără el. Era nedespărțiți, ca niște iubiți. Când a plecat la război (în 1788), l-a lăsat pe Turnavitu locțiitor de principe. S-au spus multe despre el, mai mult de rău, totuși e remarcabil că după ce s-a sfârșit domnia lui Mavrogheni (unul dintre cei mai huliți fanarioți), Turnavitu, deși aproape liștat de boieri, dat în judecată, cu bunurile confiscate, și-a revenit spectaculos, făcându-se util tuturor domnilor ce-au urmat, până la Hangerli[...]”.

apocaliptic al fanarioților, acceptând, însă, tacit, lucrul pentru reînvierea puterii Bizantine”¹⁶.

Astfel, dacă scopul primar sau aparent al „Eteriei” era „Unirea tuturor creștinilor din Imperiul Otoman pentru a face să triumfe Crucea asupra Semilunii”, scopul sau țelul secret al „Societății Prietenilor”, conceput, se pare, de Alexandru Mavrocordat și studiat în detaliu de cartograful și grămaticul Righas Felaios, vlah grecofil din Velestin”, urmărea stăpânirea grecilor asupra ortodocșilor din Balcani, din Moldovlahia și din Asia Mică, acest țel fiind botezat și teoretizat ceva mai târziu (la 1844) de către alt aromân, Ioannis Kolettis (Ioan Coleti). Μεγάλη Ιδέα (Marea Idee) nu viza altceva decât reînvierea Imperiului Bizantin prin făurirea Greciei Mari. În viziunea lui Rigas însuși, statul preconizat ar fi fost o republică de limbă neoelenă, cu extindere până la nordul Dunării.

În *Constituția* sa, între cele 124 de articole, Rigas specifică: „Republica Greacă este una, cu toate că în sânul ei cuprinde diferite nații și religii, este indivizibilă, cu toate că fluvii și mări despart regiunile ei”. În „Anexa” *Constituției* revoluționarul stabilea drapelul viitoareii federații panbalcanice sub cârmă grecească, în culorile negru, alb și roșu (ultima culoare însemnând purpura imperială), emblema națională de sorginte masonică („măciuca lui Herakles cu trei cruci deasupra”) și uniforma ostașilor greci¹⁷. În cheia masonică oferită de Emanuel Bădescu, citim despre fondarea „Eteriei” la București, în perioada bucureșteană a lui Rigas Velestinlis (1781-1796), și, în 1814, nu despre înființarea, ci despre „ieșirea din adormire” a „Eteriei” lui Rigas la Odessa. Scopul „Eteriei” grecești va rămâne neschimbat, de la finele veacului al XVIII-lea, până în a doua jumătate a secolului următor.

În fine, steagul lui Rigas va sta, în anul 1821, la baza steagului „Batalionului Sacru”, care a constituit nu doar corpul de elită al „Eteriei”, ci, practic, prima unitate a armatei grecești moderne care, neputând fi organizată în Grecia supusă otomanilor, s-a constituit la 1821, în diasporă, dar tocmai pe teritoriul Principatelor Române¹⁸.

Credem că nu greșim dacă îl includem pe militantul grec de etnie aromână Rigas Feraios în mișcarea primei „renașteri naționale a aromânilor” de la finele veacului al XVIII-lea și începutul celui următor, după expresia lui

¹⁶ Emanuel Bădescu, *op. cit.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ Konstantinos N. Rados, *Ο Ιερός Λόχος και η εν Δραγατσανίω μάχη* (Batalionul Sacru și bătălia de la Drăgășani), Atena, Πανεπιστημιακή Επιθεώρησις, 1919.

Nicolae Șerban-Tanașoca¹⁹, chiar dacă Rigas Velestinlis nu a promovat în scrierile sale neamul și graiul părintesc, precum Teodor Anastase Cavallioti (1760), Constantin Ucuta (1800), Daniil Mihail Adam Hagi (1802), George Roja (1808), Mihail Boiagi (1813).

În schimb, „inițiativa celei de-a doua renașteri aromânești a venit din partea pașoptiștilor români care și-au propus să recupereze în beneficiul poporului nostru energiile pe care a se stinge ale românilor balcanici”²⁰. Însă generația pașoptistă și postpașoptistă a fost trecută prin furcile caudine și călită în luptele anului 1821.

Greci, aromâni și români în revoluție la 1821

Conexiunile istorice ale revoluției elene din 1821 cu spațiul românesc sunt multiple și profunde.

„Primii pași direcți spre revoluție au fost făcuți de grecii care trăiau în afara Greciei propriu-zise” (Charles și Barbara Jelavich), adică de diaspora greacă formată din comercianții orașelor și târgurilor de la Marea Neagră și Mediterană, dar și din fanarioții de la Constantinopol și din Principatele Române, cărora li s-au adăugat notabili și înalți clerici din Elada²¹. Vangelis Kechriotis cuprinde întreaga elenime din țară și din diaspora, ce tindea spre formarea statului grec, sub formula: „*la nazione interna e la nazione esterna*” (națiunea internă și națiunea externă)²².

„Eteria”, societate secretă constituită, după ideile lui Rigas Velestinlis, de negustorii Nicolae Skoutas, Atanasie Tsacalof și Emanoil Xanthos în 1814 în Imperiul țarist, la Odessa, pentru a se muta în 1818 la Constantinopol, avea un scop „pur grecesc”, la fel „ca și naționalitatea primilor membri ai societății [...]: izbăvirea neamului grec și eliberarea lui” de sub stăpânirea otomană (Alexandru C. Ciobanu)²³.

¹⁹ Nicolae Șerban-Tanașoca, George Murnu – *istoric al românilor de peste Dunăre*, în George Murnu, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Nicolae Șerban-Tanașoca, București, Editura Academiei Române, 1984, p. 14.

²⁰ *Ibidem*, p. 15.

²¹ Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice, 1804-1920*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006, în cap. III. *Revoluția greacă*, p. 59.

²² Vangelis Kechriotis, *Lo stato ellenico, la nazione interna e la nazione esterna: rappresentazioni culturali e configurazioni politiche nel lungo XIX secolo*, în volumul „Schegge d'impero, pezzi d'Europa, Balcani e Turchia fra continuita e mutamento 1804-1923”, Università degli Studi di Trieste, Trieste, 2006, pp. 183-214.

²³ Alexandru C. Ciobanu, *Mișcarea secretă grecească „Eteria” și românii*, în „Foaie Națională”, revistă liberă de luptă culturală și spirituală, 20 februarie 2011, <http://foaienationala.ro/eteria-si-romanii.html>.

În variantă masonică, „trezirea Eteriei” a fost realizată, cu respectarea dorințelor și simbolisticii lui Rigas Feraios, de către Nikolaos Skuffos (Skoutas) ori de Emmanouil Xanthos, greci din Odessa, membri ai unei loje de rit scoțian. ”Datorită implicării politice și militare *pe față* și pentru a pune mișcarea masonică de rit scoțian la adăpost de orice bănuială, Scuffos sau Xanthos au adoptat forma germană cu șapte grade: fratele (adeptul), ucenicul (bacalaureatul), preotul din Eleusis, prelatul, inițiatul și supremul inițiat” (Emanuel Bădescu)²⁴.

„Eteria”, care miza pe protecția și sprijinul Rusiei, l-a dorit în fruntea sa pe Ioannis Kapodistrias (Ioan Capodistria), la momentul acela ministru de Externe al Imperiului Țarist, care însă a refuzat funcția de conducere în favoarea lui Alexandru Ipsilanti (1792-1828), aghiotant al țarului, fiul lui Constantin Ipsilanti, domnitor în Moldova (1799-1801, 1806) și Muntenia (1802-1806), retras în Rusia. Alexandru Ipsilanti era general în regimentul de gardă, la fel ca și frații săi Dimitrie, Nicolae și Gheorghe, sora lor fiind căsătorită cu guvernatorul civil al Basarabiei, generalul rus Inzov. Xanthos i-a predat corespondența, actele și socotelile „Eteriei” lui Alexandru Ipsilanti, care la 20 aprilie 1820 a fost proclamat epitrop general al conducerii, vizitând eforiile grecești din diferitele orașe ale Rusiei și luând contact cu fruntașii „Eteriei”. În preambulul revoluției, Ipsilanti a luat principalilor săi colaboratori jurământul de credință și l-a numit pe Iordache Olimpiotul comandantul gărzii domnești de la București. În Basarabia, la Ismail, s-a înființat „Batalionul Sacru”, iar în Moldova, din momentul când s-a raliat „Eteriei”, domnul Mihail Suțu (12/24 iunie 1819 – 29 martie/10 aprilie 1821) a pus la dispoziția lui Ipsilanti averea personală și toate resursele Principatului Moldovei.

O cronică greacă, scrisă la 1821 de un anonim participant la campania „Eteriei”, face un aspru rechizitoriu mișcării revoluționare și conducătorului ei. ”Fără a fi apărătorul cauzei românești, el [cronicarul] prezintă întreaga expediție ca pe o eroare enormă, pentru care poartă răspunderea în primul rând șeful «Eteriei». Acesta, odată pornit la acțiune, cu sau fără sprijinul țarului, ar fi trebuit să traverseze rapid teritoriul Principatelor, potrivit proclamațiilor sale și să treacă Dunărea pentru a lupta împotriva turcilor, care nu erau pregătiți a susține un război în aceste părți. În loc să facă aceasta, Ipsilanti s-a dovedit un «nechemat» pentru misiunea pe care și-a asumat-o,

²⁴ Emanuel Bădescu, *Theodor (Tudor) Vladimirescu, de la naștere la jurământ*, articol disponibil online: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/theodor-tudor-vladimirescu-de-la-nastere-la-juramant>.

preferând să fie jefitorul Principatelor și să compromită cauza revoluției grecești” (Alexandru C. Ciobanu).

Așadar, „Eterea” a poposit îndelung în Principatele Române, țări autonome sub suzeranitate turcă, în lunile februarie-septembrie 1821 derulându-se aici prima fază a revoluției grecești, respectiv primele evenimente armate și lupte antiotomane, care au durat 7 luni.

Pornind din Chișinău, la 22 februarie 1821 Alexandros Ipsilantis (Alexandru Ipsilanti) a trecut Prutul în Moldova, îndreptându-se spre Iași, unde și-a instalat cartierul general.

În Iași, la ocuparea capitalei moldave, s-a consemnat sfințirea steagului revoluționar de către mitropolitul Moldovei Veniamin Costache la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”²⁵ în 27 februarie 1821²⁶, iar Alexandros Ipsilantis a emis mai multe proclamații „Către norodul Țării Moldovei” (23 februarie 1821), „Către grecii de pretutindeni” (24 februarie 1821) - ce începea cu cuvintele: „Ceasul a sosit, o, bărbați greci!” și conținea deviza revoluției elene: „Luptă pentru credință și patrie” (*Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος*)²⁷ -, „Către frații din Eterie” și „Către grecii din Moldova și Țara Românească” (ultimele două tot la 24 februarie 1821), apoi a semnat ordinul de organizare a armatei revoluției în două corpuri puse sub comanda fraților săi Gheorghe și Nicolae Ipsilanti (25 februarie 1821), cartierul general fiind stabilit tot la mănăstirea ieșeană a „Trisfetitelor”²⁸.

Se cuvine reamintit faptul că prima armată regulată din istoria modernă a Greciei aflate sub dominație otomană s-a organizat în Principatele Române,

²⁵ Victoria Codreanu-Barcopol (Comunitatea Elenă Iași), *Τιμώντας του ήρωες της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, στα μνημεία της μονής Σέκου και Δραγατσανίου / Cinstind Eroii Revoluției din Moldovlahia și Monumentele de la Secu și Drăgășani*, în „Ελπίς”/„Speranța”, ianuarie-februarie-martie 2007, p. 9.

²⁶ Cele două plăci de marmură amplasate la 26 mai 1993 de societatea ACREMIS (fondată de profesor Gheorghe Macarie) și Comunitatea Elenă din Iași în Sala Gotică de la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” consemnează că „la 27 februarie 1821, în prezența eteriștilor și a simpatizanților greci și români, Veniamin Costachi, mitropolit al Moldovei și Sucevei, a sfințit steagul Eteriei și a binecuvântat pe șeful acesteia, prințul Alexandru Ipsilanti, dând prin aceasta semnalul luptelor pentru cauza sfântă a libertății Greciei, în cadrul mișcărilor de eliberare a popoarelor din Balcani”.

²⁷ Dimitrios Zamfiropol (Comunitatea Elenă Galați), *Σκέψεις και συναισθήματα με το ιστορικό γεγονός της 25ης Μαρτίου 1821/ Gânduri și sentimente pentru 25 Martie 1821*, în „Ελπίδα”/„Speranța”, martie 2004, p. 17.

²⁸ Inginer Ion Mitican, *Începuturile românești ale mișcării pentru eliberarea Greciei*, în ziarul „Lumina”, din 25 februarie 2008, disponibil online: <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/inceputurile-romanesti-ale-miscarii-pentru-eliberarea-greciei-60970.html>, data accesării 25 martie 2021.

odată cu înaintarea „Eteriei” în Moldova în primăvara anului 1821. Dealtfel, domnitorul Mihail Suțu - care depusese jurământul de aderare la „Eterie” în octombrie 1820 - contribuise cu parale proprii și cu bani din vistieria Moldovei la dotarea și înarmarea soldaților (cu un termen rusesc) eteriști, încă înainte de sosirea la Iași a lui Ipsilanti. Acesta a continuat conscrierea mercenarilor, aparținând tuturor etniilor balcanice (greci, sârbi, bulgari, albanezi), cărora le-a acordat o soldă generoasă pentru vremea aceea, 60 de *kuruși* pe lună, îmbrăcându-i cu uniforme și înzestrându-i cu arme, muniție și tunuri. Datorită acestei risipe vădite de Mihail Suțu, dar și de Alexandru Ipsilanti în organizarea unor trupe bine dotate pentru luptă, autoritățile otomane de la Constantinopol, în frunte cu Abdülmecid, sultanul însuși, erau convinse că numai Rusia putea oferi izvorul nesecat de bogăție, pentru a cumpăra, provoca și determina distrugerea Turciei, folosindu-se de izbucnirea așa-numitei *Rum Fesade* (răzvrătiri grecești) din 1821²⁹. Corpul de elită al „Eteriei” l-a reprezentat, fără îndoială, „Batalionul Sacru” (Ἱερὸς Λόχος), alcătuit de generalul Alexandros Ipsilantis la jumătatea lunii martie 1821 în Muntenia. Tinerii elevi (studioși) voluntari, recrutați din comunitățile grecești din Moldova, Valahia și Odessa, au devenit, într-adevăr, sufletul armatei lui Ipsilanti. Pregătirea lor militară s-a completat la Focșani, unde s-a desfășurat și ceremonia de depunere a jurământului, conform etichetei țariste. Iată jurământul depus la Focșani:

„Ca și creștin ortodox și fiu al bisericii catolice, jur în numele Domnului nostru Isus Hristos și al Sfintei Treimi să fiu credincios Patriei și Legii mele. Jur să mă unesc cu toți frații mei creștini pentru libertatea Patriei noastre. Jur să-mi vărs sângele până la moarte pentru Legea (Credința) și Patria mea. Să-l omor chiar pe fratele meu dacă ne va trăda Patria. Să mă supun *Arhigós*-ului (conducătorului) Patriei. Să nu mă retrag până nu-l alung pe inamicul patriei și credinței mele. Să lupt alături de *Αρχηγός μου* (conducătorul meu) împotriva tiranilor și să-mi chem amicii să mă urmeze. Să-mi urăsc și disprețuiesc inamicii. Să nu renunț până ce nu-mi voi vedea patria liberă și inamicii morți. Jur pe sângele meu, că mă voi lipsi de Sfânta Cuminecătură, de nu-mi împlinesc promisiunile făcute Domnului nostru Isus Hristos”³⁰.

²⁹ H. Şükrü Ilıcak, *The Revolt of Alexandros Ipsilantis and the Fate of the Fanariots in Ottoman Documents*, în vol. „The Greek Revolution of 1821: A European Event”, coordonator Petros Pizanis, The Isis Press, Istanbul, 2011, pp. 226-228, 233.

³⁰ Jurământul „Batalionului Sacru” în original: „Ὡς Χριστιανὸς ορθόδοξος και υιὸς της ημετέρας Καθολικῆς Εκκλησίας, ορκίζομαι στο ὄνομα του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού

Uniforma, inspirată de cea a *Schwarze Schar* (Legiunii Negre) a ducelui de Brunswick în vremea războaielor napoleoniene, era confecționată din pâslă de lână neagră, motiv pentru care cei ce o purtau se numeau *melanophoroi* ori *mavrophoroi* (purtători de lână ori de negru). Boneta neagră avea o pană albă și, deasupra frunții, o stemă cu tricolorul roșu-alb-negru, dedesubt fiind simbolul Batalionului Sacru: un craniu și 2 oase încrucișate, semnificând deviza: „Ελευτερία ή θάνατος” (Libertate sau moarte)³¹.

Drapelul tricolor al „Batalionului Sacru” cuprindea culorile și simbolistica lui Rigas: roșu, alb și „cianură” (negru), având pe o parte inscripția: „Ἐν τούτῳ νικά” (*Hic signo vinces*, „În acest semn vei învinge”), *motto*-ul împăratului bizantin Constantin cel Mare, „cel întocmai cu apostolii”, părintele creștinismului oficial în Imperiul Roman de Răsărit, iar pe partea cealaltă inscripția trimitând la renașterea păsării Phoenix din mitologia antică: „Ἐκ της κωνεώς μου αναγέννωμαί” (Din propria-mi cenușă am renăscut)³².

Regulamentul militar al „Batalionului Sacru” elaborat de generalul Nikolaos Ipsilantis, fratele *arhigós*-ului Alexandros Ipsilantis, conținea, în paragrafele 11 și 12, descrierea drapelului desemnat pentru întreaga armată elenă:

„Steagul grecesc al armatei de uscat și de apă se compune din trei culori: alb, roșu și negru. Culoarea albă înseamnă inocența acestei operațiuni împotriva tiranilor, culoarea neagră înseamnă moartea noastră

και της Αγίας Τριάδας να μείνω πιστός εις την Πατρίδα μου και εις την Θρησκείαν μου. Ορκίζομαι να ενωθώ με όλους τους αδελφούς μου Χριστιανούς δια την ελευθερίαν της Πατρίδος μας. Ορκίζομαι να χύσω και αυτήν την υστέραν ρανίδα του αίματός μου υπέρ της θρησκείας και Πατρίδος μου. Να αποθάνω μετά των αδελφών μου υπέρ της Ελευθερίας της Πατρίδος και της Θρησκείας μου. Να φονεύσω και αυτόν τον ίδιον τον αδελφόν μου, εάν τον εύρω προδότην της Πατρίδος μας. Να υποτάσσομαι στον υπέρ της Πατρίδος μου αρχηγόν. Να μη βλέψω εις τα όπισθέν μου, εάν δεν αποδιώξω τον εχθρόν της Πατρίδος και Θρησκείας μου. Να λάβω τα όπλα εις κάθε περίστασιν, ευθύς μόλις ακούσω ότι ο Αρχηγός μου εκστρατεύει κατά των τυράννων και να συγκαταφέρω άπαντας τους φίλους και γνωρίμους μου εις το να με ακολουθήσωσιν. Να βλέψω πάντοτε τους εχθρούς μου με μίσος και με περιφρόνησιν. Να μη παρατήσω τα όπλα προτού να ιδώ ελευθέραν την Πατρίδα μου και εξολοθρευμένους τους εχθρούς της. Να χύσω το αίμα μου, ίνα νικήσω τους εχθρούς της θρησκείας μου ή ν' αποθάνω ως μάρτυς δια τον Ιησού Χριστόν. Ορκίζομαι τέλος πάντων εις το της Θείας Μεταλήψεως φοβερόν Μυστήριον ότι θα υστερηθώ της Αγίας Κοινωνίας εις την τελευταία μου εκείνην ώρα, εάν δεν εκτελέσω άπάσας τας υποσχέσεις, τας οποίας έδωσα ενώπιον της εικόνας του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.”

³¹ Konstantinos N. Rados, *Ο Ιερός Λόχος και η εν Δραγατσανίω μάχη* (Batalionul Sacru și bătălia de la Drăgășani), Atena, Πανεπιστημιακή Επιθεώρησης, 1919.

³² *Ibidem*.

pentru patrie sau libertatea, și culoarea roșie înseamnă independența poporului grec și bucuria lui de a lupta pentru reînvierea patriei”³³.

Numărul celor 120 de ostași ai „Batalionului Sacru” de la Focșani (în martie 1821) a sporit, ajungând la 400 de oameni în lagărul militar de la Târgoviște (în mai 1821).

După ceremonia depunerii jurământului, Alexandros Ipsilantis a ținut o cuvântare entuziastă, încredințând drapelul comandantului „Batalionului Sacru”, Georgios Katakouzinis (Gheorghe Cantacuzino), și comandantului adjunct Athanasios Tsakalov, unul din întemeietorii „Eteriei”. A urmat o paradă militară, iar membrii „Batalionului Sacru” au cântat marșul militar *Άσμα Πολεμιστήριον* (Cântec de război), pe versurile compuse la 1800 de către poetul Adamantios Korais (Αδαμάντιος Κοραΐς)³⁴ pentru „Legiunea Greacă”, ce luptase sub comanda lui Napoleon Bonaparte în timpul invaziei franceze din Egipt.

Iată prima strofă din *Άσμα Πολεμιστήριον* (Cântecul de luptă) al lui Adamantios Korais:

”Φίλοι μου συμπατριώτες,	„Compatrioții mei prieteni,
Δούλοι νά ’μαι ώς πότε	Până când vom fi tot sclavii
Των αχρείων Μουσουλμάνων,	Musulmanilor dușmani
Της Ελλάδος των τυράννων;	Și ai Greciei tirani?
Εκδικήσεως η ώρα,	Ceasul cel de răzbunare
Έφθασεν, ω φίλοι, τώρα	A sosit acum, oh, prieteni!

³³ Timoleon Filimon, *Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επαναστάσεως* (Eseu istoric despre Revoluția Elenă), Τύποις Π. Σούτσα & Α. Κτενά, Ατена, 1861, p. 96. În original: ”Η Ελληνική σημαία τόσο εις τα της ξηράς στρατεύματα όσο και εις τα της θαλάσσης πρέπει να είναι κατασκευασμένη εκ τριών χρωμάτων: άσπρο, μαύρο και κόκκινο. Το άσπρο σημαίνει την αθωότητα της δικαίας ημών επιχειρήσεως κατά των τυράννων, το μαύρο το υπέρ πατρίδος και ελευθερίας θάνατον ημών και το κόκκινο την αυτεξουσιότητα του Ελληνικού λαού και την χαράν αυτού διότι πολεμεί δια την ανάστασιν της Πατρίδος.”

³⁴ Adamantios Korais (1748-1833), scriitor și savant elen, reformator al literaturii elene, a fost un mare luptător pentru independența Greciei, profund impresionat de martiriul lui Rigas Velestinlis pentru cauza patriei elene. Cele 9 strofe ale poeziei *Άσμα Πολεμιστήριον* (Cântec de război) scrise de Adamantios Korais sunt inspirate de poemul *Άσμα Πολεμιστήριον κατά των Όθωμανων* (Cântec de luptă împotriva turcilor), avându-l drept autor chiar pe Rigas Feraios, poem redat în originalul grec și în traducere germană de Adolf Ellissen, *Versuch einer Polyglotte der europäischen Poesie* (Eseu de poliglosie a poeziei europene), vol. I - *Poesie der Kantabrer, Kelten, Kymren und Griechen* (Poezia cantabrilor, celților, chimrilor și grecilor), Leipzig, 1846, pp. 344-345.

Η κοινή ΠΑΤΡΙΣ φωνάζει,
 Με τα δάκρυα μας κράζει:
 «Τέκνα μου, Γραικοί γενναίοι,
 Δράμετ' άνδρες τε και νέοι.
 Κ' είπατε μεγαλοφώνως,
 Είπατε τ' όλοι συμφώνως,
 Ασπαζόμεν' είς τον άλλον
 Μ' ενθουσιασμόν μεγάλην:
 Έως πότε η τυραννία;
 ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.»

PATRIA comună strigă,
 Plânge cu-ale noastre lacrimi:
 «Pruncii mei, greci curajoși,
 Bărbați vajnici, ca și tineri,
 Voi ați spus cu voce tare,
 Ați spus într-un singur glas,
 Toți îmbrățișându-vă
 Cu un mare entuziasm:
 Tiranie - până când?
 SĂ TRĂIASCĂ LIBERTATEA»³⁵.

Din nefericire, revoluția elenă a pășit cu stângul pe pământ românesc. Fie din exces de zel pentru cauza libertății grecești, fie din sete de răzbunare, fie dintr-o optică barbară și stâlcită a epocii, ce confunda curajul cu cruzimea și eroismul neapărat cu moartea în masă, „Eteria” recurge de la început, de îndată ce și-a așezat cartierul general și taberele de luptă în orașele și localitățile Moldovei, la masacre inutile îndreptate împotriva populației civile turcești musulmane și, prin reverberație, împotriva celei românești ortodoxe.

De pildă, cazul orașului-port Galați la 1821 este descris, într-un studiu istorico-militar de migăloasă documentare arhivistică și de înaltă ținută științifică, de către Constantin Ardeleanu³⁶. La Galați se fondase, încă în prima jumătate a anului 1820, primul comitet eterist din Principatele Române, din care făcea parte inclusiv viceconsulul Rusiei, grecul Dimitrios Arghiropoulos. În octombrie 1820, Vasileios Karavias (cel care avea să rămână cunoscut în istorie drept ucigașul lui Tudor Vladimirescu) e numit de Alexandros Ipsilantis general și comandant al poliției din Galați, din care funcție intră curând în conflict cu Topucci Bașa, șeful micii garnizoane otomane, astfel încât domnul moldav Mihail Suțu și ministrul său Iakovakis Rizos Neroulos, ambii eteriști de vază, sunt siliți să intervină pentru medierea conflictului. La 17 februarie 1821, Ipsilanti îi cere aceluiși Karavias „să ridice steagul libertății”. La 19 februarie, Karavias solicită comitetului eterist din Galați muniție, care îi este livrată o zi mai târziu. Duminică, 21 februarie 1821, după ce are loc sfințirea „steagurilor

³⁵ Traducere liberă de Ela Cosma.

³⁶ Constantin Ardeleanu, *Military Aspects of the Greek War of Independence in the Romanian Principalities: The Battle of Galați (1821)*, în „Greeks in Romania in the Nineteenth Century”, coordonatori Gelina Harlaftis și Radu Păun, Alpha Bank Historical Archives & J.F. Costopoulos Foundation, Atena, 2013, pp. 141-166.

libertății” la Biserica „Sfântul Nicolae”, sute de insurgenți eteriști, în frunte cu Karavias și Romadin, magistrat șef din Galați, se îndreaptă spre locuința lui Topucci Bașa, provocând aici o luptă și un mare incendiu. Karavias începe jaful sistematic, ordonă capturarea vaselor otomane din port, îi prinde pe locuitorii turci și declanșează baia de sânge. Sunt uciși între 50 și 300 de otomani (în funcție de sursele care relatează măcelul), precum și 15 greci, turcii cerând ajutor viceconsulului austriac Manzoli din Brăila și fugind într-acolo.

Istoricul Constantin Ardeleanu consideră că „singura explicație a masacrului din Galați și din alte orașe ale Moldovei” e aceea de a determina reacția garnizoanei otomane, invazia turcilor și apoi implicarea Rusiei³⁷.

Atitudinea personalităților epocii variază între respingere și apreciere. Domnul Mihail Suțu dezapreciază acțiunea lui Karavias, fiindcă compromite cauza greacă, iar ministrul Rizos Neroulos alcătuiește un memorandum, „o lecție impresionantă de strategie” (Constantin Ardeleanu)³⁸, în care vorbește despre importanța Galațiului și despre motivul izbucnirii mișcării eteriste aici. În schimb, Alexandros Ipsilantis îl recompensează pe generalul Karavias pentru curaj, promovându-l în funcția de comandant general al primului corp de armată grecească din Moldova, apoi Ipsilanti emite o nouă proclamație către întreaga armată din Iași (la 25 februarie 1821). În declarația sa din 3 martie 1821, ambasadorul rus la Constantinopol, Stroganov, dezavuează „Eterea”, pentru ca, mai apoi, toate autoritățile țariste din Rusia să adopte aceeași linie.

Incidentele armate pe apă și uscat din cursul lunii martie, înarmarea grecilor la Galați, Reni și Chișinău, și a turcilor la Galați și Brăila, determină refugiarea populației civile românești în biserică la Reni, exodul în valuri al celei din Galați, concomitent cu sporirea sentimentelor elenofobe în rândul locuitorilor, speriați și datorită atitudinii ostile deschise manifestate de Imperiul țărilor împotriva „Eteriei”, care lasă loc liber și justifică înarmarea fără precedent a forțelor otomane.

La 30 aprilie 1821 începe oficial campania otomană pentru ocuparea Moldovei, cavaleria turcă trece Siretul pe poduri mobile și comandantul infanteriei eteriste, colonelul Athanasios Karpenissiotis, e nevoit să se retragă la Galați.

Bătălia de la Galați, „unul din cele mai importante evenimente ale anului revoluționar 1821 în Principatele Române” (Constantin Ardeleanu), începe în zorii zilei de 1 mai. Atacul forțelor armate ale otomanilor – constând în aproape 6.000 de infanteriști, 16 vase la gurile Siretului, alte vase și 6 tunuri

³⁷ *Ibidem*, pp. 143-146.

³⁸ *Ibidem*, p. 150.

în apropierea Galațiului, la Bădălan și Giulinești (Giurgiulești) – împiedecă flotila greacă să se refugieze pe Prut, la granița cu Imperiul țarist. Timp de 16 ore își apără pozițiile infanteriștii lui Athanasios Karpenissiotis, care ulterior va desfășura încă o dată o zadarnică rezistență eroică în bătălia de la Sculeni (din 17/29 iunie 1821). În lupta de la Galați din 1 mai 1821 moare eroic eteristul Kotiris din Peloponez, cel care, la începutul zilei, își îmbărbătase tovarășii cu cuvintele: „Prietenii, să-i oferim Greciei un mare exemplu! Nutresc de mult dorința de a mă răzbuna pe turci și nu pot visa la o mai bună ocazie decât cea care ni se oferă acum. Cei ce-mi împărtășesc simțămintele, să mă urmeze. Nu e musai să mai prindem apusul soarelui!”³⁹. Marinarii greci conduși de căpitanul Andreas Sfaklos din Zanta reușesc să scape cu fuga din fața morții sigure, și să facă joncțiunea cu tovarășii lor de pe Prut. În funcție de izvoare, pierderile grecilor se numără la 200-300 de oameni, iar cele ale otomanilor se ridică la 800 sau la 1.200-7.000 de suflete. Otomanii distrug Galațiul, trecând prin sabia populația locală indiferent de vârstă și sex. Se spune că nu au fost cruțați nici măcar bebelușii, cam 1.000 de sufletele nevinovate pierind în acest groaznic măcel⁴⁰.

Din perspectiva populației musulmane, documentele și istoricii turci văd invazia „Eteriei” în Moldova și Muntenia, încă din primăvara lui 1821, ca o inutilă și sălbatică baie de sânge. La 16 aprilie 1821, marele dragoman Konstantinos Mourouzis (Constantin Moruzi) din Fanarul Constantinopolului a fost dizgrațiat și executat împreună cu alți patru demnitari fanarioți. Sentințele de moarte, atașate de leșurile lor, mărturiseau că au fost pedepsiți pentru că se aliaseră cu rebelii greci, ce omorâseră musulmani nevinovați la Galați și Iași. În capitala otomană se știa că Ipsilanti permisesese, dacă nu chiar ordonase el însuși masacrarea tuturor musulmanilor din Galați și Iași, cu toate că aceștia se predaseră cu condiția de a li se garanta viața.

H. Şükrü Ilıcak constată că în mod tragic: „Acest *pattern* al violenței și contravolenței a dominat Revoluția Greacă. Ce înțelegeau revoluționarii greci prin luptă pentru libertate era, de fapt, să-i ucidă pe toți turcii și musulmanii pe care îi puteau, ceea ce a condus la teribilele evenimente care au avut loc în Moreea⁴¹ între 1821 și 1828, respectiv masacrul a peste 30.000 de locuitori

³⁹ *Ibidem*, p. 156.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 155-160.

⁴¹ Moreea, peninsula și provincie medievală, era numele bizantin, turcesc și venețian al Peloponezului.

musulmani ai peninsulei. Aceste evenimente pot fi definite ca epurare etnică, deși termenul a apărut mai târziu”⁴².

Din șirul numeroaselor bătălii purtate de greci la 1821 împotriva trupelor otomane pe pământ românesc, se distinge prin caracterul ei tragic lupta de la Drăgășani (județul Vâlcea) din 7/19 iunie 1821. Eteriștii - sub comanda lui Alexandru Ipsilanti și a căpitanilor săi Brajović, Karavias (Caravia), Diamandi, Gligoriević, Macedonski, Manakis, Olympiotis (Olimpios) – împreună cu pandurii români și haiducii lui Papa Vladimirescu (fratele lui Tudor Vladimirescu), Preda Drugănescu și Gheorghe Magheru, s-au opus trupelor otomane. Datorită ezitării eteriștilor și a acțiunii nesincronizate a lui Vasileios Karavias, lupta de la Drăgășani a fost un adevărat carnagiu, în care a fost măcelărită cea mai mare parte a celor 500 de tineri eleni ce formau „Batalionul Sacru” comandat de Nikolaos Ipsilantis (Nicolae Ipsilanti, fratele lui Alexandru Ipsilanti) și Athanasios Tsakalov.

Comandantul militar Iorgaki Olimpios (Iordache Olimpiotul), întorcându-se din lupte cu ostașii lui, ajunge în episcopia Romanului și de acolo la Mănăstirea Secu (județul Neamț), unde, în lupta dată împotriva armatei otomane în septembrie 1821, oștenii greci și călugării moldoveni „sunt obligați să arunce în aer Mănăstirea Secu, iar ei sunt decimați” (Boris Cepalis)⁴³. Așadar, aici s-a desfășurat ultima confruntare a pandurilor și eteriștilor cu turcii, care au ieșit învingători. În urma confruntării, mănăstirea a fost incendiată și au căzut pradă flăcărilor corpurile de chilii din incintă, paraclisul „Sfântul Nicolae”, precum și biserica de lemn a lui Zosima din cimitirul mănăstirii.

Arhimandritul Ioanichie Bălan, în cunoscutul său *Pateric românesc*, face pomenirea „cuvioșilor părinți – călugări, ierodiaconi și ieromonahi – uciși de turci în luptele date la *Mănăstirea Secu* în toamna anului 1821, împotriva

⁴² H. Şükrü İlcak, *The Revolt of Alexandros Ipsilantis and the Fate of the Fanariots in Ottoman Documents*, în vol. „The Greek Revolution of 1821: A European Event”, coordonator Petros Pizanis, The Isis Press, Istanbul, 2011, p. 236. În original: „This pattern of violence and counter-violence ruled supreme during the Greek Revolution. What the Greek revolutionaries understood as a struggle for freedom was, in fact, killing all the Turks and the Muslims they could, thus leading to the dreadful events that took place in the Morea between 1821 and 1828, namely the massacre of more than thirty thousand Muslim inhabitants of the peninsula. These events can be defined as ethnic cleansing, although the term is a later coinage”.

⁴³ Boris Cepalis (președintele Comunității Elene Roman), *Η 25η Μαρτίου απέβη Εθνική Επέτειος της Ελλάδας/25 Martie 1821, devenită Ziua Națională a Greciei*, în „Ελπίδα”/„Speranța”, martie 2004, p. 25.

eteriștilor greci”⁴⁴. În vara anului 1821 eteriștii au ocupat mănăstirea unde se aflau câțiva mireni români și 30 de călugări. Turcii au asediat mănăstirea, dar aceasta a rezistat, cu mari sacrificii, timp de două luni. În cele din urmă, în luna septembrie a aceluiași an, răsculații au cedat, deschizând porțile mănăstirii. În cursul cumplitelui atac declanșat în curtea lăcașului și în biserică au fost uciși cu sabia 28 de călugări nevinovați din obștea Mănăstirii Secu, aceștia fiind apoi îngropați în gropi comune din apropiere⁴⁵.

Părintele Ioanichie Bălan continuă:

„Uciderea acestor cuvioși călugări în propria lor mănăstire este *un fapt unic în istoria monahismului nostru*. Aceasta ne amintește de Cuvioșii Părinți uciși de beduini în Sinai, în Rait și la Mănăstirea Sfântul Sava, în secolele IV-VI. Martor al acestui măcel a fost Cuviosul Zosima, un mare sihastru de la Pocrov, care a scris în însemnările sale câteva pagini zguduitoare.

Se cuvine, dar, *să ne amintim cu recunoștință de acești călugări, martiri fără nume, care și-au vărsat sângele nevinovat pentru dragostea lui Hristos*. Se spune din bătrâni că până în zilele noastre apar pe pământ pete roșii de sânge, pe locul unde au fost tăiați cu sabia cuvioșii martiri români”⁴⁶.

Tot la Mănăstirea Secu, nevrând să cadă în mâinile turcilor, Iordache Olimpiotul a dat foc butoaielor cu pulbere, „acceptând conștient moartea cuvenită eroului care și-a făcut datoria” (Sava Gârleanu)⁴⁷.

Nu putem omite câteva detalii ce definesc figura complexă a eroului Iordache Olimpiotul, conturată pregnant din lumini și umbre. Aceasta, din câteva motive: 1. Iordache Olimpiotul, numit de Alexandru Ipsilanti „arhistrateg” (generalissim) al întregii oștiri eteriste din Principatele Române, era al doilea om după „arhiul” suprem, poziția lui echivalând cu cea a lui

⁴⁴ Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, Sihăstria, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011, pp. 338-339.

⁴⁵ Veronica Macri (Comunitatea Elenă Brăila), *Din viața comunităților - Ziua Națională a Greciei, 25 Martie / Από τη ζωή την κοινότητων μας - Εθνική Εορτή της Ελλάδας, 25η Μαρτίου*, în „Ελπίς”, aprilie-iunie 2019, pp. 13-15, redă fragmentul părintelui Ioanichie Bălan din *Patericul românesc* despre sacrificiul monahilor de la Mănăstirea Secu, dar fără a-l cita.

⁴⁶ Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, p. 339.

⁴⁷ Sava Gârleanu, *Luptătorul Aromân Iordache Olimpiotul*, în „Libertatea”, director Nicolae Niță, anul VI, nr. 57, New York, mai 1987, articol disponibil online: <http://miscarea.net/libertatea-iordache-olimpiotul.htm>, data accesării 25 martie 2021.

Kolokotronis (Colocotroni) în Grecia răsculată. 2. Iordache Olimpiotul era aromân, vorbind curent aromâna, daco-româna și graiul românilor bănățeni și timoceni. 3. Iordache Olimpiotul a fost unul din stâlpii „Eteriei” în Țara Românească, fiind persoana care a stabilit legătura și a făcut înțelegere cu Tudor Vladimirescu. 4. Iordache Olimpiotul împreună cu Ioan Farmache, alt aromân, comandant al gărzii domnești din București, au asistat la depunerea de către Tudor a jurământului de aderare la „Eterie”, la 15 ianuarie 1821. 5. Tot Iordache Olimpiotul a fost cel care l-a trădat și prins pe Tudor, predându-l în mâinile lui Alexandru Ipsilanti, care l-a însărcinat pe nevrednicul Caravia cu mișeasca și lașa ucidere a „Domnului Tudor”. 6. Spre deosebire de Alexandru Ipsilanti, care a dezertat fugind în Transilvania și Imperiul Austriac, Iordache Olimpiotul a rămas să lupte până la capăt pe plaiurile moldave, murind o moarte de martir pe altarul revoluției elene.

Autori, precum Boris Cepalis⁴⁸ sau Sava Gârleanu⁴⁹ sunt atrași de figura istorică a lui Iorgaki sau Gheorgachis Olimpiotul (Γεωργάκης Ολύμπιος, 1772-1821). Descendent dintr-un neam ce deținea un căpitănat autonom de armatori (care erau luptători prin tradiție), acesta era „originar din localitatea curat românească Vlaholivade, de pe muntele Olimp” (Vlaholivade însemnând Livada Vlahă). Iordache Olimpiotul a avut o viață aventuroasă și o moarte eroică. S-a alăturat oștilor ruse luptând în Oltenia în războiul ruso-turc din 1806, apoi a trecut în sudul Dunării, combătând de partea sârbilor răsculați, făcând parte din trupa cunoscutului Haiduc Velcu din ținutul românesc al Crainei Negotinului. După înăbușirea răcoalei sârbe și pieirea lui Velcu, în 1813, Iordache Olimpiotul merge în Banat, la Biserica Albă, așinându-se cu Stana, văduva sârbului Haiduc Velcu. Stana, originară dintr-un sat mixt sârbo-român, vorbea românește cu Iordache Olimpiotul și l-a însoțit la București când ulterior acesta a devenit comandantul gărzii domnești a lui Ioan Caragea (1812-1818). Aici a colaborat cu Ioan Farmache (Ιωάννης Φαρμάκης, 1772-1821), alt aromân din Vlasti, Macedonia, și el unul din comandantii gărzii domnești din capitala munteană. Dar Iordache Olimpiotul a fost unul din inițiatorii „Eteriei” pe ambele maluri ale Dunării, având misiunea de a realiza conexiuni cu conducătorii antiotomani din Serbia turcească și din „Vlahia (Βλαχία), cum

⁴⁸ Boris Cepalis (președintele Comunității Elene Roman), *Grecii de odinioară. Gheorgachis Olimpiotul (1772-1821) / Οι παλαιοί Έλληνες. Γεωργάκης Ολύμπιος (1772-1821)*, în „Ελπίς”, ianuarie-martie 2013, pp. 37-38; continuarea în numărul următor: în „Ελπίς”, aprilie-iunie 2013; idem, *O pagină din istoria Greciei / Μια σέλιδα της ελληνικής ιστορίας*, în „Ελπίς”, aprilie-iunie 2019, pp. 15-16.

⁴⁹ Sava Gârleanu, *op. cit.*

numeau grecii Țara Românească”. Îl contactează pe Karađorđe Petrović (Caragheorghe), fostul conducător al primei răscoale sârbe împotriva turcilor (1804-1813), aflat în Basarabia, organizând întoarcerea lui în secret în Serbia. Misiunea e încredințată lui Naum Carnar, aromân din Moscopole, care însă e asasinat într-o pădure împreună cu Caragheorghe (în districtul otoman Poduvanlje, la Radovanjski Lug, pe data de 14/26 iulie 1817). Naum Carnar demonstrează, încă o dată, „rolul de sacrificiu al anonimilor aromâni” (Sava Gârleanu). După uciderea lui Caragheorghe, Iordache Olimpiotul tratează alăturarea la „Eterie” a lui Miloš Obrenović, conducătorul celei de-a doua revoluții sârbe din 1815. În fine, tot el izbândește să încheie cu Tudor Vladimirescu înțelegerea de declanșare în Țara Românească a revoluției de eliberare de sub jug otoman. În ajunul revoluției din 1821, Alexandru Ipsilanti îl face „arhistrateg” al trupelor „Eteriei” din Muntenia⁵⁰, funcție cum nu se poate mai potrivită pentru acest revoluționar pe deplin devotat cauzei elene, curajos și gata a se jertfi pentru aceasta, Iordache Olimpiotul fiind bun cunoscător al realităților și al limbii și graiurilor românești vorbite la Dunăre, din Banat și Craina timoceană până în Basarabia.

La 15 ianuarie 1821, cei doi eteriști vlahi înainte menționați, Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, îl însoțesc pe slugerul Tudor Vladimirescu, la biserica „Sfântul Sava”, unde, intrând în altar, este depus următorul jurământ de sânge:

„Jurăm să ducem, prin cea mai dârză activitate, la îndeplinire planul nostru cel spre obștescul folos, și anume ca prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor. Și pentru aceasta să jertfim nu numai averea, onoarea, armele și tot ce va fi necesar iscusinței unei astfel de întreprinderi, ci și scumpa noastră viață până la ultima picătură”.

Înțepându-și brațul drept, sorb picătura de sânge, apoi își schimbă unul altuia armele, zicând: „Viața ta e a mea și sufletul tău e al meu”. Parola e cuvântul „Opincă”.

⁵⁰ Inginer Boris Cepalis (președintele Comunității Elene Roman), *O pagină din istoria Greciei / Μια σέλιδα της ελληνικής ιστορίας*, în „Ελπίς”, aprilie-iunie 2019, p. 15, citează documente din volumele: *Răscoala din 1821 - Izvoare narrative*, vol. V, Editura Academiei Române, București, 1962, p. 331; *Istoria orașului Roman, 1392-1992*, Roman, Editura Societatea Culturală Roman, 1992, p. 153.

Emanuel Bădescu arată că „fără jurământ”, Tudor „nu ar fi avut ce căuta” în preajma vlădiciei Ilarion Gheorghiadis, episcopul bucureștean, și a celorlalți mari demnitari eteriști, între care Grigore Ghica, viitorul domn muntean din 1822. S-au păstrat în scrierile lui Ion Ghica amintirea jurământului din Biserica „Sfântul Sava”, posibil depus pe *Biblia* lui Șerban Cantacuzino (aflată în acel sfânt lăcaș), și, într-un document descoperit de Andrei Oțetea la Budapesta, un fragment din textul jurământului, notat de spionul habsburgic.⁵¹

În acest chip, Tudor Vladimirescu devine membru al „Eteriei” la 15 martie 1821. Tot Iordache Olimpiotul și Ion Farmache stabilesc, la București, legătura lui Tudor cu Alexandru Ipsilanti, în luna martie a anului 1821.

Judecata lui Sava Gârleanu e cea mai blândă formulare a vinii pe care românii i-o atribuie lui Iordache Olimpiotul:

„În istoria noastră numele lui este de obicei asociat cu fapta de asasinare a lui Tudor Vladimirescu, *Domnul Tudor* al revoluțiunii române aliate. De fapt, Iordache a fost părtaș numai la dezarmarea lui Tudor și trimiterea lui în fața lui Ipsilanti, iar acesta l-a dat pe mâna nedemnului Caravia care l-a omorât”⁵².

Iată răsplata binelui făcut lui Iordache Olimpiotul, despre care Tudor Vladimirescu afirma că „l-am scăpat în casa mea din mâinile nemților, la trecerea lui din Țara Nemțească în Țara Sârbească”. Românul nostru:

„Moare ca un martir, asasinat de eteriști. [...]”

Mormântul lui Tudor Vladimirescu? Marii cutezători nu au mormânt. Ei sălășluiesc în conștiința oamenilor, amintirea ce le-o păstrează poporul fiind locul lor de veci” (Alexandru Năstase)⁵³.

Ironia istoriei face ca mormântul, de care l-a văduvit pe Tudor, să-i fie refuzat și lui Iordache însuși, a cărui cenușă s-a așternut peste ruinele fumegânde ale Mănăstirii Secu.

Mihai Cioranu, aghiotantul Vladimirescului, arată că Tudor a fost înșelat de Olimpiot, cu bună-știință și cu multe promisiuni, în cursul întâlnirii de la Golești din 20 mai 1821:

⁵¹ Emanuel Bădescu, *op. cit.*

⁵² Sava Gârleanu, *op. cit.*

⁵³ Alexandru Năstase, *Tudor Vladimirescu a fost omorât de aliați*, în „Jurnalul.ro. Special”, din 8 martie 2004, disponibil online: <https://jurnalul.ro/special-jurnalul/tudor-vladimirescu-a-fost-omorat-de-aliati-71823.html>, data accesării 25 martie 2021.

„Alegând la viclenie, Iordache s-a înduplecat la toate cum a cerut Tudor.”⁵⁴ Intențiile și complotul eteriștilor erau cunoscute dinainte chiar agentului consular austriac Fleischhackl, devreme ce acesta îi raporta lui Metternich că Vladimirescu, aflat încă la Cotroceni, la adunarea norodului din București, va fi probabil „sacrificat de partida lui Ipsilanti, care vrea să stăpânească Valahia”⁵⁵.

La a doua întrevedere, cu următorul prilej, în noaptea de 21 spre 22 mai 1821, Olimpiotul l-a prins pe Tudor și l-a trimis sub paza arnăuților, într-o căruță poștală, în mâinile lui Ipsilanti la Târgoviște. Cronica atribuită lui Ducas medita asupra faptului că „bunul și vrednicul căpitan Iordache” a știut cum să procedeze, căci, „cu război, niciodată întreg corpul lui Ipsilanti n-ar fi putut să învingă și să reducă la tăcere pe Tudor”⁵⁶.

Același aghiotant, Mihai Cioranu, surprinde ultimele cuvinte fatidice și impresionante ale lui Tudor Vladimirescu, adresate chiar lui Iordache Olimpiotul și lui Tudor Ghencea:

„Vreți să mă omorâți? Eu nu mă tem de moarte. Am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții.

Turcii sunt în țară, dar nu sunteți în stare, și nu veți fi niciodată, a vă bate cu dâșii de ispravă! Voi, oameni fără căpătâi și străini cu totul de această țară!”⁵⁷.

Supliciu și uciderea lui Tudor, în noaptea de 26 spre 27 mai / 7 spre 8 iunie 1821, cunosc cel puțin patru versiuni, prezentate de Ionel Zănescu.

La rândul său, Iordache Olimpiotul a fost părăsit de Alexandru Ipsilanti și Mladen, comandanți eteriști care au fugit în Imperiul Habsburgic, continuând să lupte la Sculeni (29 iunie 1821), asumându-și autosacrificiu final la

⁵⁴ Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, Tipografia C.A. Rosetti, București, 1859.

⁵⁵ Prof. Ionel Zănescu, *Ultimul drum al lui Tudor*, în „Jurnalul.ro. Ediție de colecție”, din 14 august 2006, disponibil online: <https://jurnalul.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/ultimul-drum-al-lui-tudor-14846.html>, data accesării 25 martie 2021.

⁵⁶ Apud *ibidem*.

⁵⁷ Apud Alexandru Năstase, *op. cit.*, și Ionel Zănescu, *op. cit.*

Mănăstirea Secu (9 septembrie 1821). Rămas fără ajutor, doar cu cei șapte camarazi ai săi care au refuzat să-l părăsească, Olimpiotul a fost nevoit să arunce în aer clopotnița cu depozitul de pulbere. „Astfel, a căzut eroic [...] căpitanul Gheorgachi Olimpiotul la cei 49 de ani ai săi, scriind o pagină de glorie în istoria modernă a Greciei pe pământul țării noastre, respectând «jurământul sacru» *Libertate sau moarte* (Ελευτερία ή θάνατος)” (Boris Cepalis)⁵⁸.

Lupta Olimpiotului e dusă pe altarul patriotismului național grecesc, însă identitatea sa e dublă, el fiind la obârșie aromân. Cei care l-au auzit au spus greșit că vorbea „limba arnăuțească”, de fapt aromâna, scriind și iscăind în grecește „captian Gheorgachis Nicolau”, după numele tatălui său, așa încât sârbii îl numeau Nicolaovici. „În graba de luptă însă, el nu a tras concluzia necesară asupra dimensiunilor neamului căruia îi aparținea și a limbii pe care o grăia [chiar] și în ultimele clipe, după mărturia izvoarelor” (Sava Gârleanu).

Etaple revoluției grecești din 1821-1829

Astfel, din februarie până în septembrie 1821 s-a derulat prima fază a revoluției grecești, respectiv răscoala „Eteriei”, societate masonică aflată sub conducerea Alexandru Ipsilanti, general „fanariot” (grec) din armata țaristă. Eteriștii au intrat în Moldova, apoi au coborât spre sud, în Muntenia, cu intenția declarată de a trece Dunărea și de a lupta cu otomanii. Fiindcă eteriștii doreau menținerea regimului fanariot în Principatele Române, au căutat să-și subordoneze revoluția română declanșată de Tudor Vladimirescu încă din ianuarie 1821, intrând în conflict cu țelurile lui național-românești. Revoluția eteristă din Principatele Române și-a pătat mâinile cu sânge românesc, dar și onoarea prin trădarea și asasinarea lui Tudor Vladimirescu.

Pe pământul Greciei, oficial, revoluția izbucnește la 25 martie 1821 la Mănăstirea „Sfânta Lavră”, avându-l în frunte pe episcopul Palaion Patron Ghermanos. Cu timpul, revoluția se extinde în insulele Spetses, Idra, Psara, Kasos, Mikonos și în Grecia centrală, avansând spre miazănoapte în Tesalia și Macedonia. Se constituie primele senatate în Peloponez și Grecia Centrală și se redactează prima constituție.

A doua fază revoluției elene cuprinde anii 1822-1823, când luptele s-au mutat cu totul pe teritoriul Greciei. După distrugerea insulei Hios (Chios) de către forțele otomane în martie-aprilie 1822, înregistrându-se pe apă reușita lui Konstantinos Kanaris (care incendiază nava-amiral a flotei turce), iar pe uscat

⁵⁸ Inginer Boris Cepalis (președintele Comunității Elene Roman), *O pagină din istoria Greciei / Μια σέλιδα της ελληνικής ιστορίας*, în „Ελπίζ”, aprilie-iunie 2019, p. 16.

victoria din Peloponez a lui Theodoros Kolokotronis, care e numit comandant suprem. Mesolonghi din Macedonia Centrală e asediat pentru prima oară. În 1823 în lupta de la Karpenisi e ucis Markos Botsaris. La Mesolonghi cade lordul Byron la 19 aprilie 1824⁵⁹.

A treia fază, între 1824-1827, aduce începutul declinului revoluției și declanșarea războaielor civile. În 1824, Kolokotronis își strânge partizanii la Tripoli, iar Koundouriotis la Kranidi. Otomanii se aliază cu egiptenii, care ocupă Creta și Kasos, în timp ce turcii distrug Psara. Însă grecii înving în bătălia navală de la Gherondas. La 1825, după bătălia de la Maniaki, unde e ucis Papaflessas, începe să se organizeze prima armată regulată grecească comandată de filoelenul Favieros. Pagini de război sângeros și de eroism suprem al luptătorilor și locuitorilor greci s-au scris în timpul celui de-al doilea asediu și al blocadei de la Mesolonghi (1825-1826), la căderea căruia a căzut întreaga Grecia continentală. Flacăra revoluției e reaprinsă de Gheorghios Kairaiskakis, prin victoriile de la Arahova și Distomo, și de alegerea unui guvern de 11 membri (având ca președinte pe Andreas Zaimis și ca membru pe Koundouriotis din Idra). Dar nu peste mult timp (1827) se produce căderea Falirei (Pireu) și a Acropolei (Atena). Karaiskakis e silit să se supună hotărârii ofițerilor străini de a deschide la 23 aprilie 1827 atacul asupra Atenei. Evenimentele se precipită, Karaiskakis e ucis, iar ofensiva elenă declanșată la 25 aprilie aduce rezultate groaznice, grecii pierzând 1.500 de luptători și mulți conducători. Însă, cu implicarea marilor puteri Anglia, Franța și Rusia, în vestita bătălie navală de la Navarino (8 octombrie 1827) între flota anglo-franco-rusă și cea egipteană, cea din urmă e complet distrusă, ceea ce, în fapt, înseamnă eliberarea Eladei. Grecii convoacă a treia adunare națională întrunită la Trizina, votând o nouă constituție și numindu-l guvernator al Greciei pe Ioannis Kapodistrias. Totodată, elenii obțin o mare victorie diplomatică prin semnarea tratatului de la Londra în iulie 1827. Cu toate acestea, Grecia centrală rămâne în continuare supusă otomanilor⁶⁰.

A patra și ultima fază durează din ianuarie 1828 până în februarie 1830. La Aighina (Eghina), capitala de atunci, Ioannis Kapodistrias depune oficial jurământul ca guvernator al Greciei la 26 ianuarie 1828. Revoluția se reaprinde, iar guvernul lui Kapodistrias reorganizează forțele revoluționare, care în 1829 duc lupte de recucerire a Greciei continentale, inclusiv a eroicului Mesolonghi.

⁵⁹ Vasile Caplan, *Σύντομο ιστορικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 / Scurt istoric al revoluției elene din 1821*, în „Ελπίδα”/„Speranța”, martie 2004, p. 6.

⁶⁰ Vasile Caplan, *op. cit.*, p. 7.

La Petra, în răsăritul Greciei Centrale, ultima bătălie victorioasă e purtată la 25 septembrie 1829 de Dimitrios Ipsilanti, fratele lui Alexandru Ipsilanti, cel care condusese lupta de la Drăgășani din 9/21 iunie 1821. În fine, semnarea la Londra a protocolului din 10 martie 1829 și, ulterior, a protocolului special din 3 februarie 1830 consacră recunoașterea internațională a independenței statului elen sub conducerea unui rege ereditar⁶¹.

După asasinarea lui Ioannis Kapodistrias la Nafplio (la 27 septembrie 1831), tratatul de la Londra din 1 februarie 1832 decide alegerea bavarezului Otto ca rege al Greciei. Prin convenția de la Londra din 7 mai 1832, Turcia e, în fine, obligată să recunoască granițele Greciei pe linia Volos-Arta, insulele Ciclade, Eubeea și Skiros⁶².

Greci și aromâni în războiul pentru independența Eladei din 1821-1829

Revoluția greacă din 1821 și războiul pentru independența Eladei din 1821-1829 au dat o largă pleiadă de eroi, caracterizați – fără îndoială – prin curajul lor fără seamăn și devotamentul infinit pentru cauza *patridei*. Din panteonul eroilor greci ai revoluției de la 1821 îi enumerăm (în ordinea alfabetică a numelor) pe: Odysseus Androutsos (1790-1825), Markos Botsaris (1790/1798-1823), Laskarina Bouboulina (1771-1825), Athanasios Diakos (1788/1791-24.04.1821), Alexandros Ipsilantis (1792-1828), Dimitrios Ipsilantis (1794-1832), Konstantinos Kanaris (1793/1795-1877), Georgios Karaiskakis (1782-1827), Ioannis Kolettis (1773/1774-1847), Theodor Kolokotronis (1770-1843), Yannis Makrygiannis (1797-1864), Andreas Miaoulis-Vokos (1769-1835), Georgakis Olympios (4.03.1772-9.09.1821), Grigorios Papaflessas (1788-1825), Nikitas Stamatelopoulos Tourkofagos (1782-1849), Nikolaos Stournaris (... -1826), Kitsos Tzavellas (1800-1855)⁶³.

De mare interes pentru noi este a remarca faptul că numeroși aromâni elenofili au luptat în primele rânduri ale revoluției din Grecia, vărsându-și sângele și dobândindu-și prin merite statutul de eroi și martiri naționali greci.

Nominalizând pleiada vestiților militanți aromâni, Dan Cristian Ionescu constată, cu amărăciune, nerecunoașterea aportului adus de aromâni, prin curaj și diplomație, la dobândirea și afirmarea independenței Greciei.

⁶¹ Colectivul de redacție al periodicului UER, *Σύντομα στοιχεία της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 / Scurte date ale Revoluției Elene de la 1821*, în „Ελπίς”/„Speranța”, ianuarie-februarie-martie 2007, pp. 3-7.

⁶² Vasile Caplan, *op. cit.*, p. 8.

⁶³ *Eroii greci ai revoluției de la 1821 / Η ήρωες του 1821*, în „Ελπίς”, ianuarie-martie 2020, p. 15-18.

Nerecunoștința elenilor, „cei care își datorează independența, precum și recunoașterea internațională a acesteia în primul rând aromânilor”, s-a manifestat și prin aceea că primele constituții ale Greciei independente, din anii 1822 și 1844, în loc să-i recunoască pe aromâni ca naționalitate aparte, i-au supus asimilării forțate pentru a-i transforma în cetățeni greci⁶⁴.

Să-i pomenim, în câteva cuvinte, pe cei mai vestiți aromâni din șirul veneraților eroi greci, precursori și luptători ai anului 1821.

Am făcut cunoștință, mai sus, cu aromânul *Riga din Veleştin* (1757-1798), pe numele sale grecești Rigas Velestinlis sau Rigas Feraios, considerat, pe drept cuvânt, „primul martir și primul revoluționar al neamului” (ο πρώτος μάρτυρας και ο πρώτος επαναστάτης του εθνούς) (Apostolos Patelakis)⁶⁵.

În Principatele Române, am văzut evoluția celor doi eteriști martiri: *Iordache Olimpiotul* (1772-1821) sau Georgakis Olympos (Γεωργάκης Ολύμπιος, 1772-1821), aromân din Vlaholivade, de pe muntele Olimp, numit de Alexandros Ipsilantis „arhistrateg” (generalissim) al întregii oștiri eteriste din Principatele Române, mort la Mănăstirea Secu în septembrie 1821, și *Ioan Farmache* sau Ioannis Farmakis (Ιωάννης Φαρμάκης, 1772-1821), aromân din Vlasti, Macedonia, secundul lui Iordache Olimpiotul, arestat la aceeași Mănăstire Secu și executat public de otomani la Constantinopol în toamna lui 1821. Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, artizanii legăturii lui Tudor Vladimirescu cu „Eteria”, cei care i l-au oferit drept pradă și trofeu de război pe „Domnul Tudor” *arhigós*-ului Alexandru Ipsilanti, jucând pe o carte viața și, mai ales, moartea acestuia, au devenit – aidoma lui Tudor – eroi fără morminte, fiind răzbunați de istorie.

Pe pământul Greciei, eroul aromân *Marcu Bociari* sau Markos Botsaris (1790-1823), general din Souli (Epir), în urma atacului împotriva otomanilor supranumerari, moare eroic în lupta de la Karpentisi (9/21 august 1823), fiind înmormântat la Mesolonghi.

Alt general fărșerot, adică aromân din Albania, supranumit „Bătrânul din Moreea”, este *Teodor Colocotroni* sau Theodoros Kolokotronis (1770-1843), una din căpeteniile de vază ale grecilor alături de Petrobei Mavromihalis. Generalul Kolokotronis, care în luptele anilor 1822-1829 a condus ceata celor o mie de

⁶⁴ Dan Cristian Ionescu, *Timeo danaos et dona ferentes (Teme-te de greci și când îți aduc daruri)*, în „Justitiarul.ro”, din 29 ianuarie 2019, disponibil online: <https://www.justitiarul.ro/timeo-danaos-et-dona-ferentes-teme-te-de-greci-chiar-si-cind-iti-aduc-daruri/>.

⁶⁵ Apostolos Patelakis, *199 de ani de la începutul revoluției grecești de la 1821 / 199 χρονιά από την έναρξη της ελληνικής επανάστασης του 1821*, traducere în limba greacă de Pavlos Vasileiadis, în „Ελπίς”, ianuarie-martie 2020, p. 8.

luptători aromâni, ca adept al lui Kapodistrias, e cunoscut în cântecele populare grecești ca „Vlaho Vasileas” (Regele vlah) sau „Vasileas ton Vlahon” (Regele vlahilor). După obținerea independenței Eladei, el a fost acuzat de tentative de conspirație, fiind arestat la Nafplio și condamnat la moarte pentru înaltă trădare (la 7 iunie 1834). Totuși, regele Otto a comutat pedeapsa capitală în închisoare pe 20 de ani, apoi cu prilejul urcării sale pe tron i-a acordat amnistie bătrânului general erou (la 1 iunie 1835).

Prințul general *Petru Mavromihali* sau Petrobei Mavromihalis (1765-1848), provenind dintr-o familie cu tradiție revoluționară antiotomană, a fost membru în primul senat elen condus de Ioannis Kapodistrias (1827), dar, fiind arestat de acesta, fratele și fiul său l-au asasinat pe Kapodistrias (1831). În timpul regatului grec, Mavromihalis a devenit vicepreședinte al Consiliului de Stat și senator (1832-1848).

În fine, cea mai remarcabilă personalitate politică a Eladei din prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost aromânul *Ioan Coleti* sau Ioannis Kolettis (1773-1847), general și om politic originar din Seracu (Epir). El a obținut recunoașterea europeană a independenței Greciei, ocupând funcții înalte în stat, ca ministru de interne (1822), ministru de război (1829) și de două ori prim-ministru al Greciei (1844-1847).

Nu în ultimul rând, Ioannis Kolettis este ideologul Greciei Mari, lansând un concept care a făcut epocă și a influențat imens politica elenă a veacului său: Μεγάλη Ιδέα (Marea Idee). Vangelis Kechriotis urmărește „Marea Idee”, expusă într-un discurs monumental rostit, în cursul dezbaterilor adunării naționale elene pentru crearea noii constituții din 1844, de către Ioannis Kolettis, omul de stat „care a dominat viața politică a perioadei”. Pornind de la argumente istorice, premierul Kolettis reușea să demonstreze că grecii aveau datoria de a elibera toate pământurile elene, iar cuvintele sale „au inspirat mai pe urmă politica greacă externă și internă aproape până la catastrofa din Asia Mică, în 1922”. Istoricul grec, profesor la Istanbul, sintetizează astfel programul Greciei Mari:

„Acest concept a constituit *Marea Idee (Megali Idea)* a stirpei elenice. Grecia era considerată centrul Europei. Nu aparținea nici Occidentului, nici Orientului, o prerogativă care îi îngăduia să fie Occident și Orient în același timp. În trecut, Grecia iluminase Occidentul, iar acum avea menirea ca, renăscând, să-și ofere lumina Orientului. Pentru atingerea acestui scop, grecii trebuiau să se unească într-un singur stat, o religie, o cauză și o constituție. Acest nou ideal completa decalajul

dintre nativi și *externi*, și sugera că actualele dimensiuni ale statului grec erau temporare, la fel de temporară fiind și capitala. Obligația sa era de a realiza eliberarea tuturor populațiilor grecești încă oprimate din Balcani și Asia Mică. De aceea, cei din exterior trebuiau să devină viitori cetățeni ai statului și să fie tratați la fel. Impactul acestei ideologii în termeni politici a fost enorm, din momentul în care nu doar că a direcționat toate activitățile spre același scop, dar s-a transformat și într-un teren comun al diferitelor discursuri politice. [...] În termeni culturali, *Megali Idea* oferea necesitatea unei justificări culturale și istorice a revendicărilor naționale”⁶⁶.

⁶⁶ Vangelis Kechriotis, *Lo stato ellenico, la nazione interna e la nazione esterna: rappresentazioni culturali e configurazioni politiche nel lungo XIX secolo*, în vol. „Schegge d’impero, pezzi d’Europa, Balcani e Turchia fra continuita e mutamento 1804-1923”, Università degli Studi di Trieste, Trieste, 2006, pp. 191-192 și p. 206.

TUDOR VLADIMIRESCU ȘI ETERIA

Claudiu-Constantin MĂRĂCINE*

Abstract: *In 1814, the Etheria was founded at Odessa by three greek merchants, a secret organisation, which was desired to be like the freemasonry, and had as main objective the eliberation of the greeks, orthodox christians, from the ottoman opression. Entirely greek at first, the Etheria increased its goal, proposing to realise "the united army of all christians from the european Turkey, so that the cross triumphs over the crescent". Supported by the russian consul, Alexandru Pini, the eterian capitans from Bucharest, Iordache and Farmache manage to bring Tudor Vladimirescu in Etheria, closing a collaboration contract between the three. To be noted, collaboration, not obedience!*

Placed between december 1820-January 1821, the convention consisted of mutual assistance, in order to achieve "our plan for the people's benefit, that by our own weapons we shall free ourselves from the back-breaking rule of the barbarians and raise the victorious sign of the savior cross." It can be noticed, since the first article of the Convention, the equivocal way of the objectives. We can deduct that "people's benefit" can be interpreted as being in Tudor's favor, that being the elimination of the Phanariots, and that "the back-breaking rule of the barbarians" represents, without a doubt, the ottoman domination.

Key words: *Tudor Vladimirescu, Eteria, Alexandru Ipsilanti, collaboration, oath.*

Planuri de „eterie” (asociație) s-au făcut încă din anul 1796, în special de către grecii aflați în exil¹. Sub impactul Iluminismului și al ideilor Revoluției franceze, grecii au sperat în eliberarea țării lor și au înaintat memoriile lui Napoleon Bonaparte, la fel ca românii, cerând alungarea turcilor din Peloponez. Memoriile eșuând, la fel și un nou plan de eterie, din 1803, inițiat de Constantin Ipsilanti, s-a ajuns la constituirea, în anul 1813, la Atena, a unei societăți culturale, numită Eteria filomusilor, care avea și anumite scopuri

* Profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Tudor Vladimirescu”, Târgu Jiu; e-mail: maracineo1@yahoo.com

¹ Primele planuri au fost inițiate de Riga Constantinos (Velestinlis), un cărturar grec care a devenit secretarul domnului fanariot, Alexandru Ipsilanti, și slujitorul lui Nicolae Mavrogheni. Ajuns la Viena, a încercat să ridice popoarele balcanice împotriva stăpânirii turcești. A sfârșit în a fi arestat de austrieci, care l-au predat turcilor, aceștia omorându-l la Belgrad, în 1798.

politice, nedeclarate încă, dar vizibile în președinția lui Capodistria, un grec din Corfu, devenit ministru de externe al Rusiei și om de încredere al Țarului.

„Spiritul public grec deșteptat prin asemenea asociațiuni – spunea V. A. Urechia –, o altă asociațiune nu întârzie a se înființa. Aceasta nu se putea naște decât în Rusia și la umbra protecțiunii, mărturisită ori nu, a imperiului rusesc”². În momentul constituirii Eteriei, în septembrie 1814, Tudor se afla la Viena, însă, este exclus să fi fost inițiat în tainele unei societăți care se dorea, inițial, pur grecească.

Astfel, în anul 1814 se înființa, la Odessa, de către trei negustori greci, Eteria (Philiki Hetairia – Societatea prietenilor), o grupare secretă, care se dorea, asemeni masoneriei, și care avea ca principal obiectiv eliberarea grecilor creștini ortodocși, de asupra turcească. La început pur grecească, Eteria și-a largit programul, propunându-și să realizeze „uniunea armată a tuturor creștinilor din Turcia europeană pentru a face să triumfe crucea asupra semilunei”³.

Apariția Eteriei s-a încadrat în mișcarea mai largă de resurrecție a spiritului național, de redeșteptare a dorinței de independență a popoarelor sud-est europene. Să nu uităm că între 1804-1812 s-a desfășurat primul război de eliberare a sârbilor de sub dominația otomană, sub conducerea lui Petru Karagheorghievici, reluat, între 1815-1816, de către Milos Obrenovici. În primăvara lui 1821, a avut loc începutul revoluției grecești, concomitent cu mișcarea lui Tudor. Contextul general european era, de altfel, favorabil acestor mișcări de emancipare socială și națională. Rafael Riego a ridicat steagul revoltei împotriva absolutismului bourbon, la Cadiz, la 1 ianuarie 1820. Santore di Santa Rosa, în Piemont (10 martie 1820), Confalonieri la Milano și generalul Pepe, la Neapole (2 iulie 1820) au întregit tabloul unui bătrân continent cuprins de flăcările revoluției⁴.

De data aceasta, Capodistria a refuzat să devină șeful organizației, la fel a făcut și Ioan Vodă Caragea, ajungându-se la Alexandru Ipsilanti, fiul fostului domnitor fanariot, Constantin Ipsilanti, care a acceptat, cu consimțământul țarului. Acesta l-a asigurat că „dacă o răscoală va izbucni în Grecia, cazacii vor alerga în ajutorul ei”⁵. Prin urmare, trebuia să fie făcută răscoala. Dar, unde să înceapă și cu ce sprijin militar nu se știa nimic sigur și nici asigurări nu erau

² V. A. Urechia, *Istoria Românilor – Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu*, București, 1901, p. 8.

³ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu '821*, București 1971, p. 44.

⁴ Material disponibil online: <https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/ce-stiati-si-ce-nu-despre-tudor-vladimirescu-de-ce-a-fost-asasinat-domnul-tudor>, site accesat la 25.06.2021.

⁵ *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821* (în continuare, se va cita D.I.R.), vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 46.

date de Rusia, care sprijinea răscoala grecilor, dar s-o înceapă aceștia. Literele A.S.K. din sigiliul Eteriei, adică „Alexandru al Rusiei și Kapodistria vor ajuta Sfânta alianță”⁶, erau trecute tocmai să arate lumii întregi că sunt susținuți de forțe militare puternice.

„Planul inițial al lui Ipsilanti – scria Ioan C. Filitti – era de a se duce în Peloponez și de a începe răscoala de acolo. (...) Dar acesta și-a schimbat apoi planul acțiunii și a hotărât să înceapă revoluția în Principatele române, bizuindu-se pe Iordache Olimpiotul, care conta pe concursul lui Tudor Vladimirescu și pe căminarul Sava, creatură a lui Calimah, care făgăduia să răscoale pe bulgari. (...) Hotărârea lui Ipsilanti va fi fost motivată și de considerația că Principatele Române puteau fi punctul de plecare cel mai nimerit al răscoalei din cauza Domnilor și marelui număr de dregători greci”⁷.

Era limpede că Principatele deveneau principalul loc al acțiunii eteriste și trebuia ca Eteria să-și deschidă eforii aici, pentru că Odessa era departe de Grecia. Prima eforie în Principate a fost înființată la Galați, apoi la București și Iași. A atras adepți din rândul românilor, bulgarilor și sârbilor, pentru simplu motiv că avea sprijinul țarului. „În Eterie – spunea Mihai Cioranu – se aflau toți boierii greci din Țara Românească, semnele lor de recunoaștere: tabacheri, inele și altele”⁸. Mai târziu, când Rusia s-a dezis de acțiunile lui Ipsilanti, Eteria a pierdut și sprijinul acestora, chiar dacă inițierea în tainele Eteriei se făcea, ca în toate organizațiile de acest fel, printr-un jurământ de fidelitate și păstrarea secretului.

În condițiile nerespectării acestui „jurământ”, se ajungea la omorârea „trădătorului”. Astfel de jurăminte, specifice epocii de atunci, erau făcute și pe o scară mai mică, raportat la numărul membrilor. Se făceau astfel de înțelegeri sau convenții chiar și între doi sau trei membri, urmând ca cel ce nu își ducea până la capăt misiunea avută, să fie asasinat de către ceilalți. Prin urmare, nu se poate spune că încălcarea unui jurământ reprezintă o acoperire normală și legitimă de a elimina fizic pe cineva, mai ales că aceste jurăminte trebuiau reinnoite periodic.

⁶ C. D. Aricescu, *Istoria Revoluțiunii de la 1821*, Ediție îngrijită de Vladimir Osiac, Ion Pătroi și Dinică Ciobotea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 68.

⁷ Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 12.

⁸ Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 231.

Lipsit de ingeniozitate militară și de tact politic, Alexandru Ipsilanti nu a reușit să mențină în anturajul eterist persoane importante, cu simț realist, din spațiul balcanic, deși, se presupune că în 1820, Eteria avea 200.000 de afiliați, care erau peste tot în Europa. De asemenea, nici așa-zisul caracter secret al organizației nu a reușit să-l păstreze, pentru că în cercurile politice superioare erau cunoscute activitățile eteriste. Sultanul cunoștea dinainte majoritatea acestor acțiuni, care erau făcute fără simț de răspundere și fără vreo șansă de reușită de către epitropul general, Ipsilanti. O idee halucinantă a acestuia era debarcarea prin surprindere la Constantinopol, incendierea orașului, scufundarea flotei turcești, luarea arsenalului turcesc și capturarea sultanului. Evident că nici măcar nu s-a încercat să se pună în practică un astfel de plan iluzoriu.

Într-un final, la 24 octombrie 1820, Ipsilanti s-a hotărât să declanșeze acțiunea în Principate, pentru că spera să ridice de la nord spre sud popoarele asuprite din Balcani, la care se adaugă faptul că Sultanul aflase de planurile acestuia în Peloponez. Conform scenariului, eteriștii gândeau să înceapă revoluția grecească în Principate, iar dacă turcii interveneau, Rusia declară război Turciei, pe motiv că încalcă tratatele. În consecință, declanșarea unui nou război ruso-turc, ar fi dat prilej grecilor să lupte alături de ruși pentru a obține independența.

În aceste condiții, Ipsilanti l-a numit pe Iordache Olimpiotul comandant al gărzii domnești de la București, cu scopul de a organiza mișcarea militară și de a-l atrage pe Vladimirescu în Eterie, știindu-se capacitățile sale militare din timpul războiului ruso-turc, cu prilejul căruia cei doi s-ar fi cunoscut.

Sprijiniți de consulul rus, Alexandru Pini, căpitanii eteriști, Iordache și Farmache, reușesc să-l atragă pe Theodor Vladimirescu în Eterie, încheindu-se între cei trei un acord de colaborare. Atenție, de colaborare, nu de supunere!

În ce consta colaborarea? Datată în perioada decembrie 1820 – ianuarie 1821, convenția consta într-un sprijin reciproc ca să se îndeplinească „planul nostru cel spre obștescul folos, și anume ca prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor și să ridicăm semnul biruitor al crucii izbăvitoare”⁹. Se observă, încă de la primul articol al Convenției, modul echivoc al obiectivelor. Putem deduce că „obștescul folos” poate fi chiar interpretat în favoarea lui Tudor, adică eliminarea fanarioților, iar „jugul apăsător al barbarilor”, nu încape îndoială, reprezintă dominația otomană.

⁹ D.I.R., p. 193.

Conștienți că planul era greu de dus la îndeplinire, trebuia o solidarizare: „Fiecare va fi deci dator, în caz că vreunuia dintre noi i s-ar întâmpla (doamne ferește!) vreo nenorocire, să-i sară numaidecât în ajutor și să contribuie din toată inima să-l scape sau să-l ferească de nenorocire”¹⁰.

Întărit prin jurământ, acordul, obligatoriu pe toată durata acțiunilor, prevedea un lucru esențial, care îl disculpă pe Tudor ulterior, prin faptul că membri aveau statut de egalitate, iar colaborarea trebuia făcută pe principii de egalitate: „(...) toate hotărârile noastre să nu aibă putere executorie decât dacă au fost luate în urma unei înțelegeri și deliberări comune a tuturor membrilor asociației noastre întruniți în ședință”¹¹. Care va să zică și Tudor trebuia să știe de acțiunile eteriste, nu numai în sens invers, cum s-a interpretat greșit. Or, revoluționarul român și căpitani eteriști, Iordache și Farmache, s-au aflat, deseori, în situații în care nu au acționat prin înțelegeri cunoscute în prealabil.

Chiar dacă același articol incriminează orice acțiune „de capul lui, fără știrea și consimțământul tuturor fraților”, lasă totuși impresia că înțelegerea era una de egalitate, indiferent de originea membrilor, nimeni nu era supus nimănui în cadrul Eteriei: „românul de baștină nu trebuie să se supună arnăutului, nici arnăutul grecului, grecul sârbului, sârbul macedoneanului”¹². Nu trebuie omis faptul că întreaga panoplie a popoarelor balcanice se bizaia pe sprijinul militar rusesc în care izbânda era doar o chestiune de timp. Deci, trebuia, conform mentalului colectiv al vremii, doar să te faci auzit, iar singura portavoce care ajungea la urechile Țarului, era Eteria.

„Acesta nu este un jurământ francmasonic – conchide Alex. M. Stoenescu –, ci jurământul pe care Eteria îl lua celor pe care îi angaja în conspirație cu diferite misiuni”¹³.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 194.

¹² *Ibidem*.

¹³ Alex. Mihai Stoenescu, *Istoria Loviturilor de Stat în România*, vol. I, *Revoluție și francmasonerie*, București, Editura Rao, 2012, p. 68.



„Jur în fata Dumnezeului adevărat de bună voie că voi fi credincios Eteriei întrutotul și pentru toate. (...) Justiția divină să coboare pe capul meu toate trăsnetele justiției sale, numele meu să fie un subiect de scârbă, iar persoana mea să fie obiectul blestemului compatrioților mei, în caz că voi uita o clipă nenorocirile lor și nu-mi voi îndeplini datoria, moartea să fie pedeapsa inerentă a păcatului meu, ca să nu murdăresc sfințenia Eteriei cu participarea mea”.

În consecință, Tudor a încheiat acest act de colaborare, fiind convins de sprijinul rusesc și de iminența unui nou război ruso-turc. După ce Țarul, convins de vicleanul Metternich la Laybach, s-a dezis de acțiunile eteriste printr-o dezavuare publică, a avut loc și ruptura între Ipsilanti și Tudor. Fiecare încercând să se salveze cum poate în fața Sultanului. Bineînțeles că acest tandem Vladimirescu – Ipsilanti, care, la un moment dat, și-a împărțit sferile de influență din Țara Românească, nu a cooperat eficient niciodată, pentru că, așa cum am arătat, obiectivele erau diferite. Cel mai probabil, între cei doi a avut loc o singură întâlnire, cea de la București din 30 martie 1821, care s-a încheiat dezastruos. Erau față în față două lumi diametral opuse, una iluzorie, a lui Ipsilanti și cea realistă, a lui Vladimirescu. Din păcate, omul realist pică victimă hazardului eterist, pentru că, dându-și seama de împrejurări și conștientizând consecințele, Vladimirescu nu l-a distrus pe Ipsilanti, și avea să fie exact invers.

Comentând și analizând acest act de colaborare, exhaustiv chiar, Mircea T. Radu evidențiază corect că „legământul nu e nicidecum o dovadă că Vladimirescu

a îmbrățișat întreg programul Eteriei și nici că a fost mandatarul ei¹⁴. Același aspect, de colaborare, este văzut și de către Dan Berindei, care spune că legământul „dovedește prin conținutul său că nu era vorba decât de o convenție de colaborare și că nici la acea dată Tudor Vladimirescu nu era eterist¹⁵.”

Aricescu, citând câțiva istorici străini, spune că Tudor a fost inițiat în secretul Eteriei doar pe jumătate, în sensul că nu i s-au dezvăluit toate scopurile și secretele ei. Așa zisul „jurământ eterist” a fost făcut în Biserica Sfântul Sava din București, „pe sfânta cruce și pe sfânta evanghelie și sub cea mai grea răspundere (...) în prezența și cu binecuvântarea prea sfinției sale arhimandritul Veniamin¹⁶”. Astfel, făcându-se apel la justiția divină în caz de trădare, acest jurământ nu stabilea nimic strict militar sau vreo acțiune concretă comună. Din contră, se poate constata faptul că, în timpul Revoluției, Tudor a avut o libertate totală de acțiune, în sensul că nu a acționat la ordinele eteriste.

O ipoteză care este de luat în seamă, chiar dacă nu este clar fundamentată documentar, constă în înțelegerea că Tudor trebuia să „înlesnească cu pandurii săi trecerea lui Ipsilanti peste Dunăre, unde are a fi teatrul războiului, cum se decisese la Ismail¹⁷”. Acest fapt „convenea lui Tudor” de minune, pentru că avea libertatea totală de acțiune în Țara Românească, indiferent de implicarea rusească. Că Vladimirescu trebuia să dea un sprijin militar Eteriei pentru a trece cu oștirile sale Dunărea, este confirmat și de către Chiriac Popescu, un arnăut sârb, care spune că: „Vladimirescu s-a conformat și dânsul într-o glăsuire cu Eteria grecilor, prin taină, ca, ieșind Ipsilante în Țara Românească, să dea și Vladimirescu mână de ajutor lui, ca să se înlesnească trecerea peste Dunăre a oștirilor Eteriei grecești¹⁸”.

Vladimirescu nu a vorbit niciodată despre relațiile lui cu Eteria și nu era interesat în mod direct de „eleftheria neamului elinesc”. Acele aspecte „codificate”, din proclamațiile sale, fac mai degrabă trimitere la înțelegerile cu

¹⁴ Mircea T. Radu, *Tudor Vladimirescu și Revoluția din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978, p. 129.

¹⁵ Dan Berindei, *Despre convenția dintre Tudor Vladimirescu și Eterie și alte probleme ale revoluției de la 1821*, în „Revista de istorie”, nr. 8/1981, p. 83.

¹⁶ D.I.R., p. 194.

¹⁷ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 43. Consiliul Eteriei, întrunit la Ismail în octombrie 1820, a hotărât declanșarea mișcării de eliberare grecească, în cel mult două luni. Diversiunea trebuia creată de Tudor Vladimirescu și Miloș Obrenovici al sârbilor, care trebuiau să declanșeze propriile lor mișcări de eliberare. În definitiv, Ipsilanti și-a schimbat și acest plan de acțiune, având să inițieze totul din Principate.

¹⁸ Chiriac Popescu, *Memoriu despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 189.

marii boieri ai țării, iar adresarea lui cu Fraților nu se referă, în niciun caz, la „frații eteriști”, ci la simplii țărani, care „alergau la el orbi”¹⁹ fiind atrași de programul social antiboieresc.

La 30 martie 1821 a avut loc o întrevvedere între Tudor și Ipsilanti²⁰, în casele de la cișmeaua Mavrogheni. Fiecare a venit cu aproximativ 50 de oameni înarmați, fapt ce arată că „nu era semn de încredere reciproc”²¹. Ipsilanti i-a propus lui Tudor să-și unească forțele armate pentru că are în continuare sprijinul rusesc. Tudor i-a cerut dovada, iar acesta i-a scos o scrisoare de la Capodistria (ministrul de externe al Rusiei) pe care a început să o citească. După ce a terminat, Tudor i-a solicitat hârtia ca să o citească și Ilarion²², însă Ipsilanti a refuzat, invocând că sunt și alte lucruri particulare. Este cât se poate de evident că mințea, juca un teatru ieftin fără seamăn. „Iar Tudor – spune Cioranu – atunci a răspuns lui Ipsilanti: Prințule, fără ajutorul Rusiei noi nu cutezăm a ridica steagul împotriva turcilor, căci știi ce cruzi sunt ei”²³.

Sigur că Tudor dorea să reziste turcilor, dar nu în modul acesta haotic și nu în București, ci în locurile sale întărite din Oltenia, pentru că „vrea să scutească nenorocirile sărmanei noastre patrii”²⁴, spunea Cioranu.

Ofițerul rus, Liprandi, confirmă că Tudor a refuzat joncțiunea celor două armate, fără sprijinul Rusiei. „Prințe! – i-a spus Tudor – scopul dvs. este cu totul opus scopului meu. Dvs. ați ridicat armele pentru eliberarea Greciei, iar eu – pentru a elibera pe compatrioții mei de jugul unor boieri de clasa întâi. Locul dvs. nu este aici. Duceți-vă, treceți Dunărea și luptați cu turcii. În ceea ce mă privește, eu nu intenționez să mă lupt cu ei (în sensul de a le declara război n.n.). Eu intenționez să lupt numai contra abuzurilor care sfâșie patria mea. Puterea dvs. este prea slabă ca să vă puteți măsura cu cea a turcilor, și dacă nu sunteți sprijiniți de vreo mare putere, vă așteaptă numai nenorociri”²⁵.

În aceleași coordonate, scena întâlniri între Tudor și Ipsilanti este descrisă și de Chiriac Popescu, care arată un dezacord total între cei: „Fu

¹⁹ Naum Râmniceanu, *Istoricul Zaveriei în Valahia*, în „Biserica ortodoxă română”, XXIII/1899-1900, p. 430.

²⁰ Întâlnirea a avut loc la invitația lui Ipsilanti „ca să se sfătuiască împreună” (Mihai Cioranu, *op. cit.*, p. 267).

²¹ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971, p. 345.

²² Tudor îl luase pe post de translator, deși cunoștea limba greacă.

²³ Mihai Cioranu, *op. cit.*, p. 267.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Ion Pătroi, Vladimir Osiac (coord.), *Izvoare narrative privind Revoluția Română de la 1821*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2001, p. 220.

întrebat Ipsilante de Vladimirescu: Unde este generalul Victeștain cu acel trup de oaste, care ai proclamat la Iași Excelența ta? Ipsilanti a zis grecește către căpitanii trupului său: ce zice măgarul? Dar Tudor, măcar că pricepea limba grecească, n-a zis nimic”²⁶.

Din aceste trei surse ale contemporanilor nu reiese faptul ca Tudor să-și fi reînnoit jurământul eterist, și chiar dacă a făcut-o, nu l-a făcut în sensul unificării celor două armate, ci, poate, că nu se opune existenței armatei eteriste pe teritoriul României. În schimb, Ipsilanti a luat în calcul ideea că trebuie să se „debaraseze” de Tudor, printr-o lichidare fizică. Liprandi spune că, încă de la Colentina a avut Ipsilanti intenția să-l omoare în chip mișelesc pe Tudor. Cert este că, cele două mișcări, dezbinat de la început, nu s-au unit niciodată, fapt ce dovedește, încă o dată, că Tudor nu era un mandatar eterist. Cred că, dacă Poarta i-ar fi acceptat lui Tudor, oficial, printr-un act scris, schimbarea fanarioților, în momentul acela i-ar fi distrus pe eteriști, chiar cu riscul unei rupturi de Rusia. În condițiile date a încercat o politică de „neutralitate” cu scopul de a nu transforma țara într-un teatru de război și aștepta ca Ipsilanti să treacă Dunărea ca să ridice bulgarii și sârbii împotriva turcilor²⁷. Acest fapt nu avea să se întâmple și, printr-o succesiune a trădărilor în lanț, inclusiv a pandurilor, Tudor Vladimirescu era arestat la Golești de către eteriști, care l-au asasinat mișelește la Târgoviște, în noaptea de 26 spre 27 mai 1821.

Așadar, relațiile lui Tudor cu Eteria nu au fost paralele și nici de subordonare, au fost, din punctul meu de vedere, de colaborare pe principiul egalității, având obiective separate, pentru că logica faptelor viitoare asta ne dovedește. Eteria nu și-a respectat propriile ei planuri întocmite la Ismail și Tortița, de a declanșa Revoluția în Grecia. Scopul suprem al Eteriei, răsturnarea Imperiului Otoman și restaurarea Imperiului Bizantin, era cât se poate de iluzoriu, și chiar dacă ar fi fost sprijiniți militar de Rusia nu ar fi putut fi pus în practică, fără acordul Marilor Puteri Occidentale.

Acest joc de șah a fost bine înțeles de Vladimirescu, care și-a înțeles la fel de bine și rolul său de pe această tablă de șah din Sud-Estul Europei, în care Albul – Rusia folosea strategii voalate împotriva Negrului – Turcia. În concepția Marilor Puteri, Vladimirescu a fost un pion scos la înaintare de Țarul Rusiei împotriva Turciei, împreună cu alți pioni eteriști, însă, pionul românesc surprinde Europa, ajunge la capătul tablei adverse transformându-se-n Regina, cum avea să se transforme Țara, ulterior.

²⁶ Chiriac Popescu, *op. cit.*, p. 190.

²⁷ Claudiu Mărăcine, *Controversatul Domn Tudor - eroul din Vladimir*, Iași, Editura PIM, 2021, pp. 159-160.

TUDOR VLADIMIRESCU ȘI CHESTIUNEA REZISTENȚEI ARMATE PRIN SISTEMUL DE MĂNĂSTIRI FORTIFICATE

LA 1821

Florin NACU*

Abstract: Tudor Vladimirescu had devised a military strategy on which he planned to resist almost 3 years after the possible defeating of his revolutionary forces. The Orthodox monasteries in the mountain area of northern Oltenia, a region he knew during his duties as customs local official could make a military and a health resistance and resilience.

Key words: Oltenia, monasteries, resistance, Tudor Vladimirescu, revolution, 1821

Există un capitol de istorie militară mai puțin cunoscut și care ar trebui pe viitor aprofundat și anume, rezistența armată a pandurilor lui Tudor Vladimirescu în jurul mănăstirilor fortificate. În mod clar, această rezistență nu a fost o invenție românească. În cetăți și fortificații se rezista încă din Antichitate, iar Evul Mediu Occidental oferă destule exemple în care mănăstirile erau veritabile unități militare de rezistență în fața invadatorilor. Instaurarea domniilor fanariote la debutul celui de-al doilea deceniu al veacului al XVIII-lea a făcut ca otomanii să dărâme orice tip de fortificații de pe cuprinsul Țării Românești și Moldovei. Singurele structuri de apărare și rezistență individuală erau tunelurile și peșterile. Oltenia, însă, a reușit să fie un exemplu aparte în structurile defensive de luptă, prin intermediul culelor și mănăstirilor.

La începutul secolului al XIX-lea, Principatele Române continuau să reziste ca state, aflate sub suzeranitate otomană și sub un protectorat rusesc incipient, *de facto* cu o autonomie internă trunchiată, lipsite de capacitatea de a-și crea instituții interne puternice, precum și de o elită politică, economică și culturală, elită care să determine înscrierea definitivă pe traiectoria progresului. Acesta a fost contextul ridicării lui Tudor Vladimirescu, o figură glorioasă și eroică a istoriei naționale, o personalitate a Olteniei care s-a ridicat din rândul pandurilor, o forță militară de

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: florinnacu86@yahoo.com.

inspirație balcanică angrenată în conflictele ruso-turce de la începutul secolului al XIX-lea. Tudor Vladimirescu a reușit să fructifice modestele opțiuni pe care le avea: intrarea în serviciul unui boier în schimbul supraviețuirii și al educației, răscumpărarea, accesul în trupele de panduri, urcarea în ierarhia boierească prin negustorie și cumpărarea, după obiceiul locului a funcției de vătaf de plai. Cunoștințele juridice l-au condus pe drumul afirmării, al conștientizării apartenenței sale la un popor cu o veche istorie.

Având un statut de ofițer, decorat de Imperiul Rus, Tudor a intrat în contact cu Eteria, organizația secretă greacă sprijinită în secret de Rusia, care dorea să ajute la eliberarea Greciei de sub otomani pentru a ajunge cât mai aproape de Strâmtoarea Bosfor și Dardanele. Tudor Vladimirescu, lider militar și Alexandru Ipsilanti, liderul Eteriei din anul 1820 aveau aceeași calitate de ofițeri în armata Rusiei, urmăreau fiecare propășirea națiunilor din care făceau parte, numai că diferențele dintre ei erau mari și au dus la incapacitatea de a putea coopera.

Revenind la sistemul de fortificații, în Oltenia, în preajma revoluției de la 1821, mulți boieri își construiseră mici locuințe întărite numite „cule”¹, nume derivat din limba turcă, însemnând „turn”.

Anca Ceaușescu, analizând cula oltenească, sintetizează astfel:

(traducere): „Asemănările dintre cula balcanică și cea din Oltenia sunt, într-adevăr, numeroase, datorate tocmai dezvoltării lor în același circumstanțe istorice. Când turcii au venit în această parte a Europei, au găsit vechile turnuri de pază romane care au corespuns necesității lor fundamentale, de apărare a imperiului; le-au copiat și le-au reprodus întocmai. În sudul Dunării acestea au fost necesare pentru o perioadă mai lungă de timp decât în teritoriile românești, fapt care a determinat menținerea formei romane, în timp ce în Oltenia edificiile de tip *cula* a ajuns la un stadiu evoluat”².

Preluând opinia lui Grigore Ionescu, autoarea notează, în continuare:

¹ „Culele” au fost inspirate de turnurile romane de apărare a străvechilor castre romane, prezente în Oltenia și în sudul Dunării în perioada romano-bizantină.

² Anca Ceaușescu, *An architectural variety specific to Oltenia. The Cula (old boyars' house)*, în „C.S. Nicolăescu-Ploșor” Institute for Research in Social Sciences and Humanities Yearbook, nr. XII/2011, p. 58, disponibil online: <http://npissh.ro/ro/wp-content/uploads/sites/2/2015/12/An-Architectural-Variety-Specific-to-Oltenia..pdf>, accesat la 10 iulie 2021.

(traducere): „Aparținând genului de artă numit cetate, a cărei origine îndepărtată trebuie căutată în Persia și Asia Mică, înrudită ca idee cu casa întărită răspândită în timpul ocupației turcești în țările balcanice, în Macedonia, în Bulgaria, în Albania, în Serbia, cula românească reprezintă o versiune cu multe caracteristici originale”³.

Pornind de la cele menționate mai sus, ajungem la ideea că străvechile castre romane, multe ruine au slujit ca model pentru fortificarea mănăstirilor din Oltenia. Se spune că la Mofleni, lângă Craiova sau la Bucovăț, mănăstirea ortodoxă a fost construită chiar pe ruinele romano-bizantine și din materiale ale străvechiului castru Pelendava.

Cornel Șomăcu în încercarea de evaluare a sistemului de fortificații al lui Tudor Vladimirescu din Oltenia, nota faptul că pandurul și-a propus să își bazeze rezistența, și în București, tot pe mănăstirile fortificate (Cotroceni, Radu-Vodă, Antim, Dealul Mitropoliei), până la sosirea ajutorului trupelor ruse. Retragerea sa prin Golești spre Oltenia a fost întreruptă de eteriștii care l-au asasinat sperând ca ei să preia sistemul fortificat din Oltenia, dacă ar fi câștigat confruntarea cu turcii la Drăgășani. Totuși, eteriștii mai numeroși și chiar cu ajutorul unor corpuri de oaste de panduri, nu au reușit să reziste la Drăgășani și în împrejurimi:

„Deși nu a reușit să le folosească cu adevărat în scopul programat, Vladimirescu pusese la punct un sistem de fortificații destul de avansat pentru vremea aceea. În afara taberei fortificate de la Țânțăreni și a mănăstirilor oltenești fortificate, un rol important pentru armata revoluționară l-a jucat tabăra fortificată de la Cotroceni. La Cotroceni s-a construit o tabără militară fortificată, prevăzută cu șanțuri de apărare și redate pentru tunuri. Chiar și în București s-a amenajat un sistem defensiv bazat pe mănăstirile Mihai Vodă, Radu Vodă, Antim și Mănăstirea Mitropoliei, situate în general pe înălțimi ușor de apărat. De fapt, Tudor a trebuit să se descurce în general pe un teren de șes nu prea favorabil fortificațiilor. Transformarea mănăstirilor din zona subcarpatică în tabere fortificate încerca să suplinească lipsa de cetăți a Munteniei. În vederea organizării rezistenței pe termen lung, mănăstirile fortificate ale Olteniei (Tismana, Cozia, Strehaia, Motru, Bistrița, Polovraci și Crasna), au fost

³ Apud *Ibidem*.

preschimbate în depozite întărite, unde se aflau mari cantități de alimente, arme și muniție”⁴.

Petrache Poenaru l-a ajutat pe Tudor Vladimirescu să realizeze fortificații, pontoane pentru trecerea cursurilor de apă, să calculeze distanțele pe care putea acționa optim pușina artilerie disponibilă. Tudor Vladimirescu își crease un plan deosebit de eficient din punct de vedere militar. Beneficiind de ajutorul prietenului său Vasile Moangă din Târgu-Jiu, de prietenia cu preotul Ilarion Gheorghiadis, el considera că trebuie să aibă o oaste de panduri mobilă, care să ajungă la București, dar și o oaste de rezistență în interiorul mănăstirilor, unde turcii ar fi avut dificultăți să atace trupele pandurilor. Tudor Vladimirescu știa că performanța turcilor la asedii de cetăți nu era prea ridicată, ei preferând luptele în câmp deschis, unde puteau să se impună numeric.

La 23 ianuarie 1821, începutul Revoluției îl găsea pe Tudor Vladimirescu în vecinătatea Mănăstirii Tismana, pe care a întărit-o și unde și-a stabilit cartierul său general, înainte de a porni spre Țânțăreni⁵. Alături de Tismana, în planurile lui Tudor Vladimirescu intra și Mănăstirea Hurezi, ctitorie brâncovenească, a cărei poziție strategică asigura comunicarea directă cu localitatea Târgu Jiu. În plus, la Hurezi, puteau fi adăpostite și familiile boierilor credincioși Revoluției:

„Și cu această scrisoare către cuvioșia sa egumenul sfintei mănăstiri Horezul să mergeți la Horezu. Și fiindcă peste câteva zile este să vie, atât la acea monăstire cât și altele dimprejur, câțiva paznici acolo, să vă arătați către acela ce va fi mai mare asupra-le cu scrisoarea ce făcurăm către părintele egumen, a vă da cele trebuincioase”⁶.

În mai 1821, referindu-se la rețeaua de mănăstiri din Vâlcea, Tudor Vladimirescu nota: „cu toată Adunarea norodului ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaharele și cu panduri și nădăjduiesc... să mă țin acolo multă vreme, ca în niște cetăți, până când îi voi sili pe turci să dea țării

⁴ Material disponibil online: <https://www.verticalonline.ro/tudor-vladimirescu-eroul-modern-istoriei-nationale-2>, site accesat la 8 iunie 2021.

⁵ Material disponibil online: <https://www.bibliotell.ro/2021/01/proclamatia-de-la-pades>, site accesat la 9 iulie 2021.

⁶ Material disponibil online: https://adevarul.ro/cultura/istorie/manastirea-hurezi-monument-unesco-loc-refugiu-tudor-vladimirescu-urma-200-ani-1_606994a75163ec427199e42a/index.html, site accesat la 8 iulie 2021.

drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine de la Înalta Poartă”⁷. În ceea ce privește, locul unde trebuia să se stabilească „Adunarea Norodului” acesta era Mănăstirea Cozia. De altfel, mănăstirile Cozia, Hurezi, Bistrița, Tismana, Polovragi, Crasna, Motru, Strehaia și Lainici (aici, Tudor fusese găzduit și ascuns între călugări, fiindcă turcii voiau să-l prindă după războiul din 1806-1812) fuseseră întărite cu fortificații și trupe⁸, aprovizionate „cu cereale, carne sărată și mori de mână, numite rășnițe, luate de la populație ca să nu mai ducă lipsă de făină”⁹.

După asasinarea lui Tudor Valdmirescu, mulți căpitani de panduri s-au refugiat în mănăstirile din Oltenia. Mănăstirea de la Topolnița, Mehedinți a oferit refugiu pentru doi căpitani de elită ai pandurilor olteni: „Ghiță Cuțui Olteanul și Simion Mehedințeanu, căpitan din oastea de panduri ai lui Tudor Vladimirescu, și-au asigurat un loc de refugiu și de rezistență”, după cum anunță o inscripție¹⁰. Alți panduri, după bătălia de la Drăgășani, s-au ascuns la Mănăstirea Arnota, ctitoria lui Matei Basarab, cum reiese dintr-o însemnare de la 29 iulie 1821: „aici am înșămnat ca să se știe că se adunasă mulți arnuți la Sfânta Mănăstire Arnota. Și mă aflam și eu. Și am îndrăznit de am scris. Și mă rog ca cei ce vor citi să mă ierte, că cu mare îndrăzneală am scrisu. Că mână va putrezi, iar slava nu va putrezi”¹¹. Serdarul Diamandi, ascuns la Mănăstirea Bistrița, a fost trădat și arestat cu 70 de panduri, prizonierii fiind duși la Constantinopol, unii uciși în chinuri, alții deveniți robi pentru totdeauna.

Mai există și un alt motiv pentru care Tudor Vladimirescu a dorit să acorde o importanță deosebită mănăstirilor oltene. De obicei, războaiele veneau cu un cortegiu de nenorociri, între care epidemiile de ciumă sau holeră, care făceau ravagii. Mănăstirile erau singurele așezăminte pe lângă care funcționau *bolnițe*, cum a fost cazul celor de la Hurezi și de la Cozia. Cum Tudor avea în vedere o rezistență de cel puțin trei ani, fiindcă spera ca Rusia să revină o dată și o dată la o atitudine ostilă față de turci (acest lucru se va întâmpla 7 ani mai târziu, ceea ce arată că Tudor Vladimirescu poate fi

⁷ Material disponibil online: <https://ziarullumina.ro/regionale/oltenia/tudor-vladimirescu-si-plaiurile-valcene-124653.html>, site accesat la 10 iulie 2021.

⁸ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p.12.

⁹ Material disponibil online: <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/participarea-clerului-valcean-la-revolutia-de-la-1821-76468.html>, site accesat la 8 iulie 2021.

¹⁰ Material disponibil online: https://www.paginaolteniei.ro/articol/manastirea-topolnita-lacasul-unde-doi-capitani-ai-_1548.html, site accesat la 10 iulie 2021.

¹¹ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, București, 1973, p. 138.

considerat un vizionar), iar capacitatea de luptă a țării, precum și reziliența, adică acea capacitate de a se reface după un război, o molimă, trebuiau să fie la cote normale, așa cum se cuvine unei țări care tinde la independență.

Strategia rezistenței armate în proximitatea mănăstirilor nu este în esență o idee nouă. Domnitorii se adăposteau în zone bine protejate, în proximitatea munților, unde puteau primi ajutor extern sau puteau părăsi țara. Tudor Vladimirescu însă, a considerat necesar să unească armata cu biserica, două instituții puternic afectate de domniile fanariote, dar pe baza cărora statul român modern se putea constitui.

MIȘCĂRILE SOCIALE ÎN SECOLELE XIX-XXI: CONTRIBUȚII TEORETICE ȘI ORIENTĂRI INTERDISCIPLINARE PRIVIND COMPORTAMENTUL UMAN ȘI IMPLICAREA CIVICĂ

Anca Parmena OLIMID*

Daniel Alin OLIMID**

Abstract: *The communication focuses on the analysis of the social movements in the XIXth-XXIth centuries, proposing an alternative concentration of the theoretical contributions and the interdisciplinary approaches to human behavior and civic involvement. The analysis initiates three distinct perspectives: (1) the theories of social movements (the role of the individual action, the collective action and the social groups in the context of the social and political change in the XIXth-XXIth centuries); (2) the social movements and the collective action (contexts of analysis at regional and international level); (3) the individual participation and the civic involvement (explanations of the social, historical and demographic changes in the Balkans during the selected period). The study engages as research methods: the content analysis, the case study, as well as the quantitative and qualitative analysis of data. To this end, the research also benefits from the fundamental contribution of inter- and trans-disciplinary perspectives on human behavior and civic involvement, by identifying two central themes for investigating the social movements: the collective identity and the human rights. In conclusion, the debate concerning the social movements and the societal interactions between the collective actors and the individual actors highlights three key correlations of the research: involvement, participation and civic engagement.*

Key words: *social movements, human behavior, civic involvement, participation.*

Introducere

În ultimii treizeci de ani, reflecția asupra mișcărilor sociale în secolele XIX-XXI a identificat noi orizonturi de cunoaștere și cercetare și a relevat noi mijloace și metode de a concilia sfera contribuțiilor teoretice și sfera orientărilor

* Conf. univ. dr., Universitatea din Craiova, Facultatea de Științe Sociale; e-mail: anca.olimid@edu.ucv.ro.

** Lect. univ. dr., Universitatea din Craiova, Specializarea Biologie; e-mail: daniel.olimid@edu.ucv.ro

interdisciplinare privind comportamentul uman și implicarea civică¹. În fața celor două orientări dominante, cea de-a treia opțiune, teza acțiunii colective, restaurează concepția clasică despre fundamentele culturale și emoționale ale mișcărilor sociale și figurează experiența individuală și orizonturile subiective².

În acest sens, contextele de analiză la nivel regional și internațional se bazează, așadar, pe o concepție largă a acțiunii colective, ce rezumă legătura dintre dinamica internă a mișcărilor sociale, pattern-urile și construcția identităților lor³, pe de o parte, și formele lor de mobilizare, precum și organizarea și resursele mobilizate⁴, pe de altă parte. Dincolo de cele două paradigme, vom explora, de asemenea, rolul motrice al structurilor instituționale în mișcările sociale, propunând un cadru teoretic ce implică dezbateră referitoare la rolul statului și mobilizarea resurselor.

Metodologia cercetării

Cercetarea științifică a domeniului mișcărilor sociale implică trei elemente de analiză, care reprezintă teme dezbătute în literatura de specialitate: (1) rolul acțiunii individuale; (2) modele de analiză și contribuții referitoare la acțiunea colectivă și grupurile sociale; (3) noi concepte și noțiuni în cercetarea și analiza mișcărilor sociale, precum: abilitățile de auto-reflecție;

¹ Eugene Nulman, Raphael Schlembach, *Advances in Social Movement Theory since the Global Financial Crisis*, *European Journal of Social Theory*, 21, no. 3, August 2018, pp. 376-390, a se vedea: <https://doi.org/10.1177/1368431017714213> accesat la 17 iunie 2021; Robert D. Benford, David A. Snow, *Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment*, în „Annual Review of Sociology”, 26:1, 2000, pp. 611-639, <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611>, accesat la 27 iunie 2021; Justin Waring, Amanda Crompton, *A movement for improvement? A qualitative study of the adoption of social movement strategies in the implementation of a quality improvement campaign*, în „Sociology of health & illness”, 39(7), 2017, pp. 1083-1099, doi:10.1111/1467-9566.12560, site-uri accesate la 27 iunie 2021.

² Peter Millward, Takhar Shaminder, *Social Movements, Collective Action and Activism*, „Sociology”, 53, no. 3, 2019, NP1-2, <https://doi.org/10.1177/0038038518817287>, site accesat la 27 iunie 2021; Nick Crossley, Joseph Ibrahim, *Critical Mass, Social Networks and Collective Action: Exploring Student Political Worlds*, în „Sociology”, 46(4), August 2012, pp. 596-612, <https://doi.org/10.1177/0038038511425560>, accesat la 27 iunie 2021.

³ Paul Almeida, *Social Movements: The Structure of Collective Action*, „Social Forces”, Volume 99, Issue 2, Decembrie 2020, pp. e1-e3, <https://doi.org/10.1093/sf/soaa090>, site accesat la 27 iunie 2021.

⁴ Benjamín Tejerina, *Collective Action and Social Movements: The Changing Face of Mobilizations and Protest*, în Kathleen Odell Korgen (ed.), *The Cambridge Handbook of Sociology: Core Areas in Sociology and the Development of the Discipline*, 1, pp. 487-496. Cambridge, Cambridge University Press, 2017, doi:10.1017/9781316418376.049, site accesat la 1 iulie 2021.

practicile de reflexivitate emoțională și conceptul de reflexivitate emoțională. În consecință, prezentul studiu își propune să examineze literatura de specialitate cu privire la mișcările sociale din ultimele trei decenii, prin considerarea unui design de evaluare ce aprofundează: (1) teorii și contribuții referitoare la mișcările sociale; (2) abordări referitoare la structuri și instituții; (3) conceptualizarea relației mișcări sociale-schimbări sociale-dezvoltare.

Pe un astfel de fundal, analiza literaturii de specialitate identifică liniile directe pentru un meta-cadru de cercetare a mișcărilor sociale fundamentat pe: (1) noțiuni teoretice cu privire la acțiuni și interacțiuni sociale; (2) cadre de referință privind tipologia mișcărilor sociale; (3) criterii și standarde privind formele contemporane ale mișcărilor sociale; (4) variabile operaționale la nivel micro și macro privind acțiunea individuală și acțiunea colectivă; (5) indicatori de *input* (referitori la resurse și mobilizare); (6) indicatori de *output* (referitori la consecințe și rezultate).

1. Teorii și contribuții referitoare la mișcările sociale: rolul acțiunii individuale, al acțiunii colective și al grupurilor sociale în contextul schimbărilor sociale și politice în secolele XIX-XXI

Noțiunile și teoriile referitoare la mișcările sociale și rolul acțiunii individuale reprezintă cadrul de referință pentru domeniul de cercetare a mișcărilor sociale. O distincție suplimentară referitoare la rolul acțiunii individuale și al acțiunii colective este realizată într-o serie de analize înfăptuite de Buechler (1995), Jasper (2010) și Nardini *et al.* (2021). Aceste abordări consideră tipologia mișcărilor sociale, precum și potențialul de a crea schimbări sociale. În funcție de indicatorii de *input* și *output*, teoria referitoare la mișcările sociale apare ca fiind centrală pentru analiza societăților contemporane, prin formularea unor metodologii de cercetare, analiză și evaluare a mișcărilor sociale ce invită la recunoașterea unui consens privind formele de acțiune colectivă, interacțiunile ce se realizează la nivelul mișcărilor sociale, precum și tipologia schimbărilor sociale.

În studiul lansat de Buechler, în anul 1995⁵, mișcările sociale impun o dublă analiză: (1) analiza formelor contemporane de acțiune colectivă și analiza originilor noilor teorii ale mișcării sociale și (2) analiza extinsă a principiilor generale ale acestei abordări, prin focusarea pe teoriile concurente și studiile realizate de teoreticieni majori în domeniul analizat. În acest context de

⁵ Steven M. Buechler, *New Social Movement Theories*, în „Sociological Quarterly”, 36(3), 1995, pp. 441-464, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00447.x>, site accesat la 27 iunie 2021.

analiză, Buechler propune o distincție tipologică între versiunile „politice” și „culturale” ale noii teorii a mișcării sociale.

Reflecția lui Jasper (2010)⁶ referitoare la mișcările sociale acordă individului (comportamentului uman) un rol central în construcția acțiunii colective, dincolo de cadrele tradiționale, prin promovarea unei noi abordări care oferă un fundament cultural și emoțional al acțiunii, permițând cercetării să se dezvolte de la nivelul micro- la nivelul macro-. Mai mult, în ceea ce privește punctele de referință în analiza mișcărilor sociale, Jasper consideră două elemente de noutate în dezvoltarea recentă a domeniului: (1) analiza mișcărilor sociale prin focalizarea pe rolul indivizilor și interacțiunile lor; (2) abordările interdisciplinare referitoare la pragmatism, feminism și tradițiile conexe ce încurajează o regândire a acțiunii colective.

Analiza lui Nardini *et al* (2021)⁷ permite urmărirea a trei obiective de cercetare și analiză:

(1) cercetarea scopurilor mișcărilor sociale. Astfel, Nardini *et. al.* apreciază că, în dinamica lor, mișcările sociale avansează și se dezvoltă proporțional cu acțiunea colectivă, crescând solidar cu un scop comun de a aborda nedreptatea și inegalitatea⁸;

(2) pornind de la analiza scopurilor, această abordare investighează modul în care mișcările sociale reușesc să creeze schimbări sociale. Astfel, contribuția autorilor se bazează pe un cadru stabilit al mișcărilor sociale din secolul al XXI-lea caracteristic pentru modul în care mișcările sociale evoluează și se dezvoltă⁹.

(3) în ceea ce privește mecanismele de analiză și cercetare care motivează acțiunea colectivă și încurajează oamenii să se transforme din spectatori în actori sociali, Nardini *et al.* furnizează cadrul de referință pentru construcția unei „mișcări sociale de succes”¹⁰, acoperind domenii precum: (1) acțiunea colectivă și canalele de comunicare; (2) rețelele sociale și schimbările sociale;

⁶ James M. Jasper, *Social Movement Theory Today: Toward a Theory of Action?* în „Sociology Compass”, 4, 2010, pp. 965-976, <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00329.x>, site accesat la 27 iunie 2021.

⁷ Gia Nardini, Tracy Rank-Christman, Melissa G. Bublitz, Samantha N. N. Cross, Laura A. Peracchio, *Together We Rise: How Social Movements Succeed*, în „Journal of Consumer Psychology”, 31, 2021, pp. 112-145, <https://doi.org/10.1002/jcpy.1201>, site accesat la 27 iunie 2021.

⁸ *Ibidem*, p. 112.

⁹ *Ibidem*, pp. 113-114.

¹⁰ *Ibidem*, p. 114.

(4) acțiunea colectivă și normele societale¹¹; (4) practicile mișcărilor sociale și acțiunile indivizilor la nivel local¹²; (5) construirea impulsului de bază în mișcările sociale¹³; (6) valorile, identitatea, principiile și scopul mișcărilor sociale¹⁴.

2. Mișcările sociale și acțiunea colectivă: contexte de analiză

În ceea ce privește modul de analiză a mișcărilor sociale și a acțiunii colective, există alte tipuri de abordări ce se bazează pe: (1) necesitatea unor clarificări conceptuale referitoare la: „mișcări sociale”; „acțiune colectivă”; „comportament uman”, „implicare civică”, „resurse”, „mobilizare”, „activism”, „democratizare”, „solidaritate”; (2) existența unei legături între comunicare, mișcare socială și acțiune colectivă; (3) necesitatea identificării trăsăturilor și caracteristicilor structurale ale mișcărilor sociale și ale acțiunii colective; (4) analiza rolului statului și mobilizarea resurselor; (5) abordarea aspectelor teoretice referitoare la relația mișcări sociale-democratizare.

Pornind de la contextul de analiză comunicare-mișcări sociale-acțiune colectivă, Obregón și Tufte identifică o nouă agendă de cercetare a mișcărilor sociale, în care elementul central îl reprezintă acțiunea colectivă¹⁵. Această orientare articulează șase direcții de cercetare, luând drept componentă-cheie relația dintre dezvoltare și schimbări sociale¹⁶. Investigația propusă de Obregón și Tufte evidențiază necesitatea schimbării sociale ce implică realizarea unor modificări structurale și organizaționale și afirmarea unor trăsături specifice ale proceselor de acțiune colectivă. Sub aspectul întrebărilor de cercetare, studiul lui Obregón și Tufte întreprinde o clasificare a mișcărilor sociale pe baza a șase criterii structurale, funcționale și de mobilizare a resurselor.

Primul criteriu implică calitatea participanților și caracteristicile mișcărilor sociale. Cea de-a doua direcție distinge mediul de comunicare în acțiunile colective. A treia direcție vizează tipologia proceselor și mecanismelor de schimbare socială. A patra direcție angajează dezbaterile referitoare la impactul și consecințele proceselor de acțiune colectivă. Sub aspect structural, a cincea

¹¹ *Ibidem*, p. 115.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 115-117.

¹⁵ Rafael Obregón, Thomas Tufte, *Communication, Social Movements, and Collective Action: Toward a New Research Agenda in Communication for Development and Social Change*, în „Journal of Communication”, 67(5), 2017, pp. 635-645, <https://doi.org/10.1111/jcom.12332>, site accesat la 30 iunie 2021.

¹⁶ *Ibidem*.

direcție centreează analiza cadrelor teoretice utilizate pentru înțelegerea acțiunii colective și schimbării sociale. Ultima direcție prezintă rolul mediului de comunicare în contextul schimbărilor sociale. În virtutea unei astfel de analize, Obregón și Tufte asociază rolul „contextelor transformării contemporane și al dezbaterilor cheie în comunicarea pentru dezvoltare și schimbări sociale”¹⁷.

Există, însă, cercetări ce avansează o dublă direcție referitoare la dinamica mișcărilor sociale în zonele de conflict, și anume: (1) natura mișcărilor sociale și implicarea civică și (2) natura acțiunii colective și a comportamentului uman¹⁸. În această direcție, abordarea lui Earle (2011)¹⁹ argumentează rolul mobilizării resurselor și al reprezentărilor culturale și investighează relația dintre schimbarea socială structurală și apariția unor noi actori colectivi²⁰. În cadrul temei mișcărilor sociale și mobilizării resurselor, Earle abordează, de asemenea, teoria post-structurală a noilor mișcări sociale și modul în care societatea se percepe pe sine²¹. Cât privește relațiile existente între stat și societate, Earle focusează „nivelul de reacție al statului la cerințele societății și activismul mișcării sociale ce poate avea un impact diferit asupra stabilității”²². În opinia lui Earle, orice dezbateri referitoare la mișcărilor sociale fixează atenția asupra „perspectivelor apariției mișcării sociale în statele afectate de conflict și situațiile de fragilitate”²³, focalizând dezbateri asupra cadrului mobilizator și strategiile de schimbare socială și politică²⁴. În baza acestor considerente, putem aprecia că studiul lui Earle remarcă raportul dintre

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Zsuzsa Hegedus, *Social movements and social change in self-creative society: new civil initiatives in the international arena*, în „International Sociology”, 4, no. 1/1989, pp. 19–36, <https://doi.org/10.1177/026858089004001002>, site accesat la 30 iunie 2021; Thomas R. Davies, Alejandro M. Peña, *Social movements and international relations: a relational framework*, în „Journal of International Relations and Development”, 24, 2021, pp. 51–76, <https://doi.org/10.1057/s41268-019-00180-w>, accesat la 30 iunie 2021; Edwin Amenta, Neal Caren, Elizabeth Chiarello, Yang Su, *The Political Consequences of Social Movements*, în “Annual Review of Sociology”, 36:1, 2010, pp. 287–307, site accesat la 30 iunie 2021.

¹⁹ Lucy Earle, *Literature Review on the Dynamics of Social Movements in Fragile and Conflict-Affected States (Issues Paper)*, Governance and Social Development Resource Centre (GSDRC) International Development Department, College of Social Sciences University of Birmingham, UK, <https://gsdrc.org/wp-content/uploads/2015/07/EIRS13.pdf>, site accesat la 30 iunie 2021.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, pp. 6–14.

²² *Ibidem*, pp. 6–7.

²³ *Ibidem*, p. 11.

²⁴ *Ibidem*, pp. 10–11.

„participare” și „responsabilitate”, fiind examinate „mecanismele formale de răspuns ale statului”²⁵. În același context de analiză, se înscrie și tema rolului statului și mobilizarea resurselor. În legătură cu această teză, Earle subliniază problematica mișcărilor sociale și a rolului statului, adică modul în care mișcărilor sociale se dezvoltă și sunt privite de stat.

Alte cercetări extind analiza mișcărilor sociale, parcurgând retrospectiv următoarele topic-uri și concepte: „activiști”, „abilități de auto-reflecție”, „reflexivitate emoțională”, „schimbare”, „societate”, „mișcări sociale”²⁶. Pe de altă parte, literatura de specialitate vizează și relația dintre comportamentul individual și mobilizarea resurselor. Această abordare evidențiază perspectiva noilor mișcări sociale și apariția unor noi actori colectivi, precum și rezultatele acțiunii colective²⁷.

O altă perspectivă privește teoria post-structurală a noilor mișcări sociale și reprezentările culturale ale experienței actorilor sociali. În studiul lui Larsson²⁸, este reconstruită perspectiva post-structuralismului și neo-instituționalismului și sunt examinate: elementele de analiză a stabilității și relațiile de putere, abordările privitoare la schimbările și mișcărilor sociale prin intermediul conceptului de „cauzalitate constitutivă”²⁹.

Recunoscând importanța acestui context de analiză, se impun două aprecieri referitoare la: (1) mișcărilor sociale și democratizarea (2020)³⁰ și (2) participarea individuală și implicarea civică. În cadrul problematicii referitoare la mișcărilor sociale și democratizarea, accentul este focalizat pe activismul

²⁵ *Ibidem*, p. 13.

²⁶ Debra S. King, *Activists and Emotional Reflexivity: Toward Touraine's Subject as Social Movement*, în „Sociology”, 40, 5/2006, pp. 873-891, <https://doi.org/10.1177/0038038506067511>, site accesat la 30 iunie 2021.

²⁷ Aldon Morris, *Reflections on Social Movement Theory: Criticisms and Proposals*, în „Contemporary Sociology”, 29, 3/2000, pp. 445-54, doi:10.2307/2653931, accesat la 30 iunie 2021; Sandra Rodriguez, *Making Sense of Social Change: Observing Collective Action in Networked Cultures*, în „Sociology Compass”, 7, 2013, pp. 1053-1064, <https://doi.org/10.1111/soc4.12088>, site accesat la 30 iunie 2021.

²⁸ Oscar Larsson, *Advancing Post-Structural Institutionalism: Discourses, Subjects, Power Asymmetries, and Institutional Change*, în „Critical Review”, 30:3-4, 2018, pp. 325-346, DOI: 10.1080/08913811.2018.1567982, site accesat la 30 iunie 2021.

²⁹ *Ibidem*, pp. 339-340.

³⁰ ***, *Social (civic) movements in Albania. An analysis on Citizens' perception and movements capacities to trigger change* Westminster Foundation for Democracy, Center for Economic and Social Studies (CESS), Tirana, Noiembrie 2020, <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2021/01/Report-English-FINAL.pdf>, site accesat la 30 iunie 2021.

cetățeanului, scopuri și solidaritate, precum și pe revendicările colective³¹. Astfel, cercetările privind mișcările sociale au observat: (1) dinamica internă a mișcărilor sociale, comportamentul uman, implicarea civică, pattern-urile și construcția identităților, formele de mobilizare, precum și organizarea și resursele mobilizate; (2) dinamica locală, regională și transnațională; (3) structurile instituționale. În această direcție, putem observa că în studiile de specialitate recente, comportamentul colectiv a fost abordat, în special, în ceea ce privește referința la acțiunea umană individuală³².

Vom remarca, în același context, teza lui Vestena (2017) ce propune o analiză a formelor de mobilizare a drepturilor din punctul de vedere al mișcărilor sociale și care, de asemenea, are în vedere: (1) complexitatea formei juridice, domeniul mișcărilor sociale, formele de proteste; (2) observarea continuă a mișcărilor în dinamica locală și transnațională, pentru o analiză a formelor de mobilizare³³, fiind concentrate cauzele protestelor și rolul acțiunii colective pentru schimbarea socială, precum și rolul central al analizei mișcărilor sociale. Alte aspecte relevante pentru analiza mișcărilor sociale au accentuat perspectivele teoretice și practice referitoare la: crizele economice sau politice, nemulțumirea și mobilizarea oamenilor, emoțiile maselor, funcționalismul structural și studiile socio-psihologice, teoria mobilizării resurselor.

3. Schimbările sociale și mișcările sociale

Cercetările privind relația schimbări sociale - mișcări sociale focusează răspunsul la cinci întrebări de cercetare: (1) Care este legătura dintre schimbarea socială și noile mișcări sociale? (2) Care sunt condițiile de bază pentru apariția și dezvoltarea unor noi mișcări sociale? (3) Care sunt principale etape ale mișcărilor sociale și care sunt scopurile acțiunii colective? (4) Cum se realizează acțiunea colectivă și cum este definit comportamentul uman? (5) Care sunt factorii ce determină formele și intensitatea acțiunii colective? Prin urmare, factorii relevanți în inițierea și dezvoltarea mișcărilor sociale fixează patru puncte de reper în cercetarea lui Porta și Diani (2006)³⁴ și anume: (1)

³¹ *Ibidem*.

³² Carolina Vestena, *Mobilization of rights in times of crisis: a review of social movements theory*, în „Revista Direito e Práxis”, Rio de Janeiro, Vol. 08, N. 1, 2017, pp. 651-669, DOI: 10.12957/dep.2017.27877, site accesat la 30 iunie 2021.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Donatella Della Porta, Mario Diani, *Social Movements. An introduction, Second edition*, Blackwell Publishing, Malden, USA, Oxford UK, Victoria, Australia, Blackwell Publishing, 2006, https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193172/Donatella_Della_Porta_Mario_Diani_Social_Mov.pdf, site accesat la 30 iunie 2021.

participarea individuală ca element-cheie pentru mișcările sociale; (2) implicarea civică și „activismul mișcării sociale”, prin identificarea nivelului funcțional al mișcărilor sociale și focalizarea pe conceptul de „participare a individului”³⁵; (3) particularitățile mișcărilor sociale și pattern-urile specifice ale interesului; (4) interacțiunea la nivelul mișcărilor sociale, formularea și lansarea cererilor, promovarea și încurajarea mobilizării, elaborarea și difuzarea credințelor³⁶. Cei patru factori (1)-(4) definesc cadrul cultural și politic al mișcărilor sociale în care are loc acțiunea de reprezentare a interesului³⁷.

Sub aspect conceptual, Porta și Diani înregistrează trei aspecte esențiale:

(1) definirea mișcărilor sociale „ca actori conștienți care fac alegeri raționale”³⁸;

(2) accepiunea referitoare la comportamentul colectiv, norme, comportamente instituționale și funcția de reprezentare a interesului³⁹. Cel de-al doilea aspect se referă la: considerațiile teoretice și conceptuale ale „interesului” și interacțiunea unor unități și grupuri de interes tradiționale, interesul opiniei publice⁴⁰, interesele politice, sistemele instituționalizate de reprezentare a intereselor⁴¹.

(3) pentru înțelegerea mișcărilor sociale, Porta și Diani menționează, în contextul *input*-urilor două considerații tactice și/sau ideologice. În acest context, ideologia este concepută ca „un set coerent de valori, credințe și obiective asociate unei mișcări”⁴², iar mișcarea socială este percepută ca o rețea informală ce dispune de o dinamică organizațională ce exercită o acțiune colectivă⁴³.

Polivalența semantică a conceptului de „mișcare socială”, subliniată de Porta și Diani, asociază alte concepte precum: „identitatea”, „participarea”, „grupul social” și „acțiunea colectivă”. Aceiași autori menționează patru tipuri de argumente conceptuale privitoare la: (1) rolul contextului social și politic; (2) atitudinile mentale și colective; (3) motivarea participării directe; (4) actorii sociali și mobilizarea resurselor.

³⁵ *Ibidem*, p. 11.

³⁶ *Ibidem*, pp. 11-20.

³⁷ *Ibidem*, pp. 46-47.

³⁸ *Ibidem*, pp. 15-16.

³⁹ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 158-159.

⁴¹ *Ibidem*, pp. 26-27.

⁴² *Ibidem*, p. 66.

⁴³ *Ibidem*, pp. 14-16.

Plecând de la conceptele expuse mai sus, Badach, Stasiak și Baranowski extind dezbaterile referitoare la mișcărilor urbane și dezvoltă un model de analiză centrat pe: „guvernanța spațială”, „mișcări urbane”, „planificare participativă”, „activism urban”, „schimbări sociale, etnice și economice”, „activism civic colectiv”⁴⁴. Un alt exemplu de conceptualizare a mișcărilor sociale și a intereselor este propus de Miriam Smith (2018)⁴⁵. Smith apreciază rolul mișcărilor sociale și al grupurilor, libertatea de asociere și de întrunire „ca valori fundamentale ale democrației”⁴⁶.

În studiul mișcărilor sociale, teoreticienii contemporani au accentuat, de asemenea, importanța unor considerații teoretice privitoare la: participarea la proteste, variații ale acțiunilor colective, rolul factorilor socio-demografici și comportamentali, tipologia activismului civic, trăsăturile comportamentului uman și implicarea civică, profilul protestatarului, mobilizarea societală, structurile de putere, sursele legitime de putere, strategiile de mișcare socială⁴⁷, variațiile organizaționale și rolul societății civile.

Concluzii

În concluzie, cercetarea domeniului mișcărilor sociale în secolele XIX-XXI impune selecția unor contribuții teoretice relevante și focalizarea pe orientările interdisciplinare privind comportamentul uman și implicarea civică. Sub aspect teoretic, mișcările sociale sunt analizate ca un complex de interacțiuni ce impune necesitatea examinării relațiilor dintre schimbările sociale și mișcările sociale, precum și evidențierea punctelor de reper în analiza relației mișcări sociale-acțiune colectivă. Invocarea ultimului complex de interacțiuni scoate în evidență alte puncte de reper utile pentru analiza domeniului și anume: sursele de putere, tipologia strategiilor mișcărilor sociale și relația stat-cetățean.

⁴⁴ Joanna Maria Badach, Anna Stasiak, Andrzej Baranowski, *The role of urban movements in the process of local spatial planning and the development of participation mechanism*, în “Miscellanea Geographica”, 22(4), 2018, pp.187-196, <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0036>, site accesat la 30 iunie 2021.

⁴⁵ Miriam Smith, *The Role of Social Movements and Interest Groups*, în Kirsten Kozolanka (ed.), *Publicity and the Canadian State*, Toronto, University of Toronto Press, 2018, pp. 262-280, <https://doi.org/10.3138/9781442669307-019> site accesat la 30 iunie 2021.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Kléber B. Ghimire, *The Contemporary Global Social Movements, Emergent Proposals, Connectivity and Development Implications*, United Nations Research Institute for Social Development Civil Society and Social Movements, Programme Paper, 19, August 2005, [https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/FoF8C2DF84C2FB2DC1257088002BFBD9/\\$file/ghimire.pdf](https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/FoF8C2DF84C2FB2DC1257088002BFBD9/$file/ghimire.pdf), site accesat la 1 iulie 2021.

***O ISTORIE SOCIALĂ A REVOLUȚIEI DE LA 1821:
ELITE, MILITARI, CONFLICTE***

PARTICIPAREA PANDURILOR OLTENI ÎN RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1806-1812

Ion-Leone GAVRILĂ-CIOBOTEA*

Abstract: *Along with the Russian troops in the Russo-Turkish War of 1806-1812, Romanian volunteers also participated. The war brought the body of the olten panduri back to the forefront. In November 1806, a group of Russian forces entered the territory of the principalities and soon reached the Danube line. In this way, Wallachia came under the control of Russia. Entering the territories of Muntenia and Oltenia, the Russians found here military bodies of Royal Marines, Calarasi, Dorobanti and especially panduri, which could constitute a very strong military support force in the anti-ottoman war. The Russian General Miloradovich organized, in early 1807, a Corps of volunteers that was to have "an unlimited number of panduri, up to ten battalions." The participation of the panduris in the actions of the Russian army in this war against the Turks was permanent and took place mainly in Oltenia, but not infrequently they accompanied the Russian troops and in some battles in the Balkans. In this war, in the position of Commander of the pandurii Tudor Vladimirescu gained the prestige of a very good military leader, gaining experience that he also used in the insurrectional events of 1821.*

Key words: *Tudor Vladimirescu, russo-turkish war, 1806-1812, panduri*

Războaiele de la Dunăre, din secolul al XIX-lea, s-au desfășurat între marile puteri europene creștine și Imperiul Otoman islamic. De la un război la altul se reluau motivațiile, se cumulau progresele militaro-teritoriale, se refăcea balanța forțelor în plan internațional. S-ar putea spune că ele, ca evenimente, au ținut capul de afiș al istoriei universale. Pentru români, precum și pentru celelalte popoare din jurul Dunării aceste războaie au avut o influență covârșitoare, numită de A. D. Xenopol „înărurare”¹.

Războaiele ruso-turce nu sunt încadrate într-un eveniment bilateral, ele au fost parte a Chestiunii Orientale, problemă a trei continente sub diriguirea Europei. Problema Orientală (în cuprinderea căreia se situa soarta Imperiului Otoman și lupta pentru dominarea Indiei) s-a încadrat în parametrii politicii

* Asistent de cercetare, drd., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: leone.simaz1@gmail.com.

¹ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înărurirea lor asupra Țărilor Române* (cu o prefață de Apostol Stan), București, Editura Albatros, 1997, p. 1 și urm.

echilibrului de forțe în Europa, unde imperiile țineau să-și conserve apogeul de dominație, de extindere teritorială și de sfere economice, iar alte state să participe și ele la masa afacerilor comerciale internaționale mânate fiind de dinamica capitalistă a revoluției industriale. În planul proximității geografice, marile forțe politice, economice și militare și-au intersectat interesele în jurul Dunării.

Dunărea a devenit, în secolul al XIX-lea, un tambur al istoriei civilizației din poziția ei de axă în geografia războaielor ruso-austro-turce. Astfel, Chestiunea Dunării a devenit esența Chestiunii Orientale. Încercările Rusiei de a pune stăpânire pe Constantinopol, prin spargerea frontierei danubiene, s-au lovit constant de opoziția Europei. La Dunăre, în fapt, marile imperii și-au consumat energiile acumulate, încât sensul istoriei s-a schimbat dinspre atotputernicia acestora către o statuare dreaptă a statelor naționale, cea care formează astăzi geografia politică a Europei.

În aceste războaie, „Rusia și-a învăluit mai bine expansionismul sub mantia ortodoxiei”, antrenând și Principatele Române în dezvoltatul areal danubian al confruntărilor cu Poarta. În acest fel, pentru spargerea frontierei Imperiului Otoman de la Dunăre imperiile creștine europene au pus în joc și soarta politică a Țărilor Române, aflate sub suzeranitatea otomană. După anul 1774, Moldova și Țara Românească, care în hotarele lor sudice erau *încinse cu brâul Dunărea*, au devenit pentru țării Rusiei cheia întregii lor politici de penetrație în Sud-Estul Europei. Pe lângă uneltiri diplomatice în plan european, Rusia a ocupat de mai multe ori Principatele Române transformându-le în teatru de operații militare, baze de aprovizionare cu alimente și furnituri în timpul campaniilor la Dunărea de Jos².

La finele secolului al XVIII-lea, mai exact la 23 decembrie 1794, două mari puteri, Rusia și Austria încheiau o convenție secretă privind împărțirea teritoriului otoman. Înțelegerea prevestea un eventual război, lucru ce s-a și întâmplat, deoarece în anul 1806, Rusia a pornit războiul împotriva Turciei³.

Cu un an înainte de izbucnirea conflictului, Poarta a încheiat un tratat de alianță cu Franța și, drept gest de „prietenie”, Napoleon îl trimite pe Horace Sebastiani la Constantinopol/Istanbul. Generalul francez dezvăluie sultanului dorința Principatelor de a se alinia politicii duse de Rusia. Acest gest aduce de

² Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, pp. 210-212; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 50 și urm.

³ Nicolae I. Arnăutu, *Invazii și stăpâniri rusești/sovietice în România*, București, Editura Saeculum, 2019, p. 55.

la sine înlăturarea lui Ipsilanti de la tronul Valahiei (24 august 1806), acțiune ce urma să fie făcută și în Moldova, fapt ce a alertat Rusia, care imediat a amenințat cu războiul. Astfel Ipsilanti își relua tronul.

Cu toate acestea, la 29 noiembrie 1806 rușii trec Nistrul și anexează Iașul⁴. Din momentul izbucnirii războiului marile puteri au început să își negocieze interesele. Anglia opunându-se lui Napoleon trimitea la Constantinopol o escadră pentru a aduce Poarta și Rusia la un armistițiu (tratatul de la Tilsit, 24 august 1807), chiar alianță. De asemenea, britanicii doreau preluarea flotei otomane cu tot cu Dardanele și cedarea Principatelor, Rusiei. Tot în anul 1807, Franța prin ambasadorul de la Sankt-Petersburg negocia o viitoare împărțire a Porții între cele două state, plus Austria. Revendicarea teritorială urma să se prezinte astfel: Rusia primea Principatele și Bulgaria; Franța obținea Bosnia, Albania și Grecia; Austria venea în mijloc cu Serbia și Rumelia, până la Salonic. Problema apărea atunci când se vorbea de Constantinopol și Strâmțori. Toate aceste negocieri nu au adus nimic altceva, decât un armistițiu. În timpul acesta țarul Alexandru I îi transmitea ambasadorului rus de la Paris intenția sa, care se poate rezuma într-o singură idee: „limitele imperiului meu să fie în acea parte repliate pe Dunăre...”⁵. Chiar și în timpul armistițiului, Alexandru I, prin contele Tolstoi, ambasadorul său la Paris, nu a evacuat Basarabia, țarul considera că tratatul de la Tilsit se refera doar la evacuarea Moldovei și Munteniei. Această mișcare era tipică diplomaților ruși care doreau exploatarea acestei câmpii. Poziția aceasta a fost mai târziu chiar susținută de convenția de la Viena (din toamna anului 1808), convenție ce a prevăzut anexarea Finlandei, Moldovei și Țării Românești de către Rusia. De data aceasta la convenție s-a alăturat și Napoleon aflat într-o situație delicată, în mijlocul luptelor din Peninsula Iberică⁶.

Însă Principatele puteau fi anexate doar cu acordul sultanului, prevedere la stipulația secretă dintre francezi și Poartă. Musulmanii doreau ca războiul să se încheie cât mai repede, însă marele vizir nu avea deloc intenția să cedeze Rusiei, Principatele Române. Franța nu a reușit să își ducă la bun sfârșit planul pentru Rusia, acela de îndrepta forța de la est împotriva Vienei, în timp ce Austria comunica că nu se opune țarului în legătură cu anexarea Principatelor.

⁴ *Ibidem*, pp. 56-57; vezi și Marian Stroia, *Români, marile puteri și Sud-Estul Europei (1800-1830)*, cu o prefață de Florin Constantiniu, București, Editura Semne, 2002, pp. 130-133.

⁵ N. Arnăutu, *op. cit.*, pp. 58-60.

⁶ Ion Chirtoagă, *Imperiul otoman și sud-estul european (până la 1878)*, Brăila, Editura Istros, 2004, p. 174.

În urma încheierii convenției de la Erfurt (27 septembrie – 10 octombrie 1808) a fost restabilită pacea dintre Imperiul Otoman și Anglia. Țarul a cerut expulzarea ambasadorului englez din Istanbul. După ce rușii reușesc să cucerească Finlanda, în primăvara anului 1809, au reînceput ostilitățile împotriva otomanilor, astfel toate trupele țariste s-au îndreptat spre Dunărea de Jos⁷. Pretențiile rușilor legate de graniță erau influențate de evoluția relațiilor internaționale. În primăvara anului 1810, cancelaria imperială anunța anexarea Principatelor ca mai apoi în ciuda neînțelegerilor franco-ruse să declare Petersburgul că este bine și stabilirea frontierei pe cursul râului Prut⁸. Această ultimă opțiune fiind și cea la care s-a dat în plus o rambursare în bani.

În ultimul an de război rușii au abordat o tactică diferită, de la asedierea cetăților la doborârea adversarului pe câmpul deschis de luptă. Astfel, în octombrie 1811 la Slobozia armata rusă condusă de generalul Kutuzov obține o victorie strălucită asupra otomanilor. În urma acestei bătălii au fost reluate discuțiile în legătură cu stabilirea păcii, iar la data de 3 decembrie au început tratativele de a se institui granița pe Prut. La data de 15/28 mai 1812, prin Pacea de la București Imperiul Otoman ceda Rusiei Moldova de Est, numită ulterior Basarabia. Această pace a fost neacceptată de sultanul Mahmud II-lea, care nu a vrut să o ratifice considerând-o o trădare la negocieri a lui D. Muruzi și Halib. Conducătorul musulman a ajuns totuși să ratifice pacea, în același an fără să aștepte rezultatul campaniei lui Napoleon în Rusia, care s-a terminat într-un dezastru militar pentru francez. Hotarul era stabilit pe cursul râului Prut. La gurile Dunării, granița era stabilită pe brațul Chilia fiind modificată peste un an cu brațul Sulina. Astfel se încheie o etapă în mișcarea de eliberare a popoarelor din Balcani⁹, desfășurată în jurul Dunării.

Consecințele Tratatului de pace de la București pentru situația Principatelor Române este perfect evidențiată în două articole, respectiv, articolele 4 și 5. Acestea făcând referire directă la teritoriul locuit de români și la urmările de modificare teritorială ce aveau să aibă loc între cele două puteri, respectiv, pierderea Basarabiei din Principatul Moldovei.

Referitor la cele 2 articole sursele ne spun că art. 4 al tratatului confirmând formularea din acordul preliminar de la 5/17, prevedea între altele: „hotarul dintre cele două state urma să fie râul Prut, de la intrarea acestuia în Țara Moldovei și până la locul unde se întâlnește cu fluviul Dunărea, iar de

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, pp. 175-176.

acolo să urmeze partea stângă a fluviului Dunărea, până la Gura Chiliei și până la mare, iar gura amintită să fie folosită în comun de ambele părți”. În continuare, textul articolului conținea prevederea explicată potrivit căreia: „[...] Înalta împărăție a cedat statului Rusiei pământul situat în stânga Prutului, cu cetățile existente și cu orașele și satele și cu toți locuitorii lor”. Prin articolul 5, Rusia restituia Sublimei Porți restul Moldovei, Muntenia și Oltenia, cu toate orașele și fortărețele ce fuseseră ocupate în timpul războiului. Articolul reîntărea totodată prevederile art. 4 al tratatului de la Iași (1792) privind neimpunerea locuitorilor la contribuții și despăgubiri de război.

Luptele purtate pentru Dunăre s-au desfășurat pe tot cursul inferior al fluviului, de la Belgrad până la Sunne-Boghezi (Sulina), dintre acestea cele mai deosebite au fost la Belgrad (1806, 1811), Semendria (1807), Orșova Nouă sau Ada Kaleh (1810), Schela Cladovei (1809), Cladova (1807, 1809, 1810), Cerneți (1809), Brza-Palanca (1810), Dudul (1810), Ostrovul Mare (Olmar) (1807, 1809), Prahova (1810), Negotin (1807), Bregova (1810), Florentin (1811), Clafat (1809, 4 lupte în 1811), Lom Palanca (1811), Rahova (1810), Nicopole (1810, 1811), Șiștov (1810, 1812), Turtucaia (1810), Silistra (1807, 1809, 1812), Hârșova (1809), Brăila (1806, 1809), Galați (1806, 1809), Ismailul (1809), Sulina (1809)¹⁰.

Alături de trupele ruse, în războiul din 1806-1812 au participat și voluntari români. Războiul a adus corpul pandurilor olteni, din nou, în prim plan. În noiembrie 1806, o grupare de forțe rusești a pătruns pe teritoriul Principatelor și a ajuns în scurt timp pe linia Dunării. În felul acesta, Țara Românească intra sub controlul Rusiei. Pătrunzând pe teritoriile Munteniei și Olteniei, rușii au găsit aici corpuri militare de pușcași domnești, călărași, dorobanți și mai ales panduri, care puteau, constitui în războiul antiotoman o forță militară de sprijin foarte puternică. Generalul rus Miloradovici a organizat, la începutul anului 1807, un corp de voluntari care trebuia să aibă „un număr nelimitat de panduri, până la zece batalioane”¹¹. Participarea pandurilor la acțiunile duse de armata rusă în acest război împotriva turcilor a fost permanentă și s-a

¹⁰ Mihai Drăghicescu, *Istoricul principalelor puncte pe Dunăre. Dela Gura Tisei până la mare și pe coastele mării. Dela Varna la Odesa*, București, 1943, pp. 180-185.

¹¹ Vezi: Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1995.

desfășurat în special în zona Olteniei¹², dar nu de puține ori ei au însoțit trupele ruse și la unele lupte din Balcani¹³.

Războiul ruso-turc din 1806-1812 a fost un eveniment european, în care s-au confruntat două imperii cărora în funcție de interese li s-au alăturat și alte mari puteri ale vremii: Imperiul francez al lui Napoleon I, Imperiul britanic și Imperiul habsburgic. Luptele s-au purtat de o parte și de alta a Dunării. Din această perspectivă putem să-l socotim *un război pentru Dunăre*. Pentru prima oară, Imperiul Țarilor a străpuns consistent linia Dunării, frontieră întărită cu cetăți, fortificații, castele și, fiecare din acestea, cu unități militare. Războiul din 1806-1812 a fost unul în care cuceririle, jafurile, distrugerile, retragerile au arătat că Imperiul Otoman era în degringoladă, iar Rusia câștiga tot mai mult teren.

¹² D. Bodin, *Însemnări cu privire la Tudor Vladimirescu, în războiul ruso-turc din 1806-1812*, în „Revista Istorică”, București, 1938, p. 235.

¹³ Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Politica Imperiului țarist la Dunărea de Jos (1711-1878)*, Craiova, Editura Aius PrintEd, 2008, p. 50.

CONDIȚIONALISM ȘI SITUAȚIE PREREVOLUȚIONARĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎNAINTE DE ANUL 1821

Dinică CIOBOTEA*

Abstract: *The author analyses the document of June 1820 as an expression of the conditionalism encountered in Romanian society (in the area of the Upper Valley of Motrului), where the law of the colacasilor unfairly stimulated, transgressions and injustices of the representatives of the administration, but reveals the phenomenon of tax plunder of the inhabitants, as well as the cause of the rise and mass attachment of people to the start of the Romanian Revolution of January 1821 from Pades.*

Key words: *law of the colacasilor, Romanian society, revolution, Upper Valley of Motrului, June 1820.*

Revoluția Română din 1821, prin obiectivele ei programatice, izbucnită într-un context european al revoluțiilor desfășurate de la Atlantic până la Urali, a fost socială și națională, ca o reacție generală a românilor contra unui regim politic promovat cu peste un secol mai înainte de Imperiul Otoman, cel bazat pe elemente delegate-fanariote, corupt, venal, spoliator, crud, viclean și antinațional. Pe măsură ce acest regim s-a prelungit în timp, nemulțumirile sociale s-au generalizat, astfel încât, la începutul secolului al XIX-lea, în țară se instalase o stare prer evoluționară, iar în partea ei, zisă Oltenia, semăna cu „o țară de război, de veșnică răzmeriță, ce se revărsa la câțiva ani numai, de la un capăt al ei până la celălalt”¹.

Românii aflați în restriște, dispersați de străinii (fanarioții) ce implementau zise reforme, adică forme de viață importate, sub impulsul sensului istoriei post revoluționare de după 1789, într-un spirit general interogativ, s-au prins în calea adevărului, cea dreaptă, a întâmpinării tuturor opreliștilor prin luptă spre a le disloca și a le înlătura. Momentul declanșării luptei a fost – după expresia unui negustor din acea vreme aflat la mânăstirea din Mușetești (astăzi în comuna Poboru, județul Olt) – „vârfolitura noroadelor”, adică, un univers planetar în care se căutau substanțele esențiale ale fiecărei națiuni într-o direcție nouă, ulterior zisă modernă, ca unitate cuprinsă în

* Profesor universitar dr., membru onorific Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: ciobodin@yahoo.com.

¹ Nicolae Iorga, „Domnul Tudor” din Vlădimiri, București, 1921, p. 19.

procesul creator-civilizator uman, ceea ce echivala, în filosofia de după Hristos, cu „schimbarea la față”.

Ceea ce noi reținem din gândurile generației de la 1821, mărturisite în scris, sunt doar ideile unor indivizi care, instinctual, erau cuprinși în jurul lor de cei care considerau privilegiile sociale un dat îndătinat, imuabil și bun de apărat. Astfel, cei puțini, profitori de privilegii, luptau să și le păstreze, cei mulți – năpăstuiți de soartă – se mobilizau la orice adiere de schimbare a ordinii statuete de-a lungul unei anteriorități medievale. Popoarele își căutau o altă identitate de viață, reformulată ca noțiune a comportamentului nou prin termenul de națiune. Orice mișcare, concretizată ca eveniment, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, orice idee, ca proiect de viitor, exprimată de un individ, concepea binele general al națiunii.

În mărturisitele gânduri ale lui Tudor Vladimirescu, acțiunile umane se încadrau, juridic, în măsura binelui, categoria filosofică cea mai frecventă a epocii sale.

În Secolul Luminilor, după 1774, ca și înainte de 1730, totul se subordona acestor idei la scriitori, care sunt, înainte de toate, niște oameni de credință și de luptă, niște apostoli ai sentimentului de iubire pentru neam și pentru țara largă, sfâșiata de multe hotare, pe care a locuit-o totdeauna „de la descălecătorul împărațesc din timpurile romane”².

În vremea aceasta, a lui Tudor Vladimirescu, era o lume nouă – după frumoasa expresie a istoricului Mite Măneanu³ – „în plină mișcare și transformare”, solidară în aspirații. Complexitatea vieții, între dimensiunea ei firească/naturală și cea juridică, impusă de structurile delegate-fanariote, genera atitudinile individuale și colective în societatea românească, și, implicit, imperativa calea a luptei deschise cu forțele contrare trendului veacului.

Realitatea socială, în profunzimea ei concretă, și nu în relieful regăsită în scrierile istoricilor, a fost dezvăluită chiar de Tudor Vladimirescu, atunci când cerea, în numele „norodului românesc”, înlăturarea Legiurii Caragea, acea lege care confirma și consolida o ordine social-politică anacronică cu principiile noi ale epocii despre suveranitatea poporului (inclusiv despre statutul juridic internațional al țării), despre adoptarea meritului, ca măsură a valorii individului în societate (prin renunțarea la criteriul privilegiului dat de

² Idem, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea 1688-1821*, vol. II, *Epoca lui Petre Maior-Excursuri*, Ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 11.

³ În „Porțile de Fier. Revista de istorie și cultură”, anul XV, nr. 21/2015, p. 1.

apartenența genealogică la clasa nobiliară) sau la reconsiderarea monarhului ca instituție politică, atât „din mila lui Dumnezeu”, cât și „cu voința națiunii”. Alte aspecte și detalii de viață concretă, care bulversau societatea⁴, întregeau o tragedie zilnică, un vaiet de jale apocaliptic, în care istoricii au deslușit baza socială a Revoluției Române din 1821.

„Multele și necurmatele greutăți” („de multe ce suntem înecați nu le mai ținem minte, fiind fără de număr” ... – după declarațiile locuitorilor satului Calafat din 29 aprilie 1814⁵) către stat și domnie erau multiplicare și mărite de autoritățile administrative locale – județene și satești –, iar cele ale clăcașilor, împovărate și impuse prin abuzuri de către stăpânii de moșii, precum și ale moșnenilor în lupta lor pentru apărarea hotarelor în necurmate procese.

Toate nedreptățile cotidiene din lumea satelor, care au constituit arealul de unde s-a pornit, în anul 1821, Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, el însuși om al locurilor și reprezentant al autorității statului, au fost surprinse într-un document pe care istoricii nu l-au prea pus în evidență⁶. Acest document face parte dintr-un lot de circa două sute de acte păstrate în podul unui grajd al Glogovenilor din Craiova, devenit garaj al Primăriei (Sfatului Popular) Craiovei, descoperit întâmplător în decembrie 1953. În prezent, este în inventarul Arhivelor Naționale Serviciul Județean Dolj, fondul Manuscrise, ms. 32, 6 file scrise cu cerneală neagră, înscris sub titlul „Perilipsis de cercetarea fărădelegilor și jafurilor săvârșite de căpitanul Ianache Dănculescu în plasa Baia-Mehedinți”, din iunie 1820⁷. Documentul – îl considerăm noi – este elocvent în a enumera între motivele „răsvalei” din 1821 una din condițiile care, prin consecințele ce producea, era și cauză a unei stări de nedreptăți „adânc înfipite în acest pământ”⁸, legea/instituția ticăloasă a vecinului denunțator, al delațiunii în profitul pârâciosului, care, în spirit anticreștin, și-a găsit loc în cele mai nenorocite regimuri politice, de la împăratul roman Claudiu și până în zilele noastre.

Legea, în anii de dinainte de 1821, era împlinită de clăcași/denunțatori și de reprezentanții administrației și ordinii publice (căpitani de plasă, zapcii,

⁴ „...și duceau la spargerea satelor, la bejenii și fuga prin păduri din pricina răzvrătitoarelor vremi ce s-au urmat în partea locului”/plaiul Cloșani. – vezi Al. Bălintescu, Ion Călin, Ion Popescu, *Documente noi în legătura cu răscoala poporului de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1954, p. 24.

⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁶ Vezi scurtele consemnări la Ileana Petrescu, *Începuturile mișcării revoluționare din 1821*, în „Comunicări. Seria Istorică”, XXIII/1971, Craiova, p. 6.

⁷ Al. Bălintescu, Ion Călin, Ion Popescu, *op. cit.*, pp. 38-48.

⁸ Marcel Romanescu, *În jurul lui Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, anul XXI, nr. 119-124/1942, p. 1.

ispravnicii județului, logofeții spătăriei). Cei din urmă ajunseseră repere ale răului social și, implicit, ținta răzbunării locuitorilor catalogați de aceștia, pariurile lor de răzvrătire ca „zurbagii”, „câini turbați” etc. Prăpastia în care se chinuiau oamenii de rând fusese adâncită de „tiranii” ispravnici, uneori rude lacome ale Domnului (cum a fost cazul în județul Mehedinți), prin „atâta sălbăticie și nemilostivire” „încât copiii tineri de câte 11 și 12 ani îi legau, spate la spate, afară sub văzduh în vreme de iarnă și turnând apă peste dânșii, să lipeau de îngheț ticăloasele trupuri...”⁹, toate spre a împlini „strângerea banilor”, o fiscalitate excesivă într-o țară secătuită de războaiele ruso-austro-turce în Chestiunea Orientală și de incursiunile de pradă ale pasvangiilor și adalâilor.

Sistemul administrativ era în așa fel structurat încât oamenii care îl reprezentau erau cointeresați să strângă prin orice mijloace și din orice taxe câți mai mulți bani, „peste obicei”, adică dincolo de împovărătoarele taxe pentru haraci, domnie, vistierie și proprietarii moșiilor.

După însemnările francezului Alexandre de Langeron, participant la Războiul ruso-turc din 1806-1812, exploatarea fiscală sălbatică coordonată de domnia fanarioți era însoțită de despotismul și arbitrariul administrației, ilustrându-și afirmațiile prin descrierea faptelor ispravnicilor:

„Acești ispravnici sunt despoți în jurisdicția lor și niciodată nu se tem de o anchetă care totdeauna este ocolită, nici de vreo pedeapsă care este în permanență evitată, datorită venalității mai marilor lor. Ei iau pe față și fără rușine de la fiecare țaran obiectele de gospodărie, vitele, banii. Fiecare familie trebuie să plătească Divanului un bir oarecare; ispravnicul îl îndoiește, îl împătrește, îl înzecește, fără a fi autorizat de nicio lege sau ordin și împarte această sumă cu membrii Divanului. Dacă țaranul îndrăznește să se împotrivescă acestor groaznice extorcări sau să se plângă, este băgat la închisoare, depuiat, bătut și supus unor cazne meșteșugite în urma cărora adeseori își pierde viața sau, printr-un rafinament de cruzime al călăilor săi, își vede soția și copiii chinuiți în fața sa. Cel mai neînsemnat post de ispravnic produce 7 până la 8000 ducați pe an”¹⁰.

⁹ G. D. Iscru, Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă, Ilie Cristian, *Izvoare narrative interne privind Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1987, p. 55.

¹⁰ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. I, 1801-1821, București, 2004; apud Bogdan Bucur, *Devălmășia valahă (1716-1828). O istorie anarhică a spațiului românesc*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, p. 168.

Documentul amintit a fost întocmit după multe plângeri făcute de birnicii satelor și de către poslușnici pentru modul în care fuseseră înscriși în catagrafiele din 1819-1820 („...după săvârșirea scrisului catagrafilor du prin plăși...”), când zapcii au încercat să pună în seama satelor „vreo numire sau podvoade” peste „banii dăjdiei cu bună orânduială”¹¹, și în urma „jalbei locuitorilor satului Glogova, sprijiniți de boierul Nicolae Glogoveanu¹², către caimacamul Craiovei, în contra căpitanului Ianachie Dănciulescu de la plasa Baia („din poporu căpităniei Băii”) și a logofătului Mihai care în loc să-i despăgubească de „jafurile” făcute de numitul căpitan, s-a dovedit un apărător „interesat” al acestuia, făcându-l chiar „judecător”. Sătenii din Glogova cereau restituirea „jafurilor fără de nicio dreptate de peste 2000 de taleri”¹³ și numirea unui alt logofăt din partea Căimăcămiei Craiovei. A fost orânduit un nou logofăt, anume Nicolae Bulgaru („logofețel de divan”)¹⁴. Logofătul Nicolae din partea Căimăcămiei Craiovei și logofătul de la spătărie Scarlat au cercetat la fața locului (atât pe locuitorii jăluitoari, cât și pe colăcași, cu „cartea de blestem a episcopului Râmnicului Galaction”)¹⁵ pentru „fărădelegile și jafurile săvârșite de căpitanul Ianache Dănciulescu”, în iunie 1820. Au întocmit o constatare a „pricinilor” cauzate de acest căpitan, în număr de 34 (10 în anul 1818, 15 în 1819, 9 în prima jumătate a anului 1820), în satele Crainici (2), Glogova (19), Leurda (1), Brebenari (2), Ploștina (1), Stroești (2), Negoești (2), Roșița (2), Șovarna (1), Ciuperceni (1) și Rudina (1).

Pe baza denunțurilor clăcașilor, majoritatea stimulate de căpitanul Ianache Dănciulescu, aproximative, probabile, unele la mare distanță în timp (de până la 12 ani), 50 de locuitori au întors bunurile menționate ca furate sau distruse (unelte, îmbrăcăminte, băutură, bani, unelte de bucătărie – tigăi, briceag, căldări –, vite, marfă negustorească, porci, cărți de moșie), la care au adăugat cheltuielile de cercetare ale păgubașilor, „gloaba capitanului” pentru judecata făcută, iar celor care au ajuns la Isprăvnicatul județului, gloaba Isprăvnicatului și uneori plata mumbașirului.

Numărul cazurilor „rezolvate” de căpitanul Ianache Dănciulescu în doi ani și jumătate sunt suficiente pentru cel puțin o pricină pe lună, ceea ce presupune o îndeletnicire permanentă, ce nu lăsa timp și pentru alte

¹¹ Al. Bălintescu, Ion Călin, Ion Popescu, *op. cit.*, pp. 33-34 (doc. 10 din 3 noiembrie 1819).

¹² *Ibidem*, p. 37, doc. 12 din 16 mai 1820.

¹³ Când un bou valora 27 taleri - *Ibidem*, p. 48.

¹⁴ *Ibidem*, p. 36, doc. 11 din 15 mai 1820.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 49-50, doc. 14 din 9 iulie 1820.

preocupări și atribuții. El devenise un factor de terorizare a satelor din plasa Baia, încât locuitorii acestora, în special clăcașii, amenințau cu bejenia și „spărgăluirea” așezărilor.

Documentul surprinde esența vieții de zi cu zi când siluirea, batjocorirea, abuzurile, sleirea puterii oamenilor de a împlini dajdiile multe ale lui Vodă Caragea, se adăugau „pe lângă ceea ce [le] lua numitul (Ianache Dănciulescu – n. D.C.) fără nicio dreptate”.

Situația dramatică din zona satelor de pe valea superioară a Motrului era asemănătoare în toată țara. Structurile administrative se fixaseră după Constantin Vodă Mavrocordat. Orice județ era administrat de câte doi ispravnici (unul grec și celălalt român), cu atribuții administrative, judecătorești și fiscale, iar subdiviziunile lui, plășile/plaiurile erau conduse de zapcii/vătafi. Acești dregători aveau în subordine o droaie de subalterni ziși slujitori. Orice funcție se cumpăra. Ea se răsplătea cu o leafă fixă și din havaieturi. Ceea ce dădea câștig o dregătorie, însă, se obținea prin jafurile, jecmănelile, abuzurile și violențele celui care o deținea asupra locuitorilor de rând. Ca o consecință, slujba/dregătoria se statornicise ca mijloc legiuit de procopseală. Din această situație, slujba/dregătoria era o condiție socială care a întruchipat cauza unor mari nedreptăți. Așa că, asemenea condiționalism¹⁶ din societatea românească din anii anteriori Revoluției Române din 1821 a devenit și cauză a mișcării populare și fenomen social-juridic dătător de revoltă.

Arealul plășii Baia, unde căpitanul Ianache Dănciulescu și-a etalat condiția de slujitor al unui regim corupt, spoliator și crud¹⁷, a asigurat lui Tudor Vladimirescu, pentru începutul Revoluției, aici, un număr mare de nedreptăți ai soartei; căutători de libertate, de răzbunare și după observația unui călător străin de „un alt fel de cărmuire...”¹⁸.

¹⁶ Termenul pentru tendința de a identifica și înlocui cauze cu condițiile în care apar sau există fenomenele – apud. *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Ed. a 2-a, rev., București, Univers Enciclopedic, 2016, sv.

¹⁷ Năravul și abuzurile lui Ianache Dănciulescu au fost prezente și după ce în anul 1822, când în locul spătarului Bibescu a fost numit ispravnic căminarul Grig. Mavrodolu din Pitești, iar ultimul l-a orânduit zapciu pe Ianache Dănciulescu: „Atât de bun Dănciulescu cu plasa [Baia] încât și copiii de 5 ani sunt legați a să muta, mazili, „postelnici de neam, popii, scutelnicii și cu un cuvânt toată suflarea”, în *Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj, Documente, XVI/31*.

¹⁸ Bogdan Bucur, *op. cit.*, p. 42.

BOIERII OTETELIȘANU ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1821. RAPORTURILE CU TUDOR VLADIMIRESCU

Narcisa Maria MITU*

Abstract: *In this article, we focused on the presentation of the friendship relations between the members of the Oteteliseanu familis – Iordache, Grigore, and Petrache Poenaru – with Tudor Vladimirescu. Contemporaries with the revolution of 1821, but also participants at the great event, were brothers Iordache și Grigore Otetelișeanu, brilliant boyars of the third degree, in the well-known „incident from Benești”, narrated with so much mastery and accuracy by Iordache Oteteliseanu himself. The latter met Tudor in 1819, as a border engineer, and Petrache Poenaru was his grammarian of the latter.*

Key words: *1821, revolution, Tudor Vladimirescu, Oteteliseanu family, Petrache Poenaru, Vâlcea county.*

Interesul manifestat de către istorici pentru anul 1821 s-a dovedit a fi unul destul de mare, acest an reprezentând un moment de referință în istoria românilor, marcând debutul epocii moderne. Atât Revoluția de la 1821, cât și personalitatea lui Tudor Vladimirescu au fost subiecte care au beneficiat de o vastă istoriografie, materializată în mii de articole, studii și cărți. Aniversarea bicentenarului revoluției condusă de Tudor Vladimirescu constituie un moment potrivit pentru a analiza raporturile de prietenie dintre conducătorul revoluției de la 1821 și boierii Otetelișeanu, originari din județul Vâlcea.

Din punct de vedere istoric, județul Vâlcea a fost un important centru boieresc din care au făcut parte mai multe familii: Pârâianu, Pleșoianu, Zătoreanu, Gănescu, Giulescu, Otetelișeanu, Băbeanu¹ ș.a. Din întreg ansamblul boieresc, s-a detașat în mod deosebit familia Otetelișeanu, considerată de austrieci „de rangul I”, conform listelor realizate în noiembrie 1719, odată cu ocuparea Olteniei².

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova, al Academiei Române; e-mail: narcisa_mitu@yahoo.com.

¹ Ion Folescu, *Satele de pe Valea Peștenii. Contribuții istorice*, București, Editura Sylvi, 1997, p. 147.

² *Ibidem*.

Despre boierii Otetelișeanu, cunoscuți și ca „boierii Benești”, documentele de arhivă, dar și foarte mulți istorici și memorialiști ne-au lăsat mărturie numeroase informații, cunoscut fiind faptul că aceasta este o familie cu adânci rădăcini în istorie, așa cum reiese din studiul arborelui său genealogic³. Familia Otetelișeanu i-a oferit istoriei țării noastre reprezentanți de seamă, care s-au ilustrat ca întemeietori de așezăminte culturale, fruntași politici, cărturari, oameni de știință etc. Dintre aceștia enumerăm aici, pe următorii: Radu Otetelișeanu⁴, Ilie și Barbu Otetelișeanu⁵, Ioan Otetelișeanu⁶, Iordache și Grigore Otetelișeanu⁷, Petrache Poenaru⁸. Raporturile dintre Iordache Otetelișeanu și nepotul său de soră, Petrache Poenaru, au fost dintre cele mai strânse, Iordache luându-l pe acesta din urmă sub protecția sa încă din anii copilăriei. Din documentele și memoriile existente reiese clar sprijinul necondiționat acordat de-a lungul timpului de unchiul materni, Iordache și

³ Narcisa Mitu, *Otetelișeanu family tree*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 20/2006, București, Editura Academiei Române, pp. 41-51.

⁴ Radu Otetelișeanu a fost mare postelnic al lui Mihai Viteazul, vezi *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. XI, p. 85.

⁵ Ilie și Barbu Otetelișeanu au fost dregători din secolul al XVIII-lea și ctitori ai bisericii Sf. Ilie din Craiova. Vezi: Octav George Lecca, *Familii boierești române. Istorie și genealogie*, București, Editura Libra, 1999; Narcisa Mitu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 33-42.

⁶ Ioan Otetelișeanu a fost om politic și ctitor al Institutului de la Măgurele, din secolul al XIX-lea. Vezi George Potra, *Din Bucureștii de altădată*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981; I. Slavici, *Institutul Ioan Otetelișeanu din Măgurele. Monografie*, București, 1906.

⁷ Iordache Otetelișeanu a fost inginer hotarnic din prima generație de cărturari de la începutul sec. al XIX-lea, dar, totodată, a jucat și un rol important în viața administrativă și politică a Olteniei fiind: deputat (1821), serdar (1823), clucer (1834), mare vornic de oraș și președinte al curții din Craiova (1839). În anul 1830, împreună cu pictorul Constantin Lecca, nepotul său, a deschis la Craiova prima tipografie unde s-au tipărit numeroase cărți. Fratele său, Grigore, s-a remarcat ca un mare intelectual, implicat în sprijinirea învățaturii și a școlilor, dar a lăsat posterității și multe piese de teatru și traduceri din greacă. A ajuns până la funcția de mare agă al Craiovei. Vezi George Potra, *Petrache Poenaru. Ctitor al învățământului din țara noastră (1799-1875)*, București, Editura Științifică, 1963, p. 11 (în continuare se va cita: George Potra, *Petrache Poenaru...*); Narcisa Mitu, *Prezența boierilor Otetelișeanu în viața administrativă a Țării Românești (sec. al XVIII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea)* în Cezar Avram, Dinică Ciobotea (coord.) *Revoluție și reformă în spațiul românesc*, Craiova, Editura Universitaria, 2006, pp. 34-35; Idem, *Rolul boierilor Otetelișeanu în cultura Olteniei istorice* în Dorin Teodorescu (coord.), *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare, valorificare*, Slatina, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, 2006, p. 144.

⁸ Petrache Poenaru, „ctitor al învățământului românesc”, inventatorul tocului, profesor, director și inspector. Vezi pe larg, George Potra, *Petrache Poenaru...*

Grigore, în mod deosebit de către Iordache, mai ales în perioada școlarizării, nu numai cu sfaturi dar și financiar, astfel încât acesta să-și poată finaliza studiile în străinătate cu scopul de a deveni „cel mai cult om din neamurile lor din Oltenia și dacă se poate și mai mult”⁹.

Contemporani cu revoluția de la 1821, dar și părtași la marele eveniment au fost frații Iordache și Grigore Otetelișeanu, în cunoscutul „incident de la Benești”, istorisit cu măiestrie de însuși Iordache Otetelișeanu¹⁰. „Cazul de la Benești” a fost relatat și de alți memorialiști contemporani evenimentului de la 1821, printre care menționăm pe: Chiriac Popescu¹¹, Dumitrache Protopopescu¹², Mihai Cioranu¹³, Ilie Fotino¹⁴, Constantin Hristo¹⁵, dar și de unii istorici care au închinat monografiile importante acestui eveniment: C. D. Aricescu¹⁶, Dan Berindei¹⁷, Mircea T. Radu¹⁸, Ion Folescu¹⁹, Constantin Panait²⁰ și alții.

Satul Benești, situat în imediata apropiere a Otetelișului, ambele aflate în stăpânirea boierilor Otetelișeanu timp de mai multe secole (fie parțial sau în totalitate), se află la întretăierea mai multor drumuri care coboară pe Valea Cernei,

⁹ *Ibidem*, p. 11.

¹⁰ *Amintirile lui Iordache Otetelișeanu despre atacul pandurilor asupra boierilor de la Benești 1821*, în *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821*, vol. V, *Izvoare narative*, București, Editura Academiei, 1962, pp. 578-588 (în continuare se va cita: *DIR*).

¹¹ Chiriac Popescu, *Memoriu despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921.

¹² Dumitrache Protopopescu, *Amintirile lui Dumitrache Protopopescu din Severin despre răscoala din 1821*, izvor publicat în *DIR*, pp. 564-574.

¹³ Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, București, 1859.

¹⁴ Ilie Fotino, povestitor grec, potrivit părerii căruia, la o lună și jumătate după începerea răscoalei, Tudor, a ajuns cu oștirea la Slatina, unde a rostit o cuvântare către panduri dezvăluindu-le scopul antiotoman al ridicării sale și frăția de arme cu eteriștii și cu armata rusă. Documentul furnizat de Ilie Fotino a fost reprodus de către C. D. Aricescu în lucrarea *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 91 (în continuare se va cita: C. D. Aricescu, *Acte justificative...*).

¹⁵ Albanез ce s-a alăturat pentru scurt timp oștirii lui Tudor Vladimirescu cu gândul de a obține câștiguri din prădăciuni, și a participat la actele săvârșite de arnăuți la Benești. Vezi și Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României* (serie nouă), vol. III, *Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, București, Editura Academiei Române, 1967, pp. 396-397.

¹⁶ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Ediție îngrijită de dr. Vladimir Osiac, dr. Ion Pătroiu, Dinică Ciobotea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996.

¹⁷ Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991.

¹⁸ Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978.

¹⁹ Ion Folescu, *op. cit.*

²⁰ Constantin Panait, Gheorghita Popescu, Iulian Popescu, *Bălceștii de pe Olteț – monografie istorică* -, vol. I, Craiova, Editura Sitech, 2004.

Pârâului, Oltețului și Peștenii, și la intersecția drumului care face legătura în partea de sud și vest cu Balș-Slatina și Craiova, iar la nord și est cu Polovragi, Târgu Jiu, Horezu, Râmnicu Vâlcea și Drăgășani. În satul Benești se afla conacul boierilor Otetelișanu, Iordache și Grigore, ajunși un secol mai târziu boieri de gradul III²¹. Conacul prezenta o arhitectură asemănătoare culelor din Oltenia. Prin însăși construcția sa, era o clădire fortificată, o casă întărită și apărată de ziduri, rolul său fiind în special acela de a-i apăra pe boieri în fața jefuitoarelor și a năvălitorilor. Acesta se afla situat în centrul curții, fiind construcția principală a întregului ansamblu. Clădirea, care există și astăzi, potrivit descrierii realizate de prof. Ion Obretin, prezintă un plan rectangular, fiind „construită din zidărie masivă de cărămidă, având la subsol grosimea de 80 cm, iar la parter de 70 cm”. „Construcția are metereze pe toate laturile, dând apăraților posibilitatea de a trage în orice direcție” în cazul unui atac. „Meterezele sunt simple orificii trapezoidale, deschise permanent, fără cerceveli, foarte strâmte în exterior și largi în interior, atât cât să se introducă o armă de foc”. Casa are un singur etaj, accesul făcându-se pe două scări amplasate în părți opuse ale clădirii. În partea din față a conacului există o terasă de unde se pătrunde în interior printr-o ușă dublă, masivă, din lemn, al cărei rol era de a-i opri, pe vremuri, pe răufăcători să intre în casă²². Beciul, aflat la subsol, se compunea din trei încăperi boltite. Intrarea în beci se face direct din exterior, de pe latura de vest. Se coboară pe o scară cu 11 trepte, din cărămidă presată, bine arsă, având la margine o buză de lemn de stejar, accesul făcându-se prin uși masive din lemn de stejar, cioplit cu barda. În colțul de nord-vest al beciului se află o trapă ce dădea posibilitatea apăraților din pivniță să comunice cu cei de la etaj prin intermediul unei scări de lemn mobile.

Legende vorbesc și despre un tunel secret ce pleacă din acest beci și leagă conacul de biserică (săpăturile făcute ulterior nu au confirmat legenda)²³.

Foișorul, care va fi menționat în descrierea evenimentului din martie, era situat pe fațada de sud, constituind principalul element decorativ al fațadei prin dimensiunile sale, având rolul și funcția de „veghere și observație”. Este descris ca fiind locul din care „la adăpost de arșița verii sau de ploaie boierul putea sta

²¹ Paul Cernovodeanu, Irina Gavrilă, *Considerații istorice pe marginea datelor statistice oferite de arhondologiile din Țara Românească (1837-1858)* în „Revista istorică” serie nouă, tom VI, nr. 7-8/1995, p. 683.

²² Ion Obretin, *Conacul Otetelișanu (O curte boierească în pragul epocii moderne). Studiu introductiv și documente*, Craiova, Editura Sitech, s.a., p. 79.

²³ *Ibidem*, p. 80.

să supravegheze treburile curții, primește oaspeți sau își face siesta”. Sub foișor, la nivelul solului se afla o încăpere cu acces direct din exterior²⁴.

În apropierea conacului se afla și biserica cu clopotniță, care vom vedea că a avut și ea un rol în apărarea boierilor în timpul atacului.

Așa cum reiese din lucrările consacrate acestui eveniment, acțiunea lui Tudor, prin proclamația de la Padeș (23 ianuarie 1821), a creat panică în lumea boierească. De teama revoluției, majoritatea familiilor boierești s-a refugiat în Brașov, Sibiu sau în conacele de la țară. De teama răsculaților, boierii Otetelișanu împreună cu alte rude și familii de prieteni, în total 32 de persoane²⁵, s-au retras pe moșia Benești „fiindcă acolo la Benești avem case tari și unde ne-am scăpat și viața și chiar averea în toate răzmerițele de mai nainte”. Cu toate că Iordache Otetelișanu îl cunoștea pe Tudor Vladimirescu încă din anul 1819, când în calitate de inginer hotarnic a mers la Cloșani pentru a constata „încălcarea moșiei moșnenilor din Podeni de către nemți²⁶, s-a lăsat înșelat de zvonurile lansate de eteriști, de atitudinea duplicitară a marilor boieri, înțeleși cu conducătorul revoluției, și a crezut că „pornirea lui Tudor este un plan precuțetat al eteriștilor greci”²⁷.

De la Benești, boierii i-au scris vornicului Constatin Samurcaș care venise la Craiova cu scopul de a-l înfrânge ori „să împace pe Tudor” cerându-i sfatul dacă să părăsească țara sau să rămână pe loc. Acesta i-a sfătuit pe boieri să nu se teamă de Tudor „că el nici jefuiește, nici omoară pe cineva” dar îi atenționează cu privire la cei „70 de hoțomani ce s-ar fi rupt de oastea lui Tudor, că aceștia pe unde ajung, jefuiesc”²⁸. În aceste condiții, s-au apucat să

²⁴ *Ibidem*, p. 81.

²⁵ *DIR*, vol. I, *Documente interne*, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 340. Cele 32 de persoane au fost: Iordache și Grigore Otetelișanu; Ionița Sefendache, soția sa, Uța, născută Otetelișanu, Nae, fiul lor; armașul Ioniță Rîioșanu, fiul Uței din prima căsătorie (C. Rîioșanu), cu soția sa Marița (născută Poenăreasă); vistierul C. Poenaru cu soția sa, Manda (născută Otetelișanu), fiicele, Sevastița, Evghenița, și fiul cel mic Costache (căci cel mare, Petrache, se afla în București iar Toma la moșia Poiana); Bălașa Caragic, slugereasă (născută Socoteanca), cu copiii: Ioniță și Raluca; dascălul grec, slugerul Triandafil, cu soția Catinca (n. Socoteanca) și fiica Dumitrana; medelnicerul Petrache Nicolae Poenaru cu soția Safta (n. Arion), fiul lor, Nae, Anica Poenăreasa (n. Știucă), mama sa; pitarul Ioniță Ghimpețeanu cu soția, Uța (n. Găneasa), fiicele: Elena, Marghioala, Sultana și Catina, și fiul, Iancu; Antonache Castrișu (zis Scordilă) cu soția Elenca (n. Milească); și dascălul grec, Hristodor, împușcat de rebeliști la 2 martie 1821.

²⁶ Marcel Romanescu, *Petrache Poenaru și neamurile sale*, București, 1944, p. 2.

²⁷ Ion Obretin, *Benești-Vâlcea vatră de istorie românească sec. XV-XIX – studiu introductiv și documente*, București, 2003, p. 28.

²⁸ *DIR*, vol. V, p. 578.

pregătească conacul pentru un eventual asediu astfel că au făcut „metereze la ferestrele tuturor odăilor, zidite până la jumătatea lor și între stâlpii foișorului... cât și în clopotnița bisericii...” făcându-și și provizii încât „să nu ne poată scoate de acolo luni întregi”²⁹.

La sfârșitul lunii februarie, Ioniță Caragic, nepotul boierilor Otetelișanu, întorcându-se de la Craiova unde avusese misiunea de a afla ce atitudine trebuie să adopte în continuare, le comunică acestora că sfatul vornicului era „să facă ce fac și eu, adică să fugă”³⁰.

A doua zi, marți, grăbind înmormântarea cumnatului lor, Ioniță Sefendache, care venise din Târgu Jiu și murise la conac, cu scopul de a părăsi localitatea „am încărcat în trăsuri tot ce am putut lua și când ieșiră mai toate trăsurile din curte, am văzut că o sumă de călăreți și pedestri cobora pe coasta dealului cel despre apus al Oltețului și veneau asupra noastră”³¹.

În aceste condiții, boierii au renunțat la fugă și s-au refugiat în conac unde s-au pregătit pentru rezistență. Petrache Nicolae Poenaru avea ca sarcină să păzească clopotnița bisericii iar ceilalți s-au așezat la „stoborii curții”, fiind cu toții înarmați.

Odată ajunși la conac, arnăuții însoțiți și de sătenii care se răsculară venind cu securi, vor căuta să-i determine pe boieri să se predea, dar aceștia refuză. În cursul aceleiași zile, Petrache N. Poenaru s-a predat arnăuților conduși de finul său, Ivancea ceauș, lăsând astfel pe boieri descoperiți. Aceștia au fost nevoiți să se retragă pe metereze de unde au deschis foc asupra rebelilor care pătrunseseră în curte tăind stoborii curții în dreptul grajdului. În aceste condiții, arnăuții, din rândul cărora muriseră două persoane și mulți erau răniți, înfuriați de eșec, vor pătrunde în pivnițele lui Nicolae Otetelișanu, vărul boierilor asediați, și, beți se vor întoarce reluând asediul asupra conacului. Presiunile de predare vor continua, însă, boierii sfătuiți de un arnăut Nicola Carafeiz, pe care îl ajutaseră într-o dată anterioară și care acum găsisese momentul să se revanșeze, refuză să se predea noaptea. Iordache Otetelișanu îl roagă, în aceste condiții, să-i trimită slugerului Tudor o scrisoare, pe care o avea deja pregătită, în care-l roagă să-i vină în ajutor. Momentele de cumpănă pe care le trăiau locatarii conacului l-au determinat pe Iordache să apeleze la sluger, bazându-se pe relațiile de prietenie ce se legaseră între ei, în scurta întâlnire de la Podeni.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

Atacul arnăuților amețiți de alcool a fost întrerupt de apariția lui Hagi Prodan care tocmai venise și căruia boierii erau hotărâți să i se predea cu condiția să „facă jurământ că nu se va atinge de viața nici unuia” dintre ei. Acesta acceptă, condiționând să i se predea armele și caii după care boierii l-au și invitat la masă „cunoscând că niște astfel de oameni țin mult la a crede că, dacă mănâncă pâinea și sarea cuiva, ei s-au îndatorat mult”³².

Acesta nu și-a respectat însă jurământul, dorind să obțină mult mai multe avantaje de pe urma boierilor, motiv pentru care, cei din urmă au acceptat să li se ia diverse lucruri din conac. La scurt timp după plecarea lui Hagi Prodan, a sosit o nouă ceată de arnăuți conduși de Ienciu și Iova Baraictaru, nepotul lui Iordache Olimpiotul, „ce s-au răzuit după jafuri la drumul mare” atacându-i pe boieri. Forța atacului a fost dublată și de acțiunile țăranilor răsculați. Iordache Otetelișeanu descrie groaza care-i cuprinsese, în acest moment de răzbunare a clăcașilor: „...ploaia de aruncături cu cărămizi în ferestre, de la cei ce umpluseră curtea, pe de altă parte, para focului ce se înălța din arderea grajdului și șopronului”³³. Însuși Hagi Prodan, care, chemat în ajutor de Otetelișenii aflați în imposibilitatea de a se apăra, nu i-a putut opri fiind rănit la mână de noii veniți. Aceeași soartă a avut-o și Petrache N. Poenaru, care, deși îl anunța pe Ienciu că se predase de bună voie arnăuților, a fost rănit la umăr de către acesta, în încercarea de i se lua șalul „de cele de mare preț” și armele. Iordache Otetelișanu își amintește că, „dacă am scăpat cu viață, norocirea au fost două surori, însoțite și de o slujnică, cari, câte trele, să puneau între mine și între ei și, cu rugăciunile ce le făceau, mă apărau de furia lor”³⁴.

În aceste momente de cumpănă pentru boierii Benești, salvarea a venit odată cu sosirea lui Tudor Vladimirescu „într-o mahala a satului, ce era aproape de casele vărului meu Otetelișanu”, și care a dat poruncă ca nimeni să nu tragă asupra boierilor căci va fi pedepsit cu moartea. Faptul că nimeni nu a îndrăznit să-i mai atace pe boieri dovedește că cuvântul lui Tudor Vladimirescu era suficient pentru a înăbușii dorința de răzbunare a răsculaților. Ajunși la Hagi Prodan care se afla în conacul lui Ilie Otetelișanu unde va veni și Tudor Vladimirescu, boierii îi cer acestuia din urmă să le cruțe viața. Ba mai mult, Tudor a poruncit ocrotirea și trimiterea acestora la mănăstirea Horezu, dându-le 11 panduri ca păzitori conduși de ceauș Ivancea, 200 de lei pentru cheltuiala drumului și șase care cu boi pentru transportarea lor și a bagajelor lor până la mănăstire.

³² *Ibidem*, p. 581.

³³ *Ibidem*, p. 582.

³⁴ *Ibidem*.

Incidentul de la Benești s-a soldat în tabăra boierească cu numai doi morți și mulți răniți dar cu foarte multe pierderi materiale. Până și biserica a fost jefuită de argintăria și de odoarele de pe icoane.

Plecând la Oteteliș, Tudor Vladimirescu i-a judecat pe răufăcători și a pedepsit cu tăierea capului pe căpitanii Iova și Ienciu, dându-i exemplu pentru ceea ce înseamnă disciplina și onoarea de ostaș. În dimineața zilei de 3 martie, după ce i-a adunat pe toți arnăuții și sârbii în mijlocul pandurilor și le-a arătat modul în care-i pedepsise pe cei care se dedau la acțiuni distructive, Tudor, le-a declarat că „boierii nu se împotrivesc serios la această mișcare, prin urmare nu trebuie omorâți”³⁵. De asemenea, le-a declarat că ei „n-au plecat să jefuiască și să despoaie icoanele, ci au plecat pentru dreptate, și că cine va face ca ei, tot ca ei va pătimi”³⁶.

Înainte de a pleca spre Slatina, după depunerea jurământului față de revoluție, de conducătorul și executorul ei, față de Proclamația d la Padeș, în biserica satului Otetelișu, Tudor Vladimirescu a trimis fraților Iordache și Grigore Otetelișanu, prin Vasile Ghelmegeanu, capetele celor doi arnăuți împreună cu o scrisoare în care dădea următoarea explicație: „Cu toate că nu sunt din sânge de evghenist..., ca să cunoașteți dumneavoastră că cugetul meu n-a fost, nici este a se urma unele ca acestea, iată pe cei ce au fost pricina i-am tăiat pe amândoi...”³⁷. Totodată își exprima regretul de cele ce li se întâmplase la Benești. De asemenea, le înapoia și cele furate de cei doi și îi ruga să înfigă acele capete în pari, la răspântiile satului, pentru pilda celor ce vor îndrăzni a face ca dânșii³⁸.

Iordache Otetelișeanu își amintește că, numai după ce capetele celor doi au fost înfipite de-o parte și de alta a porții curților conacului din Benești, „în limbile stoborilor curții, de le-au văzut și oamenii din satul Benești ... abia după aceea au venit la noi preoții din Benești și isprăvnicelul moșiei, care ne-au adus făină de grâu, legume, varză acră, rachiu și vin, toate din ale noastre”³⁹.

Deși Iordache Otetelișeanu a fost personajul principal în cadrul evenimentelor de la Benești, el a recunoscut neputința „condeiului” de a relata tot, motiv pentru care, afirma el, a lăsat mărturie doar „o prescurtare din cele multe”.

Un alt membru al neamului Otetelișeanu, foarte apreciat de Tudor Vladimirescu, a fost Petrache Poenaru, nepotul de soră al fraților Otetelișeanu,

³⁵ C. D. Aricescu, *Acte justificative...*, p. 91.

³⁶ *DIR*, vol. V, p. 584.

³⁷ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 287.

³⁸ C. D. Aricescu, *Acte justificative...*, p. 89.

³⁹ *DIR*, vol. V, p. 585.

așa cum menționam în rândurile de mai sus. Acesta s-a născut la Benești, în anul 1799, fiind fiul vistierului C. Poenaru și al Smarandei (Manda) Otetelișeanu. El a rămas cunoscut în istorie ca fiind un mare iluminist, cu merite deosebite în organizarea învățământului național, membru titular al Academiei Române. A fost elev și apoi profesor al liceului Sf. Sava din București, condus de Gheorghe Lazăr, într-o perioadă în care curentul revoluționar început în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se manifesta tot mai puternic.

Izbucnind răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, acesta și-a manifestat, încă de la început, dorința de a se alătura mișcării conduse de către sluger. Cum tot mai mulți elevi manifestau împotriva fanarioților și încercau să se pună în slujba țării, Liceul Sf. Sava a fost închis, situație care l-a determinat pe tânărul profesor să se retragă la mănăstirea Sf. Ioan, unde a așteptat timp de trei luni, până la sosirea lui Tudor la București.

Deși foarte mulți istorici îl plasează în mijlocul acțiunilor de la Benești, alături de familia sa, Petrache Poenaru, în vârstă de 22 de ani, se afla, în acea perioadă – așa cum el însuși mărturisește – la București⁴⁰. Această informație este confirmată și de către Al. Odobescu și redată de Emil Vârtosu: „Petrache Poienaru, mintosul și pacinicul tânăr, își strânse binișor cărțile în ladă, desbrăcă giubeaua și descălță papucii dăscălești, și, cu minteanul oltenesc pe umeri, cu poturii și cu imineii de Pandur în picioare, cu călpăcelul de hîrșie neagră pe urechi, călcă pragul odăii din mănăstirea Cotrocenii, de unde Tudor domina Bucureștii cu privirea și cu armele sale. Căpitanul, cu voie bună îl primi să-i fie gramătic”⁴¹.

Confuzia apare în momentul în care memorialistul Iordache Otetelișeanu amintește de rolul jucat în timpul evenimentelor de la Benești, de medelnicerul Petrache Nicolae Poenaru (scris uneori și prescurtat Petrache Poenaru) care se afla acolo cu familia sa: mama, Anica Poenăreasa (născută Știucă), soția sa, Safta, și pruncul lor, Nae. Analizând cu atenție documentele și arborele genealogic al familiei Otetelișeanu, vom observa că cei doi frați, Iordache și Grigore Otetelișeanu, nu aveau nici o soră cu numele Anica. Toate cele trei surori erau cu ei și se numeau: Smaranda, Uța și Catinca. De asemenea, la vârsta de 22 de ani știm clar că eruditul Petrache Poenaru, nepotul de soră, nu era căsătorit, acesta căsătorindu-se abia în anul 1846, cu Caliopei Hrisoscolescu,

⁴⁰ Ion Obretin, *Benești-Vâlcea ...*, p. 239.

⁴¹ A. I. Odobescu, *Petrache Poienaru. Cuvântare asupra vieții și activității sale rostită la 22 octombrie 1889*, București, 1889, p. 9; Emil Vârtosu, *Tudor Vladimirescu – Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 31.

adică 25 de ani mai târziu. La un moment dat, memorialistul menționează că în momentul redactării memoriului, Petrache N. Poenaru „se afla încetat din viață” însă, noi știm că Iordache Otetelișeanu a murit în 1844, iar nepotul său, Petrache, a decedat în anul 1875⁴².

Ca participant la evenimentul de la Benești l-au prezentat numeroși istorici. Amintim, în acest sens, pe M. T. Radu care preia această eroare afirmând că printre boierii adăpostiți la conac s-a aflat și tânărul Petrache Poenaru, descriind scena în care i s-a împotrivit lui Ienciu. La notă, face mențiunea că acest Petrache s-a alăturat, ulterior, „mișcării și a devenit secretar al lui Tudor Vladimirescu”⁴³.

De asemenea, Marcel Romanescu nota în lucrarea *Petrache Poenaru și neamurile sale*, că „slugerul întâlnește pe Poenaru la 2 martie 1821 la Benești” dar, observând neconcordanțele biografice, consideră că C. D. Aricescu ar fi transcris greșit memoriul lui Iordache și că numele mamei lui Petrache Poenaru ar fi fost notat greșit, Ana, în loc de Smaranda⁴⁴. Pe aceeași linie eronată se înscrie și George Potra care menționa în cartea biografică destinată lui Petrache Poenaru că în timpul evenimentelor de la Benești se aflau acolo: Gheorghe și Petrache și că „Tudor văzându-i chipeși și tineri i-a poftit pe amândoi să se alăture lui; pe primul ca pandur, pe al doilea ca grămătic”. Consultând aceeași listă amintită mai sus, vom observa că numele Gheorghe nu apare deloc printre locatarii conacului la vremea respectivă.

De altfel, nici în „Notițe din cursul vieții mele”, document publicat de prof. Ion Obretin, Petrache Poenaru nu menționează sub nicio formă incidentul de la Benești în care a fost implicată familia sa, ci ne vorbește numai despre introducerea sa în tabăra slugerului aflată sub Dealul Mitropoliei. Profitând de faptul că în tabăra lui Tudor se aflau unele rude ale sale „de peste Olt”, căpitani de panduri, și-a manifestat dorința „de a lua parte la mișcarea patriotică la care era chemat poporul românesc”⁴⁵. Fiind nevoie de o persoană care să cunoască limba greacă, Petrache Poenaru a fost angajat să se ocupe de corespondența în limba greacă „ce ținea Tudor cu autoritățile turcești și cu

⁴² C. D. Aricescu, notează cum că memoriul despre atacul de la Benești ar fi fost redactat de către Iordache Otetelișeanu la 1857, însă, noi știm că acesta moare în 1844, ceea ce ar fi fost practic imposibil. Vezi C. D. Aricescu, *Acte justificative...*, p. 77.

⁴³ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 286.

⁴⁴ Mircea Romanescu, *op. cit.*, p. 2.

⁴⁵ Ion Obretin, *Benești-Vâlcea...*, p. 240. George Potra vorbește de un frate al lui Petrache Poenaru, Gheorghe, care ar fi fost pandur în oastea lui Tudor Vladimirescu dar în arborele genealogic realizat de Constantin Lecca el nu este menționat.

capii oștirilor grecești insurecționate⁴⁶. Din cancelaria lui Tudor, alături de Petrache Poenaru mai făceau parte: grămăticii Nicolae (Ioniță) Chinopsi sub îndrumarea cărui mai mulți copiiști multiplicau proclamațiile; Ioniță Crețescu (Ortopan), Ghiță Aurel, logofătul Dumitrache Protopopescu – aduși de peste Olt și stolnicul Giani Orășan, aflat alături de conducătorul revoluției încă de la început⁴⁷. Apreciat pentru cunoștințele și priceperea sa, Poenaru ajunge să devină secretarul intim al lui Tudor, redactând o mare parte din documentele emise. Lui îi este atribuită și reproducerea declarației lui Tudor către membrii divanului, elaborată în ajunul retragerii din București:

„Eu trec peste Olt, cu toată Adunarea norodului, ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaharele și cu panduri; și nădăduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă țin acolo multă vreme, ca în niște cetăți, până când voi sili pe turci să dea țării drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine de la Înalta Poartă. Umblați sănătoși! Dumnezeu să vă lumineze ca să iubiți țara cu căldură. Nu încetați și din Brașov a lucra pentru dobândirea sfintelor drepturi ale patriei noastre”⁴⁸.

O altă dovadă că se bucura de mare încredere din partea lui Tudor, o reprezintă faptul că, la 14 mai 1821, a fost trimis, în calitate de secretar, împreună cu stolnicul Geani Orășean și episcopul Ilarion de Argeș, să susțină la congresul de la Laybach, un memoriu care protesta „contra jafurilor și uciderilor tâlhărești ale eteriștilor” și pentru apărarea cauzei revoluției⁴⁹.

Știrea morții lui Tudor Vladimirescu l-a determinat pe tânărul patriot să meargă la Sibiu, unde s-a întâlnit cu o parte dintre membrii familiei sale, mama și unchiul Iordache și Grigore Otetelișeanu, ce-i care i-au oferit sprijinul moral și financiar de a studia în Europa.

În anul 1871, intrând în Academia Română, Petrache Poenaru – afirmă M. T. Radu – a relevat principala trăsătură a personalității conducătorului pandurimii: aceea de a fi fost un exponent al năzuințelor de eliberare ale poporului român⁵⁰. În anul 1821, spunea Petrache Poenaru „o voce răsună din

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Nu toți i-au fost fideli: logofeții Dumitrache Protopopescu și Dinu Băldea au fugit, spre deosebire de Petrache Poenaru care împărtășea concepțiile lui Tudor Vladimirescu.

⁴⁸ C. D. Aricescu, *Acte justificative...*, p. 225.

⁴⁹ M. T. Radu, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 570.

adâncul suspinelor poporului, ce de mult timp gemea sub jugul despotismului fanariot: vocea înfocată a gloriosului bărbat, Tudor Vladimirescu, în al cărui piept ardea sacrul foc al dorului de patrie. Acea voce ... buciurma, în anul 1821, în auzul românilor deșteptarea lor la simțul național. Poporul întreg scuturându-se din amorțirea în care zăcea, răspunse cu vigoare la apelul liberatorului său”⁵¹.

Atitudinea manifestată de către Tudor Vladimirescu dovedește că judecata acestuia se raporta la un principiu de drept infailibil al oricărei revoluții, acela potrivit căruia lupta se făcea pentru dreptate și nu ca să jefuiască.

⁵¹ *Ibidem.*

1821. TABĂRA PANDURILOR DE LA ȚÂNTĂRENI

Vladimir OSIAC*

Abstract: *The Romanian revolution from 1821- starring with the pandurs , led by Tudor Vladimirescu broke new grounds in the Romanian nation assertion. It was a turning point in the fight for freedom and social justice, for shortening the yoke of the foreign rule and asserting the national rights of the Romanian people. The Revolution from 1821 had as a result the establishment of earthly reigns of a new political regime in which the influence of foreign powers on principedoms was diminished under whom , the Romanian nation developed. On military plan , revolution from 1821 constituted an important step to revival of national army, with deep connections among popular masses.*

Key Words: Tudor Vladimirescu, camp, pandur, endowment, army.

În dimineața zilei de 23 ianuarie/4 februarie 1821, Tudor Vladimirescu lansează *Proclamația de la Padeș*, prin care cheamă la luptă împotriva „căpeteniilor noastre atât cele bisericesti, cât și cele politicești”, indiferent de originea lor socială; promițând pandurilor restabilirea privilegiilor, iar clăcașilor că le va împărți „averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri” și tuturor încetarea abuzurilor, slobozenie și ușurarea sarcinilor¹. Prin obiectivele propuse, imediat și de perspectivă, unele formulate deschis, altele doar enunțate sau subînțelese, programul revoluției de la 1821 a cumulat o problemă complexă, de profundă renovare a structurilor sociale și de împlinire a cerințelor, de neatârnavă și unitate națională. Referindu-se la aceste obiective ale revoluției, Mihail Kogălniceanu, la deschiderea cursului de istorie națională, de la Academia Mihăileană din Iași, la 24 noiembrie 1843, aprecia că Tudor Vladimirescu „a ridicat în Valahia steagul național, vestind românilor că vremea venise pentru ca țara să scuture stăpânirea străinilor, să depărteze abuzurile care o rodeau și să dobândească guvern național”².

* Profesor universitar dr., membru onorific Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: ciobodin@yahoo.com.

¹ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971; Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991; Dinu C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

² Mihail Kogălniceanu, *Scrieri istorice*, vol. II, București, 1976, p. 396.

Efectul Proclamației a fost deosebit de puternic. Căpitanul de panduri, Mihai Cioranu, nota că „pandurii și sate întregi începură a se ridica la glasul patriei ce vorbea prin gura lui Tudor”³. Și Nicolae Bălcescu – referindu-se la aceste evenimente – sublinia: „Atunci în țară se manifesta una din acele mișcări energice, care arăt juneța popoarelor și dorința lor de propășire”⁴.

La Padeș a fost primul punct de concentrare a pandurilor, țăranilor, plăieșilor, poterașilor și haiducilor. Pandurii au venit organizați pe cete, în frunte cu căpitanii lor. De altfel, cu mult timp înainte de izbucnirea revoluției, Tudor a început recrutarea de oșteni. Cu sprijinul unor căpitani de panduri, el și-a făurit un adevărat depozit de arme și muniții „în cula de la via sa de lângă Cerneți”⁵, ca și la casa Răeștilor din localitatea Gornovița. De asemenea, el a recrutat, prin oamenii săi de încredere, numeroase efective, mai ales de panduri, încât în momentul declanșării revoluției, Tudor dispunea de o însemnată forță înarmată. Căpitanii de panduri știau dinainte locul unde trebuiau să se adune: Padeș, Podu Grosului, Cărbunești, Strehaia, Băilești ș.a. Locuitorii din satele din vale s-au strâns la Podu Grosului sub conducerea căpitanului de panduri Simion Mehedințeanu⁶. Mobilizați astfel sub steagul revoluției, pandurii cutreierau satele „în cete mari” stimulând lupta tuturor locuitorilor care alungau atât pe epistații stăpânirii, cât și slujbașii administrației. Ideea fundamentală a înrolării și înarmării poporului a fost cu claritate exprimată în *Proclamația de la Padeș*, în care se spune: „Veniți, dar, fraților, cu toții (...) care aveți arme, cu arme, iar care nu aveți arme cu furci de fier și cu lănci. Să vă faceți degrabă și să veniți unde veți auzi că se află adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara”. La Padeș, Tudor Vladimirescu a stat trei zile, până la 25 ianuarie, așteptând cetele de panduri din județele Gorj și Mehedinți, unde trimisese pe D. Gârbea, însărcinat „să răscoale câți panduri va putea”, pe verii săi Golumbeni, pe Ioniță Cuțescu (cunoscut sub numele Ortopan), pe N. Zoican, pe I. Urdăreanu, pe Radu Mic și alți oameni de încredere de a recruta „volintiri, mai ales dintre săteni”⁷. În puține zile, detașamentul de la Padeș a ajuns să numere 600 de panduri. Cu ei a pornit Tudor, la 26 ianuarie, spre Baia de Aramă, unde a avut o scurtă ciocnire cu zapciul V. Strâmbeanu și după ce l-a învins

³ Apud G. D. Iscriu, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 1996, p. 95.

⁴ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 35.

⁵ C. D. Aricescu, *Acte justificative în istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 26.

⁶ Ilie Ceaușescu, *Căpitanul de panduri Simion Mehedințeanu*, București, 1966, p. 18.

⁷ Apostol Stan, *Renașterea armatei naționale*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1979, p. 172.

și-a alăturat pandurii de sub ordinele acestuia; apoi a coborât pe valea Motrului și la 27 ianuarie, la Broșteni, s-a unit cu ceata căpitanului Ghiță Cuțui⁸. În următoarele zile, Tudor a înfrânt rezistențele locale ale ispravnicilor de județe și unele cete înarmate trimise de stăpânire în ajutorul acestora. Totodată, el a luat o serie de măsuri pentru întărirea și aprovizionarea mănăstirilor Tismana, Strehaia și Motru; iar mai târziu, după ocuparea lor, Horezu, Cozia, Bistrița, Polovragi, Crasna – făcând din ele puternice fortificații care să asigure pe lângă libertatea de mișcare și acțiune a trupelor revoluționare și posibilitatea organizării unei rezistențe dârze și îndelungate în fața unor efective inamice superioare numeric. Mănăstirea Strehaia, de pildă, era apărată de 200 de panduri comandați de fratele lui Tudor, Papa Vladimirescu.

În data de 4 februarie, oastea pandurilor a sosit la Țânțăreni, unde s-a instalat în tabără, pentru concentrarea, instruirea și organizarea militară a tuturor participanților la revoluție⁹. Localitatea Țânțăreni, aflată la interferența dealurilor cu câmpia, era situată într-o regiune cu bune comunicații și posibilități de aprovizionare, înlesnind în cazul unui atac superior numeric, o retragere activă pe aliniamente succesive spre regiunea muntoasă. În timpul staționării, oastea pandurilor a sporit la peste 4.000 de panduri (care luptau pedestri) și 500 de călăreți. „De acolo (de la Țânțăreni) a început a se întinde stăpânirea lui Tudor și prin alte județe de prin prejur”¹⁰. Creșterea vertiginoasă a efectivului de luptători ce formau „Adunarea norodului” l-au determinat pe ambasadorul Marii Britanii pe lângă Poartă, Strangfort Percy Clinton, să relateze că lui Tudor „i s-au alăturat de îndată o mulțime de oameni”; iar consulul austriac, Fleischhackl von Hakenau, într-un raport din 16/28 ianuarie 1821, compara nucleul inițial al armatei lui Tudor „cu un bulgăr de zăpadă care are aparența de a se transforma într-o lavină”¹¹. Mai târziu, referindu-se la componența oastei lui Tudor, K. Marx scria că: „Țăranii alergau în masă în jurul său, nu-l mai numesc decât Tudor Vodă (principele Tudor). Trupa sa crește considerabil cu voluntari țărani și cu cete înarmate venite din munți, români din Transilvania”¹².

⁸ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821*, București, Editura Militară, 1973, p. 55.

⁹ G. D. Iscreu, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000, pp. 106-112.

¹⁰ *Ibidem*, p. 108.

¹¹ ***, *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, București, Editura Militară, 1987, p. 122.

¹² Karl Marx, *Însemnări despre români*, București, Editura Academiei Române, 1964, p. 116.

Staționarea relativă îndelungată a lui Tudor Vladimirescu la Țânțăreni, între 4 și 28 februarie, a fost dictată de considerente politice, organizatorice și diplomatice. În această tabără, Tudor a avut în vedere crearea mai întâi a unui nucleu armat permanent, cu o structură în care să fie cuprinse principalele arme ale vremii: infanteria, cavaleria, artileria și unele elemente embrionare de geniu.

Infanteria a fost structurată, conform sistemului zecimal, pe regimente (polcovnicii), fiecare a câte 1.000 de militari, iar regimentul cuprinde 10 companii (căpitanii) a câte 100 de militari fiecare. *Cavaleria*, care la Țânțăreni se afla sub comanda lui Hagi Prodan și Dimitrie Macedonschi, era alcătuită în majoritate din arnăuți și era organizată pe escadroane (cele de arnăuți aveau 50-200 de oameni, iar cele pandurești 100 de oameni). *Artileriștii* dispuneau de două tunuri; când pandurii vor ajunge la București, numărul acestora se va ridica la șase, comandant a fost numit căpitanul Ienache Cacaletanu. În oastea lui Tudor au existat și elemente specializate în amenajări genistice: la Țânțăreni, inginerul Franz Klinger a consolidat și fortificat tabăra militară.

Înzestrarea cu armament a oastei pandurilor era foarte variată. O parte a pandurilor erau înarmați cu arme de foc – puști și pistoale, alții – și mai ales țărani – cu lănci, coase, ghioace, furci de fier, topoare etc.; iar călăreții, cu săbii. În ceea ce privește îmbrăcămintea, oastea revoluționară nu avea un echipament militar special. Componentii ei erau îmbrăcați în straie tradiționale, țărănești: căciulă, mintean încins cu brâu roșu, ițari, ghebă cu găitane și țușlugi¹³.

În compoziția oștirii revoluționare au intrat¹⁴: panduri – ce proveneau atât din sate de moșneni, cât și de clăcași – în proporție de 75%; micii boieri; arnăuții aflați sub comanda principală a lui Dimitrie Macedonschi – aceștia fiind în număr de 500-600 de oameni¹⁵; țărani transilvăneni, numiți în documentele vremii fie „ungureni”, fie „dezertori din Transilvania”; locuitori sud-dunăreni¹⁶. În temeiul unor date statistice parțiale s-a demonstrat că o contribuție deosebită la formarea oastei pandurilor a avut-o județul Mehedinți¹⁷. Din totalul de 110 sate răscolate, în întreaga Oltenie, 88 dintre acestea erau din județul amintit; 9, din județul Dolj; 9, din Gorj și 4 aparțineau

¹³ I. Neacșu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în „Studii și referate privind istoria României”, partea a II-a, 1954, p. 1.022 (în continuare se va cita: I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*).

¹⁴ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *op. cit.*, p. 59.

¹⁵ G. D. Iscreu, *op. cit.*, p. 108.

¹⁶ I. Neacșu, *Oastea pandurilor...*, p. 1.009.

¹⁷ Idem, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii”, nr. 2/1958, p. 99.

județului Vâlcea. De asemenea, compoziția socială a corpului de comandanți era foarte diversificată. Pe lângă panduri au fost promovați în funcții de răspundere țărani clăcași - 11 căpetenii, țărani moșneni - 1.974 căpetenii; târgoveți și negustori - 8 căpetenii; boiernași (neamuri, mazili căminari, vătafi de vistierie ș.a.) - 52 de căpetenii¹⁸ etc.

Organizarea armatei revoluționare întreprinsă sub conducerea lui Tudor Vladimirescu a constituit expresia concretă a valorificării tradițiilor autohtone și, totodată, a confirmat calitățile comandantului în găsirea unor soluții originale de modernizare a structurilor militare, de constituire a unei armate române moderne. Conducătorul revoluției a știut să insuflă încredere și să atragă masele de partea sa. Ioan Roșianu, un bătrân, își amintea în legătură cu atitudinea pe care țăranii o aveau în timpul revoluției de la 1821, în vremea când era copil, cum în satul Jupînești, „ducând fân de la moșia Filișanului la tabăra lui Tudor de la Țânțăreni, femeile și bătrânii din partea locului îi dedeau ouă roșii și colaci, fiind în sărbătorile Paștelor și ziceau: Ține, Ioniță, să fie de pomană lui Tudorin, că ne-a scăpat de bir”. Vladimirescu a strâns metodic provizii, care erau consumate, pe de o parte de cei din tabăra de la Țânțăreni, iar pe de alta erau depozitate în mănăstirile întărite în care așezase garnizoane de panduri¹⁹.

Staționarea de la Țânțăreni a fost folosită de Tudor pentru întărirea și organizarea mai bună a forțelor armate, pentru recrutarea de noi oșteni, pentru fortificarea, în continuare, a întregii Oltenii, cât și pentru clarificarea înțelegerilor purtate cu Divanul Țării Românești. „Iar răzvrătorul Teodor, notează cronicarul boier Dîrzeanu, stând în mănăstirea Motrului cu toată adunarea sa, și-n satul Țânțărenii, nu încetau urmând lucrările aspostasiei, trimițând oameni dintr-ai adunării sale ce amăgea și priiostea sate întregi, trăgând în prăpastia nesupunerii și ridicându-i întru apostasie [...]”. O notă informativă rusă din 15/27 februarie 1821, expediată din București, remarca faptul că „cetele poporului, conduse de Tudor Vladimirescu, s-au înmulțit foarte mult” și că „Oltenia este răsculată aproape în întregime”. Potrivit lui Ștefan Scarlat Dăscălescu, Vladimirescu se vedea acum „în forță mare”. „Piste cinci mie oameni – se scria chiar din tabăra „Adunării norodului” la 4/16 februarie – s-au adunat până acum: negustori, sârbi, panduri și pe tot ceasul vin necurmați”; într-o corespondență din Viena de la 2/14 martie, publicată în

¹⁸ Idem, *Oastea pandurilor...*, p. 1011.

¹⁹ Apud Dan Berindei, *op. cit.*, p. 105.

„Journal de la Belgique”, se vorbea chiar de 8.000 de oameni!²⁰. Din tabăra de la Țânțăreni, Tudor a căutat să supună sau să „colaboreze” și cu celelalte forțe armate, aflate, mai ales, în Craiova. „Din această cauză Vladimirescu s-a oprit aici – arăta I. P. Liprandi –, așteptând pe pandurii care soseau zilnic în tabăra lui”²¹. El va căuta să ajungă la o înțelegere și cu Ioan Solomon, „cârcserdarul” județului Dolj, comandantul a 600 de panduri călări, dintre cei mai experimentați în mânăuirea armelor. Contopirea celor două corpuri ostășești se va face la Slatina, când Tudor începuse marșul strategic spre București. Tot de la Țânțăreni, chiar în ziua de 4 februarie, Tudor se adresa Divanului cerând boierilor să devină „patrioți” spre a scăpa țara de greutate. Drept răspuns, Divanul, alături de alte măsuri, puneă toate forțele militare din Oltenia sub comanda lui Dimitrie Bibescu, ca, mai apoi, să trimită poruncă să stea pe loc, fiindcă s-a orânduit asupra lor, efor, vornicul Nicolae Văcărescu și că de la dânsul să aștepte toate pornirile²²; la rândul său, înlocuit, la 11 februarie 1821, cu vornicul C. Samurcaș. Prin acesta, Tudor a trimis boierilor din București, la 15 februarie, revendicările „Norodului românesc”. La București, părerile erau împărțite asupra a ceea ce trebuia realizat. Dacă boierii pământeni din București doreau să joace în raporturile cu Poarta și celelalte puteri un rol principal, în interior ei doreau să țină sub controlul lor pe Tudor și oastea lui revoluționară și, prin el, să încerce unele presiuni asupra Imperiului otoman.

Întărindu-și puterea militară – prin consolidarea „Adunării norodului” –, Tudor Vladimirescu a dat semnalul, la 28 februarie 1821, de executare a marșului spre București. În ziua de 21 martie, Tudor Vladimirescu a intrat în București. În frunte era purtat steagul desfășurat a oastei pandurilor – ce avea flamura „de mătase albă foarte fină, captușită cu mătase albastră” și „trei ciucuri de mătase în culorile naționale – și o pâine – simbol al belșugului. Comandirul era – după cum scria Aricescu – în fruntea pandurilor săi, „renumiți pentru curajul și statura lor”. Timpul fiind frumos, pe străzile pe unde treceau pandurii, cât și pe dealul Mitropoliei, „erau grămădiți mulțime de privitori curioși”²³. Intrarea lui Tudor în Capitală în fruntea oastei sale a avut în mod evident semnificația predării întregii țări sub conducerea „Adunării norodului”. Tudor va rămâne aici până la 15/27 mai, guvernând țara ca un autentic conducător revoluționar. „Am hotărât (...) – se adresa el poporului – să

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Răscoala din 1821, Documente*, vol. V, p. 272.

²² G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 155.

²³ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *op. cit.*, p. 81.

ocârmuiesc pre toți ce au încins arme din parte a tot norodul, spre zdrobirea și încetarea a fiecăruia jaf și nedreptate ce ați cercat până acum din pricina oblăduitorilor domni ce au stătut”²⁴.

Tudor a avut capacitatea de a cuprinde situația în ansamblul ei, de a înțelege schimbările ce se petreceau în domeniul politico-militar general și de a le face față prin măsuri militare corespunzătoare. Pătruns de simțul realității, el a știut să-și proporționeze în mod just scopul cu mijloacele, a acționat repede și cu hotărâre și a luat întotdeauna măsurile cele mai potrivite pentru rezolvarea noilor situații create în cursul desfășurării revoluției. Dovedindu-se un conducător cu larg orizont național, Tudor Vladimirescu s-a străduit să-și atragă Moldova, alăturând-o astfel Țării Românești în efortul de soluționare a unor aspirații comune. El pornea de la considerentul că locuitorii din cele două provincii „suntem de un neam, de o lege și supt aceeași stăpânire”, fapt care impunea nevoia de colaborare. Din aceste motive, la 5 aprilie 1821, conducătorul revoluției solicita „Vremelnicei stăpâniri” a Țării Românești să intre în legătură cu reprezentanții Moldovei. Să se tindă, stabilindu-se asemenea contacte – mai preciza Tudor – realizarea unei platforme politice între fruntașii ambelor Principate Române, pentru ca Țara Românească să fie „la un gând și într-un glas cu Moldova”. Cele două state românești erau chemate să acționeze în comun spre a „câștiga deopotrivă dreptățile acestor Principaturi, ajutându-se unii pe alții”²⁵. Tudor Vladimirescu își asuma, conștient, întreaga responsabilitate a declanșării și organizării revoluției. O va mărturisi deschis mai târziu, în fața celor care se erijau în judecători ai faptelor sale: „Eu, spunea el, nu mă tem de moarte; am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a fi ridicat steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții”²⁶. Și moartea violentă nu i-a ocolit. Datorită intrigilor țesute, de căpeteniile eteriste, Tudor, în urma unui complot, a fost capturat de căpitanii lui Alexandru Ipsilanti (21 mai/2 iunie) și apoi ucis mișelește în noaptea de 26 spre 27 mai/7 spre 8 iunie 1821. „Astfel a fost curmată prin trădare viața lui Tudor, fără nici o cercetare și fără nici o formă „de judecată” – comentează rusul I. P. Liprandi. Iar marele istoric Nicolae Iorga (cel ce avea să sfârșească în alt timp, dar la fel de mișelește) a comentat odiosul atentat în felul următor:

²⁴ *Răscoala din 1821, Documente*, vol. I, p. 385.

²⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 33.

²⁶ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 297.

„L-au judecat? El nu era om să răspundă. L-au osândit? Ce preț putea să aibă osânda de la astfel de judecători? a fost omorât noaptea, în marginea orașului, sub geana dealului de pe care priveghează mănăstirea Dealului cu rămășițele pământești ale lui Mihai Viteazul. Călai i-au fost trei „ostași” cari nu stătuseră niciodată în fața dușmanului. Îl ciocârtiră cu iataganele la ceasurile de noapte, când fac isprăvi tâlharii, în spre ziua de 27 mai 1821, în marginea Târgoviștei. Acești creștini care luptau sub steagurile sfinte pentru libertatea celor ce cred în Hristos, zvârliră într-o fântână părăsită trupul spintecat care nu s-a învrednicit niciodată de îngropare. Țăranul acesta făcuse într-adevăr un mare păcat: *voise ca în țara lui să aibă parte de fericire și de putere săracii neamului românesc*”²⁷.

Revoluția românească de la 1821 – în care rolul principal l-au avut pandurii, conduși de Tudor Vladimirescu – a deschis drumuri noi în afirmarea națiunii române. Este un moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Ea a cuprins în sfera sa de influență întreaga arie românească, dovadă că obiectivele sociale și naționale eliberatoare erau ale tuturor românilor, indiferent de teritoriul în care se găseau și statutul internațional al acestuia. Revoluția de la 1821 a avut drept consecință instaurarea domniilor pământene a unui regim politic nou, în care influența puterilor străine asupra Principatelor este diminuată și sub care națiunea română se va putea dezvolta. Pe plan militar, revoluția de la 1821 a constituit un pas important spre renașterea armatei naționale, cu profunde legături în rândul maselor populare.

²⁷ Vladimir Osiac, *Nicolae Iorga despre Tudor Vladimirescu*, în „Analele Universității”, Craiova, nr. IV/1979, p. 108.

DRUMUL ADUNĂRII NORODULUI DE LA ȚÂNȚĂRENI LA BUCUREȘTI

Antoaneta Laura SAVA*

Abstract: Upon the receiving of the news that Ipsilanti entered in Moldova, Tudor decided, on the 28th of February/2nd of March 1821 to leave Țânțăreni and to head towards Slatina. The most numerous part of them crossed through Fratoștița and Bodăești, on the 1st/13th of March, Amărăști and Oteteliș, on the 3rd/15th of March, and reached Slatina on the 6th/18th of March. The second group, made of the mercenary men from the southern Danube (arnăuți) from the camp of Coțofeni and the mounted pandours of Solomon, who the first ones had met in Craiova, started the journey on the 4th/16th of March towards Slatina. On their way to Bucharest, most of the mercenaries, less the ones who had enlisted in the pandour troops, started to plunder. Captains Iova and Ienciu, leading a group of 70, were carrying out robberies. On the 21st of March 1821, he entered in Bucharest with a part of his army (2000 pandours, “stately as the trees, most of them coming from Gorj or Mehedinți, renowned for their courage and stature”, and 500 mercenaries). In front of them, it was carried the flag of the pandour army – which had the pennon made of “very soft white silk, lined with blue silk” and “three tassels, in the national colours” and a large loaf of bread – a symbol for wealth. On the right of Tudor, it was a priest holding a cross, and on his left, it was his lieutenant, Theodor Macedoneanu

Key words: Assembly of People, pandour army, route, Bucharest, arnăuți

Moartea domnitorului Alexandru Șuțu, survenită la 18/19 ianuarie 1821, și atitudinea oscilantă manifestată de cea mai mare parte din boierimea română au reprezentat pentru Tudor Vladimirescu prilejul de a face dreptate poporului ale cărui interese se hotărâse să le apere. Încurajat și de înscrisul primit de la boierii Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica și Barbu Văcărescu, membri ai Comitetului de ocârmuire din București, care îl autorizau să ridice poporul la arme, Tudor Vladimirescu a început să-și strângă oaste. Evoluția evenimentelor din Țara Românească, din iarna anului 1821, l-au determinat pe căpitanul de panduri să părăsească Oltenia și să se îndrepte spre București.

* Cercetător științific III, dr. , Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: savaantoaneta@yahoo.com.

În timp ce se afla cu întreaga oaste în tabăra de la Țânțăreni, Tudor Vladimirescu a primit vestea că Ipsilanti a trecut Prutul, în Moldova, și se pregătește să se îndrepte către București. Această știre l-a determinat pe căpitanul de panduri să părăsească, la 28 februarie/12 martie 1821, localitatea Țânțăreni și să se îndrepte spre Slatina, și, de aici, mai departe, spre București. Forțele revoluționare, având o avangardă condusă de Simion Mehedințeanu, au pornit pe două coloane. Coloana principală condusă de Tudor a trecut, la 1/13 martie, prin Fratoștița și Bodăești, la 3/15 martie, prin Amărăști și Oteteliș, ajungând, în ziua de 6/18 martie la Slatina. Cea de-a doua coloană, formată din arnăuții aflați în tabăra de la Coțofeni s-a deplasat spre Craiova, unde s-a unit cu pandurii călări conduși de polcovnicul Ioan Solomon, pornind la 4/16 martie 1821 spre Slatina¹. Pe tot parcursul drumului, Tudor Vladimirescu s-a străduit să mențină o disciplină strictă, sancționând abaterile și acțiunile de jaf. Un caz în care Tudor a fost nevoit să intervină a fost incidentul de la Benești, când boierii Otetelișeni au fost atacați și jefuiți de arnăuții de sub comanda lui Dimitrie Macedonski, Hagi Prodan și un nepot al lui Iordache Olimpiotul. Incidentul a avut loc la 2 martie 1821².

Revenind la drumul Adunării Norodului, într-una dintre stampele publicate de C. V. Obedeanu care immortalizează momentul trecerii Oltului, Tudor Vladimirescu este reprezentat în luntre alături de Macedonski, Mihai Cioranu, David Prodan și alți căpitani. Informațiile pe care le deținem, ne indică faptul că un alt grup de panduri a trecut Oltul pe la Vulturești, localitate situată în nordul județului Olt. Până la 6/18 martie 1821, la Slatina s-au strâns următoarele trupe: grupul principal de forțe, care își avusese tabăra la Țânțăreni, condus de Tudor Vladimirescu, cei 500-600 de panduri călări de sub comanda lui Ioan Solomon și cei 800 de arnăuți călări conduși de Iordache Olimpiotul și de căpitaniii Farmache, Mihail, Ghencea și Diamandi Giuvăra, în total 8.000 de oameni (6.000 pedestri și 2.000 călări: 1.300 de arnăuți și 700 de panduri)³ și trei tunuri. Slugerul Tudor s-a instalat în casa clucerului

¹ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale revoluției din 1821*, ediția a II-a, București, 1973, p. 79; Virgil Joița, *Trecerea lui Tudor Vladimirescu și a unui corp de panduri prin Craiova în intervalul 28 februarie-1 martie 1821*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 5/1986, pp. 107-115.

² G. D. Iscru, *Istoria revoluției de la 1821*, București, 1982, pp. 175-178.

³ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *op. cit.*, p. 81; Marian Stroia, *România, marile puteri și sud-estul Europei (1800-1830)*, București, Editura Semne, 2002, p. 175.

Constantin Vulturescu⁴. Amintind despre evenimentele petrecute în casa clucerului, C. V. Obedeianu insistă pe momentul în care în timp ce slugerul Tudor dicta proclamațiile, Vulturescu „îi ia căciula de pe masă și trece cu ea alături în odae, la nevastă, la cocoana Bica, și îi zice să-i pună pe fundul din afară al căciulei postav alb, ca la un Domnitor. Aceasta coase la repezeală postavul, iar Vulturescu, reintrând în odae, îi dăte căciula lui Tudor, zicându-i: Să trăești, Măria Ta”⁵.

În localitatea de pe marginea Oltului (Slatina), Tudor a luat măsuri pentru organizarea și întărirea acesteia, transformându-o într-un important centru de rezistență. Așa cum aflăm dintr-o mărturie târzie a lui Dimitrie Iarcu, căpitanul de panduri numise „representante al seu pe polcovniculu Ghelmezan, șefu al pandurilor. Nicolae Gigârtu era loțiitorul seu. Magazia de proviziuni era la casele Deleanului. Peste care avea: I – magazineru Toma Ciungu; II – magaziner Ene Iarcu; ajutor magaziner – logofătul Dobre”⁶. Motivând că răsculații „n-au plecat să jefuiască ci au plecat pentru dreptate”, Tudor Vladimirescu a dispus să-și întărească garda personală înarmând-o cu puști scurte, pistoale și iatagane, transformând-o astfel într-un „organ de execuție” pentru pedepsirea celor care comiteau fărâdelegi, susținând că ostașii „trebuiau să apere pe frații lor săteni, iar nu să-i jefuiască întocmai”⁷. Tot la Slatina s-a desfășurat și consfătuirea la care au participat slugerul Tudor, Iordache, Solomon și alte căpetenii ale oștirii și unde s-a stabilit planul de acțiune al forțelor ce se adunaseră. S-a decis, cu această ocazie continuarea drumului spre București, cu grosul „Adunării poporului” (6.000 de panduri și 500 de arnăuți), în frunte cu Tudor pe direcția Slatina-Vadu Lat-Ciolănești-București, precedat și de către un detașament de călărime (100 de arnăuți) condus de Ghencea și Mihale⁸, asigurarea din flanc a marșului oastei pandurilor față de garnizoanele otomane de la Dunăre și menținerea legăturii cu baza din Oltenia prin două linii de comunicații (linia de comunicație corespunzătoare axului de mișcare a forțelor principale și linia de comunicație ce ducea prin Găești și Pitești la București).

Căpitanul Ion Solomon împreună cu 100 de arnăuți și 600 de panduri a fost trimis la Craiova, pentru a apăra Oltenia în eventualitatea unei intervenții

⁴ C. V. Obedeianu, *Tudor Vladimirescu în istoria contimporană a României cu 15 stampe*, Craiova, 1929, p. 24.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

⁶ G. D. Iscriu, *op. cit.*, p. 180.

⁷ Ioan I. Neacșu, *Oastea pandurilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Bârda, Editura Cuget Românesc, 2017, p. 40.

⁸ *Ibidem*.

din partea turcilor: „Întâlnindu-ne toți cu slugerul Tudor, și făcând sfat ostășesc, mă rânduiră pe mine, cu ostașii miei, ca, cum voi putea să fac, ziua și noaptea să mă întorc la Craiova, dându-mi și o sută de sârbi și arnăuți, zicându-mi: să fiu cu priveghere, la toate serhaturile turcești, să nu treacă turcii în țară”⁹. Acest corp de oaste avea și misiunea de a supraveghea baza de operațiuni și de aprovizionare din zona mănăstirilor întărite: Tismana, Strehaia, Motru, Horezu, Cozia, Bistrița, Polovragi și Crasna¹⁰. După cum însuși avea să mărturisească căpitanul Ioan Solomon, corpul de oaste condus de el a ajuns la Craiova a doua zi. S-a instalat la mănăstirea Jitianu, luând măsuri pentru fortificarea acesteia, înconjurând-o cu metereze de jur împrejur¹¹.

Iordache și Farmache, cu 400 de arnăuți, trebuiau să se deplaseze pe direcția Pitești-Târgoviște-Ploiești-Focșani spre a se întâlni cu Ipsilanti. Acest detașament avea și sarcina de a-i împiedica pe boierii din București să fugă în Transilvania.

Măsuri de siguranță, prin intermediul detașamentului condus de slugerul Dimitrie Borăscu, au fost luate și spre Roșiorii de Vede și Marginea. Scopul lor era de a preîntâmpina un atac turcesc, venit de peste Dunăre și care s-ar fi îndreptat asupra localităților Pitești și Curtea de Argeș. Turcii urmau să fie împiedicați să treacă Dunărea și de către detașamentul condus de stolnicul Nicolae Gigârțu și serdarul Giuvara Diamandi¹². De asemenea, s-a hotărât ocuparea Piteștiului de către un detașament de 100 de soldați, condus de Simion Mehedințeanu, pentru a ține deschisă și comunicația de la București către nordul Olteniei¹³.

La Slatina, înainte de a pleca către București, Tudor Vladimirescu a lansat o chemare către toți locuitorii din județul Gorj. Prin aceasta le cerea gorjenilor, care potrivit mărturiilor slugerului, erau „întru adâncă adormire” să se deștepte și să meargă la Dumitru Gârbea (orânduit de el ca ispravnic la Târgu Jiu) să se înroleze „pentru apărarea țăranilor”:

„De aceea, având dumneavoastră știre mai de înainte la aceasta și văzând adâncă adormire întru care sunteți nu lipsim de a vă aștepta.

⁹ *Ibidem*, p. 39.

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

¹¹ P. Georgescu, *Amintirile colonelului Ioan Solomon*, Craiova, 1922, p. 22.

¹² Ioan I. Neacșu, *op. cit.*, p. 41.

¹³ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *op. cit.*, pp. 82-84; Apostol Stan, *Renașterea armatei naționale*, Craiova, 1979, p. 188; Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1995, p. 64.

Puneți înaintea ochilor cele ce ați cercetat și cercați și nu stați, ci cu toții alergați la adunare pentru folosul obștesc și câți aveți arme întrarmându-vă, cu credință mergeți la cel orânduit la Târgu-Jiu pentru apărarea țaranilor și unindu-vă cu numitul, fiți ascultători povățuitorilor ce vă vor da și sârguitori pentru izbăvirea tiraniilor ce neconținute ați avut”¹⁴.

Iordache și Farmache și cei 400 de arnăuți au plecat de la Slatina în ziua de 7 martie 1821 și și-au continuat drumul spre București pe două căi diferite: primul prin Pitești-Găești-Târgoviște-București și al doilea prin Talpa-Vadu Lat. La 13 martie au ajuns la Colentina. În drumul lor de la Slatina la București, arnăuții conduși de Iordache și Farmache au comis o serie de abuzuri printre care s-a numărat jefuirea boierilor fugiți din capitală de frica răscoalei și a unor locuitori din orașele Pitești și Târgoviște. De la București, după 19 martie, au plecat în întâmpinarea oștirii Eteriei. Acestui detașament li s-au alăturat și cei 100 de arnăuți călări conduși de Ghencea și Mihale. Cu toții urmăreau să intre în orașul Ploiești și să-l jefuiască, însă locuitorii s-au opus. De la Ploiești și-au continuat drumul prin Mizil spre Buzău pentru a întâmpina oastea Eteriei condusă de Alexandru Ispilanti¹⁵.

Primirea inexactă a știrilor referitoare la pătrunderea oștilor eteriste în București l-a determinat pe Tudor să părăsească Slatina și să se îndrepte la 10/22 martie spre capitală. Pe drum au lăsat la Ipotești detașamentul condus de stolnicul Nicolae Gigârțu și serdarul Giuvara Diamandi, apoi pe cel care s-a dus inițial la Sfințești și ulterior la Roșiorii de Vede de sub conducerea slugerului Dimitrie Borăscu. În acest fel din grosul armatei condus de Tudor Vladimirescu s-au desprins 2.000 de panduri. Grupul principal a mers pe direcția Slatina-Șerbănești (județul Olt)-Talpa (Tecuci-Teleorman)-Vadul Lat (Giurgiu)-Prisiceni-București (fostul drum de poștă care lega Slatina de București). Marșul spre București s-a desfășurat prin „noroaie, zăpezi și ninsori cu ploi amestecate” la care s-a adăugat, așa cum se menționează pe o carte veche aflată la biserica Sf. Spiridon din Brăila și un viscol puternic declanșat în ziua de 13/25 martie „și au fostu și făr seamă, de carile nu putea omul umple (umblu) unde va vrea”¹⁶. În ciuda condițiilor meteorologice deosebit de grele și a echipamentul

¹⁴ Ioan I. Neacșu, *op. cit.*, p. 44.

¹⁵ *Ibidem*, p. 45.

¹⁶ Nicolae Iorga, *Inscripții – Însemnări de pe cărțile vechii biserici a Sfinților Arhangheli din Brăila (azi la Biserica Sf. Spiridon)*, în „Buletinul Comisiei istorice a României”, vol. IX/1930, p. 145.

militar destul de precar, marșul s-a desfășurat normal, realizându-se în medie 25 km pe zi¹⁷.

A ajuns la 16/22 martie la Bolintinul din Vale¹⁸. Istoricii care s-au ocupat de studiul Revoluției de la 1821 susțin că Tudor Vladimirescu s-a oprit mai întâi la Bolintin înainte de a ajunge la București din două motive. Primul motiv îl reprezintă evitarea unui atac în câmp deschis între Prisiceni și București venit din partea trupelor turcești cantonate în raiaua Giurgiu. În acest caz, deplasarea la Bolintin îl ducea într-un teren împădurit unde atacul trupelor turcești nu era atât de eficace și aici era axat și pe singura linie de comunicație spre mănăstirile întărite din Oltenia. Al doilea motiv îl reprezenta dorința de a ocupa cât mai repede mănăstirea Cotroceni unde se aflau depozitate armele trimise de la mănăstirea Hurezi în cursul lunii februarie 1821¹⁹.

Ajungând cu oastea sa la Bolintin, Tudor a lansat o nouă proclamație, către toți, „cîți lăcuiesc acolo”, declarând încă o dată că scopul ridicării poporului era câștigarea „dreptăților cele folositoare la toată obștea”²⁰. Repetând că necazurile care se abătuseră asupra țării se datoraseră regimului fanariot, căruia i se raliaseră și unii boieri pământenii, subliniind faptul că oastea revoluționară, ce număra acum efective totale de peste 16.000 de oameni, deținea controlul întregii regiuni de dincolo și de dincoace de Olt, Tudor făcea cunoscută intrarea sa iminentă în Capitală și cerea să i se dea un răspuns imediat în scris „de voiți binele de obște sau nu”. Pentru că, spunea el în încheierea proclamației, „oricare va fi la un glas și întru unire cu creștinescul norod, ce este pornit numai pentru dreptate, acela se va numi patriot”, iar cine se va împotrivi „în veac se va căi”²¹. Proclamația a avut un efect politic deosebit, Divanul țării hotărându-se să colaboreze cu Tudor Vladimirescu; aceasta în condițiile în care consulii puterilor străine, cu excepția celui prusian, precum și caimacamii desemnați de Înalta Poartă, aflând și despre dezavuarea țarului, părăsiseră în grabă Bucureștiul.

¹⁷ *Istoria Românilor*, vol. I, *Constituirea României moderne 1821-1878*, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*; Cristache Gheorghe, *Formațiuni populare militare românești 1800-1830*, București, Editura Militară, 1982, *passim*.

¹⁸ Vladimir Osiac, *N. Iorga despre Tudor Vladimirescu*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Filozofie Sociologie Istorie, anul IV/1979, p. 108.

¹⁹ Ioan I. Neacșu, *op. cit.*, p. 47.

²⁰ C. D. Aricescu, *Acte justificative în istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, pp. 111-112.

²¹ *Ibidem*, pp. 121-122.

După ce a ajuns la Bolintinul din Vale, avangarda grupului principal, cunoscut și sub numele de „adunarea cea mare” a constituit două detașamente de siguranță, dintre care unul s-a aflat la marginea orașului București către Cotroceni și altul la Ciorogârla. În seara zilei de 16/22 martie, Dumitru Macedonski, împreună cu 100 de oameni a ocupat Băneasa.

La 17/29 martie Tudor a sosit la Samurcășești (Ciorogârla). Aici a luat noi măsuri în vederea înaintării oastei pandurilor spre capitală, alegând un itinerar ocolitor pentru a evita să fie prins în capcana organizată de forțele otomane de lângă Dunăre și cele arnăuțești din Capitală, conduse de colonelul Sava Fochianos, aflat în slujba stăpânirii. A trimis străji la toate barierele Bucureștiului, spre Colentina, spre Giurgiu, la Copăceni și la Goștinari, pe malul Argeșului. La Goștinari, vadul a fost pus sub paza a 150 de panduri care aveau misiunea de a reține și percheziționa orice curier. La 18/30 martie, Tudor Vladimirescu a ajuns la Cotroceni, având pe Macedonschi cu o parte din arnăuți călări la Băneasa, ca avangardă²². Oastea condusă de sluger se ridica la 5.000 de panduri cărora li se adăugau și 500 de arnăuți conduși de Macedonschi²³.

Tudor a rămas la Mănăstirea Cotroceni, pe care a fortificat-o cu șanțuri și metereze. Aici a aflat de dezavuarea țarului și de faptul că Pini, consulul rus, îl amenința cu publicarea ei.

Înainte de a intra în București, Tudor a cerut visternicului Alexandru Filipescu-Vulpe să pregătească „conace” pentru oamenii săi în diferite puncte ale orașului²⁴.

La 21 martie/2 aprilie 1821, oastea revoluționară a intrat în București. În jurul orelor două după-amiază, Tudor Vladimirescu a intrat în capitală pe la Podul Calicilor cu o parte din oastea sa (2.000 de panduri „mândrii ca brazii și în cea mai mare parte gorjeni și mehedințeni, renumiți prin curajul și statura lor” și 500 de arnăuți). În frunte era purtat steagul oastei pandurilor – ce avea flamura „de mătase albă foarte fină, căptușită cu mătase albastră” și „trei ciucuri în culorile naționale” și o pâine mare – simbol al belșugului. În dreapta lui

²² Ioan I. Neacșu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821, Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954, pp. 1031-1032; Marian Stroia, *op. cit.*, p. 175.

²³ *Istoria Cotrocenilor*, p. 184.

²⁴ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 391.

Tudor se afla un preot cu crucea în mână, iar în stânga, locotenentul său Theodor Macedoneanu²⁵.

Potrivit lui C. D. Aricescu, comandirul de panduri a fost primit de către locuitorii Bucureștiului cu entuziasm: „Timpul era frumos. Atât pe străzile pe unde trecuse Tudor, precum și pe Dealul Mitropoliei, erau îngrămădiți o mulțime de privitori curioși; ei veneau să admire pe slugerul Tudor Vladimirescu și pe pandurii lui, care insuflau încredere și bucurie; poporul presimțea că acea mișcare avea a face epocă în anele țării, epocă de regenerare; din această cauză îl primi poporul pe Tudor cu aclamări entuziastice”²⁶. Tudor Vladimirescu a vrut să-și instaleze tabăra la Mitropolie dar Bimbașa Sava „au umplut-o cu arnăuți, cari, la apropierea lui Tudor, au închis porțile, împotrivindu-se cu armele”²⁷.

Nevrând să intre în conflict cu arnăuții lui Bimbașa Sava, Tudor s-a instalat în casele văduvei Zoe Brâncoveanu, la poalele Mitropoliei. Intrarea lui Tudor în Capitală în fruntea oastei sale a avut în mod evident semnificația predării întregii țări sub conducerea „Adunării norodului”. Tudor va rămâne aici până la 15/27 mai, guvernând țara ca un autentic conducător revoluționar. „Am hotărât (...) – se adresa el poporului – să ocârmuiesc pre toți ce au încins arme din parte a tot norodul, spre zdrobirea și încetarea a fiecăruia jaf și nedreptate ce ați cercat până acum din pricina oblăduitorilor domni ce au stătut”²⁸.

La 23 martie/4 aprilie, s-au încheiat tratativele, prin semnarea „cărții de adevărire” dată de boieri slugerului Tudor Vladimirescu²⁹. Prin aceasta se institua un regim politic nou, în cadrul căruia acționa o dualitate a puterii: pe de o parte, a lui Tudor, reprezentantul „ Adunării norodului”- al oastei revoluționare devenită acum o instituție politico-militară – deținând conducerea și inițiativa într-o serie de probleme principale, inclusiv de politică externă, pe de altă parte, autoritatea reprezentată de „vremelniceasca ocârmuire”, cu atribuții politice și administrative-definite în linii generale prin „jurământul lui Tudor”, din aceeași zi de 23 martie/4 aprilie 1821: „Voi chibzui și voi pune în lucrare orice nizamă spre încetarea pagubelor și a răutăților-și voi îndupleca pe tot norodul a da toată supunerea și ascultarea la stăpânirea țării,

²⁵ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, ediție de Vladimir Osiac, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 154.

²⁶ *Ibidem*, p. 155.

²⁷ G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 193.

²⁸ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, p. 385.

²⁹ C. D. Aricescu, *Acte justificative*, pp. 124-125.

întru toate îngrijitoarele trebuințe, pe cât să va putea, când însă și această stăpânire va avea îngrijire pentru dânsul, a-l feri de orice jaf și nedreptate”³⁰.

La 6/18 aprilie a ocupat mănăstirea Mihai Vodă, instalând aici 100 de panduri. În ziua următoare a ocupat grădina logofătului Belu, situată afară din oraș, pe drumul București-Giurgiu³¹. Între 13/25 aprilie și 15/27 aprilie a ocupat mitropolia și mănăstirea Antim și a așezat în ele câte 200 de panduri. Vadul de peste Argeș, la Guștinar, și de peste Sabar au fost puse sub paza a 150 de panduri, care aveau ordinul să rețină și să percheziționeze orice curier³². A continuat instruirea unităților, a completat munițiile și rezervele de hrană, și-a mărit efectivele prin aducerea de noi panduri din Oltenia. Tudor Vladimirescu a cerut vătafilor de plai din Oltenia să trimită la București jumătate din numărul plăieșilor lor înarmați. Astfel, au fost ajuns la București 400 de oameni, alți 600 urmând să li se alăture³³.

³⁰ *Ibidem*, p. 397.

³¹ *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 674.

³² Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, București, Editura Științifică, 1971, p. 361.

³³ S. I. Gârleanu, *Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Editura Științifică, 1966, p. 69.

LUPTELE DE LA DRĂGĂȘANI ȘI DIN ÎMPREJURIMI, DIN IUNIE 1821

Diana-Mihaela PĂUNOIU*
Georgeta GHIONEA**

Abstract: *The revolutionary movement led by Tudor Vladimirescu keep raising the attention of researchers and not only, after two hundred years. The reach historiography of the year 1821, comprised of volumes of documents, studies and researches, and also the fiction operas and plastic arts shows the meaning of that important political and social moment.*

During the military actions from 1821 an important role was played by the city of Drăgășani, where on June 7, the eterists an ottoman army core, but because of the weakness of heir leaders, suffered a major defeat. Out of 600 soldiers of the sacred battalion only 100 survived. The battle from June 7, 1821, was a battle without the unity of command, and the leaders of Eteria proved to be without strategic qualities. Unlike the eterists, the military actions of the initiated by the panduri were based on clear and proper actions according to the existing military situation, proven by the battles of June 8-9, 1821, on the direction Capul Dealului – Sutești – Gușoieni – Măciuca. Starting from this context, doubled by the fact that in 2021 is celebrated the bicentenary of the Revolution led by Tudor Vladimirescu, we propose a reconstitution and, in the same time, a re-evaluation of the important events around Drăgășani and the surrounding areas of the city, that marked the beginning of the end of the revolutionary movement from 1821.

Key words: *Tudor Vladimirescu, the Battles of Drăgășani, sacred battalion, antagonistic military tactics, “revolutionary violence”.*

Încadrându-se în contextul socio-politic și cultural european al sfârșitului de secol XVIII și început de secol XIX, mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu prezintă o importanță deosebită pentru istoria națională și europeană, beneficiind de-a lungul timpului de atenția a numeroși specialiști,

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova, al Academiei Române; e-mail: dianamihaelapaunoiu@yahoo.com dianapaunoiu@gmail.com.

** Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: getaghionea@yahoo.com.

reflectată în generoasa bibliografie¹ dedicată anului 1821. În acest context, alegerea și tratarea unui subiect pentru aniversarea a 200 de ani de la Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu din 1821 apărea, inițial, ca un demers destul de dificil. Însă o lectură atentă a lucrărilor istoriografice relevă faptul că subiectul pe care ne propunem să îl reconstituim, reevaluăm și, în ultimă instanță, să îl revalorizăm sub denumirea de „*Luptele de la Drăgășani și din împrejurimi, din iunie 1821*”, poate oferi perspective noi asupra problematicei.

Pe de o parte, cu excepția câtorva studii (precum cele semnate de Dumitru Bălașa și Petre Purcărescu² sau Ioan I. Neacșu³), în majoritatea

¹ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Editura Typographiei Române G. Chițiu și I. Theodorian, 1874; Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilante în revoluțiunea din 1821 supranumită Zavera*, tradusă de P. M. Georgescu, revăzută și editată de dr. A. I. Fotino, București, 1874; N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu. Cu o comunicare făcută la Academia Română*, București, Librăriile „Cartea Românească” și Pavel Suru, 1921; Ioan Georgescu, *Tudor Vladimirescu*, Sibiu, Tipografia George Haiser, 1921; Iulia Aricescu, *Considerațiuni asupra Revoluției lui Tudor Vladimirescu*, București, Tipografia „România Nouă”, 1924; Emil Vărtosu, *1821, date și fapte noi*, București, Cartea Românească, 1932; Ioan C. Filliti, *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, București, [Librăriile] „Cartea Românească”, 1932; Idem, *Tudor Vladimirescu. Rostul răscoalei lui*, București, 1937; A. D. Xenopol, *Răsturnarea domniilor fanariote: studiu istoric: Tudor Vladimirescu*, București, s.a.; N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VIII, *Revoluționarii*, București, 1938; Emil Vărtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, București, 1941; Idem, *Despre Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, București, 1947; Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991; Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1995; Gheorghe D. Iscru, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, ed. a 2-a revăzută și adăugită, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 1996; Idem, *Tudor Vladimirescu în memoria poporului român*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 1996; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române: 1821-1822*, București, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, 1945; Idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971; Marin Mihalache, *Tudor Vladimirescu: Mișcarea revoluționară de la 1821 și drama conducătorului ei*, București, Editura Militară, 1971; Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Iași, Editura Junimea, 1975; Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978; Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Descătușarea 1821*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1981; *Izvoare narative interne privind Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, reeditat de G. D. Iscru (coordonare), Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1987; Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991; G. D. Iscru, *Revoluția română condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000 etc.

² Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *Luptele pandurilor și eteriștilor de pe Valea Oltului, 1821*, în „Buridava. Studii și materiale”, 1972, pp. 295-320.

lucrărilor istoriografice, luptele de la Drăgășani și din împrejurimile localității, din perioada studiată, se prezintă succint și uneori, incomplet sau doar se menționează înfrângerea eteriștilor de către turci în lupta din 7 iunie 1821.

Pe de altă parte, lucrări de specialitate, de dată mai recentă, care tratează mișcările revoluționare prin prisma istoriei culturale⁴, oferă perspective noi de analiză, introducând o viziune nouă, cel puțin pentru istoriografia românească, asupra evenimentului revoluționar de la 1821 din Țările Române. Această ultimă abordare oferă posibilitatea de a evidenția trăirile/emoțiile ostașilor angrenați în mijlocul bătăliei și de a corela reacțiile lor, consecințe ale emoțiilor resimțite, cu desfășurarea propriu-zisă a bătăliei.

Având în vedere considerațiile de mai sus, am considerat necesară reanalizarea și completarea informațiilor existente referitoare la ceea ce s-a întâmplat pe câmpul de bătălie de la Drăgășani. Îmbinând instrumentele tradiționale de analiză ale istoriei politico-militare cu cele care țin de sfera istoriei culturale, ne propunem să revalorificăm subiectul luptelor de la Drăgășani, astfel că, pe lângă reconstituirea, în sine, a evenimentului militar, să evidențiem, și câteva momente, fapte, situații care se încadrează în sfera largă a conceptului de „violență revoluționară”.

Înainte de analiza propriu-zisă, se impun câteva precizări referitoare la conceptul de „violență revoluționară”, precum și clarificări privind locul bătăliei.

Conceptul de „violență revoluționară”⁵ implică forme diverse de manifestare, respectiv: violența admisă de conducători/elită cu scopul de a convinge, manipula la nivel discursiv sau de intimidare a opozanților; formele de violență tradițională, precum: violențe de limbaj, acte de violență fizică, arderea unor simboluri; incendierea terenurilor sau a clădirilor etc.; nesupunere față de reprezentanții vechii autorității puse sub semnul întrebării (nerespectarea îndatoririlor obișnuite față de boieri etc.); raportul violență – spaimă/teamă/frică față de ceea ce s-ar putea întâmpla în contextul prezenței unei mulțimi înarmate, raport resimțit, în timpul unei revoluții, la nivelul

³ Ioan I. Neacșu, *Participarea pandurilor români la cea de-a doua luptă de la Drăgășani (7/19 iunie 1821)*, în „Studii. Revistă de Istorie”, tom 24, 1/1971, pp. 41-60.

⁴ Nicolae Mihai, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848). O istorie culturală a evenimentului politic*, Craiova, Editura Aius, 2010.

⁵ Vezi, pentru cadrul conceptual al „violenței revoluționare” în spațiul european, dar și pentru o analiză a „violenței revoluționare” de la 1821 în Țara Românească, Nicolae Mihai, *op.cit.*, (îndeosebi, capitolul intitulat „A trăi sub revoluție”, subcapitolul „O geografie a violenței revoluționare”) pp. 133-163.

tuturor categoriilor sociale⁶. Toate acestea reprezintă forme de „violență revoluționară”, care alături de violența fizică, propriu-zisă, de pe câmpul de luptă, alcătuiesc, definesc și întregesc universul revoluționar.

Formele de „violență revoluționară” mai sus prezentate sunt înregistrate de documentele vremii pe tot parcursul revoluției din 1821 și chiar după terminarea ei, fiind produse de cauze diferite dar particularizate, în esență, prin coagularea în jurul raportului violență – frică. De menționat este și pre-existența unui tipar mental produs în timpul diverselor conflicte armate care s-au purtat pe teritoriul Țării Românești anterior revoluției⁷. Raportul violență – spaimă și consecințele acestuia asupra acțiunii propriu-zise se manifestă cu o intensitate mai mare pe câmpul de luptă, unde agresiunile fizice devin „obișnuința/normalitatea” comportamentelor umane.

Un episod elocvent pentru evidențierea raportului violență – spaimă, resimțit atât la nivelul unor conducători ai revoluției, cât mai ales la nivelul arnăuților, eteriștilor și a pandurilor și a consecințelor care au decurs din acest raport, îl regăsim în timpul și după consumarea luptei de la Drăgășani din 7/19 iunie 1821.

Totodată, se impun și câteva precizări privind locul luptelor dintre turci și ostașii *batalionului sacru*. În acest sens, o sursă importantă, pentru contemporani o reprezintă gravura cu bătălia din iunie de la Drăgășani, care a fost realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea și ne oferă câteva detalii importante. Astfel, în lucrare se poate observa foarte clar biserica Adormirii, din centrul localității, terenul de luptă fiind plasat față de aceasta, pe dealul unde astăzi se află spitalul municipal, cimitirul și gara. În ceea ce privește localizarea luptelor, documentele amintesc și despre un pod, în jurul căruia s-ar fi desfășurat luptele, pod de lemn, peste un șanț de 5-6 m, care în jurul anului 1900 se afla la intersecția actualelor bulevarde Gib. Mihăescu și Tudor Vladimirescu. Șanțul era creat de un pârâu pe care se scurgeau apele pluviale și ale zăpezilor topite de pe Dealul Oltului, ape care fuseseră direcționate spre Olt. Pârâul care se crea avea traseul paralel cu actualul Bulevard Gib. Mihăescu traversa Bulevardul Decebal, spre Olt pe sub „Podul Roșu”. Denumirea de „Podul Roșu” a venit chiar de la culoarea în care era vopsit podul în jurul anului 1900 (roșu)⁸.

⁶ *Ibidem*, pp. 133-138.

⁷ *Ibidem*, p. 131.

⁸ Emil Istocescu, Teodor Barbu, Constantin Șerban, *Monografia Municipiului Drăgășani*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2004, p. 95.



Fig. 1. Stampa „Lupta de la Drăgășani” (Sursa: Emil Istocescu, Teodor Barbu, Constantin Șerban, *Monografia Municipiului Drăgășani*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2004)

Alte surse plasează locul desfășurării luptelor în apropiere de satul Zlătărei, pe un drum care lega târgul Drăgășani de mănăstirile Șerbănești, Mamu, Dobrușa și Stănești. Zona era străbătută de râul Pesceana (există și un pod de lemn) și era o zonă mlăștinoasă⁹. Cu toate acestea, majoritatea informațiilor ne indică ca loc al luptelor din 7 iunie 1821, teritoriul de astăzi al localității, la poalele Dealului Drăgășanilor.

Pentru că cele mai multe informații legate de lupta de la 7 iunie 1821 au legătură cu *batalionul sacru* se cuvin, și în acest caz, câteva precizări. Centrul armatei trimisă de la Râmnic la Drăgășani era format din *legiunea sfântă* sau *batalionul sacru* compusă din studenți *greci, profesori, fii de bancheri și clerici, slabi echipați având pe bonetă capul de mort cu o cruce*. Acesta se împărțea în 4 companii, conduse de Dimitrie Șuțu, Draculea din Itachia, Andronie și Rizu. Comandir suprem era Nicolae Ipsilanti, unul dintre frații lui Alexandru Ipsilanti, care deținea comanda supremă și despre care documentele ne spun că

⁹ Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *1821 Drăgășani. Mormântul regimului fanariot*, Parohia Câmpu-Mare, 2001, p. 195.

„făcea pe generalisimul (...) stând la o distanță foarte depărtată de teatrul luptei, ca nu care cumva să-l ajungă vreo ghiulea sau vreun glonț”¹⁰.

Conform planului de luptă, Ipsilanti cu „statul lui major orânduise pe căpitan Iordache și pe Vasile Caravia să meargă cu trupele să izbească pe turci în față, iar ceilalți, cu o parte de arnăuți, să-i izbească în flancuri, așezând și rezerve tot din arnăuți la poalele munților, iar pentru centru a orânduit batalionul sacru care avea și tunurile lui Tudor Vladimirescu”¹¹.

La 4/11 iunie 1821, fără un plan precis, Alexandru Ipsilanti își începea deplasarea spre Drăgășani, cu grupul principal al oștirii Eteriei, însoțit și de un grup al oastei pandurilor, cei din urmă aflați sub conducerea lui Iordache Olimpiotul. Efectivul total al oștirii era de peste 11.000 de oameni¹². Deplasarea a fost anevoioasă din cauza ploii, care udase totul, inclusiv armele și muniția. Pe parcursul deplasării pandurii, „cunoscând drumurile, fugeau la casele lor”, fără să mai fie interesați de soarta grecilor. În apropiere de Drăgășani, Ioan Dârzeanu ne informează că:

„(...) taxiarul Caravia tăbărând cu o ceată de arnăuți la un sat aproape de Drăgășani, ...au găsit acolo vin și rachiu îndestul și nemaiavând vreo grijă de război, s-au dat cu toții la băutura, până ce i-a apucat ziua acolo și a doua zi, strângându-se, au purces cu toții spre Drăgășani cu tumbelcuri și strigări, îndârjiți fiind de multă băutura”¹³.

Văzând cum arată armata eteristă, căpitanul Iordache a rugat pe Caravia: „(...) să nu înceapă lupta până când nu se vor strânge toate unitățile și până când el nu-și va aduce întregul detașament, care credea că vine acum de la Curtea de Argeș”. Decizia de a nu ataca în ziua de 7 iunie era transmisă și lui Ipsilanti de către Iordache: „(...) fiindcă astăzi este marți și mult noroi, a doua zi va ataca pe dușmani (...)”¹⁴.

Deși primise ordin să nu atace pe turcii din Drăgășani „până nu vin forțele de la Curtea de Argeș” și până nu își revin soldații din efortul depus în zilele de deplasare spre Drăgășani, Caravia, aflat sub influența băuturii și

¹⁰ Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 307.

¹¹ *Ibidem*, p. 306.

¹² Ioan I. Neacșu, *art. cit. în loc. cit.*, p. 43.

¹³ Ioan Dârzeanu, *Cronica revoluției din 1821*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 95.

¹⁴ Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *op. cit.*, p. 198.

înfuriat de scrisorile lui Ipsilanti, prin care l-a numit comandant al oștilor de la Drăgășani pe Iordache, a decis să atace pe turci:

„(...) Comandirul mavroforilor ținea într-o mână sabia și într-alta o butilcă cu rom și comanda pe mavrofori. Turcii, văzând starea mavroforilor, luară mare îndrăzneală, și năvăliră în mavrofori cu săbiile...un nepot al căpitanului Iordache, văzând prăpădenia bieților mavrofori, ce îi făcea turcii, și mai vârtos un arap turc (...) năvăli cu vreo zece Arnăuți, omorî pe arap, omorî și câțiva Turci. În vremea aceasta, bieții mavrofori găsiră vreme de se traseră înapoi, cu destulă pagubă, și intrară într-o pădure”¹⁵.

Înfrângerea suferită de *mavrofori* a fost descrisă în majoritatea izvoarelor care abordează revoluția de la 1821. Evenimentele descrise de un cronicar anonim ne indică faptul că:

„Cei opt sute de turci care erau sub comanda fiului lui Cara Fiez, văzând că domnul nostru Caravia cu artileria sa nu le aduce cea mai mică pagubă și a încetat de a mai trage, iar nenorocitul batalion sacru nu pare să mai primească vreun ajutor, îndată se repezică cu multă furie împotriva lui; domnul Caravia văzând furia dușmanilor striga ostașilor cuvântul *naste* și îndată se retrase, părăsind pe câmpul de luptă atât cele patru tunuri cât și batalionul sacru care se lupta cu multă vitejie și disperare”¹⁶.

Informațiile oferite de Liprandi¹⁷, martor contemporan al evenimentelor din 1821, din Țările Române, ne spun că doi delii au intrat în batalionul sacru și

¹⁵ C. Izvoranu, *Istoria lui Tudor*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 375.

¹⁶ Ioan Dârzeanu, *op. cit.*, p. 277.

¹⁷ În anul 1821, lt. colonel Ivan Petrovici Liprandi era șeful serviciului de informații și contrainformații al diviziei a 16-a de infanterie cu sediul la Chișinău; a îndeplinit diverse misiuni privind: supravegherea eteriștilor și moldovenilor refugiați în Basarabia, mișcările trupelor turcești în principate, descrierea granițelor ruso-turce și a fortărețelor din Balcani etc.; 1828-1832 și-a desfășurat activitatea în Principatele Române. Memoriile lui I. P. Liprandi, dedicate mișcării revoluționare de la 1821, au fost scrise în anii 1829-1831, la București, ulterior, autorul aducându-le numeroase adnotări. Acestea, intitulate: „*Răscoala pandurilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu din anul 1821 și începutul acțiunii eteriștilor în Principatele dunărene sub conducerea prințului Alexandru Ipsilanti, precum și sfârșitul lamentabil al ambelor mișcări în același an*” și „*Căpitanul Iordache Olimpiotul. Acțiunea eteriștilor în Principate în anul 1821*”, sunt publicate, în limbile rusă și română, în *Documente privind istoria României. Răscoala*

au produs „întreaga dezordine, trecând de la un capăt la altul” a acestuia. Și tot el adaugă: „(...) 200 de delii au pus în dezordine, în timp de mai puțin de 40 de minute, armata de 6.000 de oameni a eteriștilor. Batalionul sacru singur a căzut victimă sentimentelor sale. Din cei 600 de oameni, abia vreo 100 au reușit să scape în pădure, dar mulți dintre ei au pierit după aceasta”¹⁸.

C. D. Aricescu, în lucrarea sa dedicată Revoluției de la 1821, nota următoarele:

„Mavroforii se luptară vitejește; dar turcii îi înfrînseră, îi măcellăriră, și îi puseră pe gônă. Parte din Mavrofori intrară în pădurea vecină, ca să scape; atunci Turcii siliră p'unu Mavroforu prisionieru a chema, pe cei ascunși în pădure, bătându rapelul cu uă tobă a Mavroforiloru. Stratagama reuși: căci la sunetulū tobei vr'o cinci deci de Mavrofori creduli eșiră din pădure; și Turcii îi măcellăriră pe toți. (...) Nicolae Ipsilanti fu scăpatu d'unu oficeriu francesu care'lū luă pe callulū seū, salvându'lū de la uă o peire sigură. Caravia dossi; iar oștenii lui se rissipiră prin munți. (...) Panica fu generală: toți fugiră, cari unde putură”¹⁹.

Potrivit informațiilor consemnate în documente, furia și invidia lui Vasile Caravia²⁰ care declanșează atacul împotriva turcilor, nesocotind ordinul lui Ipsilanti și sfaturile lui Iordache, dezorganizarea și lipsa de comandă unitară, care aveau să ducă la dezastru din 7 iunie și la măcellărirea batalionului sacru de către turci, au produs o spaimă de nedescris în rândurilor arnăuților, eteriștilor și pandurilor, care, în marea lor majoritate, părăsesc câmpul de luptă de la Drăgășani pentru a se salva.

Aflând prin curierul lui Iordache că la Drăgășani „au pierit cu toții”, Ipsilanti pleacă de la mănăstirea Bistrița spre Drăgășani, împreună cu escorta sa

din 1821, vol. V, *Izvoare Narrative*, București, Editura Academiei Române, 1962, pp. 164-454 (în continuare, se va cita: DIR, V; pentru datele despre activitatea lui I. P. Liprandi în Principatele Române, vezi pp. 12-14).

¹⁸ Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *op. cit.*, p. 205.

¹⁹ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, pp. 289-290.

²⁰ Motivul furiei și invidiei lui V. Caravia apare în momentul în care, în preajma luptei de la Drăgășani, conducătorii oștirilor primesc Ipsilanti să ordoneze ordinului lui Ipsilanti de a nu ataca forțele turcilor până când trupele eteriștilor și padurilor nu se vor fi reunit și nu vor fi ocupat punctele strategice (cele 8 drumuri care duceau în Drăgășani). În bilet, Ipsilanti preciza că hotărârea s-a luat la sfatul lui Macedonski. Știrea provoacă și invidia lui Iordache (Vezi, DIR, V, p. 315-316; Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 314).

și cu Macedonski, hotărât să reorganizeze trupele și să le întoarcă pe câmpul de luptă: „în întâmpinarea oastei înfrânte, s-o adune, s-o oprească și să facă ce-i vor dicta împrejurimile”²¹.

Pe drumul retragerii, zvonurile despre mărimea și atrocitățile trupelor turcești amplifică teama, iar frica devenea contagioasă și dezertarea era văzută/percepută ca singura salvare, la un moment dat aproape întreaga escortă a lui Ipsilanti alăturându-se celor care fugeau. Spaima declanșată de pericolul turcesc era atât de mare, încât cetele de arnăuți în retragere, nu au putut fii convinse să se întoarcă pe câmpul de luptă nici chiar de amenințările lui Ipsilanti și ale lui Macedonski, iar încercările acestora de a afla ce s-a întâmplat pe câmpul de luptă de la Drăgășani au fost zadarnice. Nici măcar violența verbală a liderilor, convingerea prin intimidare, nu mai avea niciun efect asupra mulțimii îngrozite de pericolul pe care îl reprezentau turcii, corelat scăderea autorității lui Ipsilanti, care, în momentul producerii dezastrului de la Drăgășani nu fusese în mijlocul trupelor, ci la mănăstirea Bistrița. Redăm mai jos un citat sugestiv, despre starea generalizată de spaimă/panică, agitație, confuzie și dezordine, din timpul retragerii trupelor de la Drăgășani:

„Dar abia a plecat prințul și Macedonschi din locul unde și-au petrecut noapte spre *Drăgășani*, că au și început să întâlnească cete de arnăuți fugind ca și când ar fi fost urmăriți îndeaproape de dușman. Pe primii dintre aceștia prințul a reușit să-i oprească și să-i facă să se întoarcă cu el, dar nu a putut afla nimic amănunțit despre lupta de la Drăgășani. Mergând ceva mai departe, au observat în stânga, prin tufișuri, o ceată alcătuită din circa 2.000 de arnăuți care veneau în galop îndărăt. Apropiindu-se de ei, prințul [Ipsilanti] a căutat prin toate mijloacele să îi îndemne și să îi oprească. Aceștia, **toți însă, cuprinși de o mare panică, exagerau pericolul și vorbeau despre un număr enorm de turci**. Aici prințul a voit să facă uz de autoritatea sa de șef ,dar timpul trecuse; comportamentul lui de neiertat timp de câteva luni îl lipsea de acest drept]. El și Macedonschi au început să îi **amenințe și să le ordone într-un ton poruncitor să se întoarcă** (...). Ceata de arnăuți și-a continuat apoi drumul, atrăgând nu numai pe aceia pe care prințul reușise să îi întoarcă din cale, ci și o mare parte din escorta sa.

După aceasta s-au ivit din toate părțile diferite unități de arnăuți, care galopau înapoi, iar escorta prințului, (...) a început să se împuțineze vizând cu ochii. Nimeni nu putea să explice prințului cauza acestei

²¹ DIR, V, pp. 318-319.

retrageri atât de dezordonate și toți se grăbeau s-o ia la sănătoasa unul înaintea altuia. (...) În acel moment Caravia, beat, înconjurat de câțiva oameni, a trecut la o mică distanță de prinț, fără să îl observe; **el striga că totul este pierdut (subl. n.)**. Atunci aproape întreaga escortă a părăsit pe prinț, alăturându-se celor care fugeau”²².

Acest fragment ilustrează consecințele raportului violență-spaimă, am putea spune chiar violență-panică. Arnăuții și eteriștii în retragere, paralizați de spaimă, repetând mereu expresii în măsură să amplifice teama („*totul este pierdut*”, „*au pierit cu toții*” etc.), nu își dădeau seama nici măcar de faptul că nu erau urmăriți de turci, fapt pe care avea să îl constate la scurt timp Macedonski.

În acest context al dezordinii generalizate, Ipsilanti era cu totul dezorientat, rămâne pe loc, în timp ce Macedonski împreună cu cei 14 oameni ai săi, continuă drumul spre Drăgășani în speranța că va afla amănunte despre ce se întâmplase, dar și pentru a-și da seama de dimensiunea trupelor turcești care îi urmăreau pe eteriștii și arnăuții ce fugeau îngroziți. Macedonschi a fost, însă, surprins „când nu numai că pe drum nu a întâlnit nici un turc, ci o liniște perfectă domnea și pe câmpia de la Drăgășani, ca și când acolo nu s-ar fi petrecut niciodată nimic”²³.

Ipsilanti se retrage la mănăstirea Cozia, unde ajunge la 8 iunie: „Dezordinea era atât de mare și frica atât de răspândită, încât nu-i era cu putință nici să se gândească să-și adune cel puțin o mică parte din oaste, deoarece toți îl socoteau (și cu bună dreptate) vinovat de toată nenorocirea”²⁴. Raportul violență-frică se produce, de data aceasta, de jos în sus, dinspre mulțime spre conducător. La mănăstirea Cozia, Ipsilanti a stat 4 zile, timp în care el însuși a început să fie cuprins de frică, din cauza mulțimii care se adunase la mănăstire și împrejurimi („vreo 600 de oameni de tot felul de adunătură”):

„Prințul se temea (și pe bună dreptate) ca oamenii, adunându-se la mănăstire, să nu-i facă lui ceva, deoarece toți strigau împotriva lui și îndrăzneala lor ajunsese până acolo, încât au luat cu forța din bucătărie, de la bucătar, prânzul pregătit pentru el, deși căpitanul Iordache căuta

²² *Ibidem*, p. 319; vezi și: Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 316.

²³ DIR, V, p. 320.

²⁴ *Ibidem*.

prin orice mijloace să potolească agitația lor tot mai puternică împotriva prințului”²⁵.

Simțind pericolul și temându-se pentru viața sa, Ipsilanti și-a pregătit fuga în Transilvania, lansând zvonul fals că Austria a declarat război turcilor. În acest fel, prin manipulare, reușea să fugă pe ascuns din mănăstirea Cozia, noaptea, iar la 14 iunie intra în Transilvania pe la Turnu Roșu²⁶. Aici dă ultima sa proclamație către oștire, în care folosind un limbaj violent, îi defăimează și jignește pe cei care participat la lupta de la Drăgășani și îi acuză de trădare pe mulți dintre conducătorii trupelor²⁷.

Vestea despre fuga lui Ipsilanti de la mănăstire, i-a determinat pe cei rămași în urmă să ajungă cât mai repede la frontiera cu Austria, producând alte forme de violență, manifestată în interiorul celor rămași din trupele dezorganizate: „Arnăuții călări atacau și jefuiau pe arnăuții care erau pe jos și mai slabi”²⁸.

Episodul retragerii de la Drăgășani din 7 iunie 1821 este un moment elocvent pentru evidențierea raportului violență – spaimă și/sau violență-panică și a consecințelor acestui raport asupra acțiunii propriu-zise, militare, a oștirii și a conducătorilor ei din timpul și după consumarea bătăliei. Înclinarea balanței în favoarea sentimentelor negative de panică și spaimă, a fost favorizată atât de nerespectarea planului tactic de luptă inițial, cât și de faptul că „violența revoluționară” a fost dublată și amplificată, pe câmpul de bătălie, de violența fizică, „adevărata violență măsurabilă și incontestabilă”²⁹.

„Violența revoluționară”, strâns legată de spaimă, frică, uneori invidie și, în general, de emoții care pot da naștere la sentimente și acțiuni agresive, născute în preajma, în timpul sau după încetarea revoluției, a influențat și afectat, în ansamblu, deciziile și acțiunile revoluționarilor și chiar deznodământul unei lupte – lupta de la Drăgășani din 7/19 iunie 1821, al cărei potențial de izbândă, prin planul inițial de acțiune, se prevedea și se dorea a fi cu totul altul.

Potențialul luptei de la Drăgășani și evenimentele militare din împrejurimile localității, din 8-9 iunie (pe direcția Capul Dealului – Sutești –

²⁵ *Ibidem*; Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 318.

²⁶ DIR, V, pp. 320-321.

²⁷ Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*, ediție îngrijită de Florin Rotaru, vol. II, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003, p. 26.

²⁸ DIR, V, p. 321.

²⁹ Nicolae Mihai, *op. cit.*, p. 134.

Gușoieni – Măciuca), care i-au urmat relevă faptul că, spre deosebire de eteriști, pandurii nu luptau la întâmplare. Potrivit experienței acumulate anterior, de pe vremea când trăia domnul Tudor, aceștia își „construiau metereze” pentru lupta în defensivă în cazul unui atac masiv. În dimineața zilei de miercuri, 8 iunie 1821, s-au dat luptele de la Capul Dealului, turcii fiind respinși. Din mănăstirile Șerbănești, Strejești și Mamul, au apărut întăriri turcești luptele dându-se la meterezul de la Sutești, în apropierea pârâului „Gura Verzii”, în Săliște și la Chera. Turcii s-au retras peste apa Pescenii, în satul Sutești și au fost urmăriți de panduri până în Valea Sorii. Lupte aprige s-au dat și pe dealul Boroșeștilor, unde s-a distins căpitanul Ion Oarcă, precum și la Gușoieni, unde pandurii ridicaseră meterezul de la Poiana cu Inurile, în fața satului Dădicu, la marginea pădurii Măciuca³⁰. În ziua de 9 iunie 1821, turcii au atacat meterezul de la Gușoieni. Pandurii s-au retras în pădurea Măciuca, unde au îngropat tezaurul lui Tudor Vladimirescu, apoi s-au retras în „pădurile munților”³¹.

La baza acțiunilor militare, întreprinse de panduri, în zilele de 8-9 iunie au stat planuri de acțiune clare și corespunzătoare situației militare din epocă. Reușita acțiunilor de luptă s-a datorat informării permanente și la timp, dar și a adoptării unor dispozitive corespunzătoare. S-a acordat o atenție deosebită organizării unor baze de rezistență. Deplasările efectuate de panduri au fost organizate și s-au încadrat în normele prevăzute de regulamentele vremii. Luptele de la Drăgășani, precum și cele duse pe direcția Capul Dealului – Sutești – Gușoieni – Măciuca au demonstrat că oastea pandurilor putea să se măsoare cu efective turcești superioare.

Luptele de la Drăgășani și din împrejurimi sunt importante și pentru că ne oferă ne oferă două modele de acțiune, de pe câmpul de luptă, antagoniste.

Pe de o parte, lupta de la Drăgășani, din 7 iunie 1821, unde, deși planul de acțiune inițial, în linii generale, a fost bine gândit, s-a înregistrat un eșec, am putea spune chiar un dezastru, din cauza unor „circumstanțe” (absența din mijlocul ostașilor a conducătorului principal, lipsa de încredere și a comunicării sincere a celorlalți comandanți, panica declanșată după decimarea batalionului sacru de către turci și spaima resimțită în timpul retragerii de către ostași lipsiți de încrederea pe care ar fi trebuit să o aibă în comandanții lor etc.) care, conjugate, au transformat o luptă cu un mare potențial de victorie într-o înfrângere.

³⁰ Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 317; Emil Istocescu, Teodor Barbu, Constantin Șerban, *op. cit.*, pp. 95-96.

³¹ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 291; Dumitru Bălașa, Petre Purcărescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 318.

Pe de altă parte, luptele din împrejurimile Drăgășanilor, din zilele de 8-9 iunie, purtate de panduri, ne relevă un plan de acțiune tactico-militar aplicat „pe teren” în condiții optime, caracterizate printr-o bună colaborare a factorilor de decizie, prin încrederea reciprocă comandant – ostaș și printr-o bună stăpânire de sine a comandanților și a pandurilor, izvorâtă și din motivația intrinsecă a rolului lor în oprirea inamicului.

Ambele, în esență, constituie o dovadă a faptului că tacticile militare și punerea lor în practică sunt interdependente de stăpânirea sentimentelor și emoțiilor negative, care definesc conceptul de „violență revoluționară” în cadrul restrâns al câmpului/al „teatrului” de luptă.

1821. TÂRGOVIȘTEA ÎNTRE ETERIE ȘI OCUPAȚIA TURCEASCĂ

Radu CÂRCIUMARU*

Abstract: *The city of Targoviste played a major role in the revolutionary events of the year 1821. The revolt of the people of Târgoviște a year ago, 1820, caused by the loss of the city's estate, attracted the attention of Tudor Vladimirescu, who initiated some measures meant to bring a recovery of the tense situation. The arrival of Prince Alexandru Ipsilanti and the establishment of the military camp of the etherists in the city below the mountain imposed, however, on the former royal residence a distinct evolution from the ideals of Tudor Vladimirescu. The abuses caused by the etherists in Târgoviște, who robbed the surrounding houses and villages, led to the rapid withdrawal of the boyars and merchants from the city to safer areas, to the Austrian border. The arrival of the ottoman soldiers and the occupation of Târgoviște, following the withdrawal of the troops led by Alexandru Ipsilanti, determined other robberies, and for the slightest suspicion that they would have sympathized with the Greek movement any inhabitant was killed. We can say that the revolutionary events left their mark on the city of Târgoviște in the modern era, which could not pass over the status of a small urban center near Bucharest.*

Key-words: *revolt, revolution, city of Târgoviște, Eteria, ottoman occupation*

Revolta târgoviștenilor, pornită în anul 1820, prin care își cereau drepturile asupra moșiei orașului a apropiat, indirect, pe pandurul Tudor Vladimirescu, de fosta reședință a Valahiei. Hotărârea domnitorului Alexandru Suțu de a-și însuși satele din preajma Târgoviștei pe care intenționa să le ofere ca zestre la căsătoria fiicei sale, Catinca, cu boierul Manolache Băleanu a aprins orașul și nu mai puțin de 300 de târgovișteni ajungeau la porțile Bucureștilor unde își cereau drepturile. Implicarea lui Tudor în mișcarea orașenilor și impunerea în Divan a arderii hrisovului emis de răposatul domnitor Alexandru Suțu, legat de înstrăinarea moșiei Târgoviștei, nu poate fi privită drept un episod întâmplător.

De asemenea, Tudor Vladimirescu recomanda, la 27 martie 1821, marelui vistiernic Alexandru Filipescu, pe postul de ispravnic al județului Dâmbovița, pe

* Conferențiar universitar dr., Universitatea Valahia din Târgoviște; e-mail: radu.carciumaru@gmail.com.

paharnicul Dumitrache Drugănescu invocând motivul că era apreciat de târgovișteni¹. În fine, la 11 aprilie, Tudor Vladimirescu solicita Marelui Vistier să ușureze zilele de clacă pentru locuitorii satelor din Plaiul Dâmboviții, dar și dările țiganilor domnești și a făclierilor de la care pandurul Tudor cerea o bute de păcură pentru unsul roților căruțelor și tunurilor². Motivația rugămintilor sale apărea clar specificată, pentru a putea porni oamenii de aici la vremea potrivită.

În consecință, fixarea de către Alexandru Ipsilanti a cartierului general în seculara reședință a voievozilor trebuie să fi determinat ruptura lui Tudor Vladimirescu de Târgoviște, dislocarea unei relații ce începuse sub cele mai bune auspicii și care paradoxal va rămâne, la final, una de sânge³.

Indiferent de veridicitatea afirmațiilor de mai sus, în condițiile poziției oficiale a Rusiei, ce a dezavuat, atât mișcarea eteristă, cât și pe cea românească, avea loc retragerea lui Ipsilanti de la București la Târgoviște, la începutul lui aprilie 1821. Alegerea Târgoviștei pare să se fi făcut încă înainte de părăsirea Moldovei de către *generalisim*, fapt sugerat, de altfel, în plan istoriografic. În scrisoarea către țarul Alexandru I, din 14/26 martie, Alexandru Ipsilanti expunea condițiile în care lupta putea înceta și negocierile cu Poarta puteau porni, subliniind că este hotărât să aștepte răspunsul Rusiei fortificându-se în părțile muntoase ale Țării Românești⁴.

Unul dintre manuscrisele mișcării grecești oferă informații prețioase în problema amintită. Este vorba de un text intrat în posesia lui Thomas Gordon, cunoscut militar englez ce a servit cauza și care a publicat o istorie a revoluției grecești. Gordon a inclus acest material în lucrarea sa, cu toate că autorul ei rămâne necunoscut. În cuprinsul scrierii ne este relatat episodul staționării armatei lui Ipsilanti la Focșani, unde Vasile Caravia ar fi propus prințului să urmeze drumul prin munți pentru a coborî la Târgoviște⁵.

Coroborând această informație cu scrisoarea trimisă țarului ne putem gândi că retragerea la Târgoviște a făcut parte din planul inițial. Intervenția de moment a

¹ *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 408.

² *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821, Documente interne*, vol. II, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 57.

³ Mircea T. Georgescu, *Târgoviște în desfășurarea evenimentelor de la 1821*, în „Acta Valachica”, 1972, Târgoviște, p. 83.

⁴ *Documente privind Istoria României, Răscoala din 1821. Eteria în Principatele Române*, vol. IV, redactor responsabil Andrei Oțetea, București, Editura Academiei Române, 1960, pp. 154-155.

⁵ *Ibidem*, p. 246.

lui Constantin Ducas trebuie să fi fost însă decisivă. Acesta opta pentru calea Râmnic-Buzău-București susținând că, dacă ar apuca drumul prin munți ar avea de suferit o dublă pagubă: „în primul rând dușmanul cuprins de frică ne-ar socoti slabi și în al doilea rând s-ar răci entuziasmul soldaților, care ar socoti drept mincinoase lăudăroșeniile noastre și ale conducătorului nostru”⁶.

Evident, întâlnirea dintre Vladimirescu și Ipsilanti din 30 martie, de la București, în casele de la cișmeaua Mavrogheni, a întărit ideea retragerii eteriste spre Târgoviște. Ambii conducători se aflau într-o situație dificilă, din cauza atitudinii țarului, iar confirmarea sferelor de influență în Principat era necesară. Pandurii păstrau Oltenia și județele din sudul Munteniei, iar eteriștii județele de sub munte, din Muntenia.

Astfel, la 3 aprilie 1821, prințul Ipsilanti intra în Târgoviște unde spera să rămână o perioadă îndelungată luând, din primul moment, o serie de măsuri strategico-militare. Orașul trebuia să reprezinte ultima reductă și din acest motiv bimbașa Sava a fost lăsat la București, Constantin Ducas trimis la Ploiești, în fruntea unui detașament numeros, prințul Gheorghe Cantacuzino era așezat într-un cătun la nord de Târgoviște, iar Gherasie Orfanos era mutat la Mărgineni⁷.

De ce a ales Târgoviștea putem doar presupune. Cel mai probabil generalisimul a fost informat de potențialul acestui centru urban, de fortificațiile care înconjurau orașul, de posibilitățile organizării unei rezistențe cu eforturi minime. Apropierea de București era o altă motivație importantă, iar de la Târgoviște spera să-și poată instaura controlul asupra părții de nord-est a Principatului.

Printre aspectele pozitive ale așezării eteriste putem remarca faptul că, fosta capitală părea să reînvie sub ocupația grecească. Aici ajungeau soliile și tot de aici plecau depeșele către București sau către alte orașe. Târgoviștea apărea drept adevărata capitală a Țării Românești. De altfel, încă din perioada interbelică, reputatul istoric și paleograf Emil Vărtosu publica corespondența care venea și sosea din orașul de sub munte, ilustrând bogata activitate diplomatică desfășurată de aici⁸.

⁶ *Ibidem*, p. 247.

⁷ *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. Izvoare narrative*, vol. V, redactor responsabil Andrei Oțetea, București, Editura Academiei Române, 1959-1962, p. 305.

⁸ Emil Vărtosu, *1821. Date și fapte noi*, București, 1932, p. 49 și urm.

În aceleași coordonate pot fi incluse și încercările de aducere a Divanului și a unor boieri care trebuiau să lucreze din fosta cetate de scaun pentru mântuirea și liniștirea patriei. Doar intervenția norodului și promisiunile lui Tudor au împiedicat pe Mitropolitul Dionisie, vistierul Filipescu și alți boieri importanți să părăsească Bucureștiul⁹. Era în fapt vorba tot de o împărțire a puterii, idee ce transpune dintr-o scrisoare trimisă de boierii valahi, pe 11 aprilie, baronului Stroganoff, ministrul plenipotențiar al Rusiei la Constantinopol, document ce l-a determinat pe Nicolae Iorga să considere că Ipsilanti a dorit ca Tudor să meargă cu Adunarea la Pitești, iar Mitropolitul și boierii importanți să formeze un guvern provizoriu la Târgoviște¹⁰.

Ceea ce nu a luat, de la început, în calcul Alexandru Ipsilanti a fost că în străvechiul centru al voievozilor intra în conflict cu mica boierime scăpătată, cu mica negustorie, cu pământeni ce nu își doreau să înlocuiască stăpânirea fanariotă cu cea a Eteriei. Această pătură socială consistentă a târgoviștenilor era aceeași care privise reticentă ascensiunea unor familii precum Hiotu sau Papassoglu, familii ce s-au impus pe plan local, la cumpăna veacurilor XVIII-XIX, cu ajutorul legăturilor întreținute cu domni de la București. Din acest motiv, populația orașului va acorda un sprijin minim, nici pe departe cel așteptat de fruntașii Eteriei.

Târgoviștea, controlată de fiul de domn, visa, cel puțin declarativ, la un deziderat din vremuri apuse, ea redevenind un fel de capitală a Daciei¹¹. Prințul declara în proclamația din 19 aprilie, poate în speranța de a calma tensiunile apărute la nivelul orașenimii, că doar simțămintele fraților săi și ale sale l-au adus aici la porțile Daciei de unde așteaptă momentul dorit pentru a ajunge în patrie, căutând să lase în locul său un pământean, nu un străin¹².

Măsurile eteriștilor s-au dovedit ineficiente și au contribuit la îndepărtarea elementelor locale de la cauza revoluției. La Nucet, lângă Târgoviște, Ipsilanti caută să organizeze primul centru al rezistenței, cu detașamentul lui Theodoros Kolkotronis, așteptându-se la un atac dinspre București. S-a început strângerea proviziilor, acțiune ce nu era pe placul

⁹ Episodul este prima dată analizat la Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și miscarea eteristă în Țările Românești 1821-1822*, București, 1945, pp. 253-254.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. II, București. 1896, p. 576.

¹¹ Mihai Oproiu, Pârvan Dobrin, *Târgoviștea și împrejurimile sale*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2001.

¹² C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, pp. 153-154.

locuitorilor, semn că Târgoviștea se pregătea, cel puțin teoretic, de un asediu îndelungat în fața forțelor turcești, ultimul din existența sa zburciată.

De la francezul François G. Laurençon, profesor de latină și franceză la București, au rămas câteva date despre cartierul general al eteriștilor de la Târgoviște. În opinia sa, orașul care înaintea Bucureștilor fusese reședința „*Hospodarilor*” este mic. Singurele case arătoase din oraș erau ocupate de către Ipsilanti și aghiotanții săi, în timp ce Târgoviștea era plină de ostași îmbrăcați în negru ce se făceau că întăresc orașul săpând șanțuri peste care se putea lesne sări sau ridicând două trei întărituri proaste de pământ, lipsite de artilerie¹³.

Aceste așa-zise măsuri de ordin militar sunt confirmate, după aproape un deceniu, de către generalul rus Ivan Petrovič Liprandi, ce scria, din Bucureștiul anului 1830:

„Sosind la începutul lui aprilie, la Târgoviște, eteriștii au încartiruit o mare parte din oamenii lor în acest oraș...De asemenea ei au început să întărească Târgoviștea și au înălțat trei bastioane spre sud, așezate însă fără a se observa vreo regulă de apărare. Șanțul și valul nu aveau nicaieri adâncimea și înălțimea cuvenită, așa încât omul putea sări foarte ușor peste ele”¹⁴.

Mărturiile indică lucrul de mântuială făcut de eteriști care nu au încercat desfundarea vechilor șanțuri ale orașului construite la mijlocul secolului al XVII-lea de către domnitorul Matei Basarab sau măcar refacerea a câteva dintre bastioanele ridicate tot în acea vreme, preferând, în schimb, distrugerea acoperișului de plumb al Mitropoliei pentru gloanțe.

Gestul eteriștilor a contribuit mult la degradarea unui monument istoric de mare importanță și a condus, indirect, la hotărârea luată, peste jumătate de secol, de arhitectul regelui Carol I, Andre Lecomte de Noüy care dăruia vechea Mitropolie a lui Neagoe Basarab. După doar câteva luni de la vandalizarea construcției, locuitorii Târgoviștei se adresau logofeției, la 9 octombrie 1821, solicitând bani pentru repararea grabnică a simbolului orașului:

„Ce podoabă avea acest oraș al Târgoviștii și putem zice și țara noastră cu sfânta mitropolie de aici, care era făcută și împodobită cu mari cheltuieli de cei după vremi buni creștini răposați fericiți domni. Și din

¹³ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, s.n., vol. II, coordonat de P. Cernovodeanu și D. Bușă, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 51.

¹⁴ *Documente privind Istoria României*, volumul V, p. 422.

păcatele noastre, cu venirea apostatului Ipsilant, după alte multe răutăți și pagube ce ne-au făcut, precum este știut de toți, s-au apucat de au dăzvălit și acest sfânt locaș, luând după dânsa plumbu cu care era învălăită. Și din multe ploii slăbindu-să bolțile, au început a intra apa prin zid, căzând și tencuiala”¹⁵.

O altă rană în conștiința târgoviștenilor a fost reprezentată de distrugerile provocate de eteriști care au jefuit casele și satele din jur, în ciuda opoziției prințului Ipsilanti. În lipsa soldelor, soldații trebuiau hrăniți, iar rechiziția se făcea, de cele mai multe ori, fără respectarea vreunei reguli. Fie căpitan, fie simplu eterist, pornea, alături de câțiva tovarăși, pe ulițele Târgoviștei sau spre cel mai apropiat sat și jefuia boieri, negustori sau țărani. Practica a condus la retragerea rapidă a boierimii și negustorimii din Târgoviște spre zone mai ferite, spre granița austriacă¹⁶. Naum Râmnicianu semnala că asta nu a potolit nelegiuirile provocate de eteriști care au continuat să prade în sate, să rechiziționeze caii și toate animalele, să distrugă crămile viilor ce înconjurau orașul¹⁷.

Completările privind acest peisaj apocaliptic le găsim la serdarul Ioan Dârzeanu care, cu toate erorile întâlnite în scrierea sa, nu credem că poate fi departe de realitate:

„La Târgoviște...după ce s-au tras prințul Ipsilant cu toată armata sa... socotind ca să facă regula între oamenii de adunătură, care nu numai că pe mai marile lor nu cunoștea, strigând cu toții pe ulițe în gura mare: slobozenie!, slobozenie!, ci încă erau cu toții dăpărtați și de cunoștința dumnezeirii, având drept laudă ca să prade și să jăfuiască pă cine găsea și întâlnea, obrăznicind să batjocorească prunce nevârstnice și copii mici, dă era o jalnică tânguire să vază cinevași acest fel dă nelegiuri.. pentru că deși mergea uni, alții, dintre cei dosădiți și jăfuiți de să jăluia la prințul Ipsilant, nu putea să dobândească nici o folosire, căci răspunsul le era de la Ipsilant cum că nu poate să-i facă zapt, fiind oștire nouă și nepusă în regulă, și totdeauna acest fel de ostași fac multe lucrări rele împotriva bunei orânduiei până să așează la regulile ostășești. Și așa jăluitorii ieșeau plângând și blestemând și pe prințul Ipsilant și pe adunarea sa”¹⁸.

¹⁵ *Documente privind Istoria României*, vol. II, p. 369.

¹⁶ *Ibidem*, vol. V, p. 307.

¹⁷ *Ibidem*, p. 77.

¹⁸ *Ibidem*, p. 78.

În această dezordine generală, prințul Ipsilanti îl numea în fruntea ispravniciei pe Nicolae Geartoglu, un personaj ce nu se bucura de un bun renume printre târgovișteni fiind incapabil să dea un sfat bun sau să frâneze furia eteriștilor. Sediul general a fost fixat în casa lui Geartoglu, cea care avea două scări, una destinată persoanelor de rând, intrate în audiență, și una sacră, pe unde intra doar generalisimul, frații lui și prințul Gheorghe Cantacuzino¹⁹.

Ispravnicul Geartoglu, profitând de poziția privilegiată, se afla de multe ori în fruntea jefuitoarelor²⁰. Nu aceasta era însă principala sa sursă de îmbogățire. Geartoglu obținea de la Ipsilanti numeroase ordine de rechiziții ce-i îngăduiau să intre în posesia unor cantități importante de cereale, turme de vite, destinate doar pe hârtie pentru hrana soldaților, cea mai mare parte fiind comercializate în Transilvania și aducându-i suplimentare beneficii, aspect subliniat și de Naum Râmniceanu:

„Carele fără milostivire, adunând vitele săracilor lăcuitori cu orânduiele peste orânduiele din județ, cum și zaherele du pă unde găsea cu voie fără de voie, le aducea în Târgoviște, cum și altele le băga înăuntru pentru neguțătorie, făcându-să un nepovestit jaf, de să va pomeni în viitorul veac”²¹.

După cum amintește serdarul Dârzeanu, ca și când prădăciunile ispravnicului și eteriștilor nu erau de ajuns, căpitaniii Iordache și Farmache, venind de la Craiova spre București, s-au abătut de la Găești spre Târgoviște unde arnăuțimea a jefuit tot ce-a putut²², contribuind la degradingolada creată în oraș în momentul în care detașamentele turcești porneau spre vechea reședință domnească.

Cehaya Bey, asemeni altor comandanți turci, pusese gând rău acestui centru al rezistenței de secole. După o scurtă oprire la București, detașamentul condus de el, aproximativ 2.000 de turci, a înaintat spre Târgoviște. Prima rezistență eteristă era organizată la Cornățel, sat din apropierea Târgoviștei unde se afla Constantin Ducas cu trupele sale. După cum apare într-o scrisoare din Brașov, datată 10 iunie 1821, *generalisimul* ar fi trimis aici peste 1.000 de

¹⁹ *Ibidem*, p. 308.

²⁰ *Ibidem*, p. 83.

²¹ *Ibidem*, p. 86.

²² *Ibidem*, p. 62.

oameni care au învins trupele turcești, dar Ducas, de frică, s-ar fi retras în Transilvania²³.

Știrea sosirii trupelor turcești la Nucet, așezare aflată în buza Târgoviștei, a determinat retragerea rapidă a lui Alexandru Ipsilanti spre Transilvania, prin pasul Rucăr, și al comandanților săi, Ianache și Farmache, spre Olt. Mănăstirea Nucet, bătrâna ctitorie de la începutul veacului al XVI-lea, fusese chipurile fortificată tocmai pentru ca detașamentul de aproximativ 300 de oameni al lui Kolkotronis să întârzie ofensiva turcească. Cu toate pregătirile întreprinse știrea apariției turcilor a surprins, conform informațiilor păstrate, pe toată lumea, mai ales că Ipsilanti îi credea încă departe, la București. Oamenii trimiși în recunoaștere de generalisim au constatat că armata nu este una numeroasă, dar era evident că fără ajutor primit dinspre Târgoviște eteriștii închiși între zidurile mănăstirii erau sortiți pieirii.

Orașul rămânea fără apărare în fața sosirii grosului oștirii turcești, pe 29 mai, condusă de Chehaya Bey. Au existat însă și orășeni curajoși ce au încercat să negocieze cu trupele turcești, așa cum aflăm din pomelnicul bisericii Târgului din Târgoviște, de la 1823, unde este pomenit un anume domn Alexe: „sudit chesaricesc, carele cu corajul său au stătut ca un consulat când au venit turcii săi goneasca pe greci din țară fiind leat 1821, si când au venit aici la Târgoviște i-au întâmpinat cu cele trebuincioase si, îmblânzindu-i cu cuvinte bune, au potolit pornirea și gândul lor ce-i rău ce-l aveau asupra acestui oraș ca să-1 prăpădească”²⁴. Nu este exclus ca în fața pagubelor aduse de armata eteristă, una cu adevărat de ocupație, să fi apărut un curent filoturc printre orășeni, informația fragmentară despre suditul chesaricesc sugerând o asemenea situație.

Cu toate acestea, dezastrul provocat Târgoviștei de către turci este confirmat de izvoarele vremii. Orășenii și-au părăsit casele retrăgându-se spre locuri mai ferite, în sate precum Viforâta sau Gorgota și totul a fost lăsat la mâna năvălitorilor. După însemnarea din 24 noiembrie 1826, de pe o Cazanie tipărită la București, în anul 1842, aflăm detalii despre momentele cumplite, aici menționându-se un episod al invaziei turcești și anume atacul asupra mănăstirii Viforâta de lângă Târgoviște: „În vremea apostășii grecilor din leat 821, viind turcii la Târgoviște spre izgonirea apostășilor au călcat în schitul Viforâta unde se afla bajănăriți mulți dă-n Târgoviște și care spăimântându-să

²³ *Ibidem*, vol. II, p. 258.

²⁴ Mircea T. Georgescu, *op. cit.*, p. 87.

dă venirea turcilor au fugit toți în toate părțile și jăfuindu-se tot ce au găsit...”²⁵. Peste două zile de la această urgie, povestitorul ne spune că, întors la mănăstire pentru a-și găsi familia, a găsit totul distrus și multe cărți bisericești aruncate și arse. Pe care a apucat le-a adunat, una dintre ele fiind cu siguranță cea pe care a notat și aceste informații.

Ocupația turcească a durat o lună și puține locuri din Târgoviște au scăpat neatinse. După cum ne arată un grafit de la Biserica Sf. Împărați, din 3 iunie 1821: „Toate bisericile s-au stricat la leat 1821”, iar după o practică veche turcească, ele devin „grajduri de cai”²⁶. Pe un molitvenic din anul 1821, pe ultima filă albă, sunt înregistrate pierderile umane suferite de Târgoviște: „Să se știe de când au venit slugeru Tudor aici la București și au șăzut vara jumătate și apoi au venit turcii frunză și iarbă și mulți oameni s-au tăiat în venirea lor și atunci umbra velea 821, adică 1821”²⁷. Ignatii Iakovenko nota, într-o scrisoare trimisă din Brașov, la 29 iunie 1821 că: „În Târgoviște, pentru cea mai mică bănuială (de a fi găzduit de pildă pe volintirii greci), oameni nevinovați au fost spânzurați, uciși altfel și trași în țeapă”²⁸.

Ocupația otomană a durat până pe 16 iunie, neavând cu cine să se lupte, Chehaia Bey se întorcea la București lăsând aici o *beșleagă* cu vreo 50 de *neferi* ce au continuat fărădelegile. Ocupația turcească de la Târgoviște marca ultimul dezastru al fostei reședințe domnești, la cumpăna celor două epoci. Târgoviștea nu va mai putea depăși, după acest moment, statutul de mic centru urban aflat în apropierea Bucureștilor. Sporul demografic și anumite măsuri administrative luate începând cu anii '30 ai secolului al XIX-lea vor îmbunătăți situația, dar nu vor mai putea ridica Târgoviștea la statutul unui centru urban important al Munteniei.

Cu toate acestea, Târgoviștea rămâne locul ce adăpostește rămășițele primului simbol al modernității românești, chiar dacă modalitatea și locul uciderii lui Tudor Vladimirescu rămân, prin diversitatea surselor, prin lipsa cercetărilor arheologice complexe, sub semnul întrebării. Un oraș aflat la apusul gloriei sale și un personaj a cărui glorie continua, după moarte, prin perpetuarea ideilor sale, s-au unit, astfel, pentru o clipă de istorie.

²⁵ Radu Gioglovan, Mihai Oproiu, *Inscripții și însemnări din județul Dâmbovița*, volumul I, Muzeul Județean Dâmbovița, 1975, p. 279.

²⁶ Mihai Oproiu, *Târgoviște. Orașul și împrejurimile sale între 1600-1848*, volumul I, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 1999, p. 172.

²⁷ *Ibidem*, p. 159.

²⁸ Ghe. G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 237.

***RELATĂRI CONTEMPORANE, MEMORII LOCALE,
MONUMENTE, REVERBERAȚII***

EVENIMENTELE DE LA 1821 ÎN RELATĂRILE CĂLĂTORILOR FRANCEZI: FRANÇOIS TRECORDON ȘI F. G. LAURENÇON

Ileana CIOAREC*

Abstract: *The dimension of the spirit of the French Revolution of 1789 was also transferred in the spaces of the peoples of central and eastern Europe, as far as the French armies moved or, moreover, as far as the travellers and political and diplomatic missionaries covered the areas of interest for the Napoleonic projects. The New Era of the human history, opened by the great French thinkers and educators, and imposed by the Revolution of 1789, led to the unchaining of individuals. The new man will be guided by the European spirit, curious, brave and unlimited in the planetary space. He, in the name of Reason, will interrogate history and take geography as his ally. His horizons were demanding in the idea of a eurocentrism. Thus, in the history of the political ideas of the decades from the threshold of the XVIII and XIX centuries, there is great perseverance for the recovery and the integrations of the European Ottoman space. In this sphere of the New Age, the Romanian space was again becoming interesting and appealing for the French travellers. Among those who visited the Romanian Lands are François Reçordon and F. G. Laurençon. The two travellers left reference works on the history of the Romanian people. The two writings contain valuable information on the Revolution of 1821 led by Tudor Vladimirescu.*

Key words: Tudor Vladimirescu, French travellers, Phanariots, Ottomans Romanian Lands.

Dimensiunea spiritului Revoluției din Franța, din anul 1789, a fost permutată și în spațiile popoarelor din centrul și răsăritul Europei, până acolo unde s-au deplasat armatele franceze sau, mai mult, până unde călătorii și misionarii politici și diplomatici au acoperit zonele de interes pentru proiectele napoleoniene. Timpul Nou din istoria omenirii, deschis de marii gânditori și pedagogi francezi, și impus de Revoluția de la 1789 a dus la descătușarea indivizilor. Omul Nou va fi călăuzit de spiritul european, curios, curajos și nelimitat în spațiul planetar. Acesta, în numele Rațiunii, va interoga istoria și își va lua ca aliat geografia. Orizonturile lui erau revendicative în ideea unui

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: ileanacioarec@yahoo.com.

europocentrism. Așa se face că în istoria ideilor politice ale deceniilor din pragul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea se regăsesc stăruințe în recuperarea și integrarea spațiului otoman european. Concret și prioritar, acest obiectiv al istoriei acelei epoci a fost devansat de revendicarea unei părți din Europa aflată nu atât sub ocupația sau dominația otomană, ci sub teroarea barbariei orientale, stare sub care regimul politic despotice al turcilor încremenise evoluțiile instituționale. În această sferă a Noului Timp, spațiul românesc redevenea interesant și atrăgător pentru călătorii francezi¹.

Printre cei care au vizitat țările române s-au numărat François-Charles-Christian Recordon și F. G. Laurençon.

François-Charles-Christian Recordon s-a născut la 28 octombrie 1795, în localitatea Rances, din cătunul Vaud. A încetat din viață la 16 septembrie 1844, la Laussane, în Elveția. După finalizarea studiilor de litere și filosofie la Universitatea din Laussane, în mai 1815, așa cum însuși avea să mărturisească „mănat de împrejurări deosebite” a ajuns în Țara Românească, stabilindu-se la București. În capitala valahă se afla și tatăl său, negustorul Pierre François Timothée Recordon, care desfășura o intensă activitate comercială². Acesta cumpărase, la 4 noiembrie 1814, de la marele logofăt Constantin Dudescu, un han și opt prăvălii în mahalaua Arhimandritului, în imediata apropiere a Dâmboviței, plătind suma de 25.501 taleri³.

La scurt timp de la sosirea sa în Țara Românească, François Recordon a intrat în slujba domnitorului fanariot Ioan Caragea (1812-1818), ajungând secretarul său personal și ajutându-l în administrarea afacerilor pe care le avea la Geneva. A rămas în capitala valahă și după ce Caragea nu a mai fost domn, ocupându-se, după moartea tatălui său, un timp, de administrarea hanului și a celor opt prăvălii⁴. În perioada septembrie 1818-25 octombrie 1819, el a vândut întreaga avere pe care o moștenise unor negustori din București: Ivan, fiul lui

¹ F. G. Laurençon și opera sa despre Români. Studiu introductiv și traducere de Dinică Ciobotea, Ileana Cioarec, Radu Pașalega, Craiova, Editura Alma, 2006, pp. 12-13.

² François Recordon, *Lettres sur la Valachie, ou Observations sur cette province et ses habitants, écrites de 1815 a 1821, avec la relation des derniers événements qui y ont eu lieu*, Paris, 1821, p. 3; *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol.I (1801-1821), volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulerscu-Zoner, Marian Stroia, București, Editura Academiei Române, 2004, p. 660.

³ S. Iancovici, *Le Suisse François Recordon à Bucarest (1815-1821)*, în „Revue Roumaine d' Histoire”, tome III, 1964, nr. 1, p. 140.

⁴ *Ibidem*.

Petru băcan și Ianoș Grosul⁵. În anul 1820, așa cum menționează istoricul Nicolae Iorga, împreună cu Bordier, François Recordon a fost profesor la „Școala de franțuzește, nemțește, italienește cu latinește” din București⁶. A părăsit Valahia în primăvara anului 1821, după declanșarea Revoluției conduse de Tudor Vladimirescu. De la București a mers mai întâi la Paris unde a și publicat, în toamna aceluiași an, lucrarea sa *Lettres sur la Valachie, ou Observations sur cette province et ses habitants, écrites de 1815 a 1821, avec la relation des derniers événements qui y ont eu lieu*, apoi s-a stabilit definitiv la Laussane, în Elveția⁷. Lucrarea a fost dedicată, așa cum mărturisește chiar autorul, domnitorului fanariot Ioan Caragea, pe care îl laudă pentru cărmuirea părintească a supușilor săi și pentru că și-ar fi cheltuit mare parte din avere în folosul binelui public⁸. Aprecierea pozitivă făcută de secretarul francez asupra modului în care Caragea a cărmuit țara a fost dur criticată de contemporanii săi. Astfel, F. G. Laurençon a susținut că „nu poți să te arăți încântat de cărmuirea unui domnitor fanariot deoarece nici un hospodar de acest fel nu a avut vreodată nici popor nici stat, ci doar un fel de fermă bogată și robi pe care îi exploata la sânge și-și însușeau sudorile muncii lor”⁹.

Lucrarea a fost concepută sub forma a zece scrisori adresate prietenilor și familiei care erau curioși să cunoască „moravurile și starea actuală a unei țări care atrage acum privirile întregii Europei”¹⁰. Primele 135 de pagini conțin o minuțioasă descriere din punct de vedere geografic, etnic, lingvistic, social, administrativ, cultural, instituțional a Țării Românești de la începutul secolului al XIX-lea. Toate aceste realități fuseseră surprinse de François Recordon pe parcursul celor șase ani cât stătuse în capitala valahă.

Ultimele 12 pagini (137-149) care alcătuiesc scrisoarea a X-a au fost dedicate prezentării Revoluției lui Tudor Vladimirescu, la care el însuși a fost martor ocular. În primele trei pagini, François Recordon a descris amănunțit cauzele care au dus la declanșarea mișcării revoluționare.

⁵ *Ibidem*, p. 141.

⁶ Nicolae Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 220.

⁷ S. Iancovici, *op. cit.*, p. 142.

⁸ François Recordon, *op. cit.*, p. 2.

⁹ F. G. Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie, sur ses productions, son commerce, les moeurs et coutumes des habitants, et sur son gouvernement suivies d'un précis historique des événements qui se sont passés dans cette province en 1821, lors de la Révolte de Théodore et de l'invasion du prince Ipsilanti, par un témoin oculaire*, Paris, 1822, p.VII.

¹⁰ François Recordon, *op. cit.*, pp. 3-4.

O primă cauză care a jucat un rol important în declanșarea Revoluției a fost, potrivit afirmațiilor secretarului francez, situația economică dificilă cu care s-a confruntat societatea valahă, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea și care s-a agravat în timpul domniei lui Alexandru Șuțu. După cum afirmă Recordon, în perioada 1818-1821 în Țara Românească a fost înregistrată o acută lipsă de numerar în circulație, ceea ce a dus la o profundă devalorizare a produselor alimentare și a mâinii de lucru, încât „nu mai merită ca sârmanii țărani valahi să caute a găsi în munca lor un mijloc de îmbunătățire a situației lor nefericite”¹¹. O altă cauză a fost nemulțumirea generală a locuitorilor țării, provocată de dările excesive pe care erau nevoiți să le plătească și de abuzurile la care erau supuși. Neputând să mai facă față, mulți dintre ei „nu numai indivizi, ci familii întregi” au ales „să fugă în munți sau să emigreze în țările vecine”¹². Ultima cauză menționată de Recordon a reprezentat-o ura pe care „câțiva particulari” o nutreau față de conducerea despotică a domnitorilor fanarioți și față de Poarta otomană. Nemulțumirile acestora se datorau „asprelor și crudelor jigniri îndurate atât în ceea ce privește bunurile, familiile și chiar persoanele lor”¹³.

După prezentarea cauzelor care au dus la declanșarea revoluției, secretarul francez a trecut la descrierea propriu-zisă a evenimentelor care s-au petrecut în Țara Românească începând cu sfârșitul lui ianuarie 1821. El a cerut tuturor celor interesați de soarta unei țări „foarte des expusă unora din marile flagele ale omenirii” și care „suferă acum, mai mult ca niciodată, ororile războiului”, să citească cu interes amănunțele privitoare la evenimentele care au avut loc în această provincie după moartea lui Alexandru Șuțu, survenită la sfârșitul lui ianuarie 1821¹⁴. Potrivit lui François Recordon, moartea lui Alexandru Șuțu, răscoala lui Ali pașa și tulburările din Spania și Italia au trezit în locuitorii Țării Românești „dragostea pentru acea libertate pe care o iubiseră și o apăraseră atâta timp”¹⁵. Primul care a profitat de această situație a fost slugerul Tudor Vladimirescu, deținătorul „uneia din treptele cele mai de jos ale boierimii române”, despre care în mod greșit, secretarul francez susținea că s-ar fi născut în București¹⁶. Această afirmație a fost contestată de toți istoricii

¹¹ *Călători străini*, vol. I, p. 693.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 694.

¹⁴ *Ibidem*, p. 693.

¹⁵ *Ibidem*; Nicolae Isar, *Evocări istorice. 1821-1918*, București, Editura Universitară, 2018, p. 10.

¹⁶ *Călători străini*, vol. I, p. 694.

români care s-au ocupat cu studiul Revoluției de la 1821¹⁷. Căpitanul de panduri s-a remarcat în războiul din 1806-1812, primind numeroase decorații din partea țarului rus în a cărui armată luptase¹⁸. Moartea ultimului domnitor fanariot Alexandru Șuțu și atitudinea oscilantă a boierimii române i-a oferit lui Tudor Vladimirescu ocazia de „a-și procura mijloacele să-și facă dreptate sieși și poporului ale cărui interese se hotărâse să le apere”¹⁹.

Fiind conștient că acțiunea sa avea să stârnească atât nemulțumirea boierilor, cât și a turcilor care oricând puteau să-l atace, Tudor a început să-și strângă oaste. În acest sens, el a adresat mai multe proclamații către locuitorii țării, cerându-le să i se alăture. Dacă la început, așa cum mărturisea și François Recordon, oastea număra doar vreo 50 de soldați, într-un timp foarte scurt ea a ajuns la câteva mii²⁰. Creșterea numărului celor care i se alăturau slugerului, precum și declarațiile acestuia, cum că mișcarea era îndreptată împotriva boierimii, pe care o considera „autori ai ruinei și a stării jalnice a nenorociților români”, a alarmat Divanul de la București. Boierii din Divan, în loc să încerce să restabilească ordinea în țară pe cale pașnică, au ales „să trimită împotriva lor câteva sute de oameni, în diferite rânduri, pentru a-i bate și chiar, cu porunca strașnică, de a le aduce capetele, ca fiind acelea ale unor tâlhari”²¹. O parte dintre cei trimiși, în loc să acționeze împotriva lui Tudor, au ales să treacă de partea sa, sperând fie că vor avansa mai repede „susținând o cauză pe care o puteau socoti ca fiind cea bună”²², fie își vor mări averea prin jafuri la care se puteau deda „nepedeșiți de noua căpetenie, a cărei fire și țeluri nu le cunoșteau pe deplin”²³.

¹⁷ Nichita Adăniloae, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956; C. D. Aricescu, *Istoria Revoluțiunii române de la 1821*, ediție îngrijită, cuvânt înainte, note, indice și bibliografie de Vl. Osiac, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, Craiova, Scrisul Românesc, 1996; Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991; G. D. Iscriu, *1821 – moment crucial în istoria modernă a României*, București, Editura Politică, 1981; Idem, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Editura Albatros, 1982; G. D. Iscriu, Gh. Ploscaru, *Tudor Vladimirescu în memoria poporului român*, București, Editura Nicolae Bălcescu, 1996; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești 1821-1822*, București, 1945, 411 p. 45; Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978 ș.a.

¹⁸ François Recordon, *op. cit.*, p. 139; *Călători străini*, vol. I, p. 693.

¹⁹ *Ibidem*, p. 694.

²⁰ *Ibidem*, p. 693.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

După ce a trecut prin Craiova, capitala Olteniei, și Slatina, slugerul, în fruntea a 8.000 de oameni (6.000 pedestri și 2.000 călări)²⁴ a decis să se îndrepte spre București, urmărind „să fie recunoscute drepturile poporului”. Sosirea veștii că Tudor a pornit cu oastea sa de panduri spre capitală precum și conflictul de la Galați dintre turci și unele detașamente eteriste de la începutul lunii martie 1821 a creat panică atât printre boieri cât și printre locuitorii bucureșteni. Dacă cei dintâi erau îngrijorați că urmau să conducă alături de „un personaj pe care fiecare dintre ei îl disprețuiseră până mai ieri”²⁵, cei din urmă se temeau că în scurt timp orașul va fi atacat și cucerit de turci, dornici „să-și potolească lăcomia și să războvească moartea al lor de la Galați”²⁶. Teama care pusese stăpânire peste oraș i-a determinat pe câțiva dintre boieri să-și pună la adăpost familia și o parte din averea pe care o strânseseră. În această situație s-a aflat și marele spătar Grigore Brâncoveanu. În noaptea de 10 spre 11 martie, acesta și-a dus întreaga familie (soția și copiii) la una din moșiile sale pe care o deținea în partea de nord a Valahiei, în zona muntoasă²⁷. Modul de acțiune al boierilor a făcut ca panica trăită de orașeni și negustori să se amplifice. Cu toții gândeau că turcii sunt deja la porțile Bucureștiului și pot ataca în orice moment. Zvonurile care circulau în oraș și spaima locuitorilor i-au panicat, potrivit lui Recordon, și pe Alexandru Pini, consulul Rusiei și Frederic Fleischhackl von Hakenau, agentul Austriei care „trimiseseră să se cerceteze cum și ce era”²⁸. Cei doi s-au mai liniștit aflând, în cursul aceleiași zile, că „împrejurimile capitalei erau libere și nici o oaste turcească nu trecuse Dunărea”²⁹.

Vestea că un corp de eteriști, format din 500-600 de soldați, care luptaseră la Galați cu trupele turcești cantonate aici, au părăsit orașul Focșani și se îndreaptă spre București pentru a-l apăra în cazul în care orașul ar fi fost atacat de otomani în loc să liniștească populația, au agitat și mai mult spiritele. Locuitorii bucureșteni credeau că numărul de soldați eteriști este mult prea mic pentru a opune o eventuală rezistență în fața unui atac venit

²⁴ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale revoluției din 1821*, ediția a II-a, București, 1973., p. 81; I. Neacșu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în „Studii și referate privind istoria României”, București, 1954, p. 1024; Marian Stroia, *Români, marile puteri și sud-estul Europei (1800-1830)*, București, Editura SemnE, 2002, p. 175.

²⁵ *Călători străini*, vol. I, p. 695.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 694.

²⁹ *Ibidem*.

din partea trupelor turcești. Chiar dacă în oraș s-a răspândit repede zvonul că cei 500-600 de soldați nu reprezintă decât avangarda oștirii conduse de Alexandru Ipsilanti, starea de panică a continuat să pună stăpânire pe populația din București care, potrivit lui François Recordon, „nu avea deloc îndrăzneală să se încreadă pe de-a întregul în această veste”³⁰. O parte dintre locuitori, așa cum mărturisește secretarul francez, a ales să se înarmeze și să se pregătească pentru o posibilă confruntare cu turcii, în timp ce negustorii au preferat „să-și pună la adăpost averea, încărcând-o în cufere și baloturi, și transportând-o la mănăstiri și hanuri, clădiri de mare folos în asemenea împrejurări”. Nu puțini au fost cei care, potrivit relatărilor lui François Recordon, au ales să părăsească, în grabă, orașul și au luat drumul pribegiei fără să dispună de alimente și de bani. Unii dintre ei au reușit să treacă munții și să ajungă în Transilvania, iar alții „mai puțin norocoși” au fost atacați de cetele de tâlhari, masacrați și uciși: „mulți au pătimit de pe urma atacurilor vagabonzilor care se despărțiseră de unele trupe de răzvrătiți și care s-au mulțumit numai să jefuiască și să prade pe mulți, ci au împins dezmațul lor nestăpânit până la săvârșirea celor mai nevrednice silnicii, chiar asupra unor femei a căror stare nenorocită ar fi trebuit să impună respect”³¹.

Teama și nesiguranța care puseseră stăpânire peste capitala Valahiei, în luna martie a anului 1821, l-au determinat pe secretarul francez să părăsească orașul situat pe apa Dâmboviței și să se îndrepte spre Paris. Odată ajuns în orașul de pe Sena, François Recordon avea să mărturisească prietenilor și familiei sale că evenimentele care au avut loc în Țara Românească în primele luni ale anului 1821 au fost similare cu cele petrecute în alte state din Europa care se aflau sub stăpânire otomană. Potrivit secretarului francez, ceea ce se petrecuse în Valahia în anul 1821 fusese pregătit în interiorul țării, fără știrea marilor puteri. Se spera astfel că acestea vor fi puse în fața faptului împlinit și nu vor putea interveni: „și nu au fost ațâțate de forțe superioare, fiind pregătite de dinainte, în așa fel încât se poate crede că, înainte ca alte puteri din Europa să intervină în această luptă”³². François Recordon își exprima speranța că revoluția din Țara Românească condusă de Tudor Vladimirescu, precum și mișcările similare din alte state aflate sub dominație otomană, vor avea ca rezultat eliberarea „nu numai a unei națiuni care de mai multe secole geme sub jugul celei mai despotice cârmuiri, ci a mai multor popoare a căror

³⁰ *Ibidem*, p. 696.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

civilizație, deși s-au bucurat de oarecare privilegii, este încă foarte puțin înaintată³³. Pentru a se ajunge la acest rezultat era nevoie, potrivit mărturiilor secretarului francez, de intervenția marilor puteri din Europa, care trebuiau „să susțină toate aceste națiuni care erau animate de dorința de libertate”.

Un alt călător francez care a vizitat Țara Românească și a lăsat informații prețioase despre Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a fost F. G. Laurençon.

De origine nobilă, dar și ecleziastic, F. G. Laurençon, ca o mare parte a nobilimii franceze și ca o minoritate a prelaților catolici francezi, a fost entuziasmat de Revoluția franceză, de modelele ei, inițial liberale, parlamentare. După evenimentele tragice dintre 10 august și 3 septembrie 1792, el s-a hotărât să emigreze, îndreptându-se spre răsăritul Europei. Abia prin anul 1809 a ajuns la București, unde a fost angajat ca perceptor de limbă și cultură franceză de către mari neamuri boierești. În cele din urmă s-a atașat de neamul Câmpinenilor și l-a avut ca elev pe Ion Câmpineanu, viitorul om politic, revoluționar din al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea³⁴.

Dintr-una din notele din prefața lucrării lui C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821* aflăm că F. G. Laurençon a stat mult timp la Craiova. Informația despre șederea preceptorului francez în capitala Olteniei i-a fost dată lui Aricescu de Petrache Poenaru și Gr. Bengescu, care l-au cunoscut.

Emigrat la Brașov în primăvara anului 1821, perceptorul francez s-a hotărât să se întoarcă în Franța, unde a publicat, la Paris, în anul 1822, la Editura Egron et Ponthieu, lucrarea *Nouvelles observations sur la Valachie, sur ses productions, son commerce, les mœurs et les coutumes des habitants et sur son gouvernement, suivies d'un précis historique des evenements qui se sont passes dans cette province en 1821, lors de la revolte de Theodore et de l'invasion du prince Ipsilanti, par un temoin oculaire. On y joint le plan de la bataille de Dragaschan*.

Deși opera lui este subscrisă cu inițialele F. G. L., Querard afirmă că autorul operei menționate mai sus este Laurençon³⁵. Alte două lucrări

³³ *Ibidem*; S. Iancovici, *op. cit.*, p. 136.

³⁴ Dan Amadeo Lăzărescu, *Imaginea poporului român în conștiința europeană*, vol. III, Oradea, Editura Cogito, 1999, p. 178.

³⁵ Apud C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*. Ediție îngrijită, cuvânt înainte, note, indice și bibliografie de Vladimir Osiac, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996, p. 7.

bibliografice, întocmite de Ant. Alex. Barbier și G. Bengescu, la 1872 și, respectiv, 1897, fac aceeași identificare³⁶.

F. G. Laurençon a precizat în prefața lucrării sale că și-a redactat cartea în cei doisprezece ani cât a locuit în Țara Românească. Potrivit mărturiilor sale, în momentul în care a dat lucrarea spre publicare la Paris, Laurençon a constatat că se tipăriseră deja trei cărți pe același subiect: cea a contelui de Salaberry (1821)³⁷, a lui François Recordon (1821)³⁸ și o alta a lui Ch. Pertusier, publicată în anul 1822.

Primele 55 de pagini ale lucrării lui F. G. Laurençon conțin o minuțioasă descriere din punct de vedere geografic, etnic, lingvistic, social, administrativ, instituțional a Țării Românești. Următoarele 63 de pagini, care formează partea a doua a operei sale, sunt dedicate revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, la care el însuși a fost martor ocular.

Această parte debutează cu un dialog dintre un grec și un turc bazat pe legitimitatea acțiunii celor două neamuri aflate în conflict. Grecul susținea că mișcarea revoluționară declanșată de poporul său era justificată de lungul timp (375 de ani) în care neamul său se aflase „sub sceptrul de fier și vopsit cu sânge” al otomanilor și fusese nevoit să suporte o serie de abuzuri comise asupra femeilor și copiilor: „Vouă nu vă pasă de pierderea copiilor noștri, gata oricând să cadă pradă poftelor voastre! Dar soțiile noastre erau ferite de poftele voastre? Înjosiri fără număr, existența noastră oricând amenințată de călăii voștri, iată deci binefacerile îngrozitoarei voastre stăpâniri!”³⁹. De cealaltă parte, turcul era de părere că revolta grecilor era nedreaptă și absurdă: „Spune-mi, nu v-ați pierdut mințile să începeți o rebeliune atât de nedreaptă și absurdă”⁴⁰.

În continuare, F. G. Laurençon a oferit informații prețioase despre domnitorul Alexandru Șuțu pe care îl considera „un veritabil prototip al falsității și ipocriziei”, interesat să strângă cât mai multă avere⁴¹. Pentru aș

³⁶ George Bengesco, *Essai d'une notice bibliographique sur la Question d'Orient européen 1821-1897*, Bruxelles-Paris, 1897, p. 5; F. G. Laurençon și opera sa despre Români, p. 22.

³⁷ Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor. Imaginea societății românești în Franța (1774-1848)*, București, 1992, p. 37; Idem, *Mărturii și preocupări franceze privitoare la români. Secolele XVIII-XIX*, București, Editura Universității din București, 2005, pp. 19-21, 47-52, 55.

³⁸ *Călători francezi despre Țările Române*, vol. I, p. 659-696; Nicolae Isar, *Mărturii și preocupări franceze privitoare la români...*, pp. 50-54, 64.

³⁹ F. G. Laurençon, *op. cit.*, p. 53.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 49.

⁴¹ *Ibidem*, p. 61.

putea umple „cuferele”, el a crescut dările plătite de locuitori, a vândut funcțiile publice pe sume mari de bani și a destituit mitropolitul și pe cei doi episcopi⁴². Prin măsurile pe care le-a adoptat a reușit să strângă, în numai doi ani de domnie, peste douăzeci de milioane de piaștri⁴³.

Potrivit relatărilor perceptorului francez Alexandru Șuțu a încetat din viață la 18-19 ianuarie (stil vechi) 1821. Deși nu a fost cunoscută cauza decesului, au circulat numeroase zvonuri cum că domnitorul ar fi fost otrăvit de un arnăut din garda sa⁴⁴. Știrea morții a fost ținută secret mult timp, deoarece soția sa dorea să obțină de la sultan numirea ca domn pe tronul Țării Românești a fratelui ei, Scarlat Calimachi⁴⁵.

De moartea domnitorului Alexandru Șuțu a profitat Tudor Vladimirescu „om necunoscut și care nu părea de temut”. Acesta a solicitat Divanului ad-interim să-i plătească suma de 100-120 de mii de piaștri pe care pretindea că îi cheltuisese pentru echiparea pandurilor cu care luptase alături de trupele rusești în războiul ruso-turc din 1806-1812⁴⁶. Boierii din Divan au refuzat solicitarea căpitanului de panduri, făcându-i alte propuneri pe care acesta însă nu le-a acceptat. Fiind conștient că refuzul său avea să stârnească nemulțumirea boierilor, Tudor, potrivit afirmațiilor lui F. G. Laurençon, a început să strângă oaste, stabilindu-și tabăra la Cerneți, localitate situată în partea de vest a Țării Românești⁴⁷. De acolo, trimitea adesea „cete în toate cele cinci județe de dincolo de Olt”⁴⁸.

Îngrijorați de creșterea numărului celor care i se alăturau slugerului precum și de declarațiile acestuia cum că mișcarea era îndreptată împotriva boierilor, pe care îi considera „lipitorile poporului românesc”, membrii Divanului de la București au trimis împotriva sa o oaste formată din câteva sute de arnăuți care, însă, a trecut de partea căpitanului de panduri. Ulterior, boierii din Divan l-au desemnat pe Samurcaș „boier grec foarte viclean” să meargă să negocieze cu Tudor Vladimirescu. La întâlnirea care a avut loc între cei doi, slugerul a cerut reducerea birului sau a capitației la 5 piaștri, capetele a doisprezece boieri din protipendadă și anularea văcăritului și vinăritului⁴⁹.

⁴² *Ibidem*, p. 61.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 56.

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 57-59.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 63.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 64.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 66.

Toate aceste cereri au fost respinse, însă, de Samurcaș. Știrea că Tudor se îndreaptă spre capitală și că turcii se pregătesc să atace orașul i-a determinat pe mulți dintre boieri, printre care și banul Grigore Brâncoveanu să părăsească Bucureștiul⁵⁰. Gestul boierimii române a fost urmat și de agenții diplomatici străini acreditați în capitala valahă.

F. G. Laurençon a insistat, în continuare, și asupra relațiilor lui Tudor cu turcii. De la el aflăm că în perioada când mișcarea se desfășura în Oltenia (înainte de sosirea caimacimilor lui Scarlat Calimachi la București, la 23 februarie), slugerul „a trimis la Constantinopol la marele vizir, pe unul din oamenii săi de încredere ca să-l asigure de supunerea sa față de sultan, și să-i explice motivele războaielor sale împotriva boierilor”⁵¹.

În timp ce la București au sosit Negri și Vogoride, cei doi caimacimi desemnați de Poartă să conducă Țările Române, la Iași, la 22 februarie 1821, Alexandru Ipsilanti a adresat o proclamație prin care cerea tuturor să-și unească forțele pentru eliberarea grecilor. Mai promitea locuitorilor din București că în cazul în care turcii ar fi atacat orașul ar fi avut de înfruntat „o mare războiune căci eu sunt sprijinit de o mare putere căreia nu vor putea să-i facă față”⁵². Această promisiune a creat euforie printre unii tineri din capitală, mulți dintre ei fiind pregătiți să se înroleze în oastea eteristă⁵³.

De la Iași, Alexandru Ipsilanti a hotărât să se îndrepte spre București, oprindu-se mai întâi la Focșani. Aici câteva detașamente conduse de Caravia s-au desprins din grosul armatei și s-au îndreptat spre Galați „oraș și port la Dunăre” unde au ucis 60 de turci care staționau în această garnizoană. Restul oastei eteriste și-a continuat drumul spre Țara Românească⁵⁴. Referindu-se la numărul de soldați care formau oastea, F. G. Laurençon susținea că aceasta abia se ridica la 5.000-6.000 deși circulau zvonuri cum că ar fi 20.000 de oameni⁵⁵.

La 21 martie, Tudor Vladimirescu a intrat în București, prin partea de sud însoțit de două mii de panduri și de un detașament de albanezi călări conduși de Farmache „faimoasa căpetenie de tâlhari”⁵⁶. În dreapta slugerului se afla un preot cu crucea în mână, iar în stânga, locotenentul său Theodor Macedoneanu. Căpitanul de panduri pentru a preveni un conflict cu Bimbașa

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 66-67.

⁵¹ *Ibidem*, p. 67.

⁵² *Ibidem*, p. 70.

⁵³ *Ibidem*, p. 71.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 72.

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 74-75.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 74.

Sava și-a instalat tabăra în casele Zoei Brâncoveanu, la poalele Mitropoliei. Referindu-se la intrarea slugerului în capitală, receptorul francez a mărturisit că „o mulțime de curioși s-au adunat pe dealul mitropoliei ca să vadă intrarea îndrăznețului rebel”⁵⁷. La scurt timp după ce a intrat în București, Tudor Vladimirescu a adresat o proclamație către toți locuitorii orașului, încercând după cum însuși relatează F. G. Laurençon să liniștească spiritele. Referindu-se la atmosfera care domnea în București odată cu intrarea slugerului și a oastei sale, receptorul francez susține că aceasta era una tensionată. Negustorii își închiseseră prăvăliile și încercaseră să-și transporte mărfurile la mănăstiri și hanuri pentru a le pune la adăpost. Pandurii, „toți zdrențuroși și adevărați revoluționari ai Valahiei” jefuiau pretutindeni și apoi vindeau obiectele de valoare (blănuri, bijuterii, ceasuri) „pe nimic”⁵⁸.

La 28 martie, la București a ajuns și Alexandru Ipsilanti care și-a stabilit cartierul general la Colentina, situat „la o distanță de o jumătate de leghe de capitală”, în casa de agrement a banului Ghica⁵⁹. Potrivit mărturiilor lui F. G. Laurençon, Alexandru Ipsilanti era însoțit de „faimoșii războinici îmbrăcați în negru, care purtau căciuli ce aveau ca semn distinctiv un cap de mort cu oase încrucișate, având deasupra lor o cruce. Câțiva purtau eșarfe tricolore roșii, albe și negre”⁶⁰.

În continuare, receptorul francez a insistat asupra jurământului pe care Tudor Vladimirescu și Bimbașa Sava „poate sub impulsul unor făgăduieli sau poate chiar amenințări”⁶¹ au fost nevoiți să-l depună față de Alexandru Ipsilanti. La scurt timp după depunerea jurământului a avut loc o întâlnire între căpitanul de panduri și comandantul oștirii eteriste, unde cel dintâi a declarat că nu dorește să-i slujească pe greci. Nemulțumit de răspunsul primit dar și de atitudinea manifestată de sluger, Alexandru Ipsilanti a decis să părăsească Colentina și să-și așeze cartierul general la Târgoviște „un mic oraș situat la 24 sau 25 leghe de capitala actuală”⁶².

Sultanul, nemulțumit de evoluția evenimentelor din Țara Românească, a trimis mai mulți agenți la Congresul de la Laybach, „pentru a întreba dacă vreo putere autorizase atitudinea ostilă a principelui Ipsilanti față de Poartă”⁶³. Presa

⁵⁷ *Ibidem*, p. 75.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 78.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, p. 79.

⁶² *Ibidem*, p. 84.

⁶³ *Ibidem*, pp. 80-81.

vremii, potrivit lui F. G. Laurençon, a scris că „toate puterile au dezavuat demersul lui Ipsilanti, iar turcii au avut mână liberă să-și răspândească trupele în cele două Principate. După această hotărâre, pașalele de Rusciuk și Silistra s-au întâlnit și au trecut Dunărea”⁶⁴.

În continuare, perceptorul francez relatează despre cartierul general al armatei eteriste de la Târgoviște, mesele, concertele și balurile care au avut loc în acest oraș, jafurile comise de arnăuții din oastea lui Ipsilanti care au luat de la locuitori peste 50 de ocale de carne de bou, 30 ocale de carne de oaie, 20 ocale carne de porc, 24 de păsări și 50-60 de pâini⁶⁵. Nemulțumiți de abuzurile la care erau supuși de soldații eteriști locuitorii, potrivit mărturiilor perceptorului francez, au ales să fugă în munți și în păduri „cu soțiile și copiii, ducând cu ei mizeria și sărăcia”⁶⁶.

Nararea evenimentelor continuă cu intrarea turcilor în București, descrierea masacrelor făcute de aceștia în capitală, marșul secret al lui Tudor împotriva lui Ipsilanti și în final cu capturarea lui Tudor și decapitarea lui. Potrivit relatărilor perceptorului francez, la scurt timp după ce turcii au ajuns în capitală, au început să circule zvonuri cum că aceștia „au intrat în mănăstiri și au măcelărit pe toți care s-au refugiat aici”⁶⁷. Numai într-o singură mănăstire trupele turcești au ucis peste 300 de femei și copii. În acest timp, Tudor Vladimirescu, care se înțelese cu turcii, a părăsit Bucureștiul, în fruntea a 4.000-5.000 de panduri, îndreptându-se spre Câmpulung unde avea de gând să oprească retragerea trupelor eteriste conduse de Alexandru Ipsilanti. Trupele turcești au atacat armata eteristă frontal și din flancul stâng. Așa cum afirmă perceptorul francez, în timpul acestor lupte, turcii au primit vestea că Tudor Vladimirescu a fost prins de căpitanul Gheorgaki la o jumătate de leghe de Câmpulung și dus la Târgoviște, unde a fost închis la Mitropolie⁶⁸. După aflarea veștii, potrivit relatărilor lui F. G. Laurençon, trupele turcești „văzând acțiunea lor ratată și crezând pe Ipsilanti mult mai puternic decât era”, s-au retras și au așteptat să observe mișcarea făcută de armata eteristă⁶⁹. O mie cinci sute dintre pandurii lui Tudor au fost înrolați în armata lui Ipsilanti. Ceilalți au fost mai întâi dezarmați și ulterior trimiși la vetrele lor.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 81.

⁶⁵ *Ibidem*, pp. 87-88.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 88.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 91.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 93.

⁶⁹ *Ibidem*.

Referindu-se la perioada care a urmat arestării lui Tudor Vladimirescu și uciderii sale, perceptorul francez mărturisește că a fost una grea pentru sluger. Timp de două zile el a fost supus la numeroase interogatorii de către oamenii lui Ipsilanti. A treia zi după arestare, căpitanul de panduri a fost decapitat de către Caravia, cel care i-a luat haina unde a găsit „între postav și căptușeală aur și giuvaericele în valoare de mai mult de cinci mii de ducati”⁷⁰.

Relatările lui F. G. Laurençon continuă cu o trecere în revistă a ultimelor evenimente ale Revoluției care s-au finalizat cu bătălia de la Drăgășani. Alexandru Ipsilanti, văzând că cei treizeci de mii de soldați promiși de țarul rus nu au mai sosit și că turcii puteau oricând să-l atace, a ales ca împreună cu oastea sa să părăsească orașul Câmpulung și să se îndrepte spre Râmnic „oraș mic, situat pe malul drept al Oltului” de unde putea trece mai ușor munții în Transilvania. Potrivit mărturiilor lui F. G. Laurençon în tabăra lui se instalase teama și deznădejdea: „Principii și ofițerii superiori păreau foarte îngrijorați. Ei știau foarte bine că nu se puteau baza câtuși de puțin pe trupe atât de indisciplinate ca ale lor”⁷¹. Singurii care nu se temeau erau soldații care formau Batalionul Sacru „toți curajoși și care arătau foarte bine”⁷². În ziua de 4/16 iunie 1821 în tabăra lui Ipsilanti a avut loc un consiliu unde s-a hotărât ca în cel mai scurt timp oastea eteristă să înceapă lupta cu turcii. La 5/17 iunie, principele Alexandru Ipsilanti a trecut Oltul și s-a așezat la Mănăstirea Drăgășani „situată într-o zonă mai înaltă la baza căreia se deschide dinspre sud și est o poieniță întinsă și acoperită de păduri dense”⁷³. La 6/18 iunie turcii au ajuns în imediata apropiere a lăcașului de cult, fiind gata să atace în orice moment. La 7/19 iunie a avut loc un nou consiliu între Ipsilanti și celelalte căpetenii din oastea sa. În timp ce Caravia s-a pronunțat pentru un atac imediat împotriva otomanilor, căpitanul Georgaki a cerut să se adopte tactica hărțuirii și atacării din spate a inamicului⁷⁴. A fost acceptată propunerea lui Caravia și, a doua zi, a început confruntarea directă dintre oastea eteristă și trupele otomane. Cele două armate au fost dispuse astfel: trupele principelui Alexandru Ipsilanti la baza zonei înalte, trupele principelui George, trupele principelui Șuțu, trupele lui Caravia cu arnăuții săi, cazacii, lăncierii, Batalionul Sacru, albanezii și voluntarii de o parte și infanteria și cavaleria turcă de cealaltă parte. După cum însuși mărturisește F. G. Laurençon, în dimineața zilei de 8/20 iunie, la orele 10

⁷⁰ *Ibidem*, p. 94.

⁷¹ *Ibidem*, p. 98.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*, p. 99.

⁷⁴ *Ibidem*.

dimineața infanteria turcă a atacat Batalionul Sacru, însă acesta a reușit să reziste asaltului. Și cel de-al doilea atac al otomanilor a fost respins. Căpeteniile celorlalte trupe care formau oastea eteristă în loc să ajute Batalionul Sacru au preferat să treacă Oltul pe trei punți, evitând confruntarea cu trupele otomane⁷⁵. Deși au încercat să reziste atacului otoman, soldații care formau acest Batalion au sfârșit prin a fi măcelăriți, doar 100 dintre ei reușind să scape cu viață. În această luptă a pierit și Dimitrie Șuțu, conducătorul Batalionului. Trupele otomane după ce au nimicit Batalionul Sacru au pornit în urmărirea restului oștirii eteriste. Adoptând tactica vicleșugului, turcii au reușit să măcelărească și trupele conduse de Georgaki⁷⁶. Restul armatei eteriste (3.000-4.000 de oameni) a trecut Oltul și s-a îndreptat spre Mănăstirea Cozia, situată „la aproximativ patru leghe nord de Râmnic”. După ce au stat în mănăstire timp de patru zile, căpeteniile eteriste, profitând și de faptul că Austria declanșase războiul Porții, au trecut Lotrul în Transilvania⁷⁷. Trupele eteriste „călări și înarmați” care mai rămăseseră la mănăstire înainte să părăsească țara Românească s-au dedat la o serie de jafuri „prădând pe toți care nu erau de-ai lor”⁷⁸.

În concluzie, F. G. Laurençon și François Recordon au lăsat izvoare dintre cele mai veridice și mai valoroase despre evenimentele care s-au petrecut în Valahia în primele șase luni ale anului 1821.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 101.

⁷⁶ *Ibidem*, pp. 102-103.

⁷⁷ *Ibidem*, pp. 104-106.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 107.

CĂPITANUL IANCU JIANU, PRECURSORUL LUI TUDOR VLADIMIRESCU, ÎN DOCUMENTE ȘI ÎN ISTORII ORALE

Petronela-Luminița TUCĂ*

Abstract: *Iancu Jianu remains a special character of Oltenia, but his portrait has surpassed this territory, being raised, in time, to the rank of national hero. His friendship with Tudor Vladimirescu was recorded in most of the literary works dedicated to him, as well as in historical documents, the emphasis being mainly on outlawry, although his merits meet many values. Iancu Jianu was an atypical outlaw: of boyar descent. His ideal corresponded to Tudor's aim. Colonel and historian Dimitrie Papazoglu did not call Jianu an outlaw, but considered him the predecessor of Tudor Vladimirescu. At the outbreak of the Revolution of 1821, he embraced the cause of Tudor Vladimirescu, becoming a soldiers' captain and diplomat. The present approach aims at highlighting the way in which Iancu Jianu collaborated with Tudor Vladimirescu before the Revolution of 1821 and during it, as well as his post-revolutionary approaches, respectively the signaling of oral histories, centered on the two heroes.*

Key words: *predecessor, revolution, captain, diplomat, oral histories*

Boier de rangul al treilea, haiduc, zapciu, diplomat, subcârmuitor de plasă în Romani, Iancu Jianu n-a fost un om sărac, însă nici nu putem spune că a dat dovadă de „exces” de bogăție. El a deținut rangul de „pitar”¹, apoi, după o vreme, pe cel de „șetrar”, așa că, în timpul Revoluției de la 1821² ar fi putut primi în responsabilitate corturile domnești cum prevedea această demnitate, cât și tunurile, dar vom constata că, în vremea sa, acest rang a

* Dr., Profesor asociat, Universitatea Valahia din Târgoviște, Facultatea de Științe și Arte; e-mail: luminita.tuca@gmail.com.

¹ Paul Emanoil Barbu arată în articolul „Iancu Jianu, luptător pentru dreptate socială”, publicat în „Arhivele Olteniei”, nr. 6/1989, p. 144, că lui Iancu Jianu i-a fost încredințată demnitatea de „pitar” la 2 octombrie 1813. La începutul anului următor, Jianu a fost numit „zapciu” pentru plasa Balta de Jos.

² ***, *Noul dicționar universal al limbii române*, p. 1.448; a se vedea și Aăgust Scriban, *Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, provincializme, neologizme)*, p. 1.277.

reprezentat un simplu titlu de boiernaș³. Însă eroul romanațean nu a rezonat niciodată sufletește cu cei din clasa lui socială, ci a ținut partea oamenilor simpli⁴. Istoricul Crăciun Pătru aprecia că „a haiducit în jur de 7 ani, între 1810-1817”⁵, pentru a relua lupta, pentru încă o vreme, alături de pandurii lui Tudor Vladimirescu, în 1821, și de a „reîncerca aprinderea «scânteii» revoluționare în 1823”⁶. Întors pe plaiurile natale, după ce în toamna anului 1819⁷, a lăsat ascunzișul codrului, Iancu Jianu a fost desemnat judecător de Romanați. A locuit la Caracal în imobilul devenit, de multă vreme muzeu – Casă Memorială⁸. Deși lăsase frâiele haiduciei sub amenințarea că va sfârși în ștreang dacă nu va renunța întru totul la vechile sale metehne, în momentul declanșării Revoluției de la 1821, Jianu n-a stat cu mâinile în sân⁹, ci i s-a alăturat lui Tudor Vladimirescu¹⁰. Peste ani, mai precis, în 1831, a fost numit într-o comisie de inventariere a pădurilor și a dumbărilor din județ, fiind responsabil de plășile Oltețu de Sus, Oltețu de Jos și Oltu de Sus¹¹. I s-a dat, apoi, în anul 1837, funcția de subcârmuitor pentru plasa Oltețu¹².

³ Titlul de „șătrar”/„șetrar” era acordat unui boier care, în timpul unei confruntări armate, avea responsabilitatea de a păzi o tabără domnească; ulterior, a devenit un simplu rang boieresc; a se vedea termenul „șătrar” în ****Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ed. II, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 1.053.

⁴ În cea mai mare parte a lucrărilor consultate se arată că Iancu Jianu ar fi luat calea codrului din pricina nedreptăților sociale constatate. Ținta haiducului din Romanați erau asupritorii, indiferent de naționalitate, greci sau români, persoane aservite domniei fanariote, precum și turcii.

⁵ Crăciun Pătru, *Iancu Jianu, contribuții la cunoașterea vieții și luptei lui*, Craiova, Editura Tineretului, 1965, p. 4.

⁶ *Ibidem*.

⁷ V. A. Urechia, *Istoria românilor, Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu (după documente noue) 1821-1822*, Tomul XIII, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1901, p. 190.

⁸ Petronela-Luminița Tucă, *Iancu Jianu – o perspectivă asupra construirii eroului*, vol. I, Editura Etnologică, 2019, pp. 74-75; observații: prezentul articol cuprinde o serie de informații publicate, într-o altă variantă, în volumul amintit.

⁹ Constantin Șerban, „Simpozion științific «160 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu»”, în „Revista de istorie”, Tomul 34, nr. 7/iulie 1981, București, Editura Academiei Române, p. 1.367; autorul precizează că în perioada 4-10 martie 1821, în momentele în care a poposit la Slatina, slugerul Tudor Vladimirescu a avut întrevederi cu Iancu Jianu în satul Cornățel, în acest context fiind recrutați noi oameni în „Adunarea norodului”.

¹⁰ Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. I, pp. 81-82.

¹¹ Documentele care atestă informația se află la Arhivele Naționale ale României (în continuare A.N.R.), Direcția Județeană Olt, Fondul *Ocârmuirea județului Romanați*, dosarul nr. 55/1831, f. 14.

¹² C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Olenia. Documente, cercetări, culegeri*, cartea IV, Craiova, 1944, pp. 140-153.

Cea mai cunoscută istorie care i-a perpetuat imaginea de haiduc este aceea că, în plină tinerețe, a fost scăpat de la moarte printr-o întâmplare ieșită din tiparele comune. Fusesse arestat de mai multe ori la porunca lui Vodă Caragea din pricina plângerilor pe care le primise de la cei jefuiți¹³ fiind eliberat, însă, la intervenția fraților săi¹⁴. Atât documentele istorice, cât și o serie de istorii orale conduc spre faptul că a fost condamnat la moarte, fiind salvat de domnișoara Sultana Gălășescu¹⁵, o tânără din anturajul domniței Ralu Caragea care, invocând obiceiul pământului¹⁶, a obținut grațierea osânditului și l-a luat de bărbat. Iancu Jianu a primit, în același timp cu iertarea, și rangul de șetrar¹⁷. Soția sa, Sultana, i-a stat alături până când, la vârsta de 55 de ani, acasă, la Chilii, la 14 decembrie 1842, voinicul codrilor și-a dat ultima suflare¹⁸.

Într-o litografie, Carol Isler îl prezintă pe Iancu Jianu împreună cu Tudor Vladimirescu la trecerea Oltului, pe podul umblător, alături de 23 de cetași de ai săi. Se pune, așadar, întrebarea: Cunoștea Iancu Jianu planurile lui Tudor Vladimirescu și care au fost motivele care l-au determinat să se alăture Adunării norodului? „În 1819, pe când îndeplinea funcția de vătaf de plai la Căineni¹⁹, drumurile lui Tudor s-au intersectat, probabil, cu cele ale lui Iancu Jianu, acesta din urmă având ascunzători, cu cetașii săi, în ținuturile vâlcene.

¹³ V. A. Urechia, *Istoria românilor, cursă făcută la Facultatea de Litere din București după documente inedite*, Tomul X, partea A, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1900, pp. 534-538 (în continuare se va cita: V. A. Urechia, *Istoria românilor...*).

¹⁴ B. Poboran, *Istoria orașului Slatina*, ediția a II-a, Slatina, Tipografia de lux Costică Constantinescu & Fiu, 1909, pp. 144-145.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ C. Isvoranu, „Istoria lui Tudor Vladimirescu și a haiducului Jianu, manuscript comunicat de d. C. D. Aricescu”, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie sub direcțiunea lui Gregoriu G. Tocilescu”, anul I, vol. II, fascicula II, București, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 414.

¹⁷ V. A. Urechia, *Istoria românilor...*, tomul X, partea A, p. 637.

¹⁸ Iancu Jianu a murit în anul 1842, fapt consemnat în documentele bisericii pe care a ctitorit-o în Caracal. Dimitrie Papazoglu a notat greșit anul morții haiducului, referindu-se la anul 1846 în *Istoria fondării orașului București*. A se vedea *op. cit.*, ediție îngrijită de prof. univ. dr. Adrian Năstase, colecția Restituiri, București, Editura Asociației Române pentru Educație Democratică, [1891] 2000, p. 143. Informația a fost preluată și de Octav George Lecca în volumul *Familiiile boierești române*, MDCCCXCIX, București, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, p. 284.

¹⁹ A se vedea articolul ****Aspecte ale Revoluției de la 1821 în județul Vâlcea*, disponibil online: <https://istorielocala.ro/index.php/biblioteca-judeteana-antim-ivireanul-valcea/item/191-aspecte-ale-revolu%C5%A3iei-de-la-1821-%C3%AEn-jude%C5%A3ul-v%C3%A2lcea.html>, site accesat la 05.05.2021.

Preotul Nicolae Moga povestește despre «Peștera cu Comoara»²⁰, despre care se spune că ar fi aceeași cu „Peștera lui Iancu Jianu”²¹, în care „haiducii adăposteau comorile pe care ei le luau de la boieri. În apropiere se află câteva mese de piatră unde se spune că haiducii serveau masa și beau apă dintr-un izvor. La marginea unei poieni, între brazi, exista o adâncitură înconjurată de brazi, unde haiducii pregăteau mâncarea pentru ca fumul să nu se vadă din depărtare”²² și să-i ascundă de puterile care erau permanente pe urmele lor. Despre modul în care au legat Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu prietenia nu cunoaștem detalii, însă, din mărturia inginerului octogenar Tudor Dănac din Cezieni, aflăm că „Tudor Vladimirescu a administrat o moșie a Glogovenilor, situată la o aruncătură de băț de Caracal, domeniu care a intrat, ulterior, în posesia boierilor Jieni”²³, aspect pe care îl menționează și Constantin Obedeanu în lucrarea „Istoria contimporană a României (cu 15 stampe)”:

„Primii ani ai copilăriei, Tudor sau Teodor Vladimirescu—și ar fi să-i zicem «Teodor», căci așa a fost botezat și, mai târziu, tot așa a semnat în toate proclamațiunile sale, decrete, scrisori, iar niciodată Tudor—și i-a petrecut în tovărășia fratelui său, Papa, la casa părintească, în plaiurile Gilortului. Când ajunse la vârsta de a începe învățătura, tatăl-său îl dete în grija preotului satului, Pârveu Ciuhoi, de la care căpătă primele cunoștințe ale scrisului și cititului. Iar cum nu avea pe ce scri, scria de multe ori pe frunză de fag. La vârsta de 12 ani, văzând Ursu că copilul este deștept, îndrăzneț și că îi place cartea, se duse cu el la Craiova, la un fel de rubedenie. (...) Lupu Condicarul găzdui pe copil câtă-va vreme la el, iar după aceea se duse cu dânsul la curtea boierului bogat și cu sentimente naționale Ioan Glogoveanu, coborătorul lui Lupu Mehedințeanu, rugându-l să primească pe Tudor la curte. Glogoveanu îl primi și-l puse pe băețăș în tovărășia de joacă a fiului său, Niculae. Și cum avea în casă dascăli franțuzești și elinești, cari învățau pe Niculae retorică și gramatică, nu făcu nici o diferență între fiul său și copilul de moșnean (...). Mărindu-se Tudor, Glogoveanu prinzând simpatie de el, făcu din el un fel de logofețel

²⁰ Pr. Nicolae Moga, *Haiducia pe Valea Lotrului*, în „Forum 8, publicație anuală de informare, analiză și bilanț”, revistă editată de Forumul Cultural al Râmnicului, nr. 4/septembrie 2010, pp. 27-30.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. I, p. 245.

de curte, iar când se făcu băiatul de 17-18 ani, îi dădu cam toate afacerile casei pe mână”²⁴.

Acest domeniu al Glogovenilor avea în componență și o moșie aflată la Cezieni, cea care avea să intre, ulterior, în proprietatea lui Dumitrache Jianu, fratele lui Iancu.

Constrângerile sociale au stârnit scânteia revoluției încă dinainte de anul 1821. Pe de altă parte, pe la 1800, după cum spune Constantin Obedeau, pe când Tudor „avea vârsta între 20 și 25 ani, în prima domnie a lui Constantin Ipsilanti (1802-1806) el a fost însărcinat de Domn să formeze un corp de voluntari, îngăduit de Poartă, ca să apere Oltenia de incursiunile vestitului Pasvan-Oglu”²⁵. În această cauză a luptat și Iancu Jianu cu cetașii săi. Chiar dacă nu acționa cu un număr impresionant de haiduci, strategiile militare pe care Iancu le institua aveau rezultate impresionante, acesta fiind, probabil, motivul pentru care a rămas în balade sau în istorii orale drept căpitan al unei cete de doisprezece, șaisprezece panduri²⁶, în vreme ce unele istorii orale îl plasează în fruntea unei oștiri de până la 3.000 de viteji²⁷. Nevoit să renunțe la haiducie, Iancu Jianu a păstrat, totuși, flacăra luptei sale. Era boier șetrar, judecător de Romanați din anul 1819, având acces la informații pro și contra mișcării lui Tudor.

„Boerii ocârmuitori care nu erau în secretul mișcării sau nu voiau să se compromită față de Poartă, au considerat la început faptele răsvrătorului Tudor Vladimirescu ca niște întreprinderi tâlhărești, pentru a-l pedepsi ca pe orice tâlhar, au pornit poteri, cu ordinul ca, viu sau mort, să-l aducă înaintea lor. Întinderea mișcării i-a silit însă repede să-și schimbe părerea și atitudinea. Ei au văzut atunci pe Tudor în ipostaza mult mai primejdioasă de «vrăjmaș înarmat al stăpânirii» care, insuflând «duh de răzvrătire între locuitori» și, momindu-i cu făgăduiala slobozeniei de sub jugul stăpânirii și al boerilor, a rătăcit mintea lor cea proastă și i-a împinis la răscoală”²⁸.

²⁴ Constantin Obedeau, *Istoria contemporană a României (cu 15 stampe)*, Craiova, Tipografia Scrisul Românesc, 1929, pp.11-12.

²⁵ *Ibidem*, p. 13.

²⁶ Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. II.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești, 1821-1822*, București, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, Seria Istorică, nr. 5/1945, pp. 10-11.

Observăm, în cazul lui Tudor, o descriere în oglindă în privința răzvrătirii sale din pricina nedreptății, la alte dimensiuni, cu o mobilizare mult mai mare decât în cazul haiducilor, însă cu hăiturire permanentă din partea puterilor care erau pe urmele lui pentru executarea ordinului de a-l prinde viu sau mort, situație identică dacă facem referire la modul în care erau urmărite căpeteniile „fiilor” codrilor.

„Într'un manuscris din biblioteca episcopului de Buzău, Dionisie, s'a găsit următoarea însemnare, care, prin scepticismul ei dezamăgit, rezuma exact morala pe care contemporanii au tras-o din evenimentele din 1821 după moartea Măriei Sale (Alecui Suțu) s'au sculat un Tudor Vladimirescu, slugeriu fiind, fu partea Oltului, și au strâns o samă de nebuni, vrând să facă dreptate în Țara Românească”²⁹.

Pe fondul nemulțumirii profunde a țăranilor împovărați de biruri, s-a iscat lupta „comună de desrobire” prin care se „promitea boierilor noștri-conducerea politică într'o țară independentă, iar țăranilor slobozenie, dreptate și pământ. Pentru a izbucni, revolta n'avea nevoie decât de un șef: ea l-a găsit în Tudor Vladimirescu”³⁰.

În ianuarie 1821, după moartea lui Alexandru Suțu, Tudor este chemat la București de către boierul Constantin Samurcaș „ca să se sfătuiască cu el asupra planurilor lui Ipsilanti”³¹. Adevărul istoric arată că, ulterior, Samurcaș avea să se refugieze la Brașov „cu o seamă de boeri, după dezavuarea mișcării eteriste de țarul Alexandru și de teama intrării Turcilor în țară”³².

Drumul spre târgul de pe Dâmbovița n-a fost ușor. Divanul de la București a trimis puteri și arnăuți în întâmpinarea Adunării norodului. Au loc confruntări la Strehaia, Motru, Tismana. „Se impune, aici, o precizare în ceea ce-l privește pe Diamandi (Iamandi) Giuvara³³, polcovnicul puterilor care s-au aflat, deseori, pe urmele lui Iancu Jianu. Acesta a fost trimis, după declanșarea

²⁹ *Ibidem*, p. 11.

³⁰ *Ibidem*, p. 70.

³¹ *Ibidem*, p. 22.

³² *Ibidem*, p. 172.

³³ După uciderea lui Tudor, serdarul Iamandi, baricadat la Cozia, a încercat să treacă dincolo de Carpați, la Sibiu, însă a fost prins, împreună cu soția și cu cei doi fii. Au fost duși la București în fața lui Chehaia Bei. De aici au fost trimiși la Pașa de Silistra care a decis escortarea la Țarigrad, unde Iamandi Giuvara a fost spânzurat; a se vedea volumul *** *Isovoare contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, cu o comunicare făcută de Nicolae Iorga, București, Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru, 1921, p. 376.

zaverii, în luna februarie 1821, să înăbușe mișcarea cu 150 de arnăuți de la Căimăcămia Craiovei³⁴, însă, «apropiindu-se și văzând oștirea lui Tudor au rămas în nemișcare (...) căpetenia lor, serdar Diamandi, a mers de s'a închinat lui Tudor, și printr'ascuns a și făcut jurământul său de credință»³⁵. Putem constata că Vladimirescu l-a numit (până să înainteze spre Slatina, unde s-a alăturat Adunării norodului și Iancu Jianu) între ispravnicii și comandirii oștirii sale compuse din 6.000 de panduri, șase tunuri și 2.500 de arnăuți³⁶. „La începutul anului 1821, Iancu Jianu a fost căpitan de panduri al Spătăriei până la 4.III.1821 când s-a afiliat mișcării revoluționare de la 1821”³⁷. Informația este prezentă și în articolul semnat de Ion I. Neacșu care evidențiază că, în calitatea de „căpitan de panduri al Spătăriei, Iancu Jianu a fost trimis să reprime revoluția lui Tudor, dar i s-a alăturat”³⁸. O altă versiune indică data de 3 martie 1821 la care Tudor Vladimirescu ar fi părăsit câmpul Otetelișului și a început să înainteze cu pandurii spre București. „A străbătut mai multe sate, trecând apa Cernei, a traversat Obislavul, apoi pădurea comunei Măciuca, a trecut prin Spârleni și Crețeni. Ajuns la Drăgășani, se întâlnește cu Iancu Jianu în casa acestuia, aflată în capul dealului, iar de aici a mers în oraș unde s-a «așezat la sfat» cu comandantii săi în vederea asigurării securității zonei și a ridicării unor fortificații³⁹ de apărare și rezistență”⁴⁰, conform rangului său, de șetrar, de bun strateg militar. Pe de altă parte, istoricul Constantin C. Giurescu arată că la 4 martie 1821 „oastea lui Tudor – «Adunarea norodului» – ocupă Slatina”⁴¹, „menționând că aici i se alătură Iancu Jianu, iar pandurii, în frunte cu Tudor, ajung la București la 21 martie”⁴². Profesorul craiovean Paul Emanoil Barbu

³⁴ *** , *Isoare contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, cu o comunicare făcută de Nicolae Iorga, București, Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru, 1921, p. 241.

³⁵ *Ibidem*, p. 243.

³⁶ *Ibidem*, p. 257.

³⁷ Emanoil Em. Săvoiu, *Haiducia în Oltenia*, Craiova, Editura Sitech, 2010, p. 46.

³⁸ Ioan I. Neacșu, *Lista cu numele pandurilor și căpeteniile lor care au participat la Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1957, p. 395.

³⁹ A se vedea articolul: *Aspecte ale Revoluției de la 1821 în județul Vâlcea*, disponibil online la adresa: <https://istorielocala.ro/index.php/biblioteca-judeteana-antimivireanul-valcea/item/191-aspecte-ale-revolu%C5%A3iei-de-la-1821-%C3%AEn-jude%C5%A3ul-v%C3%A2lcea.html>, site accesat la 05.05.2021.

⁴⁰ Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. I, pp. 76-77.

⁴¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria României în date*, elaborată de Horia C. Matei, Florin Constantiniu, Marcel D. Popa, Nicolae C. Nicolescu, Gheorghe Rădulescu, sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 168.

⁴² *Ibidem*.

contrazice, însă, ipoteza conform căreia Iancu Jianu s-ar fi alăturat Adunării norodului la Slatina⁴³, evidențiind faptul că în testamentul întocmit în noaptea de 6 spre 7 aprilie 1821, de către pandurul Călugăreanu, «recrutat la Cornățel»⁴⁴, (...) acesta a scris că l-a văzut pe Tudor Vladimirescu, la Mănăstirea Mușetești⁴⁵, împreună cu Iancu «marele haiduc dă poteră de pre apa Jiului, ce au venit dincoa de Oteteliș (Bălcești n.n.) să vadă că este mare poteră ce sălășluiește aicea pădurea mare, iar oastea o au mânat la Slatina»⁴⁶. Pe de altă parte, istoricul Crăciun Pătru a consemnat că «tradiția populară locală ar spune că Tudor a ținut sfat cu căpitanii la Enoșești, pe malul Oltului, nu departe de Slatina»⁴⁷, apreciind, totodată, că la această culă care i-a aparținut boierului Călățeanu, fost stegar al Adunării norodului, ar fi putut participa și Iancu Jianu, numit căpitan de panduri, împreună cu cei «21 de haiduci pe care-i adusesese»⁴⁸. (...) «sub steagurile lui veneau și haiducii, ca fratele lui haiduc Velcu, Jianu și Mereanu, cu cetele lor»⁴⁹, iar slugerul Tudor îl desemnează pe Jianu căpitan de panduri, pentru ca, la 19 aprilie 1821⁵⁰, să îl trimită, alături de stolnicul vâlcean Constantin Borănescu (ambii fiind cunoscători de greacă), la Pașa de la Silistra, Mehmet-Selim, cu «carte» prin care îl asigură pe înaltul demnitar turc de faptul că revoluția nu vizează Poarta, ci are caracter antifanariot⁵¹:

«(...) scrise Pașei de Silistra că Rumânii nu s-au sculat în contra Sultanului, ci în contra domnilor greci ce vin de la Constantinopol și

⁴³ Apud Petre Pandrea, *Iancu Jianu*, în „Magazin Istoric”, anul I, nr. 6/septembrie 1967, p. 61.

⁴⁴ Paul Emanoil Barbu, *Haiducul Iancu Jianu adevăr și legendă*, ediția a II-a, Craiova, Editura Alma, 2010, p. 111.

⁴⁵ A se vedea și Dumitru Bălașa, *Revoluția din 1821. Domnul Tudor și haiducul Iancu Jianu la Mușetești și Cornățel*, Biserica Ortodoxă Română, nr 3-4/1982, pp. 376-379.

⁴⁶ Apud Paul Emanoil Barbu, *op. cit.* ediția a II-a, pp. 111-112; a se vedea și Corneliu Tamaș, Horia Nistorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1821 în județul Vâlcea. Studiu și documente*, Muzeul Memorial Nicolae Bălcescu, 1980, p. 344.

⁴⁷ SJAN Olt, fond personal Pătru Crăciun: Muzeul Memorial Iancu Jianu, conferință ținută de prof. Pătru Crăciun la 7 dec. 1957, dosarul nr. 7 M/1957, document olograf, caiet, p. 15.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ N. A. Constantinescu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, București, Tipografia C. Niculescu, 1921, p. 54.

⁵⁰ Andrei Oțetea (coord.), *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, documente interne*, vol. II, (s. l.), București, Editura Academiei Române, 1959, p. 79; a se vedea și volumul III al seriei, (s.l.), București, Editura Academiei Române, 1960, p. 414, unde este prezentat tabelul unor cheltuieli, între care se află și cei 500 de groși acordați pitarului Ioniță Jianu și stolnicului Borănescu, trimiși la Silistra.

⁵¹ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eterminată în țările românești, 1821-1822*, București, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, Seria Istorică, nr. 5/1945, p. 282.

jăfuiesc țara. Cerea printr-această scrisoare trei puncturé, adică Domn român, după cum era mai 'nainte, 12 mii oștire rumânească și câțava oștire turcească ca să dé pe Ipsilanti prins turcilor»⁵², se arată în arz⁵³.

Documentele istorice arată că la „16 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu a primit 80000 taleri de la vistierie pentru trebuința Adunării norodului”⁵⁴. În acest context, la 18 Aprilie 1821, stolnicul Constantin Borănescu și pitarul Ioniță Jianu sunt „aduși din ordinul lui Tudor dela Cernica și dela Radu-Vodă”⁵⁵ fiind trimiși din partea țării cu cărți la pașa din Silistra. „Prin ordonanța din 18 Aprilie, Divanul le acordă 500 de taleri ca indemnizație de călătorie”⁵⁶. Tot documentele istorice aduc detalii privind drumul parcurs: cei doi emisari au plecat la 19 aprilie cu căruța poștei, „fiind consemnată în activitatea pe luna aprilie plecarea lui «stolnic Borănescu și pitar Jiiian la Silistra»⁵⁷ într-o călătorie ce a durat «22 de ceasuri»⁵⁸, parcurse cu ajutorul a 28 de cai, cu un cost de «51 de taleri și 48 de bani»⁵⁹. Documentele atestă, însă, că spre sfârșitul lunii aprilie negocierile lui Tudor Vladimirescu cu demnitarii turci de la Dunăre eșuează. «Aceste tratative erau destinate, în concepția lui Tudor, să evite o intervenție otomană după dezavuarea mișcării sale de către țar. Turcii au pus drept condiție prealabilă pentru tratative depunerea armelor, ceea ce Tudor a refuzat»⁶⁰. Cum până la 27 Aprilie Divanul nu primise nici o știre de la Jianu și Borănescu, „un anume Mihali, isacciul agenției austriace dela Silistra, e trimis sa vadă ce s'a întâmplat cu ei. El a raportat că pașa din Silistra i-a reținut”⁶¹, fiind eliberați abia la 21 august 1821⁶², la câteva luni după uciderea lui Tudor la

⁵² Ioan Dârzanu, biv Serdar, *Cronica revoluției din 1821, Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, cu o comunicare făcută la Academia Română de Nicolae Iorga, București, *Lucrările Cartea Românească și Pavel Suru*, 1921, p. 363.

⁵³ A se vedea și Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. I, pp. 78-79.

⁵⁴ Andrei Oțetea, *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, izvoare narrative*, vol. V, București, Editura Academiei Române, 1962, p. 7.

⁵⁵ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești, 1821-1822*, p. 283.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Emil Vîrtosu, *1821, date și fapte noi*, București, Editura Cartea Românească, 1932, p. 76.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 169.

⁶¹ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești, 1821-1822*, p. 283; a se vedea și Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821-1828*, București, Editura Cartea Românească, 1932, p. 71.

⁶² Andrei Oțetea (coord.), *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, Izvoare narrative*, vol. V, București, Editura Academiei Române, 1962, p. 111.

Târgoviște, asasinat petrecut în noaptea de 26 spre 27 mai. Potrivit istoricului Pătru Crăciun, după ce a fost eliberat de la Silistra, Iancu nu s-a întors la Caracal, nici la casa de lângă Olt⁶³, ci „s-a refugiat după aceea la Brașov, unde a stat până când situația politică din țară s-a mai limpezit (...). Apoi, s-a retras la moșia sa de la Fălcoi și a locuit în casa din marginea satului Chilii”⁶⁴. Însă idealul lui Tudor, care corespundea cu al său, a rămas întipărit în gândul lui Iancu Jianu. Rapoartele consulului Prusiei la București, Ludovic Joseph de Kreuchely-Schwertberg, accentuează în raportul trimis baronului Von Miltitz, șambelan însărcinat cu afaceri la Constantinopol, la 23 aprilie 1823, că Iancu Jianu ar fi amenințat „Valahia cu noi neplăceri”⁶⁵. Se precizează că „un șef de tâlhari se arată pe față în Mica Valahie, pe malurile Oltului și în împrejurimi”⁶⁶, creând panică în rândul boierimii, mai ales că nu era un oarecare, ci făcea parte „nu numai dintr-o familie ilustră, chiar de veche origine”⁶⁷, că ar fi fost conducătorul unei bande „formidabile”⁶⁸ de cetași „și a urcat de la 30 la 60 de oameni, până la 300 și mai mult”⁶⁹, formată și din componenți ai armatei constituite la 1821, între care „fratele căminarului Sava”⁷⁰ și „albanezi scăpați de iataganul turcesc”⁷¹, iar Iancu Jianu, propulsat de oamenii simpli, este pe cale de a deveni „un al doilea Tudor Vladimirescu”⁷². „De altfel, un alt contemporan de-al său, locotenent-colonelul Dimitrie Papazoglu, în lucrarea «Istoria fondării orașului București», era de părere că Iancu Jianu nu a fost un haiduc, ci mai mult decât atât: «înainte-mergătorul lui Tudor Vladimirescu»⁷³. La 31 martie 1823 după o întrunire prezidată de Mitropolitul Țării Românești, Hassan Bei i-a poruncit lui Bachî Aga din Craiova⁷⁴ să îl lege pe Iancu Jianu. În acest context amenințător a fost din nou arestat. În aprilie 1823 a fost ridicat de «slujitorii

⁶³ Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, pp. 78-79.

⁶⁴ SJAN Olt, fond personal Pătru Crăciun: Muzeul Memorial Iancu Jianu, conferință ținută de prof. Pătru Crăciun la 7 dec. 1957, dosarul nr. 7 M/ 1957, document olograf, caiet, p. 16.

⁶⁵ *Ibidem*, Crăciun Pătru, *Iancu Jianu (documente, schițe, vol. I)*, 1958, dosarul nr. 8 M/1958, document olograf.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 141.

⁷⁴ Apud Crăciun Pătru, *Iancu Jianu, contribuțiuni la cunoașterea vieții și luptei lui*, Craiova, 1966, p. 13.

domnești ai lui Grigore al IV-lea Ghica»⁷⁵ și dus în fața lui Hassan-Bei sub acuzația că s-a aflat între răzvrățiții lui Tudor Vladimirescu. Eliberarea sa a avut loc în aceeași lună, la intervenția boierilor divaniți și, probabil, a fraților săi care n-au avut niciodată liniște când l-au văzut la necaz, temeiul invocat pentru a fi dezvinovățit fiind acela «că nu a fost niciodată în mod serios de partea rebelilor»⁷⁶, existând, totodată, și credința că «i-au dat drumul de frica mulțimilor»⁷⁷.

Dincolo de faptele oglindite în documentele istorice, prietenia dintre Iancu Jianu și Tudor Vladimirescu este reflectată de cântecele bătrânești perpetuate chiar de lăutarii contemporani de viță veche. În unele variante constatăm pornirea îndârjită a lui Iancu pentru a-și salva din mâinile turcilor o soră atribuită de mentalul popular, aceasta fiind indicată drept logodnica lui Tudor Vladimirescu. Istoriile orale păstrate până astăzi plasează, de asemenea, o legendă care-i are în centru pe cei doi eroi, acțiunea petrecându-se la Mănăstirea Surpatele. „Înainte de Revoluția de la 1821, Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu poposeau adesea la această mănăstire mai ales că «o mătușă a lui Iancu, Agapia, era stareță la Mănăstirea Surpatele, așa că mănăstirea era un bun loc de taină pentru revoluționari»⁷⁸, după cum spune ghidul așezământului, monahia Magdalena. Localnicii cunosc o legendă despre o presupusă soră a lui Iancu Jianu care ar fi fost logodită cu Tudor Vladimirescu, fiind răpită, chiar în ziua logodnei, de cărcserdarul Stoica, acesta batjocorind-o și lăsând-o, aproape moartă, în apropierea mănăstirii. Găsită și salvată de către doi panduri de-ai lui Tudor, ea își ia viața cu un cuțit⁷⁹. Cei doi eroi îl caută pe monstruosul Stoica, reușind «să-l prindă pe nelegiuit și l-au adus aici, la Mănăstirea Surpatele. Îl vor omorî pe mormântul Floricăi»⁸⁰. Despre «mormântul misterios» se vorbește și astăzi, legenda stârnind interesul multora care poposesc la Mănăstirea Surpatele. Maicile nu pot indica un astfel de loc de veci deoarece «se

⁷⁵ Paul Emanoil Barbu, *Haiducul Iancu Jianu*, ediția I, p. 91.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Petre Pandrea, *Iancu Jianu*, în „Magazin Istoric”, anul I, nr. 6/septembrie 1967, p. 65; a se vedea și Petronela-Luminița Tucă, *op. cit.*, vol. I, p. 79.

⁷⁸ Silviu Dascălu, *Viața de departe de lume a maicilor de la Surpatele*, în „Ziarul Lumina”, 18 iunie 2011, disponibil online la adresa: <http://ziarullumina.ro/viata-departede-lume-a-maicilor-de-la-surpatele-9129.html>, site accesat la 08.02.2019.

⁷⁹ „Misterul mormântului anonim din curtea mănăstirii Surpatele”, în „Râmnicu Vâlcea Wek”, ediția din 19 mai 2017, disponibil online la adresa:

<http://www.ramnicuvalceaweek.ro/?p=31325>, site accesat la 08.02.2019.

⁸⁰ Pr. Ioan D. Ciucă, prof. Ioan M. Ciucă, prof. univ. dr. Bianca Predescu, prof. Domnica I. Ciucă, *Un Athos românesc pe Valea Oltului, lucrare dedicată sărbătoririi a 500 de ani de atestare documentară a Episcopiei Râmnicului și Oltului*, Parohia Câmpu Mare Olt, 2003, p. 70.

pare că a fost și un jurământ de tăinuire»⁸¹. O altă variantă a legendei a fost consemnată de Alexandru Mitru, iar numele surorii lui Iancu Jianu este, de această dată, Ancuța. Responsabil pentru moartea fetei este cărcserdarul Stoica Pervanoglu care sfârșește de mâna Jianului pe două morminte: al Ancuței și al mamei sale⁸², firul narativ fiind foarte apropiat de cel existent în romanul Bucurei Dumbravă – „Haiducul”. Descendenții lui Iancu Jianu (familia Popescu-Colibași) arată într-un document dactilografiat care mi-a fost prezentat, după însemnările doamnei Titi Chintescu, strănepoata eroului, (nepoata Zincăi Jianu, fiica eroului haiduc, căsătorită Dobroneanu), că înaintașul lor „nu a avut nici o soră, personaj romantic care apare în romanul Bucurei Dumbravă”⁸³, proiectând informațiile pe teritoriul ficționalizării.

În concluzie, putem constata că Iancu Jianu și Tudor Vladimirescu au avut un ideal comun: dreptate socială și domnie pământene, așezând acest țel mai presus de propriile vieți. Tudor Vladimirescu îl cunoștea bine pe boiernașul-haiduc romanațean, de aceea, fără ezitare, l-a numit căpitan de panduri în „Adunarea norodului”. Iancu a adus în luptă ceata sa bine organizată (el fiind un bun strateg militar). De altfel, Jianu i s-a alăturat, deseori, cu haiducii în lupta împotriva pazvangiilor, iar revolta sa și decizia de a lua calea codrului pentru apărarea celor obidiți, de a deveni căpitan de haiduci vestit, aflat în permanentă hăituire a poterilor, îl indică drept precursor al lui Tudor Vladimirescu. Domnul Tudor i-a încredințat, în contextul mișcării de la 1821, o misiune diplomatică la Silistra întrucât vechiul său prieten era un bun cunoscător de greacă. Istoriile orale le-au perpetuat faptele, unele balade și legende înrudindu-i pe cei doi eroi, prin logodirea lui Tudor cu o presupusă soră a lui Iancu, determinând subiecte captivante care, pe lângă seria de documente istorice care argumentează anumite fapte și contexte, au condus la supraviețuirea întâmplărilor până în prezent prin vocile lăutarilor, prin viu grai, prin legende, prin intermediul literaturii care i-a portretizat sub diferite identități, în lumini și umbre, cât și prin instrumente destinate culturii de masă și vom include aici, ca liant principal, cinematografia.

⁸¹ „Misterul mormântului anonim din curtea mănăstirii Surpatele”, *art. cit.*, în *loc. cit.*

⁸² Alexandru Mitru, *Din rădăcini de legendă și baladă*, Iași, Editura Junimea, 1982, pp. 118-189.

⁸³ Informație comunicată de lt. col. (r.) Dan Popescu-Colibași.

REFLECTAREA REVOLUȚIEI DE LA 1821 ȘI A PERSONALITĂȚII LUI TUDOR VLADIMIRESCU ÎN LITERATURĂ

Cristina GUDIN*

Abstract: *The reconstruction of the revolution of 1821 through the use of literary productions was a good opportunity to see how this event was preserved in the memory of different generations. In this sense, we could observe the perseverance with which the arguments regarding the opportunity and necessity of the movement were perpetuated, but also the image of Tudor Vladimirescu, exponent of the popular hero, brave, willing to sacrifice his life and wealth for the benefit of many, faithful to the mission despite the dangers that awaited him. It retains the attention and preoccupation of the writers to highlight Tudor's personality, as a central character, the positive aspects twinning with the negative ones, but also these interpreted in a positive key, the cruelty being, for example, a superior justification because. On the other hand, the opponents were drawn in dark tones, being cowards, duplicitous, greedy, which helps to highlight Tudor. The chronological order of the events was respected in all the literary productions consulted, however, the different details from one writing to another allowed to outline a more nuanced picture of the revolution, animated thanks to the imagined dialogues between the protagonists.*

Key words: *revolution, novel, poetry, boyar, Greek*

Prezenta cercetare își propune să surprindă maniera în care revoluția din anul 1821, precum și principalii săi actori, s-au reflectat în diferite producții epice și lirice de-a lungul timpului. Reconstituirea evenimentelor s-a realizat prin analiza comparativă a mai multor creații inspirate de evenimentele indicate, urmărindu-se acuratețea cu care autorii au evocat faptele, precum și interpretarea dată acestora. Dintru început se poate afirma că, fără a exista o plasare concretă în timp, aspect explicabil în condițiile în care sursele consultate nu sunt lucrări științifice, ci producții literare, succesiunea episoadelor care compun revoluția a fost respectată întru totul. Spre deosebire de poezii și cântece care se focalizează pe evidențierea figurii lui Vladimirescu și a rolului jucat de acesta în economia evenimentelor, romanele oferă

* Conferențiar universitar dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din București; e-mail: cristinagudin@yahoo.fr.

cititorului și informații despre existența lui Tudor, anterioară anului 1821. Aflăm astfel că, în copilărie, boierul Ioniță Glogoveanu din Craiova „l-a luat pe procopseală”, pentru ca la scurt timp, remarcându-i râvna la împlinirea poruncilor, să-l facă tovarăș de învățătură al fiului său, Nicolae, care, la maturitate își amintea că: „am crescut împreună. Fecior de țăran, a dovedit mai multă pricepere decât mine”¹.

Familia lui Vladimirescu este sporadic și incomplet evocată. Ca atare, cunoaștem soarta nefericită a tatălui care „din om cu stare, datorită jăcmănelilor, ajunsese birnic, mereu cu spaima și durerea în suflet și fața întunecată ca aerul înainte de ploaie” și era permanent agasat căci, „fiecare ceas îi abătea la ușa câte un venetic arnăut, turc, grec sau ciocoi înstrăinat să-i ia ori banii, ori vitele, ori porumbul și grâul din magazii”². Mama, Ioana, mai degrabă o intuim din poezia populară culeasă de Vasile Alecsandri, *Visul lui Tudor Vladimirescu*, în care fiul îi împărtășește avertismentul oniric referitor la iminența morții ca urmare a implicării în revoluție. Aceasta, femeie iubitoare („Tudor, Tudor, Tudorel,/Dragul mamei voinicel!), animată de nevoia de a-și ști copilul în siguranță („Ba, ferească Dumnezeu,/Să nu te duci, fătul meu,/C-acel șarpe veninos/E vreun dușman ticălos,/Vreun hoț volintiraș/Și la inimă vrăjmaș”), asemenea mamei lui Ștefan cel Mare, sfârșește prin a-și îndemna fiul să nu abdice de la misiunea sa („Dar să mori, drăguțul meu,/Facă ce-a vrea Dumnezeu!/Dar să știi tu de la mine/Că-un român voinic ca tine/Până ce cade, pân ce moare/Calcă șerpilor în picioare,/Căci de-un șarpe-nveninat/I se iartă un păcat”³). Despre ceilalți membri ai familiei, fratele Pavel (Papa) și sora Constantina (Dina), avem puține informații, cel dintâi continuând să se opună turcilor după dispariția lui Vladimirescu.

Nici despre viața sentimentală a lui Tudor nu deținem prea multe detalii, exceptându-le pe cele referitoare la iubirea pentru Elenca, soția lui Nicolae Glogoveanu, vinovată de „păcatul de a-și fi urât bărbatul cu care avea legătură duhovnicească”. Capricioasă și ușuratică, Elenca (Catinca la Nicolae Iorga) produsese o profundă impresie tânărului cu „ochii în cearcăne vinete, pătrunzători sub arcuirea sprâncenelor stufoase, unite între ele, mustața roșcovană, scurtă și groasă, lipită de buza de sus, bărbia grasă și rotundă,

¹ Nicolae Iorga, *Tudor Vladimirescu. Dramă în 5 acte*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1921, p. 6.

² Carol Ardeleanu, *Domnul Tudor*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol I”, 1937, p. 13.

³ *Visul lui Tudor Vladimirescu*, disponibil online la adresa: https://ro.wikisource.org/wiki/Visul_lui_Tudor_Vladimirescu, site accesat la data de 7.05.2021.

fruntea largă, brăzdată de două tăieturi subțiri, părul dat pe spate și cu trupul îndesat al omului de mijloc”, care părea „a se fi născut anume să stăpânească și să nu fie stăpânit” și care vorbea puțin, dar tranșant, căci „cuvintele lui erau zăvoare trase peste cari nu se putea trece”⁴. Destinul său special părea să-i fie înscris pe trup fiindcă „de la capul pieptului până la spate, pe sub mâna stângă are o pată roșie așa făcută că pare un iatagan. Semn din naștere că are să ajungă om mare”⁵. În privința acestei povești de dragoste, autorii consultați au prezentat variante diferite, și anume: la Paul Constant relația ilicită a fost descoperită de soț, ceea ce a provocat o încordare a raporturilor între cei doi bărbați, abuzarea și alungarea lui Tudor (de aici reacția înverșunată la adresa Glogoveanului: „Ehei, clucere Nicolache, cu dumneata o să mai am de furcă! Nu pentru că ți-am slugărit atâta vreme și nu mi-ai dat simbrie, nici că în atâtea rânduri m-ai ocărât pe nedrept și m-ai pus în lanțuri pentru o presupunere nedreaptă de furțișag...Ci pentru sfoara aia de pământ pe care te-ai bucurat să mi-o cotopești ca să-ți rotunjești ocina moșiei!”⁶); în contra pondere, Nicolae Iorga lasă să se înțeleagă că relația a fost ignorată sau tolerată de soț, Tudor rămânând în bune relații cu acesta, dovadă că în anul 1815 a fost trimis la Viena pentru a rezolva unele probleme legate de soția aflată la tratament și de repatrierea fiicei după decesul femeii⁷. Ioan Georgescu, pe de altă parte, menționa că aventura soției cu un fruntaș grec a fost divulgată de Tudor soțului care, „pentru aceea, nu l-a mai putut suferi la curtea sa”⁸. Cele mai multe dintre surse analizate, păstrează tăcerea asupra subiectului, indicând apropierea dintre Vladimirescu și Nicolae Glogoveanu, cel din urmă declarând apreciativ: „Cu sfatul lui mă țin, după gândul lui mă îndrept. În inima lui mă încred. Îmi este ca un frate”⁹. La rândul său, Tudor recunoștea că „Glogoveanului îi datora știința de carte pe care o avea și [că] la el aflase, de la boierii ce-i călcau pragul, rostul politicii ce se învârtea deasupra neștiutului popor”¹⁰.

Un pasaj din biografia lui Tudor căruia i s-a acordat atenție în producțiile literare este cel al participării la războiul ruso-turc din 1806-1812 în timpul căruia, sub comanda generalului Isaiov, a luptat „smește” la Rahova, Fetislan,

⁴ Carol Ardeleanu, *op.cit.*, p. 15.

⁵ N. Radivon, *Domnul Tudor. 1821. Dramă istorică în patru acte și un prolog*, București, Institutul de editură și arte grafice „Flacăra”, 1914, p. 39.

⁶ Paul Constant, *Tudor Vladimirescu*, București, Editura Tineretului, 1960, p. 11.

⁷ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 14.

⁸ Ioan Georgescu, *Tudor Vladimirescu*, Sibiu, Editura „Asociațiunei”, 1921, p. 13.

⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 6.

¹⁰ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 23.

Lovcea, Plevna și spre Calafat unde, „sabia și pandurii lui Tudor, în mijlocul turcimii, erau pedeapsa lui Dumnezeu ce se întorcea contra răutății”. Deși onorat la finalul conflictului cu ordinul cavalerul Vladimir al III-lea grad, cu rangul de locotenent și calitatea de sudit (protejat) al Imperiului Țarist, speranța de a „schimba [cu ajutor rusesc] fața lucrurilor mântuind țara și norodul de jafurile și cruzimile turcilor de la Dunăre, se risipi ca fumul și nouii cerului”¹¹. În plus, a trebuit să suporte consecințele implicării în război, fiind nevoit să fugă în Imperiul Habsburgic pentru a-și apăra viața pusă în primejdie de capugiul însărcinat să-l prindă și să-l spânzure. Cu avutul din Cerneți risipit de turci și cu conștiința îngreunată de țărănul care a fost jertfit de capugiul în locul său, Vladimirescu a fost silit de prigoana autorităților să rămână la Viena vreme de trei ani, timp în care a deprins limba germană, a urmărit lucrările din cadrul Congresului, a cultivat relații cu personaje importante (Iordache Olimpiotul și prințul Stroganoff, prin intermediul căruia spera să ajungă la Capodistria, sfetnicul țarului) și a încercat să vorbească țarului Alexandru despre necazurile Țării Românești. Exilul s-a finalizat în anul 1815 când a primit asigurări din partea pașei Regep, iar revenirea în principat a echivalat cu o imersiune în cruda realitate, căci: „Veți ști că-n timpul-acelela în marea Românie/Perise chiar viața, perise bucurie,/Și numele teribil de turci și arnăuți/Suna ca și un trăsnet. Și oamenii sta muți./În astă stare tristă fusese biata țară/Pe mâinile acelor streini ce-o deprădară”¹². Dintre autorii avuți în vedere, detalii edificatoare referitoare la situația internă se regăsesc la Carol Ardeleanu care a reconstituit tabloul acelor ani în cuvintele: „târgurile și satele, părăsite de zeci de mii de oameni ce fugise de urgia păgână dovedită prin foc și iatagan, își arătau zidurile negre de cărbune (...) Când se îmbuna vremea, de stătea ninsoarea și viscolul, veneau crainicii morții în chipul taxidarilor și al ciocoilor, foști slugi boierești, înavuțite în urma jafului, cu proaspete caftane de mărire cumpărate, să dijmuiască sărăcimea (...) Bani pentru bir, bani pentru văcărit, bani pentru vinărici, pentru vămi, pentru oastea domnească, până și pentru viața trudnică pe care o aveau (...); trebuiau să plătească nu numai pentru ei, ci și pentru cei fugiți de urgia haitelor nesătule”. În caz contrar, „grecii, bulgarii și arnăuții îi închideau pe țărani în odăi în cari da foc bălegarului să-i afume sau îi puneau cu ochii pe jăratec presărat cu ardei până ce sânge pica în spuză în loc de lacrimă, ca apoi să-i despoaie de veșminte și să-

¹¹ *Ibidem*, p. 28.

¹² A. Palemon, *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821. Narațiune în versuri*, București, Tipografia C. A. Rosetti, 1862, p. 23.

i arunce în nămeți, iar dacă erau mai grăbiți, îi luau cu ei în drumul dintre două sate să-i piardă în câmp, hrană lupilor sau să-i slobozească de viață despărțindu-le capul de trup dintr-o singură lovitură de iatagan”¹³. Fiscalitatea tot mai împovărătoare, constituia o piedică pentru buna funcționare a țării, deoarece: „nu mai au cu ce plăti țăranii (...) Mulți s-au înstrăinat peste munți, iar cei de la Dunăre au trecut-o. Băjenii peste băjenii și multe sate pustii”¹⁴.

Cu alte cuvinte, așezări decăzute și depopulate, și locuitori abrutizați de nedreptățile la care îi supuneau mai marii momentului.

În fața abuzurilor, Vladimirescu, spirit justițiar, avea o singură opțiune, aceea de a interveni în folosul năpăstuiților, așa încât, de la revenirea pe meleagurile natale: „neastâmpărat ca argintul viu, Tudor era pretutindeni acolo unde nevoile țăranilor îl chemau (...) Pretutindeni era el, fie să măsoare câteva pogoane de pământ printr-o hotărnicie, fie să apere pe vreunul de cine știe ce năpastă căzuse pe capul lui din porunca isprăvnicatului, sau să dea în judecăți căutând dreptatea oamenilor în fața boierilor divaniți”¹⁵. N. Radivon a insistat în mod special asupra misiunii de reprezentare a sătenilor în relația cu autoritățile pe care olteanul și-o însușise. De pe urma ei dobândise faimă („întreaga țară de jos știa de numele lui Tudor, deși nu toți îi cunoșteau fața”) și în ea găsisese sensul existenței sale („pentru frații cei mulți și slabi își aflase Tudor rost vieții”¹⁶). Sarcina asumată era dificilă fiindcă cei chemați să vegheze la respectarea legilor le încălcau cei dintâi. Astfel, împărțirea dreptății se făcea „pe obraze și cu bani grei” de către „cinstiți boieri cari fură, dar fură pe capete luându-se la întrecere cu Vodă”, iar domnitorul însuși era nepăsător la starea locuitorilor („Nu i-o fi plâcând norodului birurile mele, dar eu nu mi-am plătit încă toate datoriile și abia am strâns 8 milioane de ruble”¹⁷) pe care îi extorca (fapt confirmat și de boierii divaniți: „Vodă nu a pus biruri noi, în schimb le-a împătrit pe cele vechi”). De altfel, departe de a-și regreta acțiunile, Alexandru Suțu le pune pe seama obiceiului vremii și își explica politica fiscală trimitând la practica cumpărării tronului, caracteristică regimului fanariot, („da, mi-e sete de bani, căci cum aș fi ajuns aci, dacă n-aș fi avut cel mai bun răvaș de intrare: banul”). Această practică, atât de păguboasă pentru țară, domnitorul o perpetua cu abilitate căci: „astăzi îi fac slugeri, medelniceri, serdari, mâine

¹³ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 21.

¹⁴ N. Radivon, *op. cit.*, p. 9.

¹⁵ *Ibidem*, p. 31.

¹⁶ *Ibidem*, p. 33.

¹⁷ *Ibidem*, p. 9.

comiși, stolnici, poimâine paharnici, căminari și mai pe urmă cluceri și agale. Bineînțeles că de fiecare treaptă câte o pungă cu galbeni mai mult”. Cât privește consecvența în politică, tot din romanul semnat N. Radivon reiese că aceasta era străină atât domnitorului („Politică, fleac! Vine vreun pașă turcesc la mine, în perete se află chipul sultanului; vine consulul Pini, numaidecât se vede chipul țarului”¹⁸), cât și boierilor („politichia dumnealor: să prinzi șarpele cu mâna altuia. Cheamă muscalii să scapi de turci, cheamă pe nemți să scapi de muscali și tot așa”¹⁹).

Cu asemenea metehne, consecințele nu puteau fi decât dezastruoase.

Totuși, în acest marasm se întrezărea o rază de speranță, în persoana boierilor patrioți cu care Tudor era în contact. Același N. Radivon s-a oprit asupra numelor lor, Ctin Samurcaș, Ilarion al Argeșului, Ștefan Bălăceanu, Grigorie Ralea, Nicolae Văcărescu, Scarlat Grădișteanu, Ion Câmpineanu și alții, fiind boierii care vedeau redresarea situației din țară în asocierea cu eteriștii și inițierea unui atac asupra Porții. Momentul părea oportun căci „puterea împărăției turcești nu-și mai are tăria de până aci”, iar boierii patrioți dobândiseră mai multă autoritate odată cu constituirea Comitetului de oblăduire, instalat temporar în fruntea principatului după decesul domnitorului. Acesta, bătrân, bolnav și înspăimântat de o posibilă mazilire, încercase cu disperare să reintre în grațiile turcilor, motiv pentru care respingea sistematic recomandarea boierilor de a se alia cu grecii și de a lucra la împlinirea planului lor, și anume: „Împărăția creștină trebuie făcută la loc, unde a fost, câtă a fost, cum a fost, pentru toți creștinii de lege dreaptă”²⁰.

Amănunte referitoare la preparativele înlăturării ultimului domnitor fanariot din Țara Românească regăsim atât la N. Radivon, cât și la Paul Constant, de unde reiese că asasinatul trebuia înlăturat inițial de către lordache Olimpiotul, șeful gărzii domnești, care însă a dezertat de la misiunea sa, nesuportând să lovească un om suferind, incapabil să lupte pentru propria viață. În cele din urmă, obstinația lui Alexandru Suțu a fost înfrântă de medicul Depalte prin otrăvirea ilustrului său pacient.

În contextul morții domnitorului, este interesantă reacția familiei acestuia, îngrijorată pentru propriul viitor și preocupată să fugă cu averea la Brașov, drept pentru care, din nevoia de a câștiga timp, „i-au sulemenit obrazii ca să pară viu și l-au așezat apoi cu fața la drum ca, văzându-l norodul, vestea

¹⁸ *Ibidem*, pp. 12-13.

¹⁹ *Ibidem*, p. 52.

²⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 17.

despre moartea lui să nu se întindă”²¹. Inutil de menționat că precauția a fost zadarnică, târgoveților fiindu-le limpede de ce într-o zi geroasă de ianuarie nu ieșea fum pe coșul camerei lui Suțu.

Odată vacantat tronul și preluată administrarea principatului de către boierii din Comitetul de oblăduire, se putea lucra cu mai multă râvnă la concretizarea planului, în acest sens producându-se cooptarea lui Tudor care „încă de demult, de la sfârșitul războiului, începu să adune arme: iatagane, pistoale, gloanțe, ghiulele și chiar câteva tunuri, grămădindu-le în cula de la Cerneți, în mănăstirea Tismanei și la moara ce o avea în Cloșani. Scule de bătaie, unele date de ruși, altele rămase pradă de la turci. Toate le strânse cu gândul că va veni ziua să le folosească pentru dobândirea libertății poporului”²², după cum menționa în romanul său Carol Ardeleanu. Așadar, arsenalul deținut de Vladimirescu a reprezentat un argument puternic în favoarea propulsării lui în fruntea revoluției, alături de influența de care se bucura între pandurii instruiți pe moșia de la Cerneți, de bunul său renume care depășise granițele județului administrat, precum și de cunoașterea particularităților fiecărei categorii sociale, calitate indispensabilă oricui trebuia să stabilească o punte de legătură între segmente populaționale aflate în conflict.

Rolul său de catalizator al locuitorilor a fost adesea punctat, așa cum se observă în *Mehedințeanul*, poezie culeasă de Vasile Alecsandri, unde se amintea că: „Veni-va badea Tudor/Să mai strângă din păduri/Cete mândre de panduri”²³.

Cu toate acestea, gesturile întreprinse de Vladimirescu încă din debutul revoluției, au încetat să mai fie pe deplin înțelese de ceilalți. În acest sens, alianța cu boierii a creat confuzie în rândul pandurilor, cu atât mai mult cu cât opiniile lui relative la aceștia fuseseră ferme și defavorabile, așa cum se desprinde din romanul lui Paul Constant unde se amintea că: „din obrazele celor 12 divaniți am să fac 12 perechi de opinci pandurești, ca să le simt sub tălpi”²⁴ sau „cu astfel de dobitoace anevoie să pui plugul în brazdă și mai ales să

²¹ N. Radivon, *op. cit.*, p. 30.

²² Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 42.

²³ *Mehedințeanul*, poezie populară culeasă de V. Alecsandri, disponibilă online la adresa: <https://ro.wikisource.org/wiki/Mehedin%C8%99Beanul>, site accesat la data de 9.05.2021.

²⁴ Paul Constant, *op. cit.*, p. 36.

ari adânc. De prea hodiniți ce sunt, joacă în ham și trebuiește să stai cu biciul pe ei ca să-i îndemni la mers”²⁵.

Semnând la 23 ianuarie 1821 acordul de colaborare cu boierii, renunțase oare Tudor la părerile sale despre ei? Puțin probabil. În realitate, a preferat să se concentreze pe avantajele rezultate din alianță, demonstrându-le pandurilor că nu era vorba despre o renunțare, cât despre o temporizare a intențiilor inițiale, deoarece: „toate relele de care pătimim și ne zgârâie la os, este știut că de la domni și de la boieri ni se trag. Și lor li se cuvine osânda de care cu nici un chip n-au să scape. Dar de la cine le-a venit lor puterea să ne năpăstuiască și de cine au fost ei oblânduiți în toate fărădelegile lor, dacă nu de turci?”²⁶ Cu alte cuvinte, alianța cu boierii era necesară în vederea slăbirii autorității otomane și reformării țării, fiindcă aceștia, sprijinind mișcarea, legitimau schimbările preconizate și preîntâmpinau, mulțumită conservatorismului caracteristic aristocrației, o eventuală intervenție militară turcă. Ambele părți se suspectau, dar înțelegeau că obiectivul asumat, reclama trecerea temporară sub tăcere a antipatiilor personale.

La fel de neînțeles trebuie să le fi părut pandurilor și apropierea de eteriști, în condițiile în care din discuțiile preliminare revoluției reieșise că scopul luptei era: „Ca s-alunge de la noi/Și pe greci și pe ciocoi”²⁷. Totuși, Tudor a conștientizat că șansele de reușită creșteau direct proporțional cu amplitudinea acțiunii contra Porții în care aveau să se implice sârbi, bulgari, greci, bosniaci și muntenegreni, drept care a acționat în consecință, profitând de contextul propice. Se adăuga și speranța ca ajutorul militar acordat de ruși Eteriei să se răsfrângă și asupra românilor ca urmare a alianței lor cu grecii.

Elocvența argumentare a produs efectele scontate, pandurii înțelegând justetea deciziei lui Tudor care se punea chezaș că „răscoala se va ridica peste tot pământul țării, după rânduiele bine chibzuite și n-o s-o mai poată întoarce puterea boierilor, care și așa stă să-și dea duhul”²⁸. Autoritatea lui Vladimirescu asupra oamenilor săi se întemeia pe calitățile recunoscute de contemporani, calități atât de elocvent evidențiate de autorii consultați, și anume: onestitate și pricepere în detensionarea situațiilor conflictuale („Cine judeca drept ca el atunci când era vătaf de plai la Cloșani, cine judeca și împăca pe împăricinați ca

²⁵ *Ibidem*, p. 34.

²⁶ *Ibidem*, p. 57.

²⁷ *Mehedințeanul*, poezie populară culeasă de V. Alecsandri, disponibilă online la adresa: <https://ro.wikisource.org/wiki/Mehedin%C8%99Beanul>, site accesat la data de 9.05.2021.

²⁸ Paul Constant, *op. cit.*, p. 84.

el?”), credință în existența unei instanțe supreme („E om cu frica lui Dumnezeu”), consecvență și mândrie („Nu stă jos la nici un prieten pentru că poate vine vreo jivină de ciocoi și nu vrea să se scoale înaintea lui”), capacitate de sacrificiu în numele unei cauze superioare („Eu nu sunt făcut nici pentru avere, nici pentru muiere! Sunt făcut pentru altceva”²⁹).

„Săgeată slobodă mergând drept spre țintă”³⁰, Tudor, pe lângă sprijinul pandurilor, avea nevoie de asigurarea că mișcarea va fi susținută atât intern cât și extern, asigurare pe care i-au furnizat-o acordurile încheiate cu boierii și reprezentanții Eteriei în Principate (Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache). Odată parcursă această etapă, a purces la mobilizarea populației așa cum rezultă din poezia *Oltenii lui Tudor* compusă de George Coșbuc: „Cine vrea părtaș să fie/Dreptului pe-acest pământ/După Tudorin să vie!/Că-i trimis de Domnul Sfânt,/Să ne scape-acum odată/De ciocoi, căci Dumnezeu/Însuș s-a pornit să-i bată,/Cum ne bat și ei mereu”³¹ sau, mai detaliat, din narațiunea în versuri a lui A. Palemon, *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821*: „Proclamă tare Tudor și buciună dreptate;/În popul înviază scânteii de libertate,/Îi zice să se scape de crude lipitori/Ce-i smulge cu onoarea și sânge și sudori (...)/Ceru cu suflet mare concurs de la români/Să scape toată țara de rele și păgâni;/Și-n marea lui durere ș-amor de libertate,/Mi-ți buciună în țară frăție și dreptate”³²).

Apelul lui Vladimirescu a sensibilizat populația, sătenii părăsindu-și loturile și familiile și răspunzând chemării la luptă, după cum se amintea în *Cântecul pandurilor de la 1821*: „Nu mai plânge Măriuță,/Vezi d-Ion și de căsuță,/Și de bieteale copile/C-am ajuns în rele zile”³³. Ecolul chemării a fost considerabil fiindcă „de pretutindeni veneau volintirii, în rândurile pandurilor, să lupte pentru binele și mulțumirea norodului”, producând o vie impresie fiindcă „cu furci, coase și suliți ridicate în sus, mulți cum erau, păreau o pădure tânără, răsărită pe locuri noi, ce-și clătina ramurile lucioase de oțel”³⁴.

Autorii de romane sau drame istorice, lipsiți de constrângerea spațiului limitat, au evidențiat complexitatea situației în care s-a aflat Tudor și au

²⁹ N. Radivon, *op. cit.*, pp. 37-39.

³⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 8.

³¹ George Coșbuc, *Oltenii lui Tudor*, disponibilă online la adresa: https://www.versuri.ro/versuri/george-cosbuc-oltenii-lui-tudor-_6317.html#, site accesat la data de 8.05.2021.

³² A. Palemon, *op. cit.*, p. 23.

³³ *Cântecul pandurilor de la 1821*, poezie culeasă de Gh. Dem. Teodorescu apud Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 95.

³⁴ C. Ardeleleanu, *op. cit.*, p. 68.

încercat să clarifice mobilurile care au condus la compromisuri în rândul tuturor protagoniștilor. Dacă abdicarea conjuncturală de la propriile principii în relația cu boierii și grecii a fost expusă anterior, se cuvine să menționăm că, în ceea ce îi privește pe otomani, deși era pe deplin conștient că abuzurile din Țara Românească se întâmplau cu cunoștința și încuviințarea lor, Vladimirescu a procedat diplomatic, informându-i asupra stării interne care a condus populația la revoltă, invitându-i totodată să o constate ei înșiși printr-un „om nu de legea noastră”, în care sultanul să aibă deplină încredere. Mai mult, a insistat asupra bunelor intenții ale sultanului față de supușii săi și nu a contestat regimul fanariot în sine, ci pe reprezentanții acestuia. Ceea ce spera să obțină Tudor adoptând această atitudine, era prevenirea invaziei armatei otomane care ar fi echivalat cu încetarea revoluției.

Pe măsură ce acțiunile au prins contur, iar faptele au început să se precipite, aceste compromisuri, inevitabile și vitale într-o situație ce presupunea armonizarea raporturilor dintre actori aflați pe poziții ireconciliabile, i-au deconcertat pe mulți (boieri, eteriști, turci, panduri) mai ales că Tudor nu a mai avut de timpul și disponibilitatea necesare pentru a-și explica inițiativele. În consecință, cei cu care trebuia să colaboreze au sfârșit prin a nu-l mai înțelege pe așa cum era cazul lui Dimitrie Macedonski³⁵ care afirma că: „Se pare că Tudor luptă împotriva boierilor, cari și ei luptă împotriva lui Tudor. Și el și ei cer ajutorul turcilor, și ... Tudor e unit cu boierii”³⁶. În realitate, situația era chiar mai complexă, Vladimirescu fiind pe rând pro și contra boierilor, a grecilor și a turcilor.

În rândul protagoniștilor de la 1821 domnea incertitudinea legată de viitorul acțiunii, dar și de siguranța personală, ceea ce a făcut ca duplicitatea și trădarea să se manifeste la tot pasul, pentru unii fiind rațiunea de a exista, așa cum o demonstra căminarul Sava care își justifica lipsa de consecvență în termenii: „Știți voi, români, cine-i domnul vostru? Calimach cel cu firman turcesc, Ipsilantis cu ajutor muscălesc ori Tudor Vladimirescu, în capul pandurilor, ales de județele răsculate? Eu îi voi sluji pe toți, căci cine știe cine va domni?”³⁷.

Între contestatarii deciziilor îl amintim pe pandurul Miu care discutând pe marginea apelului către țară concluziona că: „este o greșeală și încă mare”,

³⁵ Dimitrie Macedonski era omul boierilor, desemnat de aceștia pentru a-l supraveghea pe Tudor cu scopul de a se asigura că le sunt respectate sfaturile.

³⁶ N. Radivon, *op. cit.*, 43.

³⁷ *Ibidem*, p. 55.

detaaliindu-și în continuare opinia: „Uite, numai câteva vorbe din proclamație: «Să se jefuiască numai averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri și să se ia pentru folosul de obște»”. Distincția sugerată de Tudor cu scopul de a da satisfacție populației care se ridicase la luptă contra asupritorilor, protejând în același timp bunurile boierilor revoluționari, deși logică în teorie, era imposibil de realizat în practică, așa cum sesiza pandurul Urdăreanu („După ce pot ei deosebi averile cele rău agonisite de cele bine agonisite?”³⁸).

Rezultatul a fost o confuzie lesne de anticipat care a condus la vandalizarea proprietăților tuturor boierilor, pentru *armata norodului* boierii, indiferent de etnie sau opțiune politică, reprezentând echivalentul exploatatorului. În plus, era improbabil ca lucrurile să se desfășoare altfel în condițiile în care, spre nenorocul lui Tudor, și al mișcării, „printre oamenii revoluției se împeștrău unii care nu aveau nimic din marile năzuinți ale norodului. Boiernași lacomi și neajutorați de minte, mărunte căpetenii de arnăuți, felurite neamuri de simbriași care slujeau fără să aleagă, bucurându-se la trai bun și la pradă, aținând drumul călătorilor, jefuind casele fără alegere, ucigând și prăpădind cu foc așezările omenești”³⁹, așa cum reiese din sugestivă radiografie pe care Paul Constant a făcut-o armatei.

Consecința a fost deteriorarea relației cu boierii care, revoltați că promisiunile nu fuseseră respectate, plănuiau înlăturarea lui Tudor. Deloc impresionat, acesta era, potrivit lui Carol Ardeleanu, „neclintit în gândul său de izbăvire a răului, nici nu voia să audă plângerile lor și nici de izbirea pe care i-o făgăduiau, sfărâmându-l”⁴⁰ și le recomanda boierilor să pactizeze cu poporul („Bine ar fi ca dvs. să popriți răutatea și pornirea armelor ce ați cugetat asupra norodului celui nevinovat și credincios și (...) să vă învoiți cu norodul la cererile ce face, pentru că ei nu vă cer vreun lucru necuviincios sau care să nu-l fi avut, ci cer o dreptate care poate fi dvs. de mare folos, iar în alt chip nu va ieși lucru la căpătâi bine”⁴¹). Solicitățile, similare în romanele iscălite de Paul Constant și Carol Ardeleanu (însă mai detaliate la cel din urmă), constau în: înființarea unei armatei naționale de 12.000 de ostași cu finanțare din banii Vistieriei, revenirea la domnia pământeană, supunerea tuturor la plata impozitelor conform cu averea, fixarea dărilor de către Adunarea țării o dată la 7 ani, scutirea principatului pe o perioadă de 3 ani de la plata haraciului,

³⁸ *Ibidem*, p. 44.

³⁹ Paul Constant, *op. cit.*, p. 131.

⁴⁰ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 83.

⁴¹ Paul Constant, *op. cit.*, pp. 121-122.

livrarea sumei de 500.000 de lei în folosul armatei. Inacceptabile, solicitările au constituit pretextul pentru fuga peste hotare a boierilor („Boierii, minți luminate și suflete josnice, fără să gândească la pricina răscoalei lui Tudor, ei numai pentru a le fi lor bine, își strânseră agoniseala în boccele și lăzi urcate în care, iar deasupra lor, șezând turcește, se duceau în altă țară să trăiască o viață din furtișagurile de o vreme”⁴²).

O altă cauză care a alimentat nemulțumirea boierilor în legătură cu Tudor a fost bănuiala că acesta ar aspira la tron. Ipostaza de domn sau pretendent la domnie, rareori sugerată în lucrările științifice apare menționată în mai multe creații literare epice și lirice sub variate forme. De pildă, în romanul lui Paul Constant despre Vladimirescu se amintea că „înțelesese că apucând în mână frânele țării nu trebuia nici să le scape, nici să le treacă altuia, cu atât mai puțin lui Ipsilanti, pe care nu-l socotea decât un călător găzduit, care-și uitase că mai are drum de mers”⁴³. Totodată, se menționa și că purta calpac cu fundul de postav alb⁴⁴ conferit de „adunarea poporului de țărani care te-a ales și te întărește domn peste țară ca s-o ridici din nevoi!”⁴⁵. În romanul lui C. Ardeleanu, Vladimirescu este numit „domnul țăranilor”, iar într-un cântec al pandurilor apare versul: „Este Tudor, Domn român!”⁴⁶. Într-o manieră mai puțin precisă, aceeași idee se întrezărește în drama istorică a lui N. Radivon din cuvintele atribuite lui Tudor în conversația cu Ilarion al Argeșului („Dacă prin politică nu voi face nimic, voi recâștiga domnia pământeană prin vărsare de sânge”⁴⁷) și în cea purtată cu Alexandru Ipsilanti („Țărani, negustori, boieri, sunt sături de domnia fanariotă. Toți vor domn pământean, domn român, român cu cugetul și cu inima. A venit ziua când albinele să fie stăpâne pe mierea lor”⁴⁸), în timp ce în drama lui Nicolae Iorga, Iancu Jianu făcea o aluzie transparentă la conducătorul pandurilor, considerându-l: „un om isteț și mândru! Mai mândru decât noi toți... Parcă ar fi neam de domn, așa se uită și așa vorbește”⁴⁹.

Exilul autoimpus al boierilor exercita o presiune considerabilă asupra revoluției prin memoriile alarmiste adresate de către fugarii Porții, ceea ce

⁴² Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 95.

⁴³ Paul Constant, *op. cit.*, p. 203.

⁴⁴ Culoarea albă era rezervată domnitorului.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 163.

⁴⁶ *Cântecul pandurilor* apud N. Radivon, *op. cit.*, p. 58.

⁴⁷ N. Radivon, *op. cit.*, p. 100.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 135.

⁴⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 6.

creștea riscul unei intervenții în forță a turcilor. Trădat de boieri, Vladimirescu a încercat să le diminueze exodul și să-i aducă sub ascultare prin asasinarea câtorva dintre ei, dar a renunțat la această intenție mulțumită episcopului Ilarion al Argeșului, sfătuitor al său de nădejde în acele vremuri tulburi, care i-a recomandat următoarele: „Ești mai în folos dacă îi vei închide pe boierii cari au rămas și de câte ori de nevoie va fi, îi vei pune să iscălească hârtiile cele de folos obștesc și, de voie de nevoie, vor sprijini drepturile țării pentru care te-ai sculat, iar când vor sosi trimișii Porții, să se încredințeze cu adevărat despre plângerile norodului, de folos îți vor fi că de, tot ei sunt stâlpii țării și glasul lor va fi mai curând ascultat decât al nostru”⁵⁰. Confruntându-se cu variate probleme (pătrunderea eteriștilor în principat și actele tot mai numeroase de insubordonare ale propriei armate), Tudor a recunoscut vremelnica stăpânire a boierilor și a intensificat pedepsele în rândul soldaților, în vreme ce nobilimea și-a asumat, potrivit lui Nicolae Iorga, sarcina de a negocia cu turcii pentru a evita lupta („Noi vom încerca, ne vom ruga, vom cădea în genunchi... Nu te smintești dumneata, ci noi... Din păcate, suntem deprinși”⁵¹).

În această vreme, conștient că „neghina amenința să-l năpădească”, Vladimirescu „se gândea cum s-o smulgă, așa ca bobul răscoalei să rămână curat”⁵², căci situația în țară scăpase de sub control, din romanul lui Carol Ardeleanu reieșind că: „Jafurile și neorânduiriile creșteau de la zi la zi de parcă luase Dumnezeu tuturor mințile (...) Prăvăliile negustorilor și curțile boierești, toate erau lăsate pustiei. Drumurile și răspântiile ulițelor erau încurcate de căruțele și butcile celor care-și luaseră lumea în cap. Pâinea lipsea, carnea lipsea, de niciunele nu se mai găseau. Isnafurile încetase de a mai lucra, bani nu erau. Pe uliți numai hoțomanii ce umblau după plească”⁵³. Inițial, Tudor a apelat la conștiința și rațiunea celor din subordine („Căpitani! Mi s-a sleit răbdarea... Înțelegeți românește... Cea din urmă oară să fie... Nu-mi plac jafurile ostașilor voștri. Ne-am sculat să răpim averea fraților noștri ori s-o apărăm?... Toți cei ce s-au înfrățit cu mine slujesc nu în cugetul dobândirii de bani, ci porniți de râvna binelui ce așteptăm”⁵⁴). Îndemnul a fost însă ignorat, atât de către oamenii obișnuiți pentru care participarea la revoluție echivala cu pedepsirea boierilor și înfruptarea din bunurile lor („Acum a venit vremea să ne

⁵⁰ N. Radivon, *op. cit.*, p. 104.

⁵¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 35.

⁵² Paul Constant, *op. cit.*, p. 131.

⁵³ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, pp. 91, 96-97.

⁵⁴ N. Radivon, *op. cit.*, pp. 104, 107.

îmbogățim și noi, cum au luat alții de la noi, să luăm și noi de la alții”⁵⁵), cât și de către căpeteniile pandurilor („Au nu socotește dumnealui că ne aflăm în revoluție și că jafurile oștenilor sunt aproape legiuite?... Mai toți căpitanii suntem parte boierească și, cât de cât, ar trebui să țină seama că ne-am lăsat moșiile și conacele ca să-i stăm într-ajutor. Și că dator era să ne slăbească frâul și să ne putem și noi chivernisi într-un fel, așa ca să nu ne fie osteneala chiar degeaba... Nu să caute la noi tot pe sub mărginile căciulii și să ne scotocească prin desagi după lucruri de furat!”⁵⁶). În consecință, încredințat că apelând la sentimente și folosind vorba bună nu poate să stârpească ilegalitățile, fostul vătaf de plai a recurs la uciderea vinovaților, căci, după cum aflăm din narațiunea versificată a lui A. Palemon: „Acesta este Tudor! E Tudor ce nu cruță/O crimă cât de mică, măcar d-o păraluță/De fur să nu auză, că-l trată ca pe câini(...)/La mulți voinici el viața în clipă o zburase./Fu vai de cel ce crimă pe fruntea lui purtase!/Român, strein, oricare, bulgar sau grec, pandur,/Îndată ce îl simte de fapte că-i sperjur,/Sau fur de sfinte vase, cu noduri o frânghie/De gât pe loc i-aruncă, făcându-l să expie/Cu ochi ieșiți cât pumnul o faptă ca a sa/Și cui apoi îi place, mai facă iar așa!”⁵⁷. În disperare de cauză, Vladimirescu a recurs și la responsabilizarea căpitanilor de panduri pe care i-a obligat să garanteze cu propriile vieți pentru actele de insubordonare ale oștenilor. Cum riscul de a-și pierde viața era crescut, fiindcă armata se simțea încurajată în fărădelegile sale de exemplul oferit de oastea lui Alexandru Ipsilanti, Oarcă, Enescu, Cuțui și Urdăreanu au refuzat să presteze jurământul, motiv pentru care Enescu a fost bătut, iar Urdăreanu spânzurat spre luarea-aminte a celorlalți contestatari. Iubit de panduri pentru tinerețea, frumusețea și bunătatea sa, Urdăreanu a contribuit prin moartea lui la deteriorarea raporturilor dintre Tudor și armată, aceasta sfârșind prin a-l înlătura din postura de comandant („Nu-l mai vrem căpetenie pe Tudor, că numai de pagubă ne-a fost până aci!”⁵⁸), în favoarea lui Dimitrie Macedonski („De cap s-aveți pe cine? Pe Tudor cel tiran?/Sau vreți pe Macedonski? Sau vreți p-agi Prodan?/Ori, spuneți, vreți pe Tudor, acelu ce vă ucide?/Ca câinii lui vă ține și turcilor vă vinde?/-Noi vrem pe Macedonski de cap pe viitor!”⁵⁹).

⁵⁵ *Ibidem*, p. 46.

⁵⁶ Paul Constant, *op. cit.*, p. 236.

⁵⁷ A. Palemon, *op. cit.*, p. 36.

⁵⁸ Paul Constant, *op. cit.*, p. 255.

⁵⁹ A. Palemon, *op. cit.*, p. 41.

Schimbarea radicală a atitudinii oștenilor față de conducătorul lor într-un interval de doar câteva luni s-a datorat nu doar cruzimii evidente a acestuia pe care episcopul Ilarion o condamna în termenii: „Crudule! Cum poți lua viața unui om când nu poți face o muscă?”⁶⁰, ci și intrigilor țesute de eteriștii dornici să-l discrediteze cu scopul de a-i prelua mai lesne armata, așa cum reieșea, conform lui N. Radivon, din porunca adresată de Ipsilanti lui Iordache: „Să te duci în lagărul lui. Vei îndemna pe unii la nesupunere, pe alții la jafuri, silnicii. Fă să le afle vlahul pe toate... Îmi trebuie oastea lui”⁶¹.

De altfel, nemulțumirea era reciprocă, la fel și suspiciunea, Tudor ajungând să nu mai mănânce decât ce îi pregătea pandurul Preda și să țină în permanență la îndemână două pistoale încărcate⁶².

Pentru a înțelege transformările produse în relația cu eteriștii, se impune a reaminti că apropierea de aceștia Tudor a considerat-o conjuncturală și a condiționat-o de ajutorul militar rusesc. Ca atare, dezavuarea mișcării de eliberare a grecilor de către țar, precum și dezordinea provocată de armata lui Ipsilanti în timpul tranzitării Moldovei, au reprezentat argumentele pentru care Vladimirescu și-a revizuit poziția, în condițiile în care alianța cu grecii creștea riscul atacului otoman și, în consecință, al înăbușirii revoluției românilor. Parcă pentru a da un plus de greutate argumentelor lui Tudor, în drama sa istorică, N. Radivon a menționat conținutul epistolei adresate de Capodistria lui Alexandru Ipsilanti, din care rezulta fără echivoc atitudinea țarului, și anume: „Nici un ajutor pe față sau pe ascuns, nu puteți nădăjdui de la Împăratul, căci este nevrednic de dânsul a săpa temelia împărăției turcești, în unire cu o vinovată tovarășie ascunsă. Rusia nu va fi decât privitoare a faptelor și oștirile împărătești nu se vor mișca din locul lor. Ceea ce vă privește de aproape, Împăratul nu vă îngăduie cu nici un chip de a reintra în Rusia”⁶³.

În schimb, nici unul dintre autorii consultați nu a considerat necesar să explice distanțarea Rusiei deși inițial a încurajat mișcarea de eliberare a grecilor, dovadă stând înființarea Eteriei la Odessa, și era favorizată în planurile sale expansioniste de orice acțiune prin care se adâncea criza din interiorul Imperiului Otoman. De fapt, în cadrul Congresului de la Troppau al Sfintei Alianțe, organizat la finele anului 1820, se adoptase decizia ca, în eventualitatea în care o mare putere ar fi acționat în detrimentul alteia, țările din Sfânta

⁶⁰ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 130.

⁶¹ N. Radivon, *op. cit.*, p. 86.

⁶² Paul Constant, *op. cit.*, p. 200.

⁶³ *Ibidem*, p. 67.

Alianță să acționeze contra agresorului⁶⁴. Altfel spus, provocând un război cu Poarta, încununat printr-o victorie aproape sigură pentru ruși, Imperiul Țarist risca o confruntare cu armatele mai multor puteri europene al cărei rezultat foarte probabil era o înfrângere de proporții.

Revenind la situația eteriștilor, aceasta este rezumată la N. Radivon prin vocea lui Lassanis, sfetnicul lui Ipsilanti, în cuvintele: „Ne-am avântat prea departe. Împăratul ne defaimă pe față, sultanul a luat aspre măsuri împotriva eteriștilor, sârbii nu s-au răsculat și Vladimirescu nu ne ajută”. Ca atare, se impuneau măsuri disperate („mai plăsmuiește o scrisoare ca venită din Rosia pentru că minciuna e politica cea mai dibace”), în caz contrar Ipsilanti temându-se că „mâine negreșit m-ar părăsi cu toții [proprii soldați]”⁶⁵.

Stăpân peste o oaste de doar 10.000 de oșteni indisciplinați, era limpede de ce Ipsilanti avea nevoie de efectivele olteanului pentru a-și optimiza șansele într-o previzibilă luptă cu turcii, scop în care nu a fost cruțat nici un efort.

Așa cum am văzut, reprezentanții Eteriei în Principate, primiseră sarcina de a instiga armata contra lui Tudor, dar și a-l împinge pe acesta la gesturi extreme, știut fiind despre el că era „mare om, însă prea iute la mânie și prea lesne îi sare hangerul din teacă”⁶⁶. Acesta era punctul său nevralgic, în rest administratorul ținutului Cloșani fiind „cinstit și viteaz, iubit de popor pentru lupta lui de a-l ușura din juvățul necazurilor, fără slăbiciuni care să-l umbrească în clădirea lui sufletească”; în plus era „un om greu de pătruns și nu poți ști ce zace în sufletul lui”, „apă care șuvoiește limpede, însă cu fundul presărat de vâltori. Te poate și răcori, te poate și îneca”⁶⁷.

Reține atenția și faptul că discreditarea și suprimarea lui Vladimirescu au reprezentat soluția finală, agreată după eșuarea negocierilor cu românul care nu a cedat în fața asigurărilor mincinoase în sprijinul armatei țariste fiindcă: „Steinul niciodată nu face vreun bine/Ca fără să se uite întâi, întâi la sine”⁶⁸. În noul context, decizia lui Tudor a fost fermă, propunând ca cele două mișcări să se desfășoare independent una de cealaltă, după cum menționa A. Palemon: „Vă zic și eu din parte-mi: lăsați pe România! Un pas aveți a face și colo e Turcia!/Scutiți pe România de intrigi ce se țese,/Că-și are socoteala ș-a sale interese!/De jaful Eteriei să scape ăi români,/De jaf, de mârșavie, de intrigi, de păgâni!”.

⁶⁴ Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 27.

⁶⁵ N. Radivon, *op. cit.*, pp. 83-84.

⁶⁶ Paul Constant, *op. cit.*, p. 252.

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 137, 144, 194.

⁶⁸ A. Palemon, *op. cit.*, p. 26.

Refuzul de a acționa laolaltă cu grecii („Românul și cu grecul o rupseră pe dată;/Stricară calimera și-n rău mai rău își cată./Românul și streinul la colț se luară aici,/Fiind și capi și oastea cu totul neamici”⁶⁹) și precum și acela de a-și preda armata lui Ipsilanti au reprezentat motivele determinante pentru decizia asasinării în vederea realizării căreia s-a imaginat o discuție, în fapt un simulacru de proces, unde Tudor trebuia să răspundă întrebărilor formulate de foștii parteneri. Lipsa de onestitate a eteriștilor este ilustrată nu numai prin duplicitatea lui Ipsilanti, ci și a oamenilor săi. Astfel, după ce au lucrat la înstrăinarea pandurilor de comandantul lor, grecii l-au scos pe acesta din propria tabără și l-au obligat să meargă (i-au legat picioarele sub cal) la Târgoviște unde se afla eforul general. Pentru a preîntâmpina o eventuală intervenție salvatoare din partea locuitorilor, a fost lansat zvonul că scopul călătoriei era înscăunarea ca domn. Reușind să creioneze un moment de o înaltă intensitate și dramatism, Paul Constant, descria cum „mulțimea satelor, înflăcărată de vestea trecerii domnului Tudor, îi aținea calea urându-i, neștiutoare, viață și domnie lungă, pentru binele țării”. Urările erau cu atât mai sincere cu cât, „de când se pomeniseră, se știau bântuiți numai de rele, așa că domnia unui om ridicat dintr-o teapă cu ei întruchipa nădejdea spre mai bine, în care credeau”; oamenii îl aclamau cu strigăte entuziaste: „Să trăiască domnul Tudor!”⁷⁰. În contrast cu masele se afla Vladimirescu, conștient de ceea ce i se pregătea („Știu ce soartă mă așteaptă. Ce crezi că faci cu mine? Nu mă tem de moarte. În mai multe rânduri am înfruntat-o în război. Înainte de a ridica steagul, m-am îmbrăcat cu cămașa morții. Mi-am făcut datoria către țară, am aruncat sămânța”⁷¹).

Ajuns la Târgoviște, Tudor s-a aflat la dispoziția eteriștilor care l-au supus interogatoriului, poate și din nevoia de a procura dovezile care să justifice asasinatul ce urma să aibă loc. Chestionat în legătură cu crimele comise, Vladimirescu le-a explicat necesitatea în termeni precum: „Nu i-am osândit eu, ci faptele lor, așa că și-au tras singuri păcatele. Poate că sufletul meu a sângerat cu fiecare pedeapsă, mintea însă nu mi-a îngăduit să-i iert. Am ucis și am poruncit ucideri nu ca să-mi îndestulez poftele, ci ca să-mi țin în ascultare oastea și să n-o las să se prefacă în hoardă de jefuitori pe care s-o blesteme lumea”⁷².

⁶⁹ *Ibidem*, pp. 26-27.

⁷⁰ Paul Constant, *op. cit.*, p. 265.

⁷¹ N. Radivon, *op. cit.*, p. 137.

⁷² Paul Constant, *op. cit.*, p. 275.

Cât despre colaborarea cu turcii certificată prin corespondența purtată cu aceștia și care fusese interceptată de greci, Tudor explica următoarele: „Scrisoarea mea n-a fost decât o amăgire către Chehaia-bei de care trebuia să mă depărtez fără a încerca sortii bătăliei, asta până ce aş fi trecut Oltul unde, alături de oștile lui Ipsilanti, am fi dat lupta contra turcilor, silind astfel împărăția să dea drepturile la care norodul silește”⁷³. Deși perspectiva unei acțiuni comune cu grecii devenise între timp imposibilă, rămânea valabilă intenția de a temporiza asaltul otoman asupra principatului, motiv pentru care au fost oferite turcilor repetate asigurări ale fidelității românilor față de sultan.

Ultima, și cea mai gravă, acuzație era cea de trădare a angajamentului asumat față de Eterie, respinsă și acesta de către Vladimirescu cu cuvintele: „Am jurat să lupt cu pandurii mei sub steagul oștirii muscălești alături cu sârbii și grecii. De veneau muscalii, luptam cu toții împotriva turcilor. Neviind...”⁷⁴. În plus, alierea cu grecii contra otomanilor, în lipsa sprijinului rusesc, ar fi pus țara în mare primejdie, fiindcă, potrivit spuselor lui Ilarion al Argeșului, împărtășite de căpetenia pandurilor: „o pușcă dată în turci de către români le va da pricină a robi țara sau a o preface în pašalâc”⁷⁵.

Deși nu reușește să-și convingă interlocutorii, Tudor oferă o ultimă mostră a capacității sale de pătrundere a lucrurilor, dând în vileag planul grecilor și profetind pe marginea lui. N. Radivon, imaginând o discuție între conducătorii celor două mișcări, îi atribuia românului vorbe precum: „Înțeleg planul vostru. Voiți din Moldova și din Țara Românească o nouă Grecie. Nu o veți face niciodată. Vom scăpa de jafurile domniei fanariote și de slujbașii ei (...) Ți-o fi cântat doica pe când te legăna: «Să fii bei, să fii domn în Moldova sau în Ungro-Vlachia». Dar, nu, n-ai să fii!”⁷⁶.

Episodul final în desfășurarea evenimentelor de la 1821 este cel al asasinării lui Vladimirescu în noaptea de 27/28 mai 1821 de către Caravia, Orfano, Cavaleropolo și Garnoski. Înjunghiat, deposedat de haine pentru a fi mai greu de identificat (acțiune în timpul căreia i-au fost retezați pumnii încheștați) și aruncat în fântâna din curtea Geartoglului, așa a sfârșit Tudor despre care grecii zvoniseră că plecase în Rusia pentru a cere ajutor țarului în vederea înscăunării.

⁷³ Carol Ardeleanu, *op. cit.*, p. 145.

⁷⁴ N. Radivon, *op. cit.*, p. 80.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 81.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 134.

După dispariția lui mișcarea românească, dar și cea grecească, s-au dezagregat sub atacul turcilor, căci fusese ucis nu un om, ci chiar sufletul revoluției. Se împlineau, astfel, și ultimele cuvinte ale lui Vladimirescu care prevestise că, odată suprimat, „oastea pandurilor are să se risipească și n-o să va mai puteți ajuta de ea. Iar prințul cu oastea lui puțină și greu de strunit n-are să poată ține piept turcilor. Și până la urmă praful o să se aleagă de tot ce s-a plănuit pentru dezrobirea de turci”⁷⁷.

Cele mai multe dintre producțiile literare se finalizează cu regretul provocat de dispariția comandantului („O! Tudor! O! Martire! Ca Crist, aceeași soarte/Avut-ai! Ș-ai tăi însuși vândutu-te-au la moarte!”⁷⁸ sau „Despică vulturul văzduhul/Și tot mai sus ar vrea să zboare./De-acolo sus de lângă soare/Un glonte ajunge să-l doboare.../Se zbate-n țărână jos și moare.../Și tu te-ai înălțat, martire,/O, Tudor! Tot atât de sus/Și tot ca el ai fost răpus.../Dar durerosul tău apus/A fost semnal de mântuire”⁷⁹). Ca o compensație pentru asasinarea lui Vladimirescu, era invocat destinul tragic al oponentilor, Ipsilanti sfârșind în închisoare, Sava asasinat de turci, iar grecii „plătiră mârșăvia prin capete un munte”⁸⁰.

În concluzie, autorii de producții literare ample, precum Nicolae Radivon, Carol Ardeleanu, Paul Constant, au demonstrat multă iscusință în redarea dinamicii relației lui Vladimirescu cu boierii, pandurii, turcii și eteriștii, ceea ce contribuie la înțelegerea mai profundă a evenimentelor și a deciziilor care le-au generat. În contrapondere, în creațiile lirice s-a preferat reliefația figurii și a rolului lui Tudor la 1821, din derularea revoluției reținându-se numai momentele esențiale. Deși cursul evenimentelor a fost respectat în toate producțiile literare consultate, totuși, detaliile diferite de la o scriere la alta au permis conturarea unui tablou mai nuanțat al revoluției, animat mulțumită dialogurile imaginate între protagoniști.

Reține atenția și preocuparea scriitorilor de a evidenția personalitatea lui Tudor, în calitate de personaj central, aspectele pozitive îngemănându-se cu cele negative, dar interpretate și acestea în cheie pozitivă, cruzimii găsindu-i-se, de pildă, o justificare de natură superioară deoarece, pedepsindu-și oștenii, se asigura disciplina armatei și creșteau șansele pentru atingerea obiectivelor formulate la începutul mișcării. În contrapondere, oponentii au fost creionați în

⁷⁷ Paul Constant, *op. cit.*, p. 264.

⁷⁸ A. Palemon, *op. cit.*, p. 44.

⁷⁹ Șt. O. Iosif, *Lui Tudor Vladimirescu* apud Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 89.

⁸⁰ A. Palemon, *op. cit.*, p. 45.

tonuri sumbre, fiind lași, duplicitari, lacomi, fapt care ajută la punerea în lumină a lui Tudor.

Reconstituirea revoluției de la 1821 prin recurs la producțiile literare a reprezentat deopotrivă și un bun prilej de a constata maniera în care acest eveniment s-a conservat în memoria diferitelor generații. În acest sens, am putut observa consecvența cu care s-au perpetuat argumentele referitoare la oportunitatea și necesitatea mișcării, dar și imaginea lui Tudor Vladimirescu, exponent al eroului popular justițiar, cutezător, dispus la sacrificiul suprem în folosul celor mulți, fidel misiunii sale în pofida pericolelor care îl pândeau.

NATURA IDENTITAR – EROICĂ A LUI TUDOR DIN VLADIMIRI

Marian COJOC*

Abstract: *The heroic nature of Tudor Vladimirescu is revealed by the elementary analysis of the historical facts produced in 1821, in the role played by Tudor as a hard-to-contest Leader of the Time. Undoubtedly, we have before us a personality that is difficult to match, with a tragic destiny assumed.*

Key words: *Hero/Heroism, Sacrifice, firm attitude, Mentality of the Time, Collective Memory*

Poate că nu aceasta-i „calea” ... afirmând dintr-un început o teză cu valoare de verdict, dar „natura în cauză”, prezentă în titlu, *dimensiunea identitar – eroică*, invocată în propria-i substanță ideatică și, neîndoielnic – factologică, arc peste timp și Timpuri ... rămâne de netăgăduit. Lui Tudor din Vladimiri nu i se poate atribui vreo „*identitate secundară*” (ca să parafrazăm titlul unei relativ recente lucrări „In honorem”, dedicată unui istoric străin¹ de mare valoare, aplecat în opera sa asupra „cauzei românilor) nici „terțiară” și nicidecum altfel.

Tudor, străbătând epocile, „hulit” ori „privilegiat” în proiecția descriptivă a naturii referențiale amintite, este într-o eternitate *mereu același de găsit și de regăsit*. Pentru că, în fond, un mare istoric român avea mare dreptate atunci când susținea că istoria, dincolo de eforturile benefice de a fi fost *scrisă și rescrisă*, de-a lungul anilor, naște adesea (nu neapărat în spirit comemorativ sau omagial) imperativul de a fi *recitită* (în toate componentele sale, plecând de la sursele primare până la cele ce țin de „trendul” atât de volatil al interpretărilor). Într-o scrisoare a Cavalerului de Gentz, secretar și colaborator al cancelarului Metternich, datată 12 aprilie 1821, Tudor era considerat „un om de rând și incult, dar patriot care până la ora aceasta declară că niciodată nu a

* Profesor universitar dr., Universitatea „Ovidius” din Constanța; e-mail: mariancojoc@yahoo.com.

¹ Ottmar Trașcă, *O identitate secundă: Dennis John Deletant, Istoria, România și românii: In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, 2016.

avut în gând să facă război sau rebeliune contra Porții, că dorește să vadă plângerile Țării și asupririle grecilor și boierilor îndreptate (...)”².

Catherine Durandin, în volumul său, intitulat *Istoria românilor*, îl considera pe Tudor drept un personaj cu „o figură bizară: de origine țaran liber ridicat apoi la rangul de boier (sic!), între timp negustor îmbogățit dispunând de o rețea de relații în Imperiul Habsburgic”³. La rândul său, academicianul Florin Constantiniu aprecia că Tudor nu a înfăptuit o revoluție și, în esență, „ceea ce se anunța o revoluție a rămas o răscoală”⁴. Sunt doar câteva exemple, lista dezbaterilor pro sau contra fiind mult mai lungă.

În acest context, am putea rosti simplu, în consonanță deplină și definitorie cu marele filosof Martin Heidegger, care, în 1957, într-o conferință ținută la Roma, raportându-se la efortul de definire/redefinire a principiului identității, vorbea de substantivarea pronumelui „das Selbe”=„unul și același”, ajungând să respingă formal principiul identității, în sens clasic, principiului identității ca egalitate (A=A), subliniind că, în esență, nu este vorba de o simplă tautologie ci, mai curând, este vorba de o „menținere a dualității virtuale în aceasta, sub forma mijlocirii, care e considerată drept una dintre cele mai importante cuceriri ale gândirii filosofice europene de-a lungul celor mai bine de două mii de ani ai evoluției sale”⁵.

Pe cale de consecință, riscând o adâncire generată, paradoxal, de tentația simplificării, putem constata că operațiunea în sine ne relevă contextual un adevăr aproape banal: Tudor, în istoria românilor, pare a fi expresia certă a unicului identitar îndeobște, purtând marca eroică, într-o „arie” bicentenară a interpretărilor. E Omul, Eroul, Personalitatea istorică; e cel ce acceptă, chiar „își cere” sacrificiul gășind, deși istovit cu totul, puterea de a-i spune călăului – Nicolas Pargas – după cum notează Ilie Fotino – „cu voce tremurătoare, o replică scurtă, din acelea pe care i le cunoaștem, ieșită din străfunduri, ca un ecou lăuntric, pentru sine: *Omoară-mă, să scap*”⁶ (...) „Și punându-și mâinile pe obraz îndată fu decapitat de călău ... corpul lui fu aruncat în groapa care era deja

² Direcția Generală a Arhivelor statului din România, *România – documente străine despre români*, ediția a II-a, București, 1992, p. 153.

³ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Iași, Institutul European, 1998, p. 80.

⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 194.

⁵ Martin Heidegger, *Principiul identității*, București, Editura Crater, 1991, p. 20.

⁶ G. D. Isescu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Editura Albatros, 1982, p. 263.

pregătită și acoperit cu pământ și pietre”⁷. Istoricul exeget dedicat „speței *Tudor din Vladimiri*” – aprecia că așa se încheia „relatarea unuia din cele mai tragice episoade din istoria românilor, iar noi, azi, din decență și respect pentru memoria celui care a suferit atunci martiriul, ne abținem să reproducem și tirada ostentativ – eroică cu care autorul filoeterist își încheie fraza”⁸, cu tot ceea ce definește în fond, din acel moment, realul tragic transformat în mitul său.

Ușurința cu care aruncăm în derizoriu unele detalii generate de cercetările efectuate asupra figurii eroice în sine, la nivelul disputei „fapt sau interpretare” este, din nefericire, o tot mai accentuată tendință în „scriitura” (generic vorbind) contemporană. Poate de aceea (și deloc întâmplător), filosoful invocat la început afirma că: „Dacă gândirea solicitată de un lucru îl urmărește pe acesta, atunci i se poate întâmpla să se transforme pe drum”⁹. În consecință, scria filosoful menționat, „este recomandabil (...) să fim atenți la drum și mai puțin la conținut”¹⁰. E de presupus că creditul total îi aparține lui Heidegger, dacă ne raportăm la convingerea acestuia că „am ajuns la un loc al drumului unde ni se impune întrebarea – deși brutală, totuși, inevitabilă: *Ce are de-a face evenimentul cu identitatea?* Răspuns: Nimic. În schimb, identitatea are multe, dacă nu totul, de-a face cu evenimentul”¹¹. Altfel spus, „principiul se înfățișează întâi în forma unui principiu (sic!) fundamental care presupune identitatea ca o trăsătură în ființă, adică în fundamentul realității existente”¹².

Esențială și covârșitoare, în zona convingerii este, credem, fraza aproape finală, rostită de Heidegger: „Gândirea, spune el – a avut nevoie de mai bine de două mii de ani ca să conceapă în mod propriu un raport atât de simplu cum este mijlocirea în lăuntrul identității”¹³ (...) „orice și oricum încercăm să gândim, gândim în spațiul de joc al tradiției. Ea domină când ne eliberează dintr-un mod de a gândi asupra trecutului înspre un mod de a gândi asupra viitorului care nu mai este o planificare”¹⁴.

Tudor este un mit, dar neîndoielnic, a fost un Om, o Identitate bine definită, un Erou. Un mit „bazat” pe inefabilul risc al degenerării identitare, un

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ Martin Heidegger, *op.cit.*, p. 9.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem*, p. 18.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 19.

¹⁴ *Ibidem.*

mit născut dintr-o realitate factologică incontestabilă, consistent documentată, atestată.

Acum mai bine de două decenii, academicianul Al. Zub scria:

„Demersul nostru nu e fără precedent. În ultimul timp, tendința demitizantă din Apus mai veche (și atât de ciudat *distructiv-închegată*, ajunsă astăzi la extrem dacă avem în vedere, de pildă, *gestul eroic* de a dărâma statuile eroilor fondatori ...) a stârnit interes și în spațiul românesc, având aici o motivație suplimentară produsă de natura însăși a regimului comunist. Dacă orice comunitate degajă mituri, întocmai cum respiră, după o remarcă bine cunoscută (academicianul citează pe P. Valery), mitogeneza e un fenomen inerent a cărei prezență peste tot nu mai trebuie demonstrată”¹⁵.

În sfârșit, scrie același autor – „Miturile au făcut Franța – spunea un istoric de seamă, atent la mitologia ce însoțește orice pas în devenirea unui popor. Numai că, în anumite epoci, ca să spunem așa, e mai activă, mai spectaculoasă, în raport cu circumstanțele concrete ale Istoriei. Sunt epocile schimbării intempestive, de mutații radicale în sfera puterii, de bruscare a conștiinței colective, când atât puterea cât și comunitatea intensifică mitogeneza: putere, pentru a se impune și a se legitima; comunitatea, ca să se apere de agresiunile puterii.

Avem de-a face, așadar, concomitent cu o dublă emisie de mituri a căror disociere nu e tocmai la îndemână. Căci seriile respective se interferează, se suprapun adesea și se întrepătrund până la un punct ce face anevoioasă deosebirea. Putere și societate, opresor și supus, călău și victimă – sunt realități complementare, a căror solidaritate sui generis rămâne una din tainele Istoriei”¹⁶.

E vorba, totodată, de balansul înregistrat istorie-realitate/istorie-discurs (construit – am spune, adesea ad-hoc) ce „alterează” Istoria; ce afectează imaginea reală, implicit identitatea personajelor „cu rost” în lumea aceluia Timp istoric... Iar Tudor, cel puțin în epoca (noastră) trecută comunistă, nu pare mai puțin expus „torentului tematic revoluționar”, altfel spus, acelei presiuni a „revoluției totale” ce însemna de fapt „o serie nesfârșită de revoluții ... Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu vor fi marile figuri ale noii istoriografii, nu

¹⁵ Alexandru Zub, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură*, Iași, Institutul European, 2000, p. 102.

¹⁶ *Ibidem*, p. 103.

fără contestații notabile¹⁷. Totuși, contestația față de ceea ce reprezintă epopeea Tudor, preamărirea ori minimalizarea faptelor eroului însoțește, în fapt, întreg segmentul bicentenar la care ne raportăm acum.

Nume mari ale istoriografiei române l-au tratat în fel și chip pe Tudor din Vladimiri, cu sau fără temei documentar convingător. Însuși marele Nicolae Iorga, care reușea „performanța” de a nu-i oferi nici măcar câteva fraze în a sa *Oameni cari au fost*¹⁸, înclina, în capitolul al III-lea al amplei sinteze intitulată *Istoria poporului românesc*, balanța aprecierilor spre „eroul grecilor”, consemnând dezamăgit următoarele: „Cuvintele pătrunse de o caldă iubire de patrie ale lui Alexandru Ipsilanti căzură pe pământ sterp: căci, cu toate că el se purta așa, ca și când ar fi fost un trimes revoluționar recunoscut al țarului, totuși el era cunoscut boierilor ca beizadea și ca fost mare proprietar în Moldova, unde prin grația și măiestria de a jăfui a tatălui său, căpătase moșia Broșteni – azi Domeniu Regal¹⁹”.

Pentru marele Iorga, Tudor era „unul din comandantii pandurilor” care „căpătase chiar ca răsplată o medalie imperială. Și după 1812 el își păstrase titlul său de comandir și avea după, ca și înainte, trecere la tovarășii săi de arme de odinioară²⁰”.

Minimalizarea în sine față de personajul Tudor continuă în scriitura marelui Iorga: „Prin cumpărare obținuse ieftin de la cârmuire rangul de sluger și primise și mica slujbă de vătaf de plai, prin care venise în mai de aproape atingere cu pandurii. Aceștia erau foarte nemulțumiți pentru că-și pierduseră privilegiile de până atunci pe baza cărora se bucuraseră spre deosebire de țărani de scutirea de dări²¹”.

Pe de altă parte, însă, Iorga menționează îngăduitor: „Dar și în mândru suflet al lui Tudor se îngrămădisă o ură neștearsă în urma nedreptății îndurate și a mai multor procese pierdute la București; și el, țăranul înstărit și mic slujbaș, avocatul la Viena al Glagovenilor pe lângă carii crescuse la Craiova, omul scump la vorbă și cu privirea întunecată făcea parte dintre aceea cari nu pot uita. După moartea lui Suțu, Iordachii, cari îl făcuse să jure pentru cauză la Viena îl trimise cu câțiva tovarăși acasă ca să ațâțe spiritele și să contribuie în acest

¹⁷ *Ibidem*, pp. 111-112.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, București, Editura pentru literatură, 1967, vol. I, II.

¹⁹ Idem, *Istoria poporului românesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 573.

²⁰ *Ibidem*, p. 574.

²¹ *Ibidem*.

fel la atingerea marelui scop. El pătrunse – așadar, în opinia lui Iorga – deci în Oltenia, ca răzvrătitor (...)²².

În context, vorbind despre adunarea la care „chiamă pe cei de o stare cu el”, o „adunare a norodului”, Iorga spune că Tudor „vorbi de răzbunare asupra boierilor și prelaților răi”, „asupra grecilor ticăloși”, despre „ușurarea birului apăsător, dar despre scopul ultim al mișcării nu spunea nimic”²³.

Totuși, cel mai mare istoric român îl numește însă „Domn al poporului”, „care nu era nici grec și nici de neam mare, dar care strânsese repede în jurul său toată miliția oltenească: pe lângă aceștia se mai adunaseră multe cete de țărani cărora îi slujeau ca arme, uneltele de muncă. Elementele anarhice de origine diferită, și bulgari și sârbi care luptaseră peste Dunăre, în Serbia se uniră cu această mică oaste care numără curând câteva mii de oameni”²⁴. Acum Iorga îl numește pe Tudor: „un bun patriot cinstit care nu cere nimic, mai mult decât desființarea abuzurilor și nedreptăților grecești”²⁵.

Tudor ... și în conștiința istorică a lui Iorga, este totuși, dincolo de toate cele spuse, un om aspru, necruțător, neiertător, spunând (în finalul tabloidizării) că „amărâtul Tudor hotărî chiar în drumul spre Pitești, spre plaiurile sale și spre cetatea sa oltenească că (...) că oricine va prăda, va fi spânzurat și un tânăr căpitan suferi această soartă” (...) „Generalul grec – Ipsilanti – trimise atunci pe Lordachi ca să ia, în sfârșit, prizonier pe acest necredincios care își mersese drumul său și pusese cu de la sine putere și fără rost, săucidă în timpul nopții mișelește, dar pe baza statutului Eteriei, la care Tudor aderase pe căpetenia pandurilor”²⁶.

Dincolo de relatarea succintă, expeditivă, simplificată a marelui istoric, rămâne o enigmă, în pofida atâtor relatări documentare și interpretări „de resort”, ușurința cu care Tudor a fost ridicat din tabăra proprie de către oamenii lui Ipsilanti fără a opune cea mai minimă rezistență, atitudine conexasă, neîndoielnic, unor certe trădări și, desigur, acceptarea chinurilor groaznice la care va fi fost supus. În zona detaliilor regăsite, adunate și dezvoltate de-a lungul timpului, apar câteva consemnări ce evidențiază latura tragică a evenimentelor a căror finalizare am amintit-o la început – noaptea de 27 spre 28 mai stil vechi.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 575.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 576.

În volumul *Un veac de frământări sociale 1821-1907*, Lucrețiu Pătrășcanu, dincolo de ceea ce a însemnat ca personaj politic în anii comunismului, se oprea asupra câtorva considerații legate de momentul istoric în sine: „Ceea ce trebuie explicat aici sunt condițiile în care Tudor Vladimirescu a fost arestat și scos din lagărul (sic!) lui din ordinul lui Ipsilante. Mai trebuie lămurit actul trădării celor mai apropiați oameni ai lui (...) fapt este că Tudor, trădat de către locotenenții lui a fost arestat și dezarmat de către oamenii lui Ipsilante în chiar mijlocul propriului său lagăr. Niciun ofițer, nici măcar un pandur nu s-a ridicat să-i ia apărarea”²⁷. Explicația acestei situații, în opinia lui Pătrășcanu, nu era decât una: „Tudor Vladimirescu pierduse încrederea țărănimii”²⁸.

În monografia dedicată personalității lui Tudor și evenimentului revoluționar din acel an, profesorul Iscru privilegia, în propria-i expunere, relatarea lui Fotino. La un moment dat, acesta spune că „urmându-se instrucțiunile lui Al. Ipsilanti, Vasile Caravia – monstrul de la Galați, un bețiv notoriu, vinovatul direct și principal apoi pentru masacrarea mavroforilor greci la Drăgășani, Gherasim Orfanos, Constantin Cavaleropulos (adjutantul lui Ipsilanti) și Gornovschi Polonezu, l-au luat pe Tudor ca să facă la miezul nopții o preumblare prin oraș și se duseră cu vorba în dosul Mitropoliei aproape de o grădină zisă a lui Ciocârlan, unde erau trimiși mai dinainte doi ostași care săpau o groapă”²⁹. Invocând o altă sursă (Nicolae Popescu din Mușetești ce îi scria lui C. D. Aricescu mai târziu, la 4 august 1872, așadar la mare distanță în timp după moartea lui Tudor), era amintită relatarea lui Chiriac Popescu despre noaptea fatidică 27/28 mai 1821, consemnând la un moment dat că din porunca lui Caravia, arnăuții au înfipt sulیțele în spatele lui Tudor care a căzut în brânci zicând aceste cuvinte: „Hoților și tâlharilor, dacă sunteți oameni vrednici duceți-vă și vă bateți cu turcii și îi scoateți din țară dar nu cu mine, un om dezarmat”³⁰.

În sfârșit, dincolo de continuitatea firească a interpretărilor, crucială ne apare în timp, și totodată, un motiv desăvârșit pentru cei care îl urau pe Tudor care au pus capăt vieții acestuia, întâlnirea lui cu Alexandru Ipsilanti, din 30 martie 1821, la care Tudor a fost întocmai spuselor istoricului Nicolae Chiachir: „Patriot desăvârșit, Tudor dorește să evite intrarea trupelor străine în Țara

²⁷ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frământări sociale 1821-1907*, București, Editura Politică, 1969, p. 108.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 262.

³⁰ *Ibidem*.

Românească și transformarea acesteia în teatru de război; în consecință, îi cere lui Al. Ipsilanti să treacă Dunărea pentru a se bate cu otomanii afirmându-și poziția: „În ceea ce mă privește, eu nu intenționez să lupt cu ei. Eu intenționez numai contra abuzurilor care sfâșie patria mea. Puterea dumneavoastră este prea slabă ca să vă puteți măsura cu cea a turcilor și dacă nu sunteți sprijiniți de vreo putere vă așteaptă numai nenorociri”³¹.

Altfel spus, în mesaj regăsim, fără putință de tăgadă, asumarea eroică a propriului destin, unul tragic prin definiție, în consonanță cu propria-i convingere de pe vremea în care hotărâse să îmbrace „cămașa morții”.

³¹ Nicolae Ciachir, Gheorghe Berca, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1994, p. 293.

REFLECTAREA ISTORICO-CONFESIONALĂ A EVENIMENTELOR DIN 1821-1822 DIN ȚARA MOLDOVEI ÎN OPERA LUI ANDRONIC POPOVICI (1820-1893)

Ion GUMENĂI*

Abstract: *The topic we focused on is not an incidental one but was chosen for several reasons. The main work we focus on is the History of the Holy Neamț and Secu Monasteries, version IV, which was written between 1863-1887, so in a period not so far from the events. Then, even if Andronicus was not an eyewitness to the events, being born in 1820, he uses in his work the testimonies of people from that period, or even participants, which is recorded more than once in the text. And finally, the data provided by Archimandrite are true, being proven by other sources (we refer only to this time segment).*

We believe that the source provided, which has not yet been published, is of interest, because it makes an analysis of both the violent events that are described and are mainly oriented to the situation of monasteries in northern Moldova, and the psychological state that prevailed in the Monastery Neamț at that time, as well as the segment related to the elaborate mythology that makes the connection between the Neamț Monastery and the events of the time.

Key words: *Archimandrite Androni, monasteries, volunteers, Turkish armies, monks.*

Revoluția lui Tudor Vladimirescu a lăsat o amprentă profundă în evoluția evenimentială a spațiului românesc, în momentul desfășurării sale, în perioada imediat următoare, dar și multă vreme după aceea. Din alt punct de vedere, aceasta a avut ecouri și interpretări istorice, literare și artistice, și a lăsat urme adânci de ordin confesional-moral și mitologic, direcție care va fi abordată și de către noi.

Credem că izvorul pus la dispoziție de arhimandritul Andronic Popovici, care încă nu a fost publicat, prezintă interes pe latura cercetată de noi, deoarece face o analiză a evenimentelor violente ce sunt descrise și se raportează, cu precădere, la situația mănăstirilor din nordul Moldovei, la starea

* Conferențiar universitar dr. hab.; cercetător științific principal, Institutul de Istorie, MECC; e-mail: gumenai@gmail.com.

psihologică ce a domnit în Mănăstirea Neamț la acel moment, precum și la segmentul ce ține de mitologia elaborată care face legătura dintre Mănăstirea Neamț și evenimentele timpului.

Referindu-se la anul 1821, Arhimandritul Andronic consemnează:

„Însă între toate acestea, tot în anul 1821 s-au stârnit și revoluția cea preamult vestită a grecilor cu turcii. Căci însuși Ipsilant au început revoluția grecească din capitalia Iașii, cu scopos ca să slobozească pre noroadele creștinești cele de la răsărit de supt stăpânirea turcească. Ucigând mai întâiu pre toți turcii câți să afla prin prințipatul Moldaviei. Și din această pricină, au început îndată iannicerii în Moldavia a veni”¹.

Urmează apoi o descriere a panicii și haosului ce s-a instalat în Țara Moldovei, din cauza venirii turcilor și a ciocnirilor ce au urmat, precum și a situației în care se afla populația din cauza atrocităților provocate de către otomani. Este evident faptul că autorul nu putea să treacă cu vederea situația ce se petrecea la Mitropolie și, aici, Andronic Popovici, după o serie de concretizări privind intrarea în țară a lui Ipsilanti și atitudinea în faza inițială a domnului și mitropolitului, descrie retragerea mitropolitului, dar nu intervine cu o istorisire proprie, ci îl citează chiar pe Veniamin Costache, preluând datele din introducerea cărții acestuia – *Istoria Scripturei Vechiului Testament, tom I-ii*, tipărită la Iași, în anul 1824, în care subiectul nemijlocit al evenimentelor arăta că:

„La anul 1821 februarie în 22 seara spre 23, când fărădelegele noastre au încordat arcul d(u)mnezeestii urgii și l-au gătit pre el, și întrânsul au gătit vasele morții!

Întru o așa înfricoșată privealiște, am dat și eu dosul urgiei, și am trecut peste hotar întru o căruță proastă îmbodolit preste obraz cu un brâu de lână, cu o mânta Nemțescă îmbrăcat, și cu o pălărie pe cap ticălosul omu!”

Ne interesează, de fapt, și un alt izvor al epocii, și anume, opera lui Alecu Beldiman, care în mare măsură vine să confirme desfășurarea evenimentului, precizând:

¹ Agenția Arhivelor Naționale ale Republicii Moldova, Fond 2.119, inventar III, dosar 72, ff. 100v.-101 (în continuare se va cita: ANRM).

„Îngrijit mitropolitul, și cât vrei înspăimântat / Singur în Mitropolie, de urma sa deșărtat / Decât vornicul Conachi, frate – său Șarban Neghel / Nu avea, nu rămăsese mai mulți boieri lângă el / Mâhnit, scărbit pân la suflet, plângând foarte amar / Lasă scaunul și fuge împrorit peste hotar / Într-o brișcă jidovească, a țării mitropolit / A intrat în carantină, galbăn și mult obelit / Suita lui după dânsul, Prutul trecând i-a urmat / Dintre ei, care de care mai pătruns și mai dărmat / În câmp, în niște bordeie, carantina a făcut / Cuvânt n-am s-arăt necazul întru care – a trecut”².

Deci, aceste două izvoare vin să îndepărteze orice altă interpretare a plecării mitropolitului în Basarabia.

În legătură cu personalitatea lui Veniamin Costache, trebuie să atragem atenția asupra a două momente. În primul rând, dând dovadă de clarviziune politică, la 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu le-a scris mitropolitului Dionisie Lupu și lui Alexandru Filipescu despre necesitatea de a colabora cu moldovenii „ca unii de un neam, de o lege și sub aceeași stăpânire”, pentru ca „într-un glas, să poată câștiga deopotrivă dreptățile acestor Principaturi, ajutându-se unii pe alții” și, sfatul fiindu-i urmat, la 29 aprilie, Divanul muntean plătea serviciile unui trimis cu „cărți” la mitropolitul Veniamin, astfel fiind puse bazele colaborării celor doi conducători de biserică³.

Corespondența stabilită cu conducătorii bisericii muntene a continuat și în exilul lui Veniamin Costache și, printr-o scrisoare adresată în același an mitropolitului Veniamin, Dionisie îl ruga să îl înștiințeze despre orice demers al moldovenilor, căci „amândouă aceste Eparhii, Moldavia și Valahia, dintru început au avut pre aceleași obiceiuri, pre aceleași privileghiuri și chiar pre aceleași sprijinitoare protecție, precum și noroadale acestor Eparhii totdeauna au fost unite și de o ținare, după care urmează ca și Arhieriei lor să fie de un cuget, de o hotărâre și de o urmare”⁴.

Cel de-al doilea moment legat de Veniamin Costache și evenimentele din 1821-1822 este legat de Basarabia. Și, nu în zadar se spune că în orice rău există și o parte bună. Fiind numit în funcție la 11 iunie 1821, Dimitrie Sulima, pe lângă

² Alecu Beldiman, *Tragodia seu mai bine a dzice jalnica Moldovei intemplare, dupre resvrătirea Grecilor, 1821*, în Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României seu Letopiseșele Moldaviei și Valahiei*, ediția a II-a, tom III, București, 1874, p. 364.

³ Mirela Biguni, *Veniamin Costachi: Political aproaches from exile (1821-1823)*, în „Jurnal of Romanian Literary Studies”, nr. 17/2019, p. 355.

⁴ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane de la Iași*, București, 1888, pp. 237-238.

alte probleme, a avut de înfruntat și situația creată în urma mișcării eteriste. Este cunoscut faptul că drept reacție la această mișcare, la 10 aprilie 1821 a fost executat Patriarhul de Constantinopol, urmând o amplă teroare din partea otomanilor asupra fețelor bisericești ortodoxe. În felul acesta și Veniamin Costache, Mitropolitul Moldovei, care inițial a susținut această mișcare, a fost nevoit să se retragă în Basarabia, pe moșia Colincăuți din ținutul Hotin, moșie a Mitropoliei Moldovei⁵, unde a stat între mai 1821 și februarie 1823⁶.

Pe lângă mitropolit s-a retras și o parte din anturajul său, preoți și călugări. Călugării și preoții mănăstirilor din nordul și centrul Moldovei s-au refugiat prin vămile din Noua Suliță, Sculeni și Lipcani, iar cei din sud prin Leova, Ismail și Reni. Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, adresează la 26 septembrie 1821 o rugămintă autorităților de la Chișinău: să permită trecerea la moșiile mănăstirii Neamț, din Basarabia, a circa 200 de călugări de la mănăstirile Neamț și Secu. Același ierarh a trimis, la 6 decembrie 1821, o cerere autorităților ecleziastice de la Chișinău, prin care solicita ca venitul de pe moșiile mănăstirilor Moldovei, din Basarabia, să fie folosit exclusiv pentru întreținerea celor 120 de călugări, dintre cei 200 trimiși de el și stabiliți acolo. Ceilalți au plecat la rude în Bucovina și în Transilvania. Mulți dintre aceștia s-au stabilit pentru restul vieții în Basarabia, așa cum este cazul ierodiaconului Nazarie de la mănăstirea Secul, care i-a cerut, la 16 noiembrie 1821, lui Dimitrie Sulima permisiunea de a se strămuta la una dintre mănăstirile din Basarabia. Pentru o mai ușoară permisiune din partea autorităților bisericești de la Chișinău, acesta obține, la 9 decembrie 1821, o recomandare din partea Mitropolitului Veniamin Costachi. În cele din urmă a fost acceptat, iar în luna ianuarie 1822 a depus jurământul de credință⁷.

Arhiepiscopul Dimitrie s-a implicat și le-a oferit tot sprijinul și ajutorul, apoi a insistat pe lângă Guvernul rus de la Sankt-Petersburg să i se acorde fiecăruia câte o pensie pentru a *viețui* aici în liniște.

Arhiepiscopul Dimitrie al Chișinăului și Hotinului a corespondat intens cu Mitropolitul Veniamin, pe care îl cunoștea încă din perioada când se afla la Golia. Din scrisorile sale aflăm că: Arhiepiscopul a permis unora dintre preoții români (care i-au solicitat acest lucru) să officieze serviciul divin în bisericile din

⁵ Eudoxiu de Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, București, 1897, p. 563; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 110-111.

⁶ Cf. Mirela Biguni, *The returning of The Metropolitan Veniamin Costachi from the exile caused by Eterria*, în „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 17/2019.

⁷ Igor Cereteu, *Difuzarea cărții românești vechi în estul Moldovei în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 4/2018, p. 95.

localitățile unde se refugiaseră; a găsit loc de refugiu la Schitul Tabăra pentru sora mitropolitului, shimonahia Elisaveta cu ucenicele sale. Într-una dintre scrisori îi mulțumește mitropolitului anticipat pentru niște cărți foarte rare ce i-au fost promise spre copiere⁸.

La rândul său, Mitropolitul Veniamin a fost profund mișcat de mărinimia Arhiepiscopului Dimitrie, pe care o remarcă în scrisorile de răspuns: „Iaste cu adevărat Înalt Preaosfințite și al meu prea dorit frate, ca la împrejurările nenorocirei, care au întins din toate părțile săgețile cele otrăvitoare asupra mea, bunătatea sufletului și dragostea cea frățescă a înalt Preaosfinției Tale, cunoscute mie, mi-au fost ca o îngrădire apărătoare năvălirii acelora”⁹.

Deci, pe lângă faptul că prin stabilirea în Basarabia a fost complinit corpul personalului preoțimii și al călugărilor români, un alt factor important a fost și completarea fondului de carte religioasă în limba română conform tradiției străvechi, fiindcă fețele bisericesti refugiate au adus și o parte dintre cărțile pe care le dețineau la lăcașurile de cult unde oficiau serviciul divin. Un exemplu în acest sens este chiar Veniamin Costache. Refugiindu-se pe moșia din Colicăuți, s-a oprit pentru un timp în satul Costuleni, de pe partea stângă a Prutului, și i-a dăruit bisericii cu hramul „Sfântul Dumitru” mai multe cărți bisericesti: *Strastnic* (Blaj, 1804), *Antologhion* (Iași, 1806), *Triodion* (Blaj, 1813), *Apostol* (Blaj, 1814), *Penticostarion* (București, 1820)¹⁰.

Greul Dimitrie Govdelas (1780-1831), profesor la Academia Domnească din Iași, „doctor în filozofie”, a reușit să aducă de la Iași o bună parte din biblioteca sa particulară. Subliniem că impunătoarea colecție de carte a lui Dimitrie Govdelas (2.723 de volume), majoritatea fiind din secolele XVIII-XIX, era în diferite limbi: greacă, germană, franceză, latină¹¹ etc.

Revenind la Andronic Popovici și lucrarea sa, acesta arăta:

„Revoluția însă creștea înainte, și încă cu mare sporire! Pentru că după fugirea mitropolitului și a episcopului Romanului, și a dominatoriului, și a consulatului Rossienesc, și a boiarilor pest Prut și prin

⁸ Codreanca Lidia, *Dimitrie Sulima l-a salvat de eniceri pe Veniamin Costache*, în „Literatură și artă”, 10 octombrie 2013, p. 8, disponibil online pe <https://orasulmeuchisinau.wordpress.com/2013/10/10/dimitrie-sulima-l-a-salvat-de-eniceri-pe-veniamin-costache/>, site accesat la data: 12.04.2021.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Igor Cereteu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 95.

¹¹ Maria Danilov, *Mărturii ieșene în Chișinăul de altădată: carte, eterie și cenzură (primele trei decenii ale veacului al XIX-lea)*.

țara Nemțească, și după ce turcii au spânzurat în Țarigrad preasf(i)nțitul patriarh a toată lumea chir Grigorie și împreună și pre doisprezece mitropoliți, și pre alți arhierei, și după ce au început a năvăli oștirile turcești în Moldaviia și în Valahiia, și a prăda d(u)mnezeștile bisearici și monastirile, și hăcui creștini ca pre dobitoace, atuncea și norodul au început a fugi fiecarele încotro putea.

Însă mare s-au arătat mila lui D(u)mnezeu și întru această primeajdie! Căci s-au milostivit pravoslavnicul împărat al Rossiei, Alexandru Pavloviciu, asupra norodului creștinesc și i-au priimit cu dragoste pre toți câți au năzuit supt scutul său, și încă le-au orânduit și leafă până ce s-au mai alinat turburările și măcelăriile prin Țara Moldaviei”¹².

Apoi, referindu-se la atitudinea țarului față de rămășițele patriarhului de la Constantinopol:

„Și înștiințindu-să preablagoslovitul împărat a toată Rossiia Alexandru I-iu Pavloviciu, despre aceasta, l-au priimit cu mare bucurie în țara sa. Și i-au făcut îngropare împărătească cu mare țeremonie. Iară în vremea îngropării lui au poroncit la toți jidovii ca să nu deșchize dugheanele. Și pre carii nu au ascultat i-au omorât, pentru batjocora ce o făcuse patriarhului jidovii în Țarigrad. Și așa l-au îngropat în bisearica preasf(â)nteii și de viață făcătoarei Treimi, ca pre un sf(â)nt, chiar înaintea d(u)mnezeiscopului oltariu, carea bisearică se numeaște a grecilor, în Odessa, fiindcă în limba grecească să cântă toată sf(i)nțita slujbă întru acea bisearică. Și au poroncit preablagoslovitul împărat, ca să arze multe candelile și făclii, la mormântul lui ne încetat, văzind cum că atâta vreme trecusă de când l-au spânzurat pre patriarhul, și nici un miros rău nu s-au atins de sf(i)nțite moaștele lui, și acolo sau petrecut până în anul 1871, când atuncea la 10 zile ale lunii lui aprilie cu voia binecredinciosului împărat Alexandru Nicolaeviciu a toată Rossiia, scoțindu-să cu mare cinste din sinurile pământului, s-au dus în Țara Grecească, duple dorința și cererea grecilor”¹³.

Andronic Popovici arată, în lucrarea sa, că o parte dintre boierii moldoveni s-au refugiat peste Prut împreună, după cum am văzut, și cu fețe bisericesti și călugări. Pe de altă parte, se observă o simpatie pronunțată a

¹² ANRM, Fond 2.119, inventar III, dosar 72, ff. 101v.-102.

¹³ *Ibidem*, f. 102v.

arhimandritului față de persoana lui Alexandru I. Acest lucru nu este deloc întâmplător, dacă luăm în considerație faptul că Andronic, după ce a petrecut o perioadă îndelungată la mănăstirile Neamț și Secu, unde a îndeplinit o serie de funcții importante, a fost obligat să le părăsească și să treacă în Basarabia, odată cu începutul politicii de secularizare declanșate de către Alexandru Ioan Cuza. Din aceste considerente, în lucrarea sa, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, i se va adresa și îl va caracteriza foarte dur pe Alexandru Ioan Cuza, în timp ce țarii ruși sunt prezentați în mod pozitiv; a contribuit la acest lucru și faptul că se afla în Basarabia, pe de o parte, iar pe de alta, a beneficiat de susținerea administrației țariste pentru construirea mănăstirii Noul Neamț.

Totodată, alături de miracolul pe care îl prezenta în legătură cu Patriarhul Constantinopolului, starețul se referă în paralel și la miracolele ce se petrec la mănăstirea Neamț, arătând:

„Și tot întru această cumplită vreme, precuviosul părintele nostru starețul Ilarie, mai îngrijindu-să încă între altele și de aceasta, ca adecă nu cumva să pătimească vreo primeajdie și sf(â)nta și făcătorea de minuni icoana cea mare a preacuratei Maicii lui D(u)mnezeu, au poruncit la trei părinți cinstiți, anume Neonil ieromonah, carele în urmă au fost arhimandrit și stareț, și Filipp d(u)hovnicul, și shimonahul Sevastian cămărașul, de au luat în taină sf(â)nta icoană și o au dus în pădure, întru un dealu aproape de muntele ce să numeaște Rusul, carele nu departe stă de monastire în sus spre apus. Și acolo făcând loc în pământ o au ascuns, împreună cu alte odoare și docomeante, la 3 zile ale lunii lui iunie în anul 1821, unde au și petrecut tăinuită de cătră toți, numai de acei trei, ce o au ascuns, știindu-să. Însă tot întru această vreme, înseși preacurata stăpână s-au arătat în vedenia visului unui cuvios părinte din aceștia sobor, și i-au zis: „voi mă ascundeți, dar eu tot nu vă voi părăsi. Și iarăși tot atuncea, un părinte pustnic anume Climent, ce să nevoia la singurătate în pădure, în fundul părăului ce să numeaște, la maternița, carele curge pre aproape de monastire, au văzut o vedeanie nu dormind ci treaz fiind, întru acest chip, adecă cum că s-au pogorât din ceriu o sabie foarte îngrozitoare asupra monastirii! Și când era chiar să se pogoare pe monastire, atuncea ivindu-să un nouașu s-au pus supt vârful a aceii sabii de văpae, acoperind monastirea... Și așa după puțină vreme, s-au rânduie iarăși în sus sabiia. Și îndată acel părinte Climent au mers în monastire și au spus precuviosului părintelui nostru starețului Ilarie, acea înfricoșată și minunat arătare. Și foarte mult s-au bucurat precuviosul stareț, cunoscând cum că

preacurată maica lui D(u)mnezeu ca cu un nor va acoperi cu darul său pre acest sf(â)nt și D(u)mnezeesc lăcaș, despre toate năvălirile vrăjmașilor. Și cu adevărat s-au cunoscut și să cunoaște de toți cum că mare minune și preaslăvită au făcut Maica lui Dumnezeu, întru aceste vremi cumplite și pline de urgii, cu monastirea Neamțului. Pentru căci dupre cum vedeți curgerea a acestei istorisiri, pre aicea pre aproape de această monastire și împrejurul eii, s-au isprăvit toată turburarea turcilor cu volintirii, și s-au făcut atâtea grozave și crâncene ucideri, și arderi cu foc! Întru cât s-au ars desăvârșit, și sf(i)nte la monastiri Secul, Agapia, Slatina și altele întru această cumplită vreme, precum veți vedea. Și venia turcii uneori cu grămada și cu hotărâre ca să prade și să prăpădească și pe monăstirea Neamțului, însă cum ajungea aproape, îndată li să prifăcea mâniia lor în blândețe, de carele lucru și ei singuri să mira între sineși ne pricepându-se ce este aceasta!¹⁴.

Referindu-se la evenimentele istorice nemijlocite ce se petreceau în această perioadă, izvorul menționează:

„Deci după ce s-au ascuns sf(â)nta icoană, și alte lucruri, precum am zis, apoi netrecând multă vreme, iată că au venit la monastirea Secului mulțime de volintiri, și s-au așezat acolo cu puterea. De unde abia au scăpat cu viață turcii ce era zeloage. Iară după aceasta, volintirii au mers și au dat foc târgului Neamțului, ucigând acolo mulțime de jidovi și de turci. Și de acolo au mers iarăși în monastirea Secului. De unde apoi s-au dus și să încurca tot pintre munți. Iară turcii carii au scăpat cu viață din târgul Neamțului, au mers la Iași și au dat de știre pașii, pentru ceale ce făcea volintirii. Și de acolo rânduindu-se vro șase mii de turci, au pornit prin munți și aflând cum că sânt așezați volintiri la monastirea Slatina, au mers și au înconjiurat monastirea.

Și spărgând zidul prin un loc ce era mai slab, au intrat înlăuntrul ogrăzii bătându-se cu volintirii. Iară volintirii, câți au putut încăpea s-au închis în soborniceasca biserică a monastirii, și să bătea cu turcii prin ferestri. Și văzind turcii că nu-i pot scoate din biserică, au dat foc. Și în vremea de dooă ceasuri au ars toată monastirea Slatina. De unde câți turci și volintiri au mai scăpat cu viață, au fugit, rămâind monastirea aceasta desăvârșit pustie¹⁵”.

¹⁴ *Ibidem*, ff. 103-103v.

¹⁵ *Ibidem*, f. 104.

La aceleași evenimente se raportează și Alecu Beldiman, arătând că erau conducători ai eteriștilor Năstase și Dumitru, care aveau sub ascultarea lor 92 de persoane. În ce privește lupta, acesta o descrie astfel:

„Așa turbată mânia, ochi de omu n-au mai vedzutu! / Pe mortu trage într-o parte, și în locul lui căde, / Că călca morți în picioare, îi pare că nu vede. / „Ghiri” strigau din agale, ca să tragă înapoi, / Și ei năvăleu orbesce, ca la o turmă de oi”! / Delibașa, din navală, înapoi pucinu s-au trasu, / Și în mijlocul ogrăzii stându pe gânduri au remasu. / Căpitanul Anastasă, pe fereastră l-au zăritu, / De pe celengiu ălu cunosce, simțesce descoperitu / Ca-i celu d-intâiu din agale a oștii poroncitoriu, / Care stându trasu de o partde se afla privitoru. / Și sâneca iea în mană pune la ochi îi dă focu, / Și îndată îlu lovesce dreptu în frunte, / Din locu, nu s-au mai mișcatu... / Se supără ostea tare, toți la elu au alergatu. / Contenesce totu resboiul, îlu scotu afară pe mortu, C-o nespuse întristare pe mânilor lor îl portu. Iese toți din monastire, după elu s-au înșiratu, / Mortului făcu îngropare, și apoi se întorcu toți, / Făr a avea privighere pentru cei ce-au cădzutu morți. Din biserică ieșu Grecii, vedzu isprava ce-au făcutu, / După ce-au desbrăcatu morții, toți în Cordonu au trecutu, / Și d-impună cu dânșii și călugării câți erau /... Amu vorovitu cu acela, mi-au spus ,că i-au numeratu, / N-ave convenitu să mințească, credzu a fi adevăratu. Din Turci peste patru – sute, puținu oriși-ce mai mulți, / Și șese-spre dzece tocma, voluntiri și arnăuți, / Bez călugheri ce vremea afară i-au apucatu, / Care fără nici uo vină în sabie au picatu”¹⁶.

Și, într-adevăr, dacă este să comparăm pierderile din ambele părți, se vede o mare discrepanță: 400 de otomani și 16 voluntiri și arnăuți din 92, lucru care, evident că nu putea să nu ducă la creșterea urii turcilor față de eteriști și, prin generalizare, față de toți creștinii.

Soarta pe care a avut-o mănăstirea Slatina nu i-a oprit pe *volintiri* de a se adăposti la mănăstirile moldovenești, și, la scurt timp, aceștia revin și cer să fie adăpostiți la mănăstirea Secu. Conform informațiilor lui Andronic Popovici, la Secu se adunaseră în jur de 500 de *volintiri*, peste o sută de călugări și în jur de o sută de mireni. Refuzul starețului Venedict, de la Secu, de a-i primi pe *volintiri* și încercarea de a-i îndepărta nu au dus nici la niciun rezultat. Aceași soartă au avut-o și negocierile duse de Ilarie, starețul de la mănăstirea Neamț. Pentru a proteja lăcașul monahal, Ilarie a fost nevoit să-l trimită pe Serafim

¹⁶ Alecu Beldiman, *art. cit. în loc. cit.*, p. 364 și urm.

Lăcusteanul, cunoscător de limbă turcă, la pașa din Iași, pentru a anunța situația de la mănăstirea Secu și a cere protecție pentru Neamț.

„Deci înștiințându-să despre aceasta, precuvioșii sa părintele Venedict igumenul monastirii Secului, și îngrozindu-să! Îndată au fugit din monastire cu câți părinți au putut, fără știrea volintirilor, și tecând prin Bucovina în Besarabia, s-au așezat la moșiile monastirii. Asemenea și din monastirea Neamțului cea mai mare parte din sobor au fugit și tot în Besarabia s-au așezat, pre la moșiile Visoc, Cricicouții, Cotova și pre la altele”¹⁷.

Deci, putem să constatăm că avem de-a face cu un „al doilea val” de migrare al călugărilor spre Basarabia. Această destinație era preferată nu întâmplător. Chiar dacă Bucovina putea să fie, din punct de vedere geografic, la fel de indicată în asemenea situații, totuși este vorba despre faptul că Basarabia era încorporată într-un stat ortodox, apoi aici se aflau unele dintre moșiile acestor locașuri de cult și, nu în ultimul rând, aici se afla și mitropolitul Țării Moldovei.

Referindu-se la ciocnirile nemijlocite de la Secu, se consemna că:

„Deci văzind turcii cum că volintirii nu mai isprăvesc iarba cea de împușcat, nu să dumerea ce să facă ca să-i scoată de acolo. Și așa au făcut un meșteșug prin ispravnicul din târgul Pietrii, și acela i-au amăgit de ș-au dat toți armele la turci, și au deșchis porțile monastirii. Însă unii dintre dânșii, carii avea dooă rânduri de arme, au ascuns un rând de întâmplare, care le-au și prins foarte bine pre urmă. Deci luându-le turcii armele, au poruncit pașa ca să scrie pre fieștecarele de ce neam este și din ce loc, și cu ce meșteșug au viețuit la casa sa? Apoi după ce i-au scris pre toți, au poruncit iarăși ca să între cu toți în ograda monastirii. Iară volintirii îndatăși s-au priceput că sânt înșelați! Și au început a plânge cu amar! Văzind că sânt duși ca niște oi spre junghiiare. Și ne trecând multă vreme, au intrat turcii cu toții înlăutru înarmați, și cu mâinicile suflecate, gata a tăia oameni fără de arme. Și năvălind ca niște lupi asupra volintirilor au început a-i hăcui. Iară cei care î-și ascunsease armele au trecut prin mijlocul lor, tăindu-i ca pre niște curechii. Și din vro dooazeci de acei cu arme numai doi au perit. Iară cei fără de arme toți întru aceiași zi, împreună cu câți călugări, și poslușnici, și mireni cu femeiele lor era

¹⁷ ANRM, Fond 2.119, inventar III, dosar 72, f. 104 v.

acolo. Fără numai stareța Olimbiada din monastirea Varaticul cu vreo câteva călugărițe au scăpat”¹⁸.

Înregistrându-se numărul de victime, se menționau următoarele:

„Apoi după vreo câteva zile, au trimis scrisoare la Iași, către pașa, rugându-l și poftindu-l ca să dea voe ispravnicilor, să curăță monastirea Secului de trupurile ceale moarte și de hoiturile cailor. Și dându-le el voe, îndată au venit ispravnicii cu mulțime de norod de prin sate, și au curățit monastirea. Și făcând niște șanțuri aproape de monastire au aruncat acolo toate trupurile. Între care numai de turci erau vro șase mii, afară de a volintirilor și a altora”¹⁹.

În ceea ce îl privește pe Alecu Beldiman, referindu-se la confruntarea de la Secu, acesta amintește doar faptul că Farmaki, împreună cu alți 33 de eteriști, au fost făcuți prizonieri. Trece apoi la descrierile jafurilor efectuate de către turci, la robirile ce se făceau, precum și la alte fărădelegi ce s-au petrecut imediat după distrugerea *volintirilor* de la Secu. Nu vorbește însă despre pierderile suferite de către turci și numărul morților²⁰.

„...Și așa ei luând blagoslovenie cu toții, și mergând au scos cu mult necaz odoarăle și alte lucruri bisericesti, toate de pre unde erau ascunse, umblând fără luminare. Însă cu mare cu frică! Una despre turci, temându-să ca să nu să afle vreounii păzind în taină pre acolo, iară alta despre grozeviia a atâtor trupuri moarte de oameni și de cai, ce era prin poartă și prin tot locul cela peste cela cum îi tăiasă. Că își făcusă ei cu toții câte dooaă legături mari de ficarii, iară Evangheliia cea Mare, pre care la vrod o duc doi ierodiaconi, neputându-o unul, o au luat monahul Nifon singur, că era voinic la trup, și au apucat cu toții prin locul ce să numeaște Săscuța și după ce au ajuns la părâul Neamțului, apoi au mers pri apă mult loc ca să-și piarză urma, fiindcă după ce s-au făcut zioă mai cercetând turcii prin monastire, și aflând sparte pre aceale taine, unde fusease lucrurile bisericesti Evangheliile ceale ferecate și docomeantile ctitoricesti și altele căci părinții le lepădase ca să le fie mai ușor a scăpa lucrurile din iale, apoi cumplit s-au îndrăcit de mânie, și au început ai urmări, și fiindcă era ploae pre cum am zis, apoi lea-u și cunoscut urma, și mai ales că purta cu

¹⁸ *Ibidem*, ff. 105-105v.

¹⁹ *Ibidem*, f.107.

²⁰ Alecu Beldiman, *op. cit.*, pp. 400-415.

dânșii și copăi înadins. Și au alergat până la pârăul Neamțului. Dar de acolo prăpădindu-le urma, și văzind și apa mare, s-au temut a trece pe acolo. Iară părinții ce duceau lucrurile să afla ajunși în pădure în poiana Pocrovului, și vedea cum îi caută turcii din urmă. Și așa, preunele lucruri le-au vârat în pământ adânc, într-o casă ce era veche și pustie acolo într-o poiană a Pocrovului, și apoi i-au dat foc casei asupra lucrurilor, ca să numai gândească nimenea că să află ceva acolo. Și pre altele ducându-le la monstire unde este acum căldărăria, iarăși le-au îngropat, într-o casă ce era acolo, și iarăși și aceia i-au dat foc de au rămas lucrurile păstrându-se, până la liniștirea turburărilor, precum me-au povestit de multe ori shimonahul Nifon Husariu, căruia eu păcătosul i-am fost și d(u)hovnic vreocâțiva ani, și me-au arătat încă el și o rană tămăduită în spate, pre carea i-au fost făcut într-o turburare un turc în mitohul Vânătorii, unde au fost numitul shimonah dechiu”²¹.

Încetarea fărădelegilor turcești este pusă de către Androni Popovici pe seama țarului, subliniind că:

„Deci, între toate acestea, preablagoslovitul singur stăpânitoriul marele domn și împărat a toată Rossia Alexandru Pavloviciu, văzind nemilostivirile turcilor ceale răvărsate asupra pravoslavnicilor creștini în Moldavia, au scris cătră Poarta Othomană, un ultimă, hotărându-i, ca oștirile turcești să se tragă din prințipate numai decăt, și necazurile ceale asupra creștinilor să înceteaze, bisericile ceale stricate de turci să se râdice la loc. Și ca cuprinzătoriu să zic: i-au făcut cunoscut lămurit, cum că deaca nu va da pace creștinilor pravoslavnici, apoi să va scula și Rossia asupra Porții”²².

Sfârșitul acestor acțiuni, din anul 1821, Arhimandritul le leagă și de minunile înfăptuite de Icoana Maicii Domnului de la mănăstirea Neamț. Astfel, acesta mărturisea:

„Și îndată și părinții cei ce era fugiți peste Prut, auzind despre această milă D(u)mnezeiască, și despre liniștirea lucrurilor în Țara Moldaviei, s-au înapoi și ei în grab la monastire, în anul 1822 și după aceasta, la 28 de zile ale lunii lui octomvrie, preacuosul părintele nostru starețul Ilarie au trimis iarăși noaptea pe preacuvioșia sa părintele

²¹ ANRM, Fond 2.119, inventar III, dosar 72, ff. 106-107.

²² *Ibidem*, f. 107v.

ieromonahul Neonil ucenicul său, și cu părintele d(u)hovnoic Filipp, și cu shimonahul Sevastian, ca să scoată sf(â)nta și făcătoare de minuni icoană a preasf(i)nteii noastre Născătoare de D(u)mnezeu și pururea fecioarei Mariei, din pământ din lăuntru pădurii de unde o ascunsease tot ei. Cari mergând o au scos tot atuncea noaptea, și o au adus până în marginea pădurii mai în sus de monastire, și acolo au stătut până ce au sau luminat de zioă. Iară în monastire în soborniceasca biserică au au săvârșit însuși preacuviosul stareț cu toți preoții și ierodiaconii privegiare de toată noaptea, împreună cu tot soborul. Asemenea și dimineața d(u)mneziasca liturghie. Puind toate stihirile și troparele tot de acelea care sînt întru lauda preacuratei stăpânei noastre Născătoarei de D(u)mnezeu .

Deci din vremea când s-au început d(u)mnezeiasca liturghie, îndată-și s-au înegrit și s-au schimbat întunecându-să cu totul fața sf(i)nteii și făcătoarei de minuni icoane a preacuratei Maicii lui D(u)mnezeu, așa de tare, întru cât nici de cum nu să cunoștea! Și foarte s-au îngrozit înfricoșindu-să părinții acei trei ce o ascunsease! Și au rămas ca niște morți de spaimă! Și plângea și să tânguia! Socotind cum că poate acolo în pământ unde au fost ascunsă s-au vătămat și s-au stricat! Și nu să pricepea ce să facă. Apoi după săvârșirea d(u)mnezeștilor liturghii, au eșit preacuviosul părintele nostru starețul Ilarie cu toți ieromonahii și ierodiaconii îmbrăcați în veșminte, și cu tot soborul fraților, cu psalmi și cu laude și cu cântări d(u)hovnicești, cu prapore și cu crucile cu tămâieri și cu făclii aprinse. Cu tochița înainte și cu parada muzicii clopotelor, cu litanie mare, spre întâmpinarea Sf(i)nteii și făcătoarei de minuni icoane. Deci cum s-au ivit soborul viind, O minune! Atuncea îndată au și început fața Maicii lui D(u)mnezeu a să lumina, mai întâiu la obrazul cel de partea dreaptă, apoi și toată fața s-au rumenit, făcându-să mai luminoasă din cum era mai nainte, și atât de frumoasă întru cât strălucea cu nespusă lumină, ca cum ar fi fost vie. Arătând prin aceasta milostivirea sa cea de maică, cătră noi cei păcătoșii. Deci ajungând tot soborul cu litania la locul unde sta cei trei părinți cu sf(â)nta icoană, cu mare cucernicie și cu lacrimi pline de bucurie i s-au închinat, și îndată însuși preacuviosul părintele nostru starețul Ilarie, cu mare evlavie au cetit acolo cu lacrimi, acatistul de mulțemie.

Apoi luându-o cu mare smerenie o au adus cu cinste și slavă multă la monastire în soborniceasca biserică, și o au așezat la locul său cel dintâiu în partea despre miazănoapte lângă strana cântăreților celor de limbă slavonească, înaintea catapiteazmei. Unde să află și până în ziua de astăzi răvărșând din destul darul minunilor, la toți cei ce aleargă cu adevărată dragoste, și i să roagă cu credință ne îndoită.

Iară acolo din sus de monastire, pe locul unde i s-au făcut această întâmpinare, spre neuitarea în veaci pentru viețuitorii cei mai de pre urmă aicea întru acest sobor, sau zidit un foișor de piatră și de cărămidă, și s-au zugrăvit pre dinlăuntru foarte frumos, istoriia ascunderii și a scoaterii sf(i)nteii icoane, și a toatei litaniei aceștii ce am zis, și încă și alți sf(i)nti. Și în mijloc s-au înfipt o cruce de marmoră, pre carea s-au scris în scurt istoriia minunii aceștii ce s-au făcut în obrazul sf(i)nteii icoane, de cătră însuși văzitorii eii. Și tot acolo în zidul acelu foișor s-au făcut o ceșmea cu apă foarte bună la băut. Dintru carea bând cineva din bolnavi cu credință ne îndoită, să tămăduiaște de boala ce ar fi cuprins”²³.

În concluzie, putem să afirmăm că evenimentele petrecute în Țara Românească și în Moldova, între anii 1821-1822, au avut în aceste regiuni un impact major, fiind consemnate atât de istorici ai bisericii, precum Arhimandritul Andronic, cât și de persoane laice, precum Alecu Beldiman. Acțiunile desfășurate în această perioadă sunt catalogate de către Andronic Popovici ca fiind o „revoluție” și nu o „răscoală” sau „vremuri de restriște” sau „vremuri grele”, așa cum au fost numite alte evenimente, astfel stabilind importanța celor întâmplate în perioada respectivă. Este evident că se pune accent pe evenimentele din Țara Moldovei, unde se aflau autorii celor două izvoare. Dar Andronic se focusează mai mult asupra evenimentelor legate de mănăstirile din nordul acestui spațiu, lucru firesc dacă luăm în considerare formarea acestuia, precum și izvorul nemijlocit: *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*. În cele din urmă, în cursul descrierii evenimentelor, acestea sunt legate de minunile ce au avut loc în această zonă, fiind astfel realizată legătura evenimential istorică și cea mitologică, astfel sporindu-se semnificativ mersul descrierii evenimentelor.

²³ *Ibidem*, ff. 108-109.

MEMORIA CULTURALĂ A REVOLUȚIEI DE LA 1821. STUDIU DE CAZ: MONUMENTE DEDICATE LUI TUDOR VLADIMIRESCU LA DRĂGĂȘANI

Georgeta GHIONEA*

Loredana-Maria ILIN-GROZOIU**

Abstract: *The revolutionary figures of Tudor Vladimirescu and his pandurs, or of Alexandru Ipsilanti and the members of his Society of Friends (Filiki Eteria), are reflected through a rich historiography dedicated to 1821, as much as in numerous legends, poems, and even stone or bronze creations.*

Along the time, the events of 1821 have been commemorated in the locality of Drăgășani, according to the patriotic or spiritual manifestations of the authorities. Thus, in the central park of the city, on the occasion of the 150 years celebration since the revolution led by Tudor Vladimirescu, it was unveiled a statue dedicated to him. In the 70s, May the 1st School from the locality became Tudor Vladimirescu School, one of the main streets of the city received Tudor's name, and, in 2015, a bronze statue, representing the above-mentioned personality, was placed on one of the main boulevards of the city etc. The people from the Society of Friends, defeated by the Turks at Drăgășani, were remembered through a singular monument, which today is placed in the cemetery of the city, reminding the posterity that the young men from the sacred battalion lost their lives in this place.

On the anniversary of 200 years of memory and history, our effort considers the attempt to rediscover those monuments that remind us of the Revolution of 1821, in Drăgășani and the surrounding area.

Key words: *Tudor Vladimirescu, monuments, homage, history, memory*

În primăvara anului 1821, Țara Românească a fost teatrul unei complexe mișcări sociale și naționale. Cauzele acestora au fost generate, pe de-o parte, de obligațiile tot mai mari în muncă ale țăranilor și, pe de altă parte, de abuzurile fiscale și administrative săvârșite de autoritățile locale. Revendicările economico-sociale ale țăranilor s-au împletit cu aspirațiile politice ale boierilor

* Cercetător Științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: getaghionea@yahoo.com.

** Cercetător Științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: lorelayy2007@yahoo.com.

în cadrul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu, una dintre figurile importante ale istoriei moderne a României. În ciuda eforturilor depuse, Tudor Vladimirescu nu și-a atins nici unul dintre obiective. Trupele otomane au intrat în Țara Românească și Moldova, la 1/13 mai 1821, țarul fiind de acord cu reinstaurarea ordinii în Principate, în scopul de a evita o confruntare cu Imperiul Otoman¹. În aceste condiții, Vladimirescu părăsea Bucureștiul, îndreptându-se spre Oltenia, unde spera să organizeze apărarea împotriva turcilor. Suspectându-l pe nedrept de a fi încheiat o alianță cu turcii împotriva grecilor, Ipsilanti a ordonat arestarea acestuia. În urma unui *simulacru de judecată*², Vladimirescu a fost condamnat la moarte și executat în noaptea de 26-27 mai 1821. Rămasă fără conducător, oastea sa a început să se risipească. În Oltenia, pandurii au luptat, încă din luna aprilie, împotriva trupelor otomane, luptele cele mai importante dându-se în jurul *târgului Drăgășani*.

Curajul și jertfa pandurilor, eteriștilor și conducătorilor acestora își află cinstirea în complexe monumentale, în statui și plăci comemorative. La 200 de ani de memorie și istorie, în studiul de față ne-am propus să redescoperim acele monumente care se adresează direct anului 1821, existente în localitatea Drăgășani, jud. Vâlcea.

Începem astfel, scurtul nostru demers cu monumentul comemorativ de la Drăgășani, cunoscut sub numele de: „Monumentul grecilor”, „Monumentul eteriștilor”, „Crucea pandurilor”³ sau „Monumentul Batalionului Sacru”⁴. În studiul *Monumentul luptelor din anul 1821 de la Drăgășani*, istoricul drăgășenean, Ion Constantin Vasile îl numește „Monumentul anului 1821”, fiind în opinia acestuia „o comemorare a celor ce au căzut în luptele de aici în acel an...”⁵, iar imboldul ridicării lui „de pomenire a celor căzuți în luptele de la Drăgășani”⁶.

¹ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 43.

² *Ibidem*, p. 45.

³ Ion Constantin Vasile, *Monumentul luptelor din anul 1821 de la Drăgășani*, în „Caietele Bălcescu”, nr. IX-X/1984, Bălcești pe Topolog, p. 226.

⁴ N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 1970, p. 286; Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 226.

⁵ Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 226-227.

⁶ *Ibidem*.



Fig. 1. „Monumentul eteriștilor”, din Drăgășani

Monumentul se prezintă sub formă de obelisc, construit din marmură vineție, format din 22 de blocuri cioplite și asamblate. Soclul masiv, înalt de 1,6m și lat de 0,9m are frontonul din partea de sus în formă de capitel de coloană, care se leagă în mod armonios cu baza obeliscului. Blocul soclului se înalță pe trei trepte în piramidă. Înălțimea totală a monumentului este de

7,28m⁷. Pe latura estică a soclului - fața monumentului - este săpată în relief ornamentația coroanei de lauri, deschisă sus în două brațe, în formă de acolade, cel din partea stângă cu frunze de măslin, iar cel din dreapta cu frunze de stejar. Cele două brațe sunt unite la bază printr-o eșarfă înnodată, lată de 24 mm cu capetele fluturând în părți, constituind un omega (veșnicie).

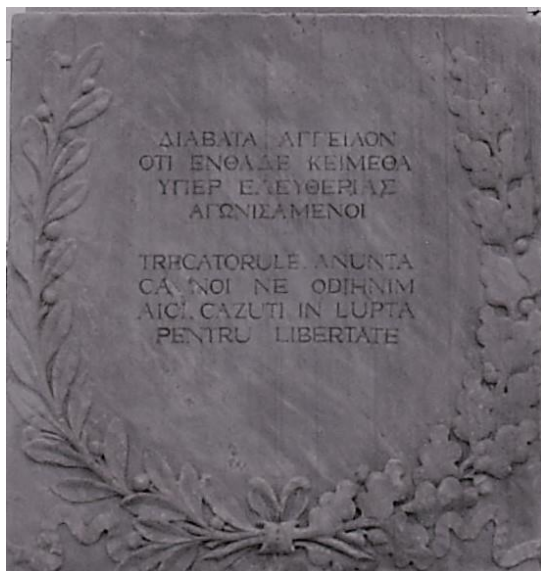


Fig. 2. Ornamentație, partea estică a monumentului

În interiorul acoladei stă scris bilingv: „TRECĂTORULE, ANUNȚĂ CĂ NOI NE ODIHNIM AICI; CĂZUȚI ÎN LUPTĂ PENTRU LIBERTATE”.

O semnificație aparte are semnul „ancorei” vizibil pe partea estică a obeliscului. Nu este o simplă ornamentație, ci capătă o funcție simbolică, fiind un motiv întâlnit adesea la crucile de pe cupolele bisericilor noastre, interpretat de istoricul Ion Constantin Vasile drept „triumful crucii” asupra semilunii și „acela al creștinătății asupra turcilor”⁸. Sub ancoră poate fi văzut un craniu, pe două oase încrucișate, „semnul sacrificiului suprem”, semn întâlnit și pe stindardul Batalionului sacru.

⁷ Georgeta Ghionea, *Bătălia de la Drăgășani (7 iunie 1821) în imagini*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, nr. VII/2006, Craiova, Editura Beladi, p. 42.

⁸ Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului*, București, Editura Academiei Române, 1972, p. 197; Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 226-227.



Fig. 3. Imagine „ancoră”



Fig. 4. Imagine „craniu pe două oase încrucișate”



Fig. 5. Imagine inscripție aflată pe latura de sud a monumentului

Pe latura de sud (în limba română) și pe latura din nord (în limba greacă) stă scris următorul mesaj: „ÎN MEMORIA LUPTĂTORILOR CĂZUȚI PENTRU LIBERTATE AICI LA DRĂGĂȘANI. RIDICAT ÎN ANUL 1885 DE CĂTRE ELENII DIN ROMÂNIA”.

Ideea ridicării monumentului a aparținut colonelului Dimitrie Papazoglu care la 7 august 1884, solicita un teren pe care să ridice un monument funebru pentru fratele său Nicolae căzut în timpul luptelor din anul 1821, la Drăgășani.

„...În ocolul urbei Drăgășani, districtul Vâlcea, este locul unde s-au îngropat cei ce au căzut în combaterea mavroforilor cu oștirea otomană...și pentru că în acea luptă s-afla și un frate al meu Nicolae,

dorind a-i ridica un monument funebru, după înțelegerea ce am luat și cu rudele altor morți căzuți tot acolo”⁹.

Pentru construcția monumentului colonelul Papazoglu a contractat pe sculptorul Callepa. Monumentul a fost cioplit în altă parte și adus la Drăgășani gata pregătit pentru asamblare, înainte de a primi decizia consiliului comunal și condițiile acestuia.

La 29 august 1884, cererea de a ridica un monument funerar în cimitirul comunei era aprobată de consiliul comunal al urbei cu condiția ca pe acesta să se scrie: „...numele de botezu, ca simpli muritori, al acelora pentru care se ridică monumentul, fără nici o mențiune istorică”¹⁰.

Istoricul Ion Constantin Vasile, primul care a realizat o descriere amănunțită a monumentului, amintea, în anii 80, că prima inscripție de pe monument a fost în limba greacă. Ea a fost ștersă, prin ciocănire, fără ca fondul pietrei să fie deteriorat, pentru a se putea scrie alta. După ștergerea inscripției colonelul D. Papazoglu se plângea că monumentul care fusese „împodobit cu litere aurite” rămăsese „desfigurat ca o parodie în mijlocul frumoasei câmpii a Drăgășanilor”, lângă „acea nobilă și istorică urbe”¹¹.

În ceea ce privește conținutul inscripției, istoricul Vasile a avut în vedere două texte, descoperite în *Arhiva Papazoglu*, intitulate sugestiv: „Lupta de la Drăgășani”, respectiv „Să se scrie pe monumentul de la Drăgășani”¹².

Pentru cunoașterea celor două texte, le redăm în extenso¹³.

„Lupta de la Drăgășani

Această luptă a Batalionului Scaru cu otomanii pentru independența glorioasei Elade s-au petrecut în câmpia urbei Drăgășani din Rumania la anul 1821 iunie 7.

Sub comandirii Alexandru Ipsilanti și colonelul Sutz, s-au organizat în Moldova și Romania un batalion regulat în sumă de 800 tineri

⁹ Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 232.

¹⁰ *Ibidem*; Anca Iosifaru, Dan Moroianu, *Monumentul Batalionului Sacru consacrat luptelor de la Drăgășani din 1821*, în „Studii Vâlcene”, nr. I(VIII)/2003, Rm. Vâlcea, Editura Almarom, p. 65.

¹¹ Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *1821 Drăgășani. Mormântul regimului fanariot*, Câmpu-Mare, 2001, p. 295 (în continuare se va cita: *1821 Drăgășani...*).

¹² Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 232.

¹³ Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 237-238; Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *1821 Drăgășani...*, pp. 296-297; Georgeta Ghionea, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 41-42.

elevi nobili, cari s-aflau întorși de p[r]in școalele Germaniei și Franciei. Ei au îmbrăcișat armele ca să lupte împotriva încincinatului număr al otomanilor călări supt conducerea a trei pași, al Vidinului, Nicopoli și Rusciukului.

Acești bravi tineri, ca nesce martiri ai creștinătății, ca nesce spartiați la Termopyle, au primit cu bucurie și eroism moartea și cununa gloriei.

Într-aceștia s-a aflat și prea iubitul meu frate Nicolae A. Pappasoglu, împreună cu elenii.

Eterna lor pomenire!

Editor compuitor, colonel D. A. Pappasoglu”.

Acest text a fost reprodus și pe stampa istorică *Lupta de la Drăgășani*¹⁴, imprimat sub imagine, ca legendă, în stânga - șapte rânduri în limba greacă, iar în dreapta - șapte rânduri în limba română. Cele două texte sunt despărțite la mijloc prin semnul heraldic ce reprezintă două steaguri încrucișate deasupra cifrei 1821¹⁵.

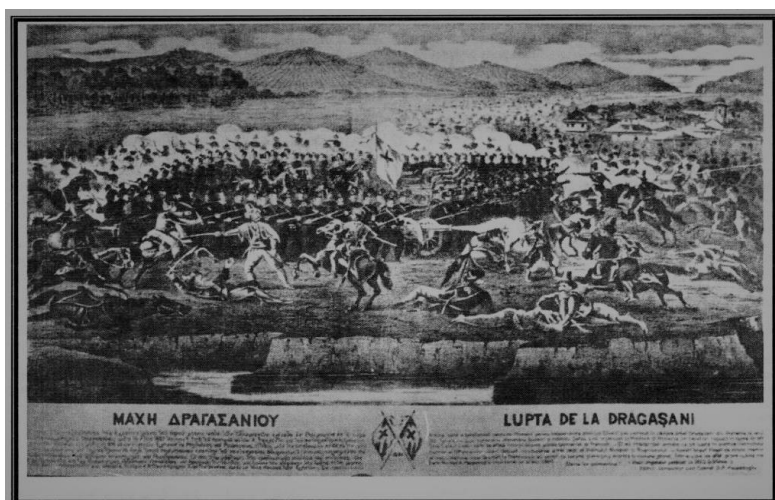


Fig. 6. Stampa „Lupta de la Drăgășani” (Sursa: Emil Istocescu, Teodor Barbu, Constantin Șerban, *Monografia Municipiului Drăgășani*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2004)

¹⁴ Stampa „Lupta de la Drăgășani” este un document valoros pentru localitatea Drăgășani și încearcă o reconstituire a târgului, în anul luptelor de la 1821. Imaginea ne oferă în prim plan o vedere a „mânăstirii” folosite de turci ca un fel de fort împotriva asediatoriilor panduri și eteriști. În tablou apar câmpul de luptă, armatele încleștate și culmiledealurilor care înconjoară Drăgășanii. Teme asemănătoare găsim în stampele „Bătălia grecilor la Drăgășani” și „Bătălia lui Ipsilant la Drăgășani”, în Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 232; Georgeta Ghionea, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 40.

¹⁵ Ion Constantin Vasile, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 239.

Cel de-al doilea text are următorul cuprins:

„În anul 1821 mai 28 și 29, oștirea românească, recrutată de slugeru Tudor Vladimirescu și comandată de căpitani[i] Cacaletanu, Cupagea, Macedonschi, Cioranu, Mageru și Solomon,

Împreunându-se frățește și cu oștirea elenă, recrutată de principele Ipsilanti, comandată de căpitani[i] Caragia, Diamandi, Bimbașa Sava, Farmachi, Șuțu [Chiapabu], Pappasoglu, Cercezi, Csenocrat și căpitanu Iordache, s-au luptat vitejește pe această câmpie de glorie. Și câți au căzut în acea creștinească combatere cu vrăjmașul religiunii și a[l]patrii lor, pentru independența lor, repausează supt acestu monument, aridicat la anul 1884 octomvrie, prin celtuiala și cu ajutorul descendenților lor, rude și amici, eleni și români, în zilele M. S. Regele Carol I, domnul românilor, și M. S. Inperatul elenilor George I.

Pomenească-se în eternitate!”

Din cel de-al doilea text aflăm și anul ridicării monumentului: „A ridicat la anul 1884 octombrie”. Pentru că inscripția încalca *dispozițiile consiliului comunal*, „făcând mențiune istorică” și în fața *impunerii* de a da jos inscripția, Papazoglu a încercat să apeleze la bunăvoința autorităților locale, în special a prefectului Dimitrie Simulescu. Dintr-un act întocmit de consilierul drăgășenean Costică Iliescu, aflăm că: „locotenent colonelul D. Papazoglu nu a respectat condițiile stabilite...construind un monument cu inscripțiuni grecești, care lovește în libertatea țării...”¹⁶. Realizatorul monumentului era somat ca în termen de 15 zile, să șteargă mențiunile în limba greacă și să scrie în limba română „numai nume de botez, ca muritori, fără nici o mențiune istorică”.

La 3 septembrie 1885, Papazoglu intervenea cu un memoriu detaliat și argumentat și după un istoric al împrejurărilor care au determinat ridicarea monumentului propunea o nouă inscripție (bilingvă), cu următorul text: „Domnind regele Carol I s-a ridicat acest monument în memoria martirilor căzuți aci la anul 1821”¹⁷. Colonelul amintea că nu se făcea nici o mențiune istorică „mai cu seamă că și centrala stradă a urbiei se numesce <strada Martirilor> care începe chiar de la acel cimitir”¹⁸. La 13 septembrie 1885, consiliul comunal respingea și noua inscripție propusă de colonelul D. Papazoglu.

¹⁶ *Ibidem*, p. 233.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Georgeta Ghionea, *art. cit. în loc. cit.*, p. 41.

Monumentul a fost lăsat în uitare până în anul 1975, când a fost pusă, pe acesta o nouă inscripție. Evenimentul petrecut în luna mai, în prezența ambasadorului Republicii Elene la București, D. Papadakis, a primarului orașului Drăgășani, Petre Liță, dar și a autorităților locale și a membrilor Ambasadei elene la București a fost însoțit de depunerea unor coroane omagiale și de cuvântări care au evocat anul 1821.



Fig. 7. Intervenție asupra monumentului, anul 1975.

La data menționată (1975), pe latura vestică a monumentului a fost inscripționat următorul mesaj: „MONUMENTUL ACESTA CONSTRUIT ÎN ANUL 1885 ÎN MEMORIA ELENILOR, MEMBRI AI BATALIONULUI SACRU, ȘI A CAMARAZILOR LOR ROMÂNI, CARE AU LUPTAT AICI ȘI AU CĂZUT PENTRU LIBERATATE, A FOST RENOVAT DE GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA ÎN ANUL 1975”¹⁹.

În anul 1996, în fața monumentului, pe 7 panouri (4 în limba greacă și 3 în limba română) a fost reprodusă în medalioane coroana de lauri, iar în interiorul acesteia, în succesiune a fost transcris textul de pe registrul estic al soclului. Modificările au fost inaugurate în prezența atașatului militar al Ambasadei Greciei la București, Anastasie Dimetrios, a primarului orașului Drăgășani, Diculescu Sabin, precum și a oficialităților locale și județene.

¹⁹ Monumentul a rămas fără inscripție, până în anul 1975.



Fig. 8. Panouri amplasate în fața monumentului, anul 1996

„Monumentul eteriștilor” poate fi vizitat în Cimitirul Eternitatea, din Drăgășani, fiind amplasat la vechea intrare dinspre oraș, str. Dobrogeanu Gherea, în partea de răsărit a cimitirului. Cu toate că legenda spune că aici au fost înmormântați tinerii Batalionului Sacru, căzuți în luptele din iunie 1821, descoperirile din ultimii ani arată că aceștia au fost îngropați în locuri diferite: unii la Șerbănești, alții pe Dealul Drăgășanilor, alții pe locul unde a funcționat Banca Agricolă, Sucursala Drăgășani²⁰.

La 150 de ani de la evenimentele anului 1821, la Drăgășani, din inițiativa autorităților locale a fost dezvelit bustul lui Tudor Vladimirescu. Propunerea pentru ridicarea acestuia a fost făcută în anul 1964, la 30 iunie și a fost aprobată de o comisie de specialiști, de pe lângă Fondul Plastic, compusă din: președinte - Schulman Maximilian; membrii - Ioan Florica, Rădulescu Gyr, Popovici Doru, Gheorghiuță Alex, Dițescu Ștefan. Comisia aviza *Sculptura - Portret compozițional în ipsos: Tudor Vladimirescu*, în valoare de 15.000 de lei, realizată pentru *Sfatul Popular al Orașului Drăgășani*, de către Blenda Vasile²¹. Inițial bustul a fost montat pe locul casei *Pișleag, negustor local*, lângă *casa Niță Popescu*, într-un părculeț special amenajat pentru amplasarea lui, în centrul orașului²².

²⁰ Pr. Ion D. Ciucă, Prof. Domnica Ciucă, Prof. Ion M. Ciucă, *Monumentul eteriștilor din Drăgășani*, Complexul de Spiritualitate Creștin-Ortodoxă „Sf. Nicolae”, Câmpu-Mare, 2002, pp. 232-233.

²¹ SJAN Vâlcea, fond Primăria orașului Drăgășani, dosar 15/1964, f.81.

²² Pr. Dumitru Bălașa, *Solemnitatea comemorării lui Tudor Vladimirescu*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-6/1971, p. 430.

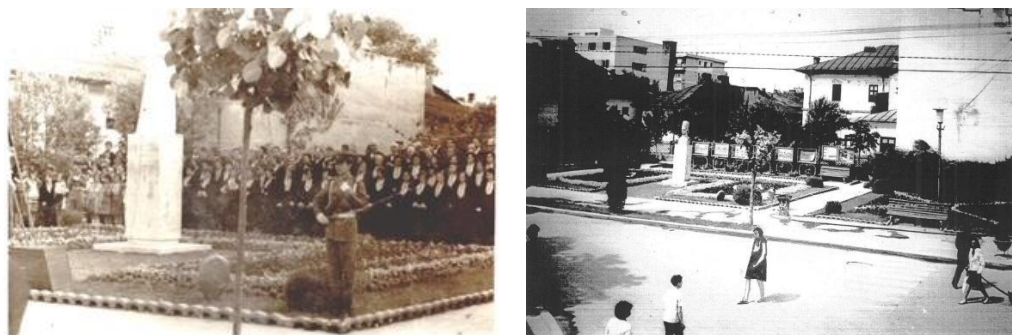


Fig. 9-10. Imagine statuia lui Tudor Vladimirescu, anul 1971.
(Sursa: Arhiva personală Teodor Barbu, istoric local Drăgășani)



Fig. 11. Bustul lui Tudor Vladimirescu, în parcul central al orașului, 1980-2021

Mărturie a evenimentelor desfășurate pe teritoriul drăgășenean stă și statuia amplasată în localitate, în august 2013, construcție realizată de Primăria Municipiului Drăgășani.



Fig. 12. Statuie Tudor Vladimirescu, amplasată în Drăgășani, în anul 2013

De-alungul timpului, la Drăgășani au fost organizate simpozioane și manifestări în cadrul cărora a fost evidențiată importanța anului 1821. În anii 70 strada principală a orașului a primit denumirea de „Tudor Vladimirescu”, iar în anii 90, una dintre școlile principale a fost numită după eroul anului 1821.

Între anii 1922-1926, din inițiativa lui Gh. I. Luculescu, proprietar de vii din Drăgășani a fost ridicată, în localitate o școală urbană pentru fete. Din anul 1927, școala se va numi Școala primară de fete Getta²³, nume sub care a funcționat timp de 20 de ani. Între anii 1948-1995, instituția apare în documente sub diferite denumiri: Școala elementară 1 Mai; Școala de 7 ani „1 Mai”; Școala generală de 10 ani nr. 2; Școala cu clasele I-VIII nr. 2. La 6 noiembrie 1995, instituția a primit denumirea de Școala cu clasele I-VIII „Tudor Vladimirescu”²⁴.

²³ Gheorghe Vieru, *De la Școala primară de fete la Școala Tudor Vladimirescu Drăgășani*, Drăgășani, Editura KITCOM, 2007, p. 235.

²⁴ Loredana Maria Ilin-Grozoiu, Georgeta Ghionea, *Considerații privind evoluția școlilor profesionale, de meserii și primare din zona Drăgășani (sec. XIX-XX)*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, București, Editura Academiei Române, nr. 22/2008, pp. 130-131.



Fig. 13. Școala cu clasele I-VIII, Tudor Vladimirescu, Drăgășani

La data menționată (1995), ca urmare a modificărilor aduse clădirii după 1948, aceasta se înălța pe patru nivele, având 16 săli de clasă, două laboratoare de specialitate, sală de sport, sală de festivități, bibliotecă, cancelarie, cabinetul directorului și secretariat. Din anul 2006 a devenit unitate de învățământ cu personalitate juridică având arondate următoarele unități de învățământ: Grădinița cu program normal „Tudor Vladimirescu”; Școala cu clasele I-VIII, nr. 3 (Zlătărei); Grădinița cu program normal, nr. 3 (Zlătărei); Grădinița cu program normal nr. 6.

În anul 2016, în spațiul verde din fața școlii a fost ridicat un grup statuar dedicat lui Tudor Vladimirescu.



Fig. 14. Grup statuar aflat în fața școlii cu clasele I-VIII, Tudor Vladimirescu, din Drăgășani

Revoluția română, din anul 1821 este unul dintre cele mai importante evenimente din istoria modernă a românilor atât prin desfășurare, cât mai ales prin urmările sale vizibile până la desăvârșirea unității naționale. Importanța evenimentului s-a oglindit, în timp într-o deosebit de bogată istoriografie, dar și în complexe monumentale, în statui și plăci comemorative.

CASA TUDOR VLADIMIRESCU – MONUMENT DE ARHITECTURĂ POPULARĂ

Anca CEAUȘESCU*

Abstract: *The house where Tudor Vladimirescu was born and raised is located in Vladimir commune, Gorj county, being declared a monument of popular architecture, inscribed in the National Cultural Heritage of Romania. Built in the 18th century, from wooden beams, its architecture is specific to the peasant houses of that period; it has two rooms, of modest size, and a porch, with access staircase. The house was reconstituted by the architect Iulius Doppelreiter, after the model of a postcard, and restored in 1932, 1971 and 1991. In 1932, through the efforts of the National League of Romanian Women from Gorj, led by Aretia Tătărăscu, it was transformed into a memorial house.*

The historic monument houses, in the two rooms, traditional objects and historical documents related to the life and activity of the leader of the revolution of 1821, and in the courtyard there is a bust of Tudor Vladimirescu, made by the Vasile Blendea sculptor.

Key words: *Tudor Vladimirescu, historical personality, popular architecture, memorial house, national history.*

Casa memorială „Tudor Vladimirescu” se află situată în comuna Vladimir, județul Gorj, fiind declarată monument de arhitectură populară, înscris în Patrimoniul cultural național al României, cod LMI GJ-IV-m-B-09505¹. Construită în secolul al XVIII-lea, casa este un muzeu dedicat revoluționarului român, celui care a pus capăt unui veac de împilare, deschizând drumuri noi în afirmarea națiunii noastre.

Situată în sud-estul județului Gorj, într-o zonă cu relief colinar, pe malul stâng al Gilortului, la 50 de km de Târgu Jiu, comuna Vladimir se înscrie ca un loc încărcat de istorie și rămas în istorie. Aici, mai exact în satul Vladimir, avea să se nască, în jurul anilor 1770-1780, într-o casă din lemn situată pe vârful unui deal, conducătorul Revoluției din anul 1821, Tudor Vladimirescu.

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu Ploșor”, din Craiova al Academiei Române; e-mail: ancaceausescu@yahoo.com.

¹ *Lista monumentelor istorice din România*, disponibil online: https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_monumentelor_istorice_din_Rom%C3%A2nia, site accesat la 28 aprilie 2021.

Născut din părinți moșneni, așa cum aflăm din documentele istorice, Constantin Ursu și Ioana Bondoc, Tudor este unul dintre cei trei copii ai familiei (Tudor, Constandina și Papa). Conform altor opinii, părinții lui Tudor erau „din neamul pandurilor” sau acesta „era de felul lui răzeș din zona Gorjului”, după însemnările unui contemporan, care l-a cunoscut personal². Tudor „a intrat în istorie orfan de tată – Constantin, supranumit Ursu din Prejna – Mehedințiului. Mama, Ana Bondoc, din satul Vladimir, sora preotului Grigore Bondoc, i s-a prăpădit «de inimă rea» după ce i-a murit singura fiică pe care o ceată de turci încercaseră să o fure”³.

Toți contemporanii care l-au cunoscut au evidențiat caracterul sumbru al lui Tudor și ținuta sa impunătoare, cu aer de comandant. Iată-l caracterizat de unul dintre contemporanii săi:

„Fizionomia lui: om de statură mai înalt decât de mijloc, talia bine proporționată, fața blondă, mustața galbenă, părul castaniu, obrazul mai mult rotund decât oval, nici prea durduliu, cu o mică bărbie; sta drept, țăntoș; vorbă scurtă; pe atunci când l-am cunoscut să fi avut 40 de ani. Caracterul lui: șicanor. Tot timpul și-l petrecea în judecăți: la București, Craiova și Târgu-Jiu; ... pentru aceea era rău văzut și prigonit, mai vârtos de greci..., căci avea limba prea liberă, nu cruța pe nime și toți îl loviau ... Era un om de inimă și hotărâtor, poate și ambițios... A avea stofă de om mare, locul și mijloacele i-au lipsit...”⁴.

Nestor Vornicescu îi subliniază calitățile intelectuale deosebite, consemnând:

„Era o personalitate puternică, știa să-și susțină cu pasiune, dar și cu logică argumentele, în problemele și situațiile cele mai complicate dovedind o mare capacitate de discernământ ... Pe domnul pandurilor îl interesa cu pasiune istoria neamului său, îl interesau «cărțile de

² Vladimir Osiaș, *Tudor Vladimirescu, comandir de panduri*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C. S. Nicolăescu-Plopșor”, nr. I/1999, Craiova, Editura Elios, p. 23.

³ Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, *Istoria României*, București, Editura Academiei Române, pp. 238-239, apud Ionel Turcin, Nori Cadea, Ion Pâlșoiu, *Eroul-martir Tudor Vladimirescu și cronică Revoluției române din 1821. Album istoric*, Craiova, Editura Aius, 2017, p. 37.

⁴ G. D. Iscriu, *Revoluția română din anul 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000, p. 26; Vladimir Osiaș, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 24.

înțelepciune», sevele din adâncimea cu care acest neam se hrănea, înțelepciunea din care el se nutrise veacuri de-a rândul chiar numai prin oralitate ...”⁵.

Un loc însemnat în preocupările pandurului oltean l-au ocupat problemele politice. A organizat și condus *Revoluția din anul 1821*, care a avut drept consecință instaurarea domniilor pământene. Revoluția se înscrie în marea mișcare de eliberare națională din Balcani, cea care și-a atins aproape în întregime țelul, astfel încât spre finele secolului al XIX-lea putem vorbi despre un control al guvernelor autohtone. Tudor, prin acțiunile sale și prin sacrificiul lui pentru țară, „a ridicat un drept al nației ... acest drept este încetarea fanarioților de a se mai sui pe tronurile Principatelor și ridicarea tronului pentru eternitate, încât să se urce numai Domnul dintre Români, după vechile ei tractaturi; ... oricât de trist a fost sfârșitul acestui revoluționar, tot Tudor a fost acela care a doborât pe greci de pe tronurile Principatelor și a reșezat pe Români pe tronurile patriei lor ...”⁶.

În amintirea conducătorului mișcării revoluționare de la 1821, în satul Vladimir din județul Gorj, a fost inaugurată, în anul 1932, prin eforturile Ligii Naționale a femeilor Române din Gorj, condusă de Aretia Tătărescu, casa memorială Tudor Vladimirescu, asupra căreia ne vom opri atenția în materialul de față.

Casa a fost construită, după cum spuneam, în secolul al XVIII-lea, de către tatăl slugerului, Nicolae (Constantin?) Ursu, dar nu în locul unde se află în prezent, ci undeva pe culmea unui deal, mai sus, sub pădure. În anul 1936, Aretia Tătărescu, soția lui Gh. Tătărescu, prim-ministru al României la vremea aceea, a reconstruit, pentru a doua oară, locuința, pe locul unde se află în prezent, fără niciun fel de modificare.

Casa a intrat în posesia și proprietatea Ligii Naționale a femeilor Române din Gorj, condusă de Aretia Tătărescu, prin cumpărare de la Tudor C. Vladimirescu, așa cum aflăm din actul de vânzare-cumpărare, din care redăm câteva fragmente:

„Eu, Tudor C. Vladimirescu din comuna Vladimiru, județul Gorjiu, fiul strănepotului Marelui Erou Național vând de veci «Ligei Naționale a

⁵ Nestor Vornicescu, *Descătușarea – 1821*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1981, pp. 84-85; apud Ionel Turcin, Nori Cadea, Ion Pâlșoiu, *op. cit.*, p. 65.

⁶ Ionel Turcin, Nori Cadea, Ion Pâlșoiu, *op. cit.*, p. 64.

Femeilor Române din Gorjiu», reprezentată prin Doamna Arethie Tătărescu, soția Primului Ministru, Gh. Tătărescu și președinta Ligei, care acceptă, CASA și TERENUL UNDE A VĂZUT LUMINA ZILEI TUDOR VLADIMIRESCU. Considerațiunile care mă îndeamnă să fac această vânzare sunt următoarele: Socotesc că acest drept material este un patrimoniu național și va fi un loc de perelinaj al întregii suflări românești, de unde generațiile viitoare vor putea să aibă ca exemple și convingere de unde și cum au putut să răsară adevăratele virtuți ale neamului nostru în timpuri de restriște. Cunoscând scopul ce urmărește Liga Națională a Femeilor Române, de a nu se distruge ceva și a nu se pierde urma locului sfânt unde s-a născut Eroul, casă și loc ce va fi de acum înainte un muzeu național ... M-am hotărât să vând pentru marea personalitate și activitate a președintei Ligei care a adus la bun sfârșit și ori ce acțiune începută și care va desăvârși o și pe aceasta. Cu acest gând mă despart fără niciun regret de acest drept ... ”⁷.

Planul după care a fost reconstruită casa a fost realizat de arhitectul Doppreiter, care a avut ca model o fotografie publicată la începutul secolului al XX-lea (fig. nr. 1). Ulterior, casa a fost restaurată, în întregime, în anii 1971 și în 1991 (fig. nr. 2). Doar un singur stâlp și o singură bârnă sunt originale din casa în care s-a născut și a copilărit revoluționarul.

Între anii 1966-1989, casa memorială „Tudor Vladimirescu” din Vladimir s-a aflat în administrarea Muzeului Județean Gorj, după revoluția din decembrie 1989, aceasta a fost administrată de către primăria comunei Vladimir, pentru ca, ulterior, să revină în administrarea Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”.

⁷ Document din colecția Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” - Casa memorială „Tudor Vladimirescu”.



Fig. nr. 1. Carte poștală. Foto cu imaginea casei de naștere a lui Tudor Vladimirescu. (Sursa: Walter Stahli, 2018)



Fig. nr. 2. Casa memorială „Tudor Vladimirescu”
(Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” - foto Laurențiu Radu, 2020)

Casa se încadrează formei tradiționale din zonele de deal și podiș ale țării. Arhitectura acesteia este specifică locuințelor din Gorj, realizate din lemn, cu podul înălțat, acoperit cu șindrilă. De altfel, zona colinară a Olteniei se remarcă printr-o arhitectură a lemnului de o rară frumusețe, cu forme arhitectonice remarcabile dar și diferite, astfel încât nicio casă nu este copia alteia. În regiunile deluroase din nordul Olteniei, casa țărăneasă are caracteristici proprii, rezultate din adaptarea la forma terenului, la condițiile mediului natural înconjurător, la condițiile istorice și social-economice. Simțul practic realist și concepțiile artistice ale țăranului au imprimat casei o înfățișare pitorească și un pronunțat caracter autohton. La nivelul locuinței se găsesc concentrate, așadar, elemente importante ale particularităților zonale.

Deși nu se înscrie direct în tematica discuției noastre, vom face câteva referiri la însemnătatea casei în lumea satului tradițional. Așadar, în societățile respective, locuinței i se acorda o mare atenție, cu atât mai mult cu cât aceasta, ca reședință a grupului familial, este locul unde se desfășoară o mare parte din viața oamenilor, a familiei, este locul unde se păstrează cel mai bine tradiția, unde se perpetuează și se transmit creațiile populare autentice. Casa este spațiul unde se reunesc, simbolic, mai multe generații (copii, părinți, bunici, străbunici), ea putând fi divizată, din acest punct de vedere, „în trei orizonturi suprapuse cărora le corespund simbolic: la mijloc generația prezentă la un moment dat, deasupra generațiile ascendente, iar dedesubt generațiile descendente”⁸. Locuința constituie un important element, nu numai material, ci și spiritual, la nivelul ei oglindindu-se, din plin, modul de viață statornic al poporului român. P. P. Panaiteșcu consemna, referitor la valoarea culturală a acesteia: „centrul artei populare plastice este casa [...] podoaba ei de lemn sculptat, de scoarțe, icoane, cusături atârinate pe pereți și oale care formează un tot. O dovadă în plus că poporul român n-a fost niciodată rătăcitor; el trăiește în case, creația sa artistică e în legătură cu casa”⁹.

Revenind la casa memorială Tudor Vladimirescu, aceasta îmbracă, așadar, trăsăturile locuinței tradiționale specifice țăranului român din zonele colinare, unde materialul de construcție a fost lemnul (de fag și de stejar). Aici, pâlcurile de pădure rămase în urma defrișărilor de la începutul

⁸ Vladimir Trebici, Ion Ghinoiu, *Demografie și etnografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 300.

⁹ P. P. Panaiteșcu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, Editura Științifică, 1969, p. 169.

secolului al XIX-lea, au contribuit la dezvoltarea unei adevărate arhitecturi a lemnului, spre deosebire de sudul Olteniei, unde, restrângerea pădurilor a dus la înlocuirea bânelor cu împletituri de nuiele. Sistemul constructiv al casei pandurului oltean este cel obișnuit, cu pereții din bârne de stejar așezate în cununi orizontale pe o talpă solidă, încheiate în sistemul Blockbau¹⁰. În partea superioară, pereții sunt încoronați de grinzile cosoroabelor, pe care se sprijină structura acoperișului¹¹.

Caracteristic este planul cu două încăperi alăturate, de dimensiuni relativ egale și un aspect modest: *tinda* și *odaia de locuit*. În față, camerele au o *prispă*¹² sau *pridvor*, cu scară de acces, mărginită de stâlpi. Intrarea în casă se face prin tindă și, de aici, în camera de locuit. Acest plan de casă, cu două încăperi, a reprezentat, în secolul al XIX-lea, unul dintre planurile de locuință țărănească cu cea mai mare răspândire pe teritoriul țării noastre (59,5%, în Oltenia, 43% în Muntenia, 38,8% în Dobrogea), cuprinzând, deopotrivă, zonele de podiș, deal și de câmpie. A fost cunoscut, totodată, și la bulgari, sârbi, unguri, cehi, slovaci¹³.

Prima încăpere, în care se intră din *pridvor*, este *tinda* sau „*la foc*”, care adăpostește vatra focului, cu hornul, de formă piramidală (fig. nr. 3), această cameră având funcția de bază de spațiu pentru prepararea hranei (bucătărie). Uneori, aici erau depozitate produse alimentare sau unelte.

¹⁰ De fapt, arhitectura populară românească se înscrie în marea arie a arhitecturii nordice europene care include ținuturi începând cu Scandinavia, bazinul Mării Baltice și nordul Rusiei până la arii apreciabile din lanțul muntos al Carpaților, Alpilor și Pirineilor. Construcțiile din lemn românești prezintă o oarecare originalitate în comparație cu altele de acest gen din Europa, originalitate care este dată de coexistența în cuprinsul unei singure clădiri a lemnului, pietrei și a lutului (Paul Petrescu, *Locuința*, în „*Arta populară românească*”, București, Editura Meridiane, 1981, pp. 11-12).

¹¹ Andrei Pănoiu, *Din arhitectura lemnului în România*, București, Editura Tehnică, 1977, pp. 55-57.

¹² Acest element component al locuinței poartă denumiri diferite de la o zonă la alta. Dominant, pentru *prispă*, este termenul de *pridvor*, apoi de *șatră*, *târnaț*, *sală*.

¹³ Paul Petrescu, *Considerații asupra raporturilor între arhitectura rurală și cea urbană în sud-estul Europei în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, în S.C.I.A., seria Artă plastic, tom 17, nr. 2/1970, pp. 231-233.



Fig. nr. 3. Colțul cu vatra, amenajat în *tinda* casei memoriale „Tudor Vladimirescu” (Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” - foto Laurențiu Radu, 2020)

Tinda nu este prevăzută cu ferestre, pereții sunt tencuiți și văruiți, iar podeaua este din scânduri de lemn. În formele vechi, tradiționale, podeaua caselor țărănești era din pământ bătut¹⁴. Elementul cel mai important din interiorul acestei încăperi, atât prin utilitate, cât și prin arhitectură și semnificație, este *vatra*, situată în colțul opus intrării, lângă peretele median. Vatra este construită la nivelul solului, având deasupra un coș piramidal pentru evacuarea fumului, prevăzut cu polițe.

¹⁴ Georgeta Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești*, Muzeul din Râmnicu Vâlcea, 1974, p. 45.

În societățile tradiționale, în jurul vetrei gravita întreaga viață cotidiană, aici aveau loc o serie de activități casnico-gospodărești, dar și demersuri menite să asigure bunăstarea în toate sferile existenței. De vatră sunt legate o serie de obiceiuri și credințe: femeile nășteau prima dată ca să aducă noroc, se făceau vrăji de dragoste, se blestemau oamenii rău-voitori¹⁵ etc. Tot la vatră se așeza mireasa, când venea de la biserică, după slujba de cununie, ținând în brațe un băiat frumos, și privea în sus, pe coșul vetrei, pentru a avea copii frumoși și sănătoși și tot aici, la sărbătorile de iarnă, colindătorii scormoneau tăciunii cu bastonașele lor înflorate, urând gospodarilor sănătate și belșug. În același colț cu vatra și cu aceeași funcție se află *cuptorul* și *țestul*, cel din urmă - un capac rotund confecționat din pământ. Tot aici, sunt amplasate și alte obiecte cu funcție utilitară: vătraul, pirostriile, cleștele etc.

Mobilierul tindei este format dintr-o masă rotundă, joasă, cu trei picioare, scăunele, de formă dreptunghiulară, și dulapuri pentru vase sau pentru păstrarea alimentelor. În strânsă legătură cu funcția încăperii, aici sunt concentrate și obiectele necesare preparării și conservării hranei: postavă din lemn pentru prepararea pâinii, ceaune, străchini, linguri și cauce din lemn, ulcioare, recipiente pentru apă și lapte etc.

Cea de-a doua încăpere a casei este *odaia de locuit*, destinată locuirii permanente, după cum îi spune și numele, dar și păstrării unor obiecte de podoabă și de uz gospodăresc (fig. nr. 4). Intrarea în această încăpere se face din tindă. Camera are două ferestre, plafon cu grinzi aparente, podeaua din lemn, iar pereții tencuiți și văruiți, asemănător celor din tindă. Odaia este încălzită printr-o sobă oarbă, construită din cărămidă, cu gura de alimentare în vatră. Acest sistem de încălzit este întâlnit numai în regiunile din sudul și vestul țării (Oltenia, Muntenia, Banat), iar originea lui poate fi regăsită, conform opiniei Georgetei Stoica, în îmbunătățirea sistemului arhaic de încălzit, al vetrei libere¹⁶. Fie că sunt simple sau au forme complicate, cu nișe sau coloane, spune, în continuarea autoarea, sobele oarbe au trăsături comune: „ocupă colțul format de peretele median și cel longitudinal din spatele casei din camera de locuit, folosesc drept combustibil lemnul și conservă foarte bine căldura”¹⁷.

¹⁵ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Române, p. 451.

¹⁶ Georgeta Stoica, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷ *Ibidem*, p. 22.



Fig. nr. 4. Odaia de locuit, din casa memorială „Tudor Vladimirescu” (Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” - foto Laurențiu Radu, 2020)

Mobilierul camerei de locuit este adecvat funcției acesteia. Ca în toate casele țărănești românești, spațiul interior este folosit la maxim, cu piesele de mobilier aranjate de-a lungul pereților. Lângă peretele din fața sobei se află patul, iar sub fereastra dinspre fațadă, masa din lemn, acoperită cu piese cusute cu motive geometrice și frumos colorate. Dacă la locuințele tradiționale, colțul cu patul era frumos „îmbrăcat” cu țesături, scoarțe, carpete pe perete, cergi, în casa memorială Tudor Vladimirescu, pe pereți se regăsesc expuse copii ale unor documente istorice importante din activitatea pandurului oltean.

Dulapul, confecționat din lemn, scaunele, icoana și lampa pentru iluminat completează mobilierul încăperii. De subliniat importanța icoanei care nu poate lipsi din nicio casă, având în vedere că locuința este atât un obiect de cultură materială cât și spirituală. Aici, se regăsesc, totodată, expuse unelte și instrumente casnice precum furca de tors, cu un caier de lână, ceacărul, vârtelnița etc.

De-a lungul fațadei principale a casei se află *prispa* (*pridvorul*) – v. fig. nr. 2, un element de arhitectură important al locuinței țărănești. Aceasta îmbracă forma unui adăpost deschis, fiind utilizată pentru efectuarea

anumitor treburi gospodărești, pentru odihnă sau pentru depozitat produse. Prisma este mărginită de balustradă, făcută din scânduri, și stâlpi ce susțin acoperișul, totul împodobit cu creștături și cu traforuri. După cum spuneam, unul dintre stâlpii pridvorului este original din casa în care a trăit conducătorul revoluției de la 1821.

Această parte a casei, pridvorul, constituie elementul cel mai decorat, „cheia înțelegerii unității arhitecturii noastre populare, fie ea laică sau religioasă; oriunde s-ar afla pridvorul, ca și prisma, are legile lui compoziționale, dominate de anumite principii estetice și constructive, de anumite proporții sau înțelesuri simbolice, unele cu extracție folclorică. Nu întâmplător gospodarii denumesc prisma - «hora casei», iar stâlpii ei, gătiți cu creștături, cu baze și capitele - «păpuși» sau «furci». Astfel lucrat, pridvorul ... rămâne martorul de totdeauna care oglindește dezvoltarea stilurilor arhitecturii populare în etapele care s-au succedat, reflectând adesea rezonanțe ale logicii constructive de școală bizantină, principiile decorative proprii romanului și goticului, simplității Renașterii sau frământărilor barocului”¹⁸.

Pridvorul casei tradiționale este nu numai un element de arhitectură, cu rolul de a proteja pereții exteriori, ci are și rol de protecție magico-simbolică. Stâlpii acestuia sunt mai ales fasonați, creștați în motive geometrizzate. Pe lângă simbolistica deja cunoscută, legată de verticalitate (*ca axis mundi*), datorită motivelor decorative, stâlpii capătă și rol de protecție a casei. Cercul, rozeta cu 5, 6 sau mai multe brațe, sunt *simboluri solare* întâlnite atât pe prispă, grinzi, uși, cât și în interiorul casei, pe vatră, obiecte de mobilier, ceramică sau țesături. Frecvente, în decorul casei tradiționale, sunt și *pomul vieții*, reprezentat de creanga de brad, diferite stilizări dendromorfe, coloane de romburi sau hașuri, sugerând ciclul vieții, al morții și renașterii naturii, sau *motivul funiei*, care, singur sau în asociere cu alte elemente, are rol apotropaic (fig. nr. 5). Aceste simboluri făceau parte, cândva, din universul magico-religios al țaranului român. Cu toate acestea, în societatea actuală, ornamentele respective și-au pierdut semnificațiile simbolice, oamenii atribuindu-le, mai mult, un rol estetic.

¹⁸ Andrei Pănoiu, *op. cit.*, pp. 66-67.



a.



b.

Fig. nr. 5. Motive geometrice pe stâlpii pridvorului. a. rozeta, b. motivul funiei

Monumentul istoric adăpostește, în cele două încăperi, alături de obiecte tradiționale, și documente istorice referitoare la viața și activitatea conducătorului revoluției de la 1821. În curte, se află un bust al lui Tudor Vladimirescu, realizat de sculptorul gorjean Vasile Blendea, precum și busturile celor doi soți, Gheorghe și Arethia Tătărăscu, Arethia fiind persoana care, după cum am amintit mai devreme, a intervenit pe lângă autoritățile române pentru inaugurarea Casei memoriale „Tudor Vladimirescu”.

Ca o concluzie, casa memorială Tudor Vladimirescu, amenajată specific începutului de secol XIX, reconstituie atmosfera casei țărănești de la acea vreme, oferind, totodată, vizitatorului o incursiune în viața pandurului oltean, prin expoziția de obiecte tradiționale, cărți, fotografii și copii ale unor documente istorice referitoare la activitatea lui Tudor Vladimirescu.

STRUCTURI DENOMINATIVE OFICIALE ȘI POPULARE. NUME ALE UNOR PERSONALITĂȚI ISTORICE ROMÂNEȘTI ÎN TOPONIMIE

Iustina NICA (BURCI)*

Abstract: *Toponymy does not regard people's social status, in the inventory of names being met nowadays both people that, at some point, belonged to the upper classes of the society (rulers, members of the princely and boyar courts, administrative clerks, church, army etc.), and people from the middle or lower classes of the social hierarchy. In the present work, the subject of the research is constituted by the toponyms that are based on the names of some historical personalities, especially names of Romanian rulers. There are to be investigated the forms they occur in micro-toponymy, the frequency of these structures, along with the elements that make them. The analysis of the material leads to the conclusion that the toponymic inventory relates differently to the names of the rulers, being a conventional mixture (the major toponymy, a space in which the officials can interfere, sometimes changing the "inappropriate" denomination according to the historical context) and nonconventional (the minor toponymy, a space in which the names of places describe the reality of that time, the relation denominated object - name - denominator being a direct one, without interventions from the local administration).*

Key words: *toponymy, history, rulers, conventional, nonconventional*

În toponimia actuală întâlnim frecvent, ca denumiri ale obiectelor geografice naturale ori ale unităților administrative urbane¹ și rurale, numele unor oameni care au marcat, de-a lungul timpului, viața comunităților din care au făcut parte – în unele cazuri ecoul faptelor lor propagându-se la nivel regional și național. Numeroase personalități din cele mai variate domenii de activitate, precum: arheologie (*Constantin Daicoviciu* etc.), aviație (*Aurel Vlaicu, Traian Vuia*), filozofie (*Vasile Conta* etc.), inginerie (*Anghel Saligny* etc.), literatură (*Ion Creangă, I. L. Caragiale, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu* etc.), muzică (*Ciprian Porumbescu* etc.), mediul religios (*Andrei Șaguna* etc.),

* Cercetător științific II, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova al Academiei Române; e-mail: iustinaburci@yahoo.com.

¹ Și, în interiorul acestora, străzi, obiective culturale și de învățământ.

politică și armată (*Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Nicolae Titulescu, C. A. Rosetti, General Praporgescu, General Dragalina, General Scărișoreanu, Colonel A. Grigorescu* etc.), speologie (*Emil Racoviță*) etc. – se regăsesc astăzi în inventarul numelor de locuri din întreaga țară, încadrându-se în rândurile unei toponimii encomiastice și comemorative. Fenomenul acordării unor astfel de nume are loc și în momentul de față, în mediul urban cu deosebire, spațiu în care străzile pot fi redenumite după eroi contemporani: un exemplu de dată recentă este cel al sublocotenentului post mortem Claudiu Vulpoiu, mort în războiul din Afganistan, în anul 2014, al cărui nume îl poartă, de puțină vreme, o stradă din cartierul craiovean Craiovița Veche.

În lucrarea de față, ne vom îndrepta atenția asupra acelor toponime care au la bază numele unor personalități istorice a căror amintire s-a perpetuat în conștiința societății românești peste timp. Ne vom referi cu deosebire la voievozi și domnitori care s-au aflat la conducerea Moldovei și Țării Românești, ori a ambelor regiuni (de exemplu, *Alexandru Ioan Cuza*), precum și la conducători ai unor evenimente cu impact major în viața comunității, așa cum a fost, de pildă, Tudor Vladimirescu. În acest sens, informația ne-a fost furnizată de către cele trei dicționare toponimice realizate pentru regiunile Oltenia², Muntenia³ și Moldova⁴.

O primă observație care se impune a fi făcută, la modul general, este aceea că denumirile macrotoponimelor, corespunzând toponimiei oficiale, care au la bază nume omagiale sunt mai instabile decât cele ale microtoponimelor din aceeași categorie („nașterea” acestora din urmă având legătură directă cu evenimentele care le-au determinat apariția). Astfel, în special cele dintâi „sunt «condamnate» să dispară din cauza inconvenientelor «semantice» intervenite la un moment dat, pe care autoritățile, deranjate, le înlătură prin înlocuirea cu nume mai convenabile, chiar «măgulitoare» în contextul istoric respectiv”⁵. Sunt cunoscute multe exemple în care autoritățile au schimbat denumirile unor localități, devenite incomode, cu altele cerute de conjunctura momentului: *Brașov* → *Stalin*, *Ferdinand* → *Oțelul Roșu*, *Onești* → *Gheorge Gheorghiu Dej*

² *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* (DTRO) (sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bolocan), vol. 1 (A-B), Craiova, Editura Universitaria, 1993 și urm.

³ *Dicționarul toponimic al României. Muntenia* (coord. prof. univ. dr. Gh. Saramandu), vol. 1 (A-B), București, Editura Academiei Române, 2005 și urm.

⁴ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II, *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, Partea I, *Toponime personale* (coord. Dragoș Moldovanu), Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2014.

⁵ Ion Toma, *101 nume de locuri*, București, Editura Humanitas, 2015, p. 51.

etc. De regulă, „motivele substituirii unui nume topic țin, pe de o parte, de modificările survenite în evoluția istorico-socială / administrativă / economică a referentului desemnat ori în configurația geografică a acestuia, cazuri în care redenumirea este motivată. Pe de altă parte, aceste schimbări de nume pot apărea în urma intervenției cu totul arbitrare a oficialităților, situație în care noile denumiri au un caracter artificial”⁶. Se ajunge, uneori, ca localitățile să primească mai multe nume succesive diferite. Un astfel de exemplu este cel al oiconimului *Gherăieștii Noi* din județul Neamț, care se numea astfel la 1895, apoi denumirea a fost schimbată în *Satul Nou* (1896), *Principele Ferdinand* (1904)/*Ferdinand* (1924), *Gheorghe Doja* (1948)⁷.

Localitățile⁸ care poartă astăzi numele conducătorului Revoluției de la 1821, la fel ca multe alte localități, au în spate o istorie care implică uneori redenumirea oiconimului: fie numele Tudor Vladimirescu a înlocuit o altă denumire, așa cum este cazul unui sat din comuna Băneasa (jud. Constanța), care, în trecut s-a numit *Regepcuiuş / Regep Cuius* (în turcă *Recepkyusu*)⁹ sau a altuia din comuna Salcia (jud. Teleorman), care s-a numit inițial *Stănicuț*, după numele unui cioban ce avusese aici o stână la momentul în care s-a format vatra satului. În anul 1905, autoritățile au atribuit satului *Stănicuț* numele căpitanului de panduri, Tudor Vladimirescu¹⁰. Aceeași situație se înregistrează și în cazul fostei localități *Principesa Maria*, din comuna Mogoșești-Siret, din județul Iași, care poartă în prezent numele *Tudor Vladimirescu*.

Alteori, satului i-a fost atribuit încă de la înființare numele *Tudor Vladimirescu* – așa cum este cazul unei localități din județul Galați. La sfârșitul secolului al XIX-lea, comuna cu nume similar făcea parte din plasa Vădeni,

⁶ Ana Maria Prisacaru, *Sinonime toponimice între motivat și arbitrar. Cu privire specială asupra oiconimiei românești*, în ALIL, t. LVIII, 2018, București, p. 105.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Sat în comuna Albești (jud. Botoșani); sat în comuna Avrămeni (jud. Botoșani); satul de reședință al comunei cu nume omonim (jud. Brăila); sat în comuna Perișoru (jud. Călărași); sat în comuna Băneasa (jud. Constanța); satul de reședință al comunei cu același nume (jud. Galați); sat în comuna Mogoșești-Siret (jud. Iași); localitate componentă a orașului Corabia (jud. Olt); sat în comuna Salcia (jud. Teleorman); localitate componentă a municipiului Tulcea (jud. Tulcea); în Dolj, denumirea oiconimului este *Domnu Tudor*.

⁹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Tudor_Vladimirescu,_Constan%C8%9Ba, site accesat la data de 19.04.2021.

¹⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Tudor_Vladimirescu,_Teleorman, site accesat la data de 19.04.2021.

județul Brăila, și era alcătuită doar din satul Tudor Vladimirescu, înființat odată cu împroprietărirea însurățeilor, în anul 1879¹¹.

Într-o altă situație, denumirea *Tudor Vladimirescu* este înlocuită, la rândul său, cu una tot de factură istorică. Schimbarea nu are la bază cauze negative, ci se urmărește restabilirea unor adevăruri istorice. În localitatea Făgăraș, strada *Tudor Vladimirescu* a fost redenumită *Constantin Brâncoveanu*. „Explicația constă în faptul că pe această stradă, la nr. 16, a fost edificată Biserica Sfântul Nicolae, o ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu. Modelul lăcașului de cult, ridicat în perioada 1697-1698, este capela Palatului Brâncovenesc de la Mogoșoaia, construită cu zece ani mai devreme. Biserica Sfântul Nicolae este cel mai vechi lăcaș de cult din Făgăraș, conform primarului Făgărașului, cel care a venit cu inițiativa schimbării numelui”¹².

Obiectul lucrării noastre îl reprezintă însă, după cum menționam, o prezentare a tuturor voievozilor și domnitorilor înregistrați în inventarul actual al numelor de locuri din Moldova, Oltenia și Muntenia.

„Regimul” toponimic al domnitorilor români este unul diferit față de cel al altor personalități istorice. Numele lor sunt legate, în general, de evenimente sau de merite care nu au fost contestate de generațiile care le-au succedat¹³, iar „popularitatea” lor a depășit cu ușurință granițele țărilor (românești) în fruntea cărora vremelnice s-au aflat. Astfel, în Oltenia și Muntenia, de exemplu, vom întâlni, alături de localități care poartă numele unor domnitori care au „activat” în aceste regiuni (*Mihai Viteazul, Matei Basarab, Mircea cel Bătrân, Șerban Vodă, Constantin Brâncoveanu, Vintilă Vodă, Vlad Țepeș, Radu Negru, Cantacuzino, Negru Vodă, Știrbei Vodă, Gheorghe Bibescu*), și localități denumite după domnitori moldoveni (*Ștefan cel Mare, Dimitrie Cantemir, Despot Vodă, Dragoș Vodă*).

Vom prezenta, în continuare, care sunt domnitorii ale căror nume au fost investite astăzi cu funcție toponimică; menționăm că am integrat în lista

¹¹ <https://www.primariatudorvladimirescu-br.ro/>, site accesat la data de 19.04.2021.

¹² <http://www.bunaziuaflagaras.info/strazi-cu-denumire-noua/>, site accesat la data de 15.07.2019. Numărul schimbărilor de denumiri crește exponențial dacă analizăm străzile din mediul urban. După anul 1990, multe orașe au început procesul recuperării valorilor locale, revenind la numele unor personalități onorate toponimic încă din perioada ante și interbelică (*Mihai Petre, Urbanonimie hunedoreană. Particularități și perspective*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2013, p. 94).

¹³ Inclusiv în perioada comunistă, atunci când s-a procedat la schimbarea unor denumiri considerate necorespunzătoare, Evul Mediu a fost o bună sursă de inspirație (Ion Nicolae, Bogdan Suditu, *Toponimie românească și internațională*, București, Maronia, 2008, p. 220).

noastră, pe lângă „titulari”, și câteva andronime¹⁴ și adjective posesive formate de la numele acestora. Expunerea se va face în ordine alfabetică și cuprinde, pe de o parte, date referitoare la perioada sau perioadele în care și-au exercitat funcția și, acolo unde este cazul, informații lămuritoare despre originea domnitorilor, iar pe de altă parte, inventarul denumirilor, clasificat din punct de vedere structural în toponime simple – întâlnite în special la nivelul toponimiei oficiale și toponime compuse (cele mai multe cu termeni geografici populari), specifice toponimiei neoficiale, locale. Lista este următoarea:

Alexandru Ioan Cuza (primul domnitor al Principatelor Unite; ales domn al Moldovei pe 5 ianuarie 1859 și al Țării Românești pe 24 ianuarie în același an).

Toponime:

a) simple¹⁵: *Cuza Vodă* [sat c. Stăncuța-BR, sat c. Cuza Vodă, comună-CL, sat c. Sălcișoara-DB, sat-IȘ, sat c. Spineni-OT, sat or. Videle-TR], *Alexandru I. Cuza* [sat c. Fundulea-CL, sat în comuna cu același nume-IȘ];

b) compuse¹⁶: *Culmea Cuza-Vodă* [IȘ], *Dealul Cuza-Vodă* [IȘ], *Drumu lu Cuza* [s.c. Gălățeni-TR], *Fundătura Cuza Vodă* [stradă m. Câmpulung-AG], *Iazul Cuza-Vodă* [iaz-IȘ], *Șanțu lu Cuza* [s.c. Vlădila-OT].

Alexandru Moruzi (domn al Moldovei în perioadele: 1792 – 1793, 1802 – august 1806, octombrie 1806 – martie 1807 și al Țării Românești între 1793 – 1796, 1799 –1801).

Toponime compuse: *Moșia Moruzzi* [moșie s. Ploieștiori c. Blejoi-PH].

Alexandru Șuțu¹⁷ (domn al Moldovei între 28 iunie – 10 iulie 1801, 19 septembrie – 1 octombrie 1802 și al Țării Românești între 20 iunie – 2 iulie 1802, 13/30 august 1802, caimacam, 12/24 august 1806 – 3/15 octombrie 1806, decembrie 1806, 5/17 noiembrie 1818 – 19/31 ianuarie 1821).

Toponime simple: *Șuțu* [munte s.c. Sălătrucu-AG].

¹⁴ Numele maritale sunt formate de la numele soțului cu ajutorul mai multor sufixe: -aia, -anca, -easa, -iasă, -oaia, -uia (N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Române, 1963, p. XXXIV).

¹⁵ Am considerat ca fiind simple, denumirile formate dintr-un singur cuvânt nederivat sau derivat, ori care cuprinde întregul nume al personalității respective.

¹⁶ Am încadrat aici toponimele formate din: entopic + numele domnitorului, două toponime aflate în relații sintactice de coordonare/subordonare, dintre care unul reprezintă numele domnitorului sau un derivat antroponimic/adjectival de la acesta.

¹⁷ În București, Palatul Șuțu a fost ridicat din porunca postelnicului Costache Gr. Șuțu, între anii 1833-1835 (https://ro.wikipedia.org/wiki/Palatul_Su%C8%9Bu, site accesat la data de 10.12.2020).

Aron-Vodă (domn al Moldovei de două ori, în septembrie 1591 – iunie 1592 și 18 septembrie 1592 – 24 aprilie 1595). A fost fiul lui Alexandru Lăpușneanul. Boierii l-au numit „cel Cumplit” – „Cronicile spun că Aron Vodă «prăda» țara, că agenții care strângeau dările erau însoțiți de turci și că... a dat ordin ca să se ia de la tot omul câte un bou, iar pentru cei care nu aveau, se lua de la alții. De aceea, țara se răscoală, iar Aron o potolește cu cruzime”¹⁸).

Toponime:

a) simple: *Aron-Vodă* [IȘ], *Aroneanul* [IȘ];

b) compuse: *Aroneanul Nou* [IȘ], *Câmpul lui Aron-Vodă* [IȘ], *Dealul Aroneanul* [IȘ], *Dealul Aroneanului* [IȘ], *Dealul Aron-Vodă* [IȘ], *Iazul lui Aron-Vodă* [IȘ], *Iazul Mănăstirei lui Aron-Vodă* [IȘ], *Mănăstirea lui Aron-Vodă* [IȘ], *Pădurea Aroneanul* [IȘ], *Pârâul Aroneanul* [IȘ], *Podișul Aroneanul* [IȘ], *Valea lui Aron-Vodă* [IȘ].

Constantin Brâncoveanu (domn al Țării Românești, între anii 1688-1714; în timpul domniei sale, țara a cunoscut o lungă perioadă de pace, de înflorire culturală și de dezvoltare a vieții spirituale, „în urma sa rămânând un mare număr de ctitorii religioase și un stil arhitectural eclectic care îi poartă numele”¹⁹; sfârșitul său și al familiei sale a fost tragic, Biserica Ortodoxă Română canonizându-i, în anul 1992, sub numele de *Sfinții Martiri Brâncoveni*).

Toponime:

a) simple: *Brâncoveanca* [pârâu, pădure s.c. Măceșu de Jos-D], câmp s. Drăgăiești-Ungureni c. Mănești, moșie s.c. Lungulețu, s. Românești c. Potlogi, pădure s.c. Vișina-DB, pădure s. Horezu c. Dobrețu, s. Rădești c. Oporelu, câmp s. Frunzaru c. Sprâncenata, vale s. Bulimanu c. Vitomirești-OT, moșie, pădure s. Vadu Săpat c. Fântânele-PH, sat, moșie c. Plopii Slăvitești-TR], *Brâncoveanu*²⁰

¹⁸ https://ro.wikipedia.org/wiki/Aron_Vod%C4%83, site accesat la data de 20.05.2021.

¹⁹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Br%C3%A2ncoveanu, site accesat la data de 20.05.2021.

²⁰ Se poate ca microtoponimul să provină de la un antroponim care nu are legătură cu domnitorul Brâncoveanu, ci cu o altă persoană care a purtat numele respectiv. În prezent, există un număr relativ mare de persoane care au acest patronim: 844 – *Brâncoveanu*, 114 – *Brâncovean*, 161 – *Brâncovan* (date extrase din: *Dicționar de frecvență al numelor de familie românești*, coord. prof. univ. dr. T. Oancă, Craiova, Editura Universitaria, 2003, vol. 1). Se poate întâmpla la fel și în cazul altor toponime. *Cantacuzino*, *Dabija*, *Șuțu*, *Moruzi* își datorează popularitatea, în primul rând, domnitorilor care le-au purtat. Dacă denumirile locurilor provin de la numele lor sau de la alte antroponime omonime purtate de descendenți ai familiilor respective ori de personalități care nu au legătură cu acestea, nu putem stabili cu exactitate decât

[sat c. Odobești, comună, sat c. Dragalina-DB, deal s. Almăjel c. Vlădaia-MH, pădure s. Stejaru c. Brazi-PH], *Brâncoveanu Constantin* [sat c. Cosâmbești-IL], *Brâncoveneasa* [moșie c. Brazi-PH], *Brâncoveneasca* [pădure s. Brătășani c. Trivale-Moșteni-TR], *Brâncoveni* [moșie s. Lipia c. Merei-BZ, sat c. Valea Argovei-CL, comună-CL, sat²¹ c. Brâncoveni, moșie, mănăstire s.c. Brâncoveni, comună-OT, plasă-Romanați, locuință izolată-TR], *Constantin Brâncoveanu* [sat c. Dragalina-CL], *Prințu Brâncoveanu* [loc arabil s. Mărgheni și Ociogi c. Brâncoveni-OT];

b) compuse: *Brâncoveni-Silișteni* [pădure s.c. Brâncoveni-OT], *Coasta Brâncovenilor* [s.c. Brâncoveni-OT], *Conacu Brâncovenesc* [s. Piscu Sadovei c. Sadova-DJ], *Crucea Brâncoveanului* [loc s.c. Breaza-BZ], *Crucile Brâncovenești* [loc s. Ciocanu c. Dâmbovicioara-AG], *Gârla Brâncoveanca* [s. Bulimanu c. Vitomirești-OT], *Gârla Brâncoveanului* [loc m. Giurgiu-GR], *Grădina Brâncovenesei* [loc or. Comarnic-PH], *Locu Brâncoveanului* [loc m. București²²], *Moșia Brâncoveanu* [s. Gorganu c. Călinești-AG], *Moșia Spitalu Brâncovenesc* [moșie s.c. Măceșu de Sus-DJ], *Pădurea Spitalu Brâncovenesc* [s.c. Mătăsaru-DB], *Podu Brâncoveanului* [loc s.c. Corbii Mari-DB], *Odăile lui Brâncoveanu* [sat c. Otopeni-IF], *Zăvoiu Brâncovenesc* [zăvoi s. Greci c. Osica de Sus-Ot].

Cantacuzino (în Țara Românească au fost doi domnitori cu numele Cantacuzino: Șerban, care a domnit între anii 1678-1688 și Ștefan – între 1714-1716).

Toponime:

a) simple: *Cantacuzeanca* [pădure s. Suseni c. Bogați, s.c. Negrași-AG], *Cantacuzineasca* [moșie s.c. Berteștii de Jos-BR], *Cantacuzino* [moșie c. Bozioru, pădure s. Nucu c. Bozioru, s. Gura Sărății s. Nenciuiești c. Merei-BZ; teren arabil s. Băleni-Români c. Băleni-DB; moșie s. Tohani c. Gura Vadului-PH];

urmărind, acolo unde documentele permit, istoria particulară a fiecărui nume. Le menționăm însă în inventarul nostru, ca având posibilă această filiație.

²¹ Localitate în care s-a născut, la 1654, Constantin Brâncoveanu. Prin urmare, în acest caz, toponimul nu a fost „botezat” după numele domnitorului. Denumirea îl precedă, dar poate avea legătură cu familia sa, dat fiind faptul că bunicul lui se numea *Brâncoveanu*. La un moment dat, satul *Brâncoveni* s-a numit și *Brâncoveanu*. Abia această denumire putem spune că s-a dat în cinstea domnitorului.

²² La nivelul urbanonimiei, pot apărea și alte denumiri care au în componență numele domnitorilor. De exemplu, în București (și nu numai), reperele dominante aflate pe un traiect de circulație au determinat componența formulei denominative. *Strada Brâncoveanu – Strada (cu Palatul) Brâncoveanu* (Adrian Rezeanu, *Periplu toponimic*, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 166). Alteori, microtoponimele (peri)urbane se pot perima în timp, ceea ce duce la pierderea componenței inițiale a denumirii: *Heleşteul lui Brâncoveanu* → *Strada Heleşteului* (Idem, p. 207).

b) compuse: *Moara lu Cantacuzino* [s.c. Jilavele-IL], *Păstrăvăria Cantacuzino* [loc or. Bușteni-PH].

Despot²³ Vodă (domn al Moldovei în perioada noiembrie 1561 – noiembrie 1563).

Toponime simple: *Despot Vodă* [loc m. București].

Dimitrie Cantemir (domn al Moldovei în primăvara anului 1693 și între anii 1710-1711; mare cărturar al umanismului românesc, enciclopedist, etnograf, geograf, filozof, istoric, lingvist, muzicolog, compozitor).

Toponime:

a) simple: *Cantemir* [sat c. Frățești-GR];

b) compuse: *Budul-Cantemir* [sat-VS] (aparitia denumirii este motivată de faptul că în apropierea satului Budul a avut loc, în anul 1711, bătălia dintre moldovenii conduși de Dimitrie Cantemir și turci – *Tezaurul toponimic al României. Moldova*);

Dragoș Vodă (domn al Moldovei în secolul al XIV-lea; este cunoscut din cronicile moldovenești ca descălecător în Moldova și primul ei voievod; fiind la vânătoare și urmărind un zimbru, Dragoș a trecut din Maramureș la apa Moldovei, și plăcându-i locul, s-a așezat acolo și a populat țara cu români din Maramureș²⁴).

Toponime simple: *Dragoș Vodă* [sat c. Dragoș Vodă, comună-IL].

Eustatie Dabija (domn al Moldovei între anii 1661 și 1665).

Toponime simple: *La Dabija* [s.c. Viperești-BZ].

Gheorghe Bibescu (domn al Țării Românești între anii 1843 – 1848; descendent direct al domnitorului Constantin Brâncoveanu).

Toponime compuse: *Vâlceaia lu Prințu Bibescu* [s. Cotoroia c. Voloiaic-MH], *Via lu Bibescu* [s. Tălpaș c. Fărcaș-DJ], *Via lu Prințu Bibescu* [s. Cotoroia c. Voloiaic-MH], *La Via lu Bibescu* [s.c. Fărcaș-DJ], *Păstrăvăria Bibescu* [loc or. Sinaia-PH].

Matei Basarab (domn al Țării Românești, între anii 1632-1654).

Toponime:

a) simple: *Matei Basarab* [sat c. Iepurești-GR];

²³ Este vorba, de fapt, despre Ioan Iacob Heraclid (sau Iacob Eraclide), de origine greacă, născut în anul 1511 pe insula Creta sau Samos, unde tatăl său era marinar. Ajuns pe tronul Moldovei, Despot ia numele de „Ioan-vodă”, disponibil online: https://ro.wikipedia.org/wiki/Despot_Vod%C4%83, site accesat la data de 26.10.2020.

²⁴ https://ro.wikipedia.org/wiki/Drago%C8%99_I, site accesat la data de 20.05.2021.

b) compuse: *Crucea lui Basarab Voievod* [loc or. Curtea de Argeș-AG], *Drumu lu Basarab Vodă* [s. Bumbuia și Catanele c. Gura Foii-DB], *Drumu Basarab Vodă* [loc s. Crângurile de Sus c. Crângurile-DB], *La Crucea lui Matei Vodă Basarab* [loc s.c. Valea Argovei-CL].

Mavrocordat (familie boierească română provenită din Fanar, care a dat Țării Românești și Moldovei mai mulți domni fanarioți în secolul al XVIII-lea; Nicolae – domnie începută în anul 1709, întreruptă de cea a lui Dimitrie Cantemir; în 1716, îl găsim pe tronul Țării Românești, unde este urmat de fratele său, Ioan, până în 1719, când, revenit la domnie, Nicolae conduce țara timp de 11 ani; Constantin, fiul lui Nicolae, a domnit zece ani, în Moldova și în Țara Românească; Alexandru I și Alexandru II (veri și nepoți ai lui Nicolae Mavrocordat) au domnit în Moldova, între anii 1782 – 1785 și, respectiv, 1785 – 1786)²⁵.

Toponime compuse: *Iazu Mavrocordat* [loc s. Popești c. Brazi-PH].

Nicolae Mavrogheni (domnitor fanariot din Țara Românească între 6 aprilie 1786 – septembrie 1790; era originar din insula Paros și a ajuns pe tron cu ajutorul lui Gazi Hasan pașa, comandantul flotei otomane al cărui dragoman era).

Toponime²⁶ simple: *Mavrogheni* [moșie c. Lisa-TR], *Mavroghinoaia* [teren arabil s.c. Bilciurești-DB].

Mihai Viteazul (domn al Țării Românești – 1593-1601, al Transilvaniei – 1599-1600 și al Moldovei – 1600. Înfăptuitorul primei uniri a provinciilor românești; emite la Iași, pe 27 mai 1600, hrisovul în care se intitula „Io Mihai Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei”; „I s-a spus Viteazul pentru că a avut curajul să înfrunte forța uriașă a Imperiului Otoman din acele vremuri, dar și toate celelalte națiuni vremelnice potrivnice din jurul României: ungurii, polonezii, tătarii și rușii”²⁷).

Toponime:

a) simple: *Mihai Viteazul* [sat c. Vlad Țepeș, comună-IL], *Mihai Vodă* [mahala, mănăstire, pod, uliță m. București; sat, pădure c. Bolintin Deal-GR, moșie, măgură s.c. Crâmpoia-OT];

b) compuse: *Bălășoienii-Mihai-Vodă* [locuință izolată c. Ogrezeni-GR], *Calea cea Bătrână a lui Mihai Vodă* [loc s. Răzvad-DB], *Cioara-Mihai Vodă* [drum s.c. Bărăganul-BR], *Crucea lui Mihai Vodă* [loc m. Târgoviște-DB], *Dealul*

²⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Familia_Mavrocordat, site accesat la data de 20.05.2021.

²⁶ În Adrian Rezeanu, *op. cit.*, p. 180, apar, în București, și următoarele denumiri: *Strada Mavrogheni*, *Biserica Mavrogheni*, *Çișmeaua Mavrogheni*, *Mahalaua Mavrogheni*.

²⁷ Viorica Răileanu, *Numele suveranilor: de la realitate la poreclă*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/220-230.pdf, site accesat la data de 20.05.2021.

lui Mihai Voevod [loc c. Buda-BZ], *Dealul lui Mihai Vodă* [loc s.c. Găiseni-IF], *Luica Mihai-Vodă* [sat c. Luica-CL], *Moșia lui Mihai Vodă* [moșie m. București], *Movila lui Mihai Vodă* [loc lângă m. Giurgiu-GR], *Movila lui Mihai Viteazul* [s.c. Chiselet-CL], *Poiana lui Mihai Viteazu* [poiană s. Arsuri și Schela c. Schela-GJ], *Șanțul lui Mihai-Vodă* [loc s.c. Călugăreni-GR], *Popeștii lui Mihai Vodă* [sat-IF], *Parcul Mihai Bravu* [parc m. Târgoviște-DB].

Mircea cel Bătrân (domn al Țării Românești: septembrie 1386 – noiembrie 1394 și ianuarie 1397 – ianuarie 1416; „Numele lui însemna „Mircea cel Vechi” (din bătrâni, din trecut). Supranumele cel Bătrân presupune, în general, în limbajul de cancelarie medieval primul domnitor cunoscut cu acest nume, pentru că mai târziu au fost și alți domnitori cu numele Mircea, cum ar fi nepotul său, Mircea al II-lea sau Mircea Ciobanul. Cronicarii, vorbind de Mircea, cel din veacurile trecute, i-au spus cel Bătrân, întrucât în Țara Românească nu se obișnuia numerotarea domnilor, ca în Occident”²⁸).

Toponime:

a) simple: *Mircea cel Bătrân* [sat c. Reviga-IL], *Mircea Vodă* [uliță or. Câmpulung-AG; sat c. Mircea Vodă, comună-BR];

b) compuse: *Lacu Mircea-Vodă* (*Lacu lui Mircea Vodă*) [s. Cuculeți c. Scioaștea-TR].

Negru Vodă (întemeietorul Țării Românești, 1290-1310; numele se referă la culoarea feței sale).

Toponime:

a) simple: *Negru Vodă* [biserică m. București];

b) compuse: *Cetatea lui Negru Vodă* [ruine de cetate s. Bădeni c. Stoieniști-AG], *Cnezia lui Negru Vodă* [sat-DB], *Ruinele Cetății Negru Vodă* [loc s.c. Dâmbovicioara-AG], *Scaunele lui Negru Vodă* [loc s.c. Brăiești-BZ], *Schitul Negru Vodă* [schit c. Cetățeni-AG].

Petru-Vodă³⁰ (este vorba despre Petru Rareș, domn al Moldovei de două ori – prima dată între 20 ianuarie 1527 și 18 septembrie 1538, iar a doua oară între 19 februarie 1541 și 3 septembrie 1546; a fost fiul natural al lui Ștefan cel Mare).

Toponime:

a) simple: *Petru-Vodă* [sat-NT];

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Scaun „abator, măcelărie” (MDA).

³⁰ Denumire populară dată în amintirea domnitorului Petru Rareș, care ar fi trecut pe acolo (pe lângă munte) spre Ardeal, în 1538, fugărit de turci și de boierii trădători (*Tezaurul toponimic al României. Moldova*).

b) compuse: *Muntele Petru-Vodă* [c. Pipirigul-NȚ], *Obcina Petru-Vodă* [NȚ], *Culmea Petru-Vodă* [NȚ], *Vârful lui Petru-Vodă* [NȚ], *Strâmtura Petru-Vodă* [trecătoare-NȚ], *Pasul Petru-Vodă* [NȚ], *Pădurea Petru-Vodă* [pădure pe Muntele Petru-Vodă-NȚ], *Pârâul Petru-Vodă* [izvorăște din Muntele Petru-Vodă-NȚ], *Pârâul lui Petru-Vodă* [NȚ], *Izvorul lui Petru-Vodă* [NȚ], *Ulița Petru-Vodă* [stradă lângă Pârâul Petru-Vodă-NȚ], *Mănăstirea Petru-Vodă* [NȚ], *Țarina Petru-Vodă* [terenul cu fâneață de sub coasta de nord a Muntelui Petru-Vodă-NȚ], *Podul peste Petru-Vodă* [podul peste Pârâul Petru-Vodă-NȚ].

Radu Mihnea (a fost domn al Țării Românești, în mai multe etape: noiembrie 1601 – martie 1602, aprilie 1611 – mai 1611, septembrie 1611 – august 1616, august 1620 – august 1623 și al Moldovei: iulie 1616 – februarie 1619, august 1623 – ianuarie 1626).

Toponime:

a) simple: *Radu Vodă* [mănăstire³¹ m. București, sat c. Călinești-AG, pădure s. Văleni c. Sălătrucu-AG, sat c. Bărăganu-BR, sat c. Lupșanu-CL, sat c. Izvoarele-GR, comună-GR, pădure s.c. Periș-IF, locuință izolată s. Snagov-IF, cătun, moșie c. Ceptura-PH];

b) compuse: *Cioara Radu Vodă* [sat c. Bărăganul-BR, veche denumire a satului Radu Vodă], *Cunești-Radu Vodă* [moșie c. Grădiștea-CL], *Dealul Radu Vodă* [loc m. București], *Hotaru Radului Vodă* [loc m. București], *Mahalaua Radului Vodă* [mahala m. București], *Moara Mănăstirii Radu Vodă* [m. Târgoviște-DB], *Odaia Fântâna Radului Vodă* [cătun-IF].

Radu Negru (domn al Țării Românești, cca 1377-1383).

Toponime:

a) simple: *Radu Negru* [sat, cetate c. Călinești-AG, sat m. Brăila-BR, sat c. Modelu, comună-CL];

b) compuse: *Cetatea lui Radu Negru* [ruine de cetate s.c. Arefu-AG], *Pârâul Radu Negru* [s. Negoiești c. Prigoria-Gj].

Șerban Vodă (Șerban Vodă Cantacuzino, domn al Munteniei între anii 1673-1688).

Toponime:

a) simple: *Șerban Vodă* [mahala m. București, plai-PH];

³¹ Mănăstire rezidită de către Radu Mihnea, fiu al lui „Mihnea cel Turcit, sau cum îi ziceau oamenii pe atunci, Turcul. În timpul cât a stăpânit ca un domn bogat și foarte prețuit de turci, el a prefăcut în mult mai mare biserica bunului său, Alexandru Vodă. Și aici fu el îngropat, în februarie 1626, fiind adus din Moldova...” (Nicolae Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane. Capitolul I – „Mormintele domnilor noștri”*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 37).

b) compuse: *Calea Șerban Vodă* [loc m. București], *Crucea lui Șerban Vodă* [loc s.c. Călugăreni-GR], *Dealul Șerban Vodă* [loc m. București], *Drumul lui Șerban Vodă* [loc s.c. Gostinari-GR], *Hanu Șerban Vodă* [han m. București], *Iazu lui Șerban Vodă* [loc s. Florești c. Florești-Stoieniști-IF], *Mahalaua Hanul lui Șerban Vodă* [mahala m. București³²], *Movila lui Șerban Vodă* [loc s.c. Vișani-BR], *Plaiul lui Șerban Vodă* [s. Homorâciu c. Schiulești, c. Izvoarele or. Slănic-PH], *Plaiul Șerban-Vodă* [munte s. Homorâciu c. Izvoarele-PH].

Ștefan cel Mare (domn al Moldovei între anii 1457 – 1504; a avut cea mai îndelungată domnie din epoca medievală; realizările sale – abilitățile de conducător, ctitor de biserici și mănăstiri, strateg și politician, i-au atras calificativul de „cel Mare”, iar în anul 1992, și de „cel Sfânt”, la 2 iulie fiind prăznuit „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare”³³).

Toponime simple: *Ștefan cel Mare* [sat c. Ștefan cel Mare-AG, comună-AG, sat c. Râmnicelu-BR, sat c. Ștefan cel Mare-CL, sat c. Ștefan cel Mare, comună, plasă-OT, sat-VS], *Ștefan-Vodă* [sat c. Ștefan Vodă-IL, comună-IL, movilă s.c. Vădeni-IL, comună-OT].

Știrbei Vodă (Barbu Știrbei³⁴, domn al Țării Românești între: iunie 1849 – octombrie 1853 și octombrie 1854 – iunie 1856).

Toponime compuse: *Grădina Știrbei* [loc. M. București], *Mahalaua Știrbei Vodă* [mahala m. București], *Pădurea Barbu Știrbei* [s.c. Cârlogani-OT].

Tudor Vladimirescu (conducător al Revoluției de la 1821, an în care a preluat și conducerea Țării Românești, fiind numit de către popor „Domnu Tudor”).

³² Printre analizele traiectelor derivaționale ale unor toponime aparente înregistrate în București, Adrian Rezeanu (în *op. cit.*, p. 174) stabilește și ipostazele antroponimului *Șerban Vodă*, care încep la 1710 cu *Hanul Șerban Vodă* și continuă cu *Podul Șerban Vodă* (1727), *Ulița Șerban Vodă* (1842), *Calea Șerban Vodă* (1885-1890 și azi), *Biserica Șerban Vodă* (1723), *Mahalaua Șerban Vodă* (1782). Vezi și la pagina 126, unde se prezintă circuitul denominativ al toponimului *Calea Beilicului* (desemnând o cale de circulație publică), care își pierde punctul central de referință – reședința beilicului („ramificațiile derivaționale în urbanonimie sunt marcate, de cele mai multe ori, de realități socioculturale, care devin redundante prin opacizarea genezei”) – și este înlocuit cu un alt toponim, care devine noul reper al arborelui derivațional: *Șerban Vodă* (*Calea Șerban Vodă*, *Podul Șerban Vodă*, *Bariera Șerban Vodă*, *Cimitirul Șerban Vodă*, *Casa Barierei Șerban Vodă*).

³³ <https://mythologica.ro/poreclele-domnitorilor-si-voievozilor-romani-calugari-ologisi-draci/>, site accesat la data de 20.05.2021.

³⁴ Ca toponim apare și numele unuia dintre fiii acestuia, Alexandru Știrbei: *Conacu Prințului Alex. Știrbei* [DJ].

Toponime simple: *Domnu Tudor* [sat c. Izvoare-DJ], *Tudor Vladimirescu* [sat c. Albești-BT, sat c. Avrămeni-BT, sat, comună-BR, sat c. Perișoru-CL, sat c. Corbii Mari-DB, sat, comună-GL, sat c. Mogoșești-Siret-IȘ, sat or. Corabia-OT, sat c. Salcia-TR];

Vintilă Vodă (domn al Țării Românești între anii: septembrie 1532 – septembrie 1534; noiembrie 1534 – iunie 1535).

Toponime:

a) simple: *Vintilă Vodă* [comună-BZ];

b) compuse: *Cetatea lui Vintilă Vodă* [ruine de cetate s.c. Vintilă Vodă-BZ], *Lacu lui Vintilă Vodă* [lac, pădure s.c. Vintilă Vodă-BZ], *Lazu lu Vintilă Vodă* [lac s. Goidești c. Brătești-BZ], *Moșia lui Vintilă Vodă* [moșie s.c. Săhăteni-BZ], *Sărulești-Vintilă Vodă* [pădure s.c. Sărulești-BZ].

Vlad Țepeș (domnitor al Țării Românești: 1448, 1456-1462, 1476; „Numele *Vlad Țepeș* a fost menționat pentru prima dată într-o cronică valahă din 1550 și a ajuns „famos” în istoria românilor datorită metodelor sale brutale de pedepsire...”³⁵).

Toponime:

a) simple: *Vlad Țepeș* [comună-CL];

b) compuse: *Cetatea lui Vlad Țepeș* [loc s. Căpățânenii-Pământeni, Căpățânenii-Ungureni c. Arefu-AG], *La Tarapanaua*³⁶ *lui Vlad Țepeș* [loc m. București], *Țeapa lu Vlad Țepeș* [loc s. Bala de Sus c. Bala-MH].

Inventarul nostru cuprinde denumiri al căror profil toponimic poate fi atât unul complex, realizat prin polarizare și diferențiere toponimică, în special în cazul acelor nume cu rezonanță istorică mare la nivel național, precum: *Constantin Brâncoveanu*, *Petru Vodă*, *Mihai Viteazul* etc., cât și unul simplu, apariția denumirii fiind legată de un eveniment particular, cu impact la nivelul unei colectivități mai restrânse (*Moruzzi*, *Mavrocordat*, *Mavrogheni*). O clasificare a toponimelor citate în funcție de „renumele” lor și de „bogăția” exemplilor înregistrate pentru fiecare în parte, îl situează pe prima poziție pe *Constantin Brâncoveanu* urmat, în ordinea ocurențelor, de *Petru Vodă*, *Mihai Viteazul*, *Aron Vodă*, *Șerban Vodă*, *Cuza Vodă*, *Negru Vodă*, *Vintilă Vodă*, *Radu Mihnea*, *Gheorghe Bibescu*, *Matei Basarab*, *Cantacuzino*, *Mircea cel Bătrân*, *Negru Vodă*, *Vlad Țepeș*, *Știrbei Vodă*, *Tudor Vladimirescu*, *Dimitrie Cantemir*,

³⁵ Viorica Răileanu, *op. cit.*

³⁶ Tarapana – „monetărie”, disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/tarapana>, site accesat la data de 26.10.2020.

Ștefan cel Mare, Mavrogheni, Alexandru Moruzzi, Alexandru Șuțu, Despot Vodă, Dragoș Vodă, Eustatie Dabija, Nicolae Mavrocordat.

La nivelul structurilor denominative, observăm că apar următoarele tipuri de construcții:

a) simple, formate dintr-un singur cuvânt (ne/derivat) – *Brâncoveanu, Brâncoveanca*³⁷, *Brâncoveni*³⁸, *Cantacuzino, Cantacuzeanca*³⁹, *Cantacuzineasca*⁴⁰, *Cantemir*;

b) compuse, care se identifică întocmai cu antroponimele similare: *Alexandru Moruzzi, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Bibescu* etc.;

c) compuse, alcătuite din entopic și patronim: *Moșia Moruzzi, Crucea Brâncoveanului*;

d) formate pe cale administrativă din două toponime juxtapuse: *Bălășoienii –Mihai-Vodă, Brâncoveni-Silișteni, Cioara Radu Vodă, Sărulești-Vintilă-Vodă*;

e) formate pe cale administrativă din două toponime aflate în relații de subordonare posesivă: *Popeștii lui Mihai Vodă*;

f) formate dintr-un entopic determinat adjectival: *Conacu Brâncovenesc, Zăvoiu Brâncovenesc*;

g) determinate prepozițional (prepoziția simplă „la”, include și ideea de localizare a obiectului geografic denumit): *La Dabija*.

h) sintagme în care personalitățile istorice se regăsesc în ipostaza de posesoare ale unor obiecte (geografice naturale sau antropogene): *Vâlcea lu Prințu Bibescu, Crucea lui Matei Voievod, Calea cea Bătrână a lui Mihai Vodă, Poiana lui Mihai Viteazul; La Crucea lui Matei Vodă Basarab, La Tarapanaua lui Vlad Țepeș, La Via lu Bibescu* – în aceste ultime trei exemple, obiectul este precedat de conectivul „la”, utilizat cu funcție de identificare locală.

Dacă avem în vedere însă analiza strictă a numelor domnitorilor, atunci se înregistrează următoarele situații:

a) prenume + patronim (*Constantin Brâncoveanu, Matei Basarab, Tudor Vladimirescu* etc.);

b) prenume sau patronim + apelativul *vodă*⁴¹ (*Basarab Vodă, Dragoș Vodă, Șerban Vodă* etc.);

³⁷ Provenit de la np. *Brâncoveanca* sau top. *Brâncoveni* + suf. *-eanca*.

³⁸ Provenit de la n. grup *brâncoveni*.

³⁹ Provenit de la np. *Cantacuzeanca*.

⁴⁰ Provenit de la np. *Cantacuzineasca*.

c) prenume sau patronim + apelativul *voievod*⁴² (*Basarab Voievod, Dealu lui Mihai Voevod*);

d) titulatura + apelativul *vodă* (*Despot*⁴³ *Vodă*);

e) există și câteva situații particulare, în care sunt îmbinate trei elemente: prenume + titlu + patronim – *Matei Vodă Basarab*, sau titulatura utilizată este aceea de *prinț*⁴⁴ – *Prințu Bibescu, Prințu Brâncoveanu*.

Focalizându-ne atenția asupra termenilor geografici populari din structurile anterioare, constatăm că cele mai multe dintre toponimele prezentate indică obiecte mici și relativ mici de pe teritoriul unor așezări. Denumiri, precum: *Drumu lu Cuza, Șanțu lu Cuza, La Crucea lui Matei Vodă Basarab, Calea cea Bătrână a lui Mihai Vodă, Movila lui Mihai Vodă, Movila lu Șerban Vodă, Lazu lu Vintilă Vodă* etc. prezintă „forme caracteristice graiului local și motivarea specifică mentalității geografice populare”⁴⁵, relația dintre domnitorii numiți și entopicele din componența toponimelor fiind una directă⁴⁶ (fără „interpuși” oficiali), apărută în urma unor evenimente memorabile pentru colectivitatea locală. Toponimia minoră este caracterizată, de altfel, de spontaneitate, de capacitatea de a reflecta „unu la unu” realitățile „vii” ale timpului, spre deosebire de macrotoponimie, spațiu în care apare frecvent convenționalismul.

Constatăm, totodată, că putem face și o ierarhizare a termenilor geografici populari, în funcție de ocurențele înregistrate. Astfel, cele mai frecvente apelative

⁴¹ Titlu pe care îl purtau domnii țărilor române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor, disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/vod%C4%83>, site accesat la data de 26.10.2020.

⁴² (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei; domn, vodă; *p. ext.* principe; persoană care avea acest titlu; (înv.) Comandant de oaste; căpitan, disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/voievod>, site accesat la data de 26.10.2020.

⁴³ (În Antichitate și în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreționare; tiran; (în Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ținut; la figurat: om excesiv de autoritar, care, în acțiunile sale, nu ține seama de alții, care vrea să-și impună cu orice preț voința, disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/despot>, site accesat la data de 26.10.2020.

⁴⁴ Titlu purtat de conducătorul unui principat și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale, disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/prin%C8%9B>, site accesat la data de 26.10.2020.

⁴⁵ Ion Toma, *101 nume de locuri...*, p. 37.

⁴⁶ Lipsite de această legătură directă, microtoponimele formate de la numele domnitorilor „străini” lipsesc din toponimia din Oltenia și Muntenia, spre deosebire de cele formate de la numele domnilor autohtoni.

topice sunt *dealul, crucea, iazu, moșia, cetatea, drumu, pădurea, pârâul, mahalaua, movila, via, calea, culmea, gârla, grădina, lacu, moara, odaia, păstrăvăria, plaiu, podu, șanțu, câmpul, cnezia, coasta, conacu, fundătura, hanul, izvorul, lazu, locu, muntele, obcina, parcu, pasul, podișul, poiana, ruinele, scaunu, strâmtura,, țarina, țeapa, ulița, vâlceaua, valea, vârful, zăvoiu* – ordinea lor fiind redată alfabetic, de la cele mai frecvente entopice spre cele mai puțin uzitate. Am putea spune că frecvența lor corespunde importanței/utilității pe care obiectele respective au avut-o în viața comunității.

Inventarul acesta de denumiri reprezintă astăzi, după cum menționam, un amestec de convențional și neconvențional. Întâlnim aici nume acordate în mod direct unor obiecte geografice, domnitorii fiind proprietari ai unor moșii, vii etc., în general, ai unor bunuri⁴⁷ pe care le dobândiseră înainte de ocuparea scaunului domnesc, nu numai asupra întregului teritoriu al țării. Pe de altă parte, în macrotoponimie, ca denumiri ale unor sate sau orașe, numele domnitorilor au fost impuse și pe cale administrativă, nu numai pe cale „naturală”.

⁴⁷ Evenimente ocazionale legate de anumite personalități pot determina, de asemenea, adoptarea numelor lor pentru a desemna denotat diverse; un exemplu este acela al dromonimului *Drumu lu Cuza* din comuna Gălățeni (Teleorman), drum utilizat, probabil, de către marele domnitor.

BICENTENARUL REVOLUȚIEI CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU

În anul 2021, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, din Craiova al Academiei Române a marcat împlinirea a 200 de ani de la Revoluția română condusă de Tudor Vladimirescu, prin pregătirea și desfășurarea programului intitulat *1821-2021. Bicentenerul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu*. Pe parcursul lunilor februarie - mai, pornind de la reperele cronologice ale desfășurării evenimentelor de acum două secole, colectivul de cercetători din cadrul institutului a pregătit un calendar de activități. Un loc special, în cadrul acestuia l-a avut deschiderea spre comunitatea regională, prin promovarea evenimentelor în presă și în instituțiile de învățământ preuniversitar și universitar, partenerie ale proiectului „Amfiteatrul Tudor Vladimirescu”.

Ne-am propus astfel să construim căile de înțelegere a secolului al XIX-lea și să ajutăm tinerele generații să descopere lucruri noi despre o personalitate excepțională a secolului, Tudor Vladimirescu, conducător al Revoluției de Redeușeptare Națională din anul 1821, care, prin menirea, acțiunea și jertfa lui, a schimbat cursul istoriei naționale.

Calendarul evenimentelor programate a debutat în data de 25 februarie, cu workshop-ul on-line *Tabăra revoluționară de la Țânțăreni din februarie 1821*, organizat în parteneriat cu: Colegiul Național Militar „Tudor Vladimirescu”, Craiova; Colegiul Național Carol I, Craiova; Seminarul Teologic „Sfântul Grigorie Teologul”, Craiova; Colegiul Național „Ștefan Odobleja”, Drobeta Turnu Severin; Colegiul Național „Tudor Vladimirescu”, Târgu Jiu. Manifestarea a beneficiat de o desfășurare și organizare impecabile, rod al mobilizării deosebite din partea colectivului de cercetători din instituție, precum și al susținerii tehnice pe care a primit-o din partea „Centrului de drept privat Ion Dogaru” al Facultății de Drept, din cadrul Universității din Craiova.

În luna aprilie, ziua 8, workshop-ul online *Adunarea norodului în primăvara anului 1821*, s-a dovedit o metodă eficientă de promovare a rezultatelor cercetării științifice, dedicate Revoluției române conduse de Tudor Vladimirescu. În cadrul manifestării s-a acordat o atenție specială relației dintre local, național și internațional, dar și conexiunilor interdisciplinare cu domenii înrudite ale istoriei (precum filologia,

etnologia, geografia, arheologia, dreptul ș.a.). Asemănător lunii februarie, ne-au fost alături partenerii din proiectul „Amfiteatrul Tudor Vladimirescu”, cărora li s-au alăturat studenți și masteranzi de la Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova.

Lunile februarie-aprilie au oferit posibilitatea colectivului de cercetători din cadrul institutului de a participa la diferite simpozioane naționale și internaționale (Craiova, Tg. Jiu, Turnu Severin, Rm. Vâlcea, Drăgășani, Ștefănești etc.), a căror temă centrală a fost cea, mai sus amintită. Apreciem pozitiv experiența întâlnirilor prilejuite de manifestările organizate cu ocazia bicentenarului și ne exprimăm mulțumirile față de cei care au făcut posibile aceste întâlniri și ne-au facilitat o serie de contacte utile.

Evenimentul aniversar s-a desfășurat în zile de 14-15 mai 2021, când Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova a fost gazda simpozionului național *1821-2021. Bicentenarul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu*, care a reunit reprezentanți ai unor instituții academice și universitare, din arealul românesc și care s-a bucurat în deschidere, de discursul rostit de Dl. Acad. Ion Aurel Pop - președintele Academiei Române. Drept urmare, prezentul volum are la bază comunicările susținute la simpozionul național găzduit de institut, în perioada 14-15 mai 2021 și reprezintă rezultatul direct al discuțiilor care au avut loc atunci, precum și al dialogului dintre editori și autori pe marginea versiunii finale, trimise spre publicare.

În cuprinsul volumului se regăsesc studii științifice și articole semnate de cercetători, profesori universitari, și nu numai, din cadrul unor instituții culturale de prestigiu, printre care: Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Institutul de Istorie „Gh. Barițiu”, Cluj Napoca, Universitatea din Craiova, Universitatea din București, Universitatea din Târgoviște și Universitatea Ovidius Constanța.

Sub aspect redacțional a fost necesară o structurare a materialelor pe 3 capitole: *Dimensiunea conceptuală și simbolică a revoluției de la 1821*, *O istorie socială a revoluției de la 1821: elite, militari, conflicte și Relatări contemporane, memorii locale, monumente, reverberații*. Selecția studiilor a avut drept criteriu valoarea științifică a acestora și noutatea abordării, majoritatea acestora fiind în concordanță cu evenimentul serbat: *Bicentenarul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu*.

Ne exprimăm recunoștința față de autori care au înțeles necesitatea evocării anului 1821 și a publicării acestui volum, în anul în care se împlinesc 200 de ani de la Revoluția română condusă de Tudor Vladimirescu, precum și față de cei care au susținut buna desfășurare a proiectului menționat.

*Consiliul științific
Institutul de Cercetări Socio-Umane
„C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova
Octombrie 2021*



ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO - UMANE
C.S. NICOLĂESCU - PLOPȘOR



WORKSHOP ONLINE

TABĂRA REVOLUȚIONARĂ DE LA ȚÂNȚĂRENI DIN FEBRUARIE 1821

CRAIOVA

25 FEBRUARIE 2021

MODERATORI

PROF. UNIV. DR. AVRAM CEZAR
PROF. UNIV. DR. DINICĂ CIOBOTEA

CONFERENȚIARI

PROF. UNIV. DR. CEZAR AVRAM, *TREZIREA NAȚIUNILOR. DE LA BIZANTINISMUL FANARIOT LA REVOLUȚII*

PROF. UNIV. DR. DINICĂ CIOBOTEA, *ÎNCEPUTURILE REVOLUȚIEI CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU*

PROF. DR. TUDOR RĂȚOI, *PRIMA ADUNARE A PANDURILOR MEHEDIȚENI ȘI GORJENI LA PADEȘ*

CERCET. ȘT. III, DR. GABRIEL CROITORU, *DRUMUL REVOLUȚIONARILOR PE VALEA MOTRULUI*

PROF. UNIV. DR. VLADIMIR OSIAC, *1821. TABĂRA PANDURILOR DE LA ȚÂNȚĂRENI*

DR. EMILIAN COJOCARU, *SATELE DE PE RAZA COMUNEI ȚÂNȚĂRENI LEGATE DE ADUNAREA NORODULUI
ȘI TUDOR VLADIMIRESCU DIN FEBRUARIE 1821*

CERCET. ȘT. III, DR. NARCISA MARIA MITU, *DRUMUL REVOLUȚIONARILOR DE LA ȚÂNȚĂRENI LA SLATINA*

PARTENERI

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA / COLEGIUL NAȚIONAL MILITAR „TUDOR VLADIMIRESCU”, CRAIOVA
COLEGIUL NAȚIONAL CAROL I, CRAIOVA / SEMINARUL TEOLOGIC „SF. GRIGORIE TEOLOGUL”, CRAIOVA
COLEGIUL NAȚIONAL PEDAGOGIC ȘTEFAN ODOBLEJA, DROBETA TURNU SEVERIN
COLEGIUL NAȚIONAL „TUDOR VLADIMIRESCU”, TG. JIU



INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO - UMANE
C.S. NICOLĂESCU - PLOPȘOR
AL ACADEMIEI ROMÂNE



WORKSHOP ONLINE

ADUNAREA NORODULUI ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1821

CRAIOVA

8 APRILIE 2021

MODERATORI

PROF. UNIV. DR. CEZAR AVRAM
PROF. UNIV. DR. DINICĂ CIOBOTEA

SPEAKERS

CERCET. ȘT. III, DR. ILEANA CIOAREC, MARȘUL ADUNĂRII NORODULUI SPRE BUCUREȘTI.

CERCET. ȘT. III, DR. GABRIEL CROITORU, TUDOR VLADIMIRESCU ȘI BOIERII: NEGOCIERI ȘI ÎNȚELEGERI.

CONF. UNIV. DR. TUDOR RĂȚOI, TUDOR VLADIMIRESCU „PORUNCITOR ȚĂRII”

CERCET. ȘT. III, DR. NARCISA MARIA MITU, SFĂRȘITUL LUI TUDOR VLADIMIRESCU.

CERCET. ȘT. III, DR. GEORGETA GHIONEA, BĂTĂLIILE DE LA ZĂVIDENI ȘI DRĂGĂȘANI.

PROF. UNIV DR. DINICĂ CIOBOTEA, O MĂRTURIE DIN 1898 DESPRE TUDOR VLADIMIRESCU.

PARTICIPĂ PARTENERII DIN PROIECTUL „AMFITEATRUL TUDOR VLADIMIRESCU”

PERSOANĂ DE CONTACT:

CERCET. ȘT. III, DR. MITU NARCISA MARIA, E-MAIL: NARCISA_MITU@YAHOO.COM



INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO - UMANE
C.S. NICOLĂESCU - PLOPȘOR
AL ACADEMIEI ROMÂNE



1821-2021.
BICENTENARUL REVOLUȚIEI CONDUSE
DE TUDOR VLADIMIRESCU

CRAIOVA
14-15 MAI 2021

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

ACAD. DR. IOAN AUREL POP
ACAD. DR. VICTOR SPINEI
M.C. DR. DORINA-ELENA RUSU
PROF. UNIV. DR. VLADIMIR OSIAC
PROF. UNIV. DR. CEZAR AVRAM
PROF. UNIV. DR. DINIĂ CIOBOTEA

COMITETUL DE ORGANIZARE

PROF. UNIV. DR. SEVASTIAN CERCEL
CERCET. ȘT. III, DR. GABRIEL CROITORU
CERCET. ȘT. III, DR. GEORGETA GHIONEA
CERCET. ȘT. III, DR. ANCA CEAUȘESCU
CERCET. ȘT. III, DR. ILEANA CIOAREC

PARTENERI PROIECTUL „AMFITEATRUL TUDOR VLADIMIRESCU”

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA, FACULTATEA DE DREPT ; COLEGIUL NAȚIONAL MILITAR „TUDOR VLADIMIRESCU”, CRAIOVA
COLEGIUL NAȚIONAL CAROL I, CRAIOVA ; SEMINARUL TEOLOGIC „SF. GRIGORIE TEOLOGUL”, CRAIOVA
COLEGIUL NAȚIONAL PEDAGOGIC ȘTEFAN ODOBLEJA, DROBETA TURNU SEVERIN
COLEGIUL NAȚIONAL „ TUDOR VLADIMIRESCU”, TG. JIU